Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області

ДОПОВІДЬ
про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2009 р.

Рівне – 2010

Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2009 р. / за ред. Колодича П.Д. - Рівне, 2010 - 220 с.

Рецензенти:

М.О.Клименко - д.с.-г. наук, завідувач кафедри екології НУВГП, проф., академік УЕАН, МАНЕБ, Голова Громадської ради при держуправлінні ОНПС в області, голова обласної організації „ВЕЛ"

В.С.Мошинський - д.с.-г. наук, к.т.н., професор кафедри землеустрою, геодезії та геоінформатики НУВГП, голова РЕЦ „Волинь"

Т.М.Микитин - к.т.н., доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту РДГУ, ректор ВНЗ „Надслучанський інститут", голова організації „Рівненський центр маркетингових досліджень"

Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2009 році підготовлена державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області відповідно до вимог Закону України „Про охорону навколишнього природного середовища".

Матеріали доповіді рекомендуються для використання місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, науковими та освітніми закладами, підприємствами, установами, організаціями, громадськими об'єднаннями.

Додаткову інформацію щодо Доповіді можна отримати у відділі держекоекспертизи, моніторингу та зв'язків з громадськістю державного управління ОНПС в Рівненській області:

33028, м. Рівне, вул. Толстого, 20
тел. 26-78-42, факс 62-03-64,
e-mail: eco-rivne@ukrpost.ua
www. ecorivne.gov.ua

Роботу з підготовки Доповіді виконали:

Бєлих О.А., Берташ Б.М., Верейко В.Ю., Гущук І.В., Діковицький В.М., Курильчик О.І., Колодич О.Д., Кондратюк Т.В., Корицька О.Ю., Кисіль С.М., Кулакова О.В., Лебедюк А.Н., Мантула М.В., Проценко Л.Г., Сабуров В.Г., Сергєєва Н.Я., Сущик Н.В., Трало В.О., Чабанюк О.В., Чаленко В.Д., Шавурський А.Б., Шепелюк В.С., Шумельчук О.О., Фесенко В.В., Яковлєв Ю.С.

Відповідальний за випуск - Колодич П.Д.

Доповідь видано за фінансової підтримки обласного природоохоронного фонду та Рівненської обласної організації Українського товариства охорони природи

Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області, 2010

ВСТУП

Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області систематизуються дані про якісний стан довкілля області, надані суб'єктами екологічного моніторингу, які здійснюють контроль і спостереження за станом атмосферного повітря, земельних та водних ресурсів, рослинного та тваринного світу.

Дані щодо якісного стану довкілля в області в 2009 р. держуправлінню надали управління, установи та організації області, зокрема, головні управління: статистики в області, агропромислового розвитку, Держкомзему у області, житлово-комунального господарства, економіки та інвестиційної політики, промисловості та розвитку інфраструктури, ветеринарної медицини в області, охорони використання та відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства в області; обласні управління: меліорації і водного господарства, лісового та мисливського господарства, з питань будівництва та архітектури, з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення, освіти і науки, культури і туризму, територіальне управління Держгірпромнагляду області, територіальне управління державної інспекції з енергозбереження області,Держсанепідемслужба в області, обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики, обласний центр з гідрометеорології, обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції, центр з організації радіологічного контролю в області, Державна екологічна інспекція в області, Державна інспекція захисту рослин області, Рівненська геологічна експедиція, територіальний відділ надрокористування області; підприємства та установи: ВП "Рівненська АЕС", РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал", ДП „Рівнестандартметрологія", Рівненський природний заповідник та наукові установи області тощо.

Основна мета Доповіді – це висвітлення та ознайомлення широкого загалу державних та громадських органів, підприємств, установ, організацій і громадськості про стан природного середовища в області, його проблеми та перспективи подальшого розвитку та використання.

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості Рівненської області

Рівненська область розташована на північному заході України. Її площа – 20051 км^2, що становить 3,1 % від загальної території України.

Клімат області помірно континентальний: м'яка зима з частими відлигами, тепле літо, середньорічна кількість опадів - 600-700 мм. Зима настає наприкінці листопада, а стійкий сніговий покрив утворюється в останні дні грудня – першій декаді січня. Літо, що приходить наприкінці травня, триває до вересня. Це період найвищих температур повітря і ґрунту, найбільших опадів, дозрівання врожаю. Ясна, прохолодна ранньоосіння погода встановлюється на початку вересня.

Область в геоморфологічному відношенні поділяється на три частини: Полісся, Волинське лесове плато і Мале Полісся, що розташоване на півдні, між Радивиловом і Острогом, де у нього вклинюються відроги Подільської височини з висотами понад 300 м над рівнем моря.

Розміщення Рівненщини на межі Східноєвропейської платформи і Карпатської геосинклінальної області зумовили бурхливий і неоднозначний перебіг геологічної історії, що відбилося у неоднорідності тектонічної структури і формуванні досить складного комплексу геологічних відкладів на більшій частині області.

Територія області розташована у межах двох крупних платформенних структур - Українського щита та Волинсько-Подільської плити і лише незначна ділянка на північно-східній окраїні Рівненщини лежить у межах Прип'ятського прогину.

Мінерально-сировинна база області складається з корисних копалин паливно-енергетичного напрямку (торф), що становить 20,1 % від загальних запасів України, дорогоцінного каменю (бурштин) - 100 % від запасів України, базальтової сировини для виробництва мінеральної вати та волокна - 100 % від запасів України, сировини для виробництва будівельних матеріалів (сировина цементна, скляна, крейда будівельна, камінь будівельний тощо) – 17,5 % від запасів України, прісні та мінеральні підземні води – 2,86 % та 2,25 % відповідно.

Гідрологічно Рівненщина знаходиться у районі трьох артезіанських басейнів підземних вод: Волино-Подільського, Прип'ятського та Українського басейну тріщинуватих вод. Прогнозні ресурси підземних вод області оцінюються 5579,9 тис. м^3/добу. Балансові запаси підземних вод на розвіданих родовищах – 493,062 тис. м^3/добу.

Ріки області належать до басейну Прип'яті і живляться в основному за рахунок талих снігових вод, у меншій мірі – ґрунтових вод та атмосферних опадів. Найбільші з них – Горинь, Стир та притока Горині – Случ. Основний

напрямок течії - з півдня на північ – зумовлений загальним зниженням території від Волинського лесового плато до Поліської низовини.

Найбільші серед озер – Нобель (4,7 км^2) та Біле (4,5 км^2). Нобель розташоване в заплаві Прип'яті, його максимальна глибина 11,3 м. Є також значна кількість озер у заплавах річок Горині, Стиру, Веселухи.

Ґрунтовий покрив області неоднорідний. Найбільш поширеними є дерново-підзолисті, опідзолені, дернові, торфові та торфоболотні ґрунти. Дерново-підзолисті, характерні для Полісся, малородючі, бідні на поживні речовини ґрунти утворились під лісовою рослинністю на водно льодовикових відкладах. На лесах Волинського плато сформувались світло-сірі ґрунти і опідзолені чорноземи, вони досить родючі, тому майже всі розорані. Південь Полісся представляють дернові та торфоболотні ґрунти в заболочених зниженнях озерно-льодовикового та річкового походження.

Територія Рівненщини охоплює декілька природних регіонів і лежить на межі між Центральною та Східною Європою, відзначаючись великою різноманітністю рослинного світу. Флора області нараховує близько 1600 видів вищих рослин. Чимало з них зростають у багатьох регіонах земної кулі, але є і такі, що мають досить вузький ареал та такі, що знаходяться тут на межі свого поширення.

У рослинному покриві переважають ліси та інші лісовкриті площі (близько 37 % площі), 13 % займають сіножаті і пасовища та 5,3 % - відкриті заболочені землі. Слід зауважити, що заболоченість дуже нерівномірна і коливається від 40 % на півночі до 2-3 % на півдні.

На Поліссі найбільш поширені соснові та сосново-дубові ліси, на Волинському лесовому плато – здебільшого листяні ліси, а в Малому Поліссі – дубово-соснові ліси з більш багатим, ніж на Поліссі, трав'яним покровом.

Більшість боліт низинні, менш поширені перехідні та верхові.

Тваринний світ характерний для лісової зони.

1.2.Соціальний та економічний розвиток Рівненської області

У 2009 році головним програмним документом, що визначав завдання та заходи розвитку господарського комплексу, соціальної та гуманітарної сфер регіону, була Програма економічного та соціального розвитку області на 2009 рік, яка розроблена відповідно до основних пріоритетів Стратегії економічного та соціального розвитку області на період до 2015 року.

Реалізація заходів Програми і забезпечувала функціонування господарського комплексу області в усіх напрямках промислової діяльності, але, зважаючи на глобальну фінансово-економічну кризу, що охопила весь світ, в тому числі і Україну, загальний обсяг промислового виробництва в області за 2009 рік зменшився порівняно з 2008 роком на 30,9 %.

Основною причиною зменшення випуску промислової продукції було призупинення (з травня до жовтня 2009 року) роботи ВАТ „Рівнеазот" через

проблеми із постачанням природного газу та проведення планово-попереджувальних ремонтів на ВП „Рівненська АЕС”.

Водночас треба відзначити, що у грудні 2009 року, порівняно з листопадом, зріс обсяг випуску продукції на підприємствах машинобудування, хімічної, деревообробної промисловості, електроенергетики та целюлозно-паперового виробництва. Це дало змогу забезпечити зростання обсягу промислового виробництва на 12,3 % (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1. Приріст, спад (+/-) обсягів виробництва за основними видами промислової діяльності за 2009 рік

Промислова діяльність	*Приріст, спад (-) за 2009 р. у % до 2008 р.*	*Приріст, спад (-) за грудень 2009 р. у % до листопада 2009 р.*
1	2	3
Промисловість	-30,9	+12,3
Добувна промисловість	-27,4	-35,5
Переробна промисловість	-32,8	-6,4
в т.ч.:		
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	-7,7	-50,9
легка промисловість	-18,3	-29,5
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	-20,2	+1,1
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	-22,9	+16,0
хімічна і нафтохімічна промисловість	-50,4	+55,1
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (будматеріалів і скловиробів)	-36,6	-8,0
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	-41,2	-20,6
машинобудування	-47,5	+55,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	*	*

Примітка: * - відповідно до Закону України «Про державну статистику» дані конфіденційні

В агропромисловому комплексі в 2009 році всіма категоріями господарств вироблено валової продукції сільського господарства на суму 2920,6 млн. грн., що на 0,7 % більше ніж у 2008 році.

За всіма категоріями господарств в порівнянні з 2008 роком:

- збільшилося виробництво яєць – на 13,3 %;
- нарощено чисельність поголів’я птиці – на 7,5 %; свиней – на 0,3 %;
- допущено спад чисельності поголів’я ВРХ на 2,9 %;
- зменшилось виробництво м’яса на 4,1 %;
- зменшилось виробництво молока на 1,7 %.

Продовжується будівництво доїльних залів у фермерських господарствах ім. Шевченка (Здолбунівський район), ТзОВ ім. Воловікова

(Гощанський район) та ДП «Мирогощанський державний іподром» (Дубенський район).

Одним з пріоритетних завдань органів виконавчої влади області є формування сприятливого інвестиційного клімату та системна робота з вітчизняними та іноземними інвесторами.

Обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок усіх джерел фінансування у 2009 році, порівняно з 2008 роком, зменшився на 33,6 % і склав 2,7 млрд. грн.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, на 1 січня 2010 року становив 275,5 млн. дол. США, що на 1,3 % більше ніж на початок 2009 року. Приріст іноземного капіталу за 2009 рік склав 3,4 млн. дол. США.

За рахунок різних джерел фінансування:

На ВАТ „Волинь-Цемент" введений в експлуатацію пічний агрегат № 6 проектною потужністю 1350 тонн клінкеру на добу. Продовжується технологічне переоснащення виробництва, метою якого є перехід на „напівсухий" спосіб виробництва цементу з використанням вугілля, як основного палива. Зниження витрат на помел клінкеру передбачається за рахунок будівництва сучасного ефективного млина № 10, що сприятиме розширенню асортименту продукції, поліпшенню її якості та створенню нових робочих місць.

На ТзОВ „Волинь-шифер" завершено монтаж технологічної лінії з виробництва вібропресованих виробів (бруківки).

На ВАТ „Рівненська фабрика нетканих матеріалів" у 2009 році запроваджена лінія із виготовлення термоскріпленого нетканого полотна, яке використовується при виготовленні м'яких меблів.

В Корецькому районі розпочало діяльність ТзОВ „Тібро-Україна", де введено в експлуатацію першу чергу фабрики з виготовлення панчішних виробів.

В смт Гоща створено підприємство з пошиття виробів для медичних закладів - ТОВ „ФАПОМЕД Україна", потужністю 4 млн. шт. виробів на рік.

У 2009 році розпочало діяльність ТОВ „Дубровицький комплекс „Віпос" з виробництва металопластикових вікон і дверей.

На базі ВАТ „Березнефарфор" створено спільне підприємство ТОВ „Керамік-сервіс", де змонтовано лінію зі збагачення каоліну та планується налагодити виробництво слюди.

На ТзОВ „Вирівський кар'єр" впроваджено лінію з виробництва гранітного щебеню потужністю 2000 тис. тонн за рік та згідно євростандартів.

В Гощанському районі проводиться реалізація проекту з будівництва заводу заморожених напівфабрикатів „Полісся. Країна смаку".

Проте, можливості суб'єктів господарювання області щодо виходу на проектну потужність діючих і нововведених виробництв обмежені, у зв'язку з наслідками фінансово-економічної кризи.

У 2009 році в області також продовжувалося фінансування будівництва та реконструкції об'єктів соціальної інфраструктури із Стабілізаційного фонду, з якого, зокрема, було спрямовано 47,8 млн. грн. асигнувань, або 83,6 % річних призначень.

Було введено в експлуатацію пусковий комплекс другої черги обласного онкологічного диспансеру в м. Рівне потужністю 120 ліжок та 180 відвідувань в зміну. Завершено спорудження перших черг шкіл у с. Глинне Рокитнівського, с. Тинне Сарненського та с. Шпанів Рівненського районів. Побудовано амбулаторно-поліклінічні заклади на 117 відвідувань за зміну.

Завершено будівництво чотирьох житлових будинків, у яких Державною іпотечною установою придбано 242 квартири для забезпечення житлом громадян, що потребують поліпшення житлових умов.

З бюджету розвитку обласного бюджету використано 24 млн. грн. асигнувань, що дало змогу здійснювати будівництво та реконструкцію 19 об'єктів соціальної сфери.

Крім того, на завершення будівництва 10 підвідних газопроводів область отримала 7,2 млн. грн. коштів НАК „Нафтогаз Україна".

У минулому році протяжність газових розподільчих мереж зросла на 148,7 км, газифіковано 4,6 тис. квартир.

Дорожніми будівельними організаціями області у 2009 році за рахунок бюджетних коштів виконано робіт на суму 204,8 млн. грн., що на 16 % більше ніж у 2008 році. Введено в експлуатацію чотири під'їзди до сільських населених пунктів загальною протяжністю 9,3 км.

Продовжувалось будівництво дороги М-06 Київ-Чоп (обхід с. Верба), капітальний ремонт доріг державного значення Городище-Рівне-Старокостянтинів (міст на автодорозі у с. Вельбівно), Київ-Ковель-Ягодин, автодороги місцевого значення КПП „Прикладними" - Зарічне – Дубровиця та будівництво під'їздів до сільських населених пунктів Демидівського, Дубенського районів.

Крім того, із спеціального фонду обласного бюджету на будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт доріг комунальної власності використано 19,2 млн. грн. (у 2008 році кошти не виділялись).

В області продовжується робота щодо забезпечення сприятливих умов для розвитку малого підприємництва.

В усіх регіонах створено єдині реєстраційні та дозвільні центри для суб'єктів підприємницької діяльності.

У 2009 році на реалізацію заходів Програми розвитку малого підприємництва Рівненської області на 2009-2010 роки з обласного бюджету спрямовано 237,3 тис. грн. (98,9 % передбачених на рік коштів), в т.ч. на відшкодування плати за користування кредитами банків, залученими суб'єктами малого та середнього підприємництва для виконання інвестиційних проектів – 97,3 тис. грн. (97,3 %).

В області діє 4,8 тис. малих підприємств, 46,9 тис. фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності.

У 2009 році до Зведеного бюджету області від діяльності суб'єктів малого підприємництва надійшло 211,6 млн. грн., в тому числі до місцевого – 125,6 млн. грн., що відповідно на 16,3 % та 11,8 % менше ніж за 2008 рік.

Частка надходжень від діяльності суб'єктів малого підприємництва до Зведеного та місцевих бюджетів складає відповідно 13,7 % та 13,3 % загальної суми надходжень.

Як бачимо, не зважаючи на скрутну економічну ситуацію в країні, маючи за орієнтир в своїй діяльності загальновизнані європейські стандарти, в області продовжувало здійснюватися реформування і технічне переоснащення виробничих потужностей, розвиток соціальної сфери, малого підприємництва, що направлене на використання екологічно безпечних, чистих технологій, які з самого початку виключатимуть можливість виникнення екологічних проблем (міжнародні системи менеджменту якості (ISO 9000), екологічного менеджменту (ISO 14000/EMAS), сертифікації автомобільної промисловості (QS 9000), сертифікації авіакосмічної промисловості (AS 9000), соціальної відповідальності (SA 8000) та інші).

Зазначені європейські стандарти диктують особливі вимоги до екологічної безпеки продукції як на стадіях її проектування, розробки, виробництва, збереження, так і на стадії утилізації після використання, стимулюючи в такий спосіб розвиток ринку екологічних інновацій.

В області не припиняється і відповідна робота щодо розвитку промислового потенціалу та залучення інноваційних та інвестиційних коштів на оновлення виробництва та запровадження сучасних енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій, зокрема, на вже згаданих ВАТ „Волиньцемент", ТзОВ „Волинь-шифер", ВАТ „Рівненська фабрика нетканих матеріалів", ТОВ „Дубровицький комплекс „Віпос", ТзОВ „Вирівський кар'єр" тощо.

Визнано, що найбільш „брудними" є такі галузі, як енергетика, промисловість, транспорт, сільське господарство, життєдіяльність міст. Саме вони створюють критичне навантаження на навколишнє середовище та погіршують його стан.

На сучасному етапі енергоємність валового національного продукту в Україні в 5-10 разів вища, ніж у країнах - учасницях Організації Економічного Співробітництва і Розвитку; ресурсоємність кінцевого національного продукту втричі перевищує європейський рівень.

Тому, відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації від 26.12.2003 № 650 в регіоні діє обласна комплексна програма енергозбереження на період 2003-2010 років (третя редакція).

Станом на 01.01.2010 р. за Програмою профінансовано 579,8 млн. грн., в т.ч.: 79,2 млн. грн. - держбюджет, 67,6 млн. грн. - місцеві бюджети, 433 млн. грн. - інші джерела (без урахування районних (міських) програм енергозбереження та заміщення органічного палива за рахунок використання нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії). Рівень виконання Програми - 135,3 %.

Загальний обсяг енергоспоживання за 2009 рік в області становить 2,0 млн. т у.п.

Економія паливно-енергетичних ресурсів за попередній рік (далі – ПЕР) склала 102,9 тис. т у.п., в т.ч. за рахунок виконання енергозберігаючих заходів таких програм: обласної програми - 41,4 тис. т у.п.; районних і міських програм енергозбереження - 8,6 тис. т у.п.; обласної програми державної підтримки розвитку нетрадиційних, відновлювальних джерел енергії і малої гідро -, теплоенергетики - 3,7 тис. т у.п. та заміщено 49,1 тис. т органічного палива в умовному обчисленні.

В цілому в області спостерігається стійка тенденція до зменшення енергоємності виробництва продукції (робіт, послуг) за рахунок технічного переоснащення, оновлення основних фондів суб'єктів господарювання, впровадження енергоефективних технологій у бюджетній сфері та житлово-комунальному господарстві, реалізації заходів з енергозбереження на основі проведених енергетичних обстежень та комплексному підході до реалізації першочергових заходів з енергозбереження з мінімальними термінами окупності, а відповідно і економії бюджетних коштів, що призводить до поступового зменшення питомих витрат ПЕР на одиницю виробленої продукції (див. рисунок 1.1).

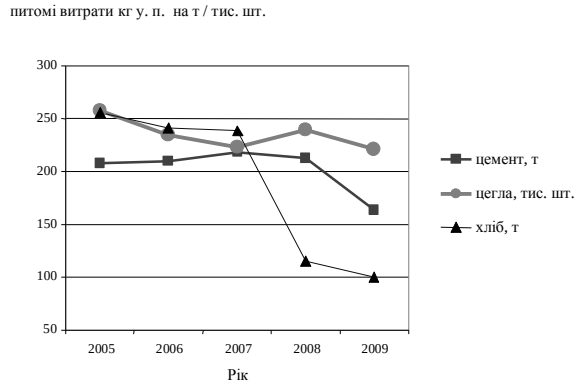

Рис.1.1. Питомі витрати ПЕР в області на виробництво окремих товарів та продуктів у 2005-2009 рр.

У минулому році облдержадміністрацією розроблено перелік додаткових заходів з енергозбереження бюджетної сфери області на 2009 рік з обсягом фінансування 9,1 млн. грн. в 130 установах області. Рішеннями обласної ради від 10.07.2009 № 1285 та № 1284 затверджено цей перелік і передбачено фінансування з місцевого бюджету - 1,8 млн. грн.

Крім цього, облдержадміністрацією сформовано перелік пілотних проектів об'єктів бюджетної сфери області, які можуть бути переведені на альтернативні види палива (18 установ), з опалювальною площею – 68 тис. м^2

і сумарною потужністю котлів - 5,5 МВт. Вартість переведення - 8,4 млн. грн., при цьому обсяг газу, що буде заміщено, становить 1,6 млн. м^3.

Сформовано перелік об'єктів підприємств комунальної теплоенергетики (далі - ПКТЕ), які можливо перевести на альтернативні види палива. До переліку включено 29 котелень, що обладнані 98 котлами - 463 МВт, а також будівництво складу для підготовки твердого палива у м. Дубно. Вартість переведення цих об'єктів на альтернативні види палива (неліквідну деревину, солому, електроенергію тощо) - 150,9 млн. грн., а обсяг природного газу, що може бути заміщений, становить 31 млн. м^3. Станом на 01.01.2010 р. згідно цих переліків профінансовано робіт на 2 млн. грн.

Крім цього, додатково проведено роботи з переведення об'єктів бюджетної сфери області на використання нетрадиційних видів палива в системах тепло - і гарячого водопостачання, що не враховані переліком, на 0,5 млн. грн. (економія становить 0,1 тис. т у.п. на 38 тис. грн.), а також ПКТЕ на 140,8 тис. грн. (економія становить 32,5 тис. т у.п. на 72,3 тис. грн.).

Облдержадміністрація зверталась до НАЕР і Мінжитлокомунгоспу щодо забезпечення державної підтримки переведення об'єктів бюджетної сфери на альтернативні види палива. Проте, це питання залишилось невирішеним.

В 2009 році залишилися не профінансованими надані облдержадміністрацією пропозиції із залучення цільових екологічних інвестицій в рамках "Кіотського протоколу", зокрема, щодо впровадження інвестиційних проектів «Переведення об'єктів соціальної сфери і житлово-комунального господарства області з газового на електричне опалення і гаряче водопостачання за рахунок впровадження теплових насосів», «Будівництво теплонасосної станції в м. Рівне на утилізацію тепла стічних вод», передпроектна пропозиція «Реконструкція системи гарячого водопостачання із встановленням теплових насосів у центральній районній лікарні Володимирецького району Рівненської області» та інвестиційний проект «Модернізація вугільної котельні районної лікарні і поліклініки в м. Дубровиця Рівненської області на базі теплових насосів типу „грунт-вода" потужністю 550 кВт та додатковою потужністю індукційного електрообладнання 450 кВт».

На Рівненщині в 2009 році продовжували впроваджувалися різноманітні проекти з енергозбереження, а саме, переведення роботи обладнання з природного газу на вугілля, або в значних обсягах використання нетрадиційного палива - відходи деревини, зокрема:

- на ТОВ ОДЕК Україна, смт Оржів, працюють котли KAN-4300, потужністю 5 МВт, і VINCKE- SAS, потужністю 15,7 МВт. За рахунок експлуатації цих котлів з використанням відходів виробництва – деревини, в 2009 році зекономлено 13620 т у.п., що дорівнює економії 11741 тис. м^3 газу;

- на ТОВ «Свиспан-Лімітед» і ТОВ «Костопільський фанерний завод», м. Костопіль, на відходах виробництва (деревині) працюють 5 котлів різних типів. За 2009 рік за рахунок експлуатації цих котлів з використанням

відходів виробництва (деревини) зекономлено 2545 т у. п., що дорівнює економії 2194 тис. $м^3$ газу;

- на ТзОВ СП «Нива» (Дубенський цукровий завод) ведуться роботи з переобладнання котлів на роботу з використанням твердого палива – вугілля. У 2009 році проведено роботи з переобладнання 2 котлів. Використання вугілля дозволить вивільнити до 200 тис. $м^3$ газу на добу в період роботи підприємства;

- на ВАТ «Волинь-Цемент», м. Здолбунів, впроваджується проект переводу печей випалу клінкеру з природного газу на вугілля. Після реалізації проекту можливе вивільнення газу в обсязі до 270000 тис. $м^3$/рік.

В системах теплопостачання області продовжують впроваджуватися попередньо ізольовані труби різного діаметру. В 2009 р. впроваджено 12503 п.м труб, вартість робіт склала 10,4 млн. грн., розрахунковий економічний ефект від заощадженого тепла складає приблизно 1,6 млн. грн. за рік.

Через скрутну економічну ситуацію в державі в області було зафіксовано спад обсягів промислового виробництва в усіх основних видах промислової діяльності (див. табл. 1.1.), результатом чого загальний фінансовий результат роботи суб'єктів господарювання області за 2009 рік склав 404 млн. грн. збитків. Збитково працювало 56,3 % підприємств.

За 2009 рік до загального фонду Зведеного бюджету області надійшло 1947,5 млн. грн., що на 13,8 % або на 312,9 млн. грн. менше рівня 2008 року. Завдання виконано на 87,8 %.

Обсяг кредитних вкладень в економіку Рівненщини станом на 01.01.2010 р. склав 5,5 млрд. грн. і зменшився проти 01.01.2009 р. на 8,8 % або на 537 млн. грн.

Зважаючи на тенденцію до збільшення обсягу випуску продукції, ріст якої склав в грудні 2009 року 12,3 % до рівня листопада, першочерговим завданням на 2010 рік для всіх гілок влади Рівненської області стане всебічна підтримка цієї тенденції та оздоровлення всіх галузей суспільства, подальший розвиток всіх напрямків промислової діяльності, покращення інвестиційного клімату в області та розвиток енерго- та ресурсозберігаючих технологій, що стане запорукою невпинного покращення соціально-економічного стану області, підвищення загального авторитету та позитивного іміджу Рівненщини в Україні.

2. ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ ТА РУЙНУВАННЯ ОЗОНОВОГО ШАРУ

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами

Загальний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в 2009 р. від стаціонарних джерел 233 підприємств області склав 10,0 тис. т, що на 6,2 тис. т менше ніж у 2008 р.

Пересувними джерелами забруднення атмосфери за звітний період викинуто 42,7 тис. т забруднюючих речовин (табл. 2.1, рис. 2.1).

Таблиця 2.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення

Роки	*2007 р.*	*2008 р.*	*2009 р.*
Викиди забруднюючих речовин від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, тис. т, в т. ч.	66,2	61,3	52,7
- від стаціонарних джерел забруднення, тис. т	18,5	16,2	10,0
- від пересувних джерел забруднення, тис. т	47,7	45,1	42,7

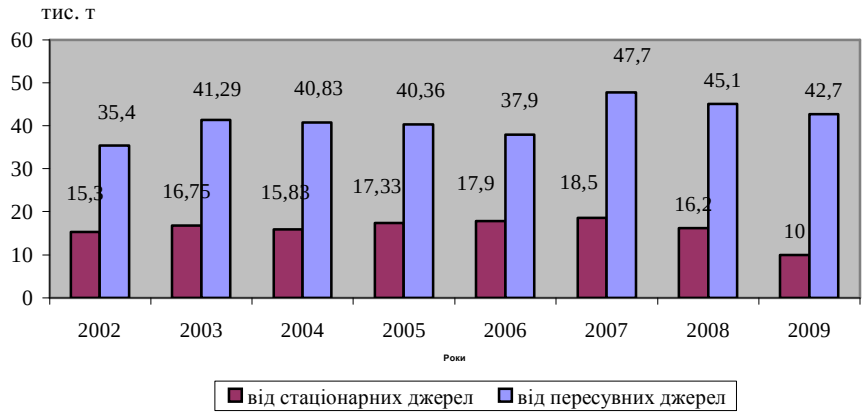

Рис. 2.1. Динаміка викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних та пересувних джерел

Таблиця 2.2. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення

Адміністративна одиниця	*Обсяги викидів всього, т*		*Щільність викидів, кг/км²*		*У розрахунку на душу населення, кг*	
	2008	*2009*	*2008*	*2009*	*2008*	*2009*

Всього в області	16210,0	9971,5	808,4	497,3	14,1	8,7
м. Рівне	3487,3	2064,4	60125,0	35593,2	14,0	8,3
м. Дубно	1114,7	574,0	58666,4	30212,5	29,3	15,1
м. Кузнецовськ	20,0	28,1	6665,3	9351,7	0,5	0,7
м. Острог	117,8	107,9	14726,6	13494,8	7,7	7,0
Березнівський р-н	223,7	147,7	130,9	86,4	3,6	2,4
Володимирецький р-н	390,8	344,9	201,0	177,5	6,4	5,7
Гощанський р-н	209,3	153,9	302,4	222,4	5,8	4,3
Демидівський р-н	0,2	0,1	0,6	0,3	0,0	0,0
Дубенський р-н	677,8	569,7	561,6	471,9	14,7	12,4
Дубровицький р-н	127,1	107,0	69,8	58,8	2,6	2,2
Зарічненський р-н	284,2	349,7	197,0	242,4	8,1	9,9
Здолбунівський р-н	4174,8	2259,7	6315,9	3418,7	73,1	39,7
Корецький р-н	10,9	1,7	15,2	2,3	0,3	0,1
Костопільський р-н	868,2	755,6	579,2	504,1	13,6	11,8
Млинівський р-н	5,4	4,9	5,7	5,1	0,1	0,1
Острозький р-н	261,8	137,1	376,2	196,9	8,9	4,7
Радивилівський р-н	199,0	171,5	267,1	230,3	5,2	4,5
Рівненський р-н	2803,1	1486,5	2385,6	1265,1	31,8	16,8
Рокитнівський р-н	551,8	370,8	234,4	157,5	10,5	7,0
Сарненський р-н	682,1	336,1	345,4	170,2	6,9	3,4

Збільшення викидів забруднюючих речовин спостерігалось в Зарічненському районі та в м. Кузнецовськ.

Основними забруднювачами атмосферного повітря у 2009 році були підприємства м. Рівне (2,1 тис. т), Здолбунівського (2,3 тис. т), Рівненського (1,5 тис. т), Костопільського (0,8 тис. т) та Дубенського (0,6 тис. т) районів.

Середня кількість забруднюючих речовин в перерахунку на одне підприємство області протягом року склала 42,8 т, що на 23,6 т менше ніж в 2008 році.

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на один кілометр квадратний території склала 497,3 кг проти 808,4 кг у 2008 р., у розрахунку на одну особу населення відповідно 8,7 і 14,1 кг.

Найбільш забрудненою є територія міст Рівного (35593,2 кг на один квадратний кілометр), Дубно (30212,5 кг), Кузнецовська (9351,7 кг), Острога (13494,8 кг), також Здолбунівського (3418,7 кг), Рівненського (1265,1 кг), та Костопільського (504,1 кг) районів.

2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області

Зменшення кількості викидів в атмосферне повітря відбулося в основному за рахунок зменшення обсягів виробництва на основних підприємствах-забруднювачах області (ВАТ «Рівнеазот», ВАТ «Волинь-цемент», ЗАТ «Консюмерс-Скло-Зоря»).

Зменшення кількості викидів пилу в атмосферне повітря відбулося в м. Рівне, м. Дубно, Березнівському, Гощанському, Здолбунівському, Рівненському, Рокитнівському та Сарненському районах; діоксиду сірки в м. Рівне, м. Острог, Дубенському, Дубровицькому, Здолбунівському, Рівненському районах; зменшення викидів діоксиду азоту спостерігалося в м. Рівне, Дубенському, Здолбунівському, Костопільському та Рівненському районах; оксиду вуглецю в м. Рівне, м. Дубно, Березнівському, Гощанському, Зарічненському, Здолбунівському, Костопільському та Рівненському районах (див. табл. 2.3).

Як і в попередні роки, основними забруднювачами атмосферного повітря області залишилися пересувні засоби. Проте, в 2009 р. в атмосферу пересувними джерелами було викинуто на 2,4 тис. т менше забруднюючих речовин ніж в 2008 році.

Найбільші концентрації забруднюючих речовин від пересувних джерел спостерігалися у районних центрах області та у містах Рівне, Кузнецовськ, Дубно, де спостерігається найбільше скупчення автотранспорту.

Таблиця 2.3. Динаміка викидів в атмосферне повітря, в тому числі по найпоширеніших речовинах (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю) в цілому в області та в розрізі населених пунктів, тис. т.

Населені пункти	2008 р.							2009 р.							(+/-) 2009 р. до 2008 р.						
	разом	в т.ч.						разом	в т.ч.						разом	в т.ч.					
		стаціонарні джерела					пересувні джерела		стаціонарні джерела					пересувні джерела		стаціонарні джерела					пересувні джерела
		разом	в т.ч.						разом	в т.ч.						разом	в т.ч.				
			пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю				пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю				пил	діоксид сірки	діоксид азоту	оксид вуглецю	
м. Рівне	15,3	3,5	1,0	0,1	0,8	1,0	11,8	13,3	2,1	0,4	0,09	0,5	0,5	11,2	-2,0	-1,4	-0,6	-0,01	-0,3	-0,5	-0,6
м. Дубно	2,4	1,1	0,1	0,0	0,1	0,9	1,3	1,9	0,6	0,03	0,1	0,1	0,3	1,3	-0,5	-0,5	-0,07	+0,1	0,0	-0,6	0,0
м. Кузнецовськ	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,7	0,3	0,0	0,0	0,01	0,0	1,4	+0,2	+0,3	0,0	0,0	+0,01	0,0	-0,1
м. Острог	0,7	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,6	0,7	0,1	0,04	0,05	0,01	0,01	0,6	0,0	0,0	+0,04	-0,05	+0,01	+0,01	0,0
Березнівський р-н	2,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	2,0	2,0	0,1	0,04	0,0	0,03	0,04	1,9	-0,2	-0,1	-0,06	0,0	+0,03	-0,06	-0,1
Володимирецький р-н	2,3	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	1,9	2,1	0,3	0,1	0,1	0,01	0,01	1,8	-0,2	-0,1	0,0	0,0	+0,01	+0,01	-0,1
Гощанський р-н	1,8	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	1,6	1,7	0,2	0,0	0,0	0,02	0,08	1,5	-0,1	0,0	-0,1	0,0	+0,02	-0,02	-0,1
Демидівський р-н	0,5	0,0	–	–	0,0	0,0	0,5	0,4	0,0	-	-	0,0	0,0	0,4	-0,1	0,0	-	-	0,0	0,0	-0,1
Дубенський р-н	2,5	0,7	0,2	0,2	0,1	0,1	1,8	2,5	0,6	0,2	0,16	0,04	0,1	1,9	0,0	-0,1	0,0	-0,04	-0,06	0,0	+0,1
Дубровицький р-н	1,7	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	1,6	1,6	0,1	0,01	0,06	0,01	0,03	1,5	-0,1	0,0	+0,01	-0,04	+0,01	+0,03	-0,1
Зарічненський р-н	1,2	0,3	0,1	0,1	0,0	0,1	0,9	1,2	0,3	0,1	0,1	0,01	0,08	0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	+0,01	-0,02	0,0
Здолбунівський р-н	7,9	4,2	2,1	0,1	1,3	0,7	3,7	5,4	2,3	1,0	0,07	0,8	0,3	3,1	-2,5	-1,9	-1,1	-0,03	-0,5	-0,4	-0,6
Корецький р-н	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	1,0	0,0	-	0,0	0,0	0,0	1,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1
Костопільський р-н	3,1	0,9	0,2	0,0	0,2	0,3	2,2	2,7	0,7	0,2	0,02	0,1	0,2	2,0	-0,4	-0,2	0,0	+0,02	-0,1	-0,1	-0,2
Млинівський р-н	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Острозький р-н	1,3	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Рівненський р-н	5,9	2,8	0,6	0,3	0,6	0,8	3,1	4,4	1,5	0,3	0,09	0,3	0,3	2,9	-1,5	-1,3	-0,3	-0,21	-0,3	-0,5	-0,2
Рокитнівський р-н	2,3	0,5	0,2	0,0	0,1	0,2	1,8	2,1	0,4	0,1	0,0	0,1	0,2	1,7	-0,2	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	-0,1
Сарненський р-н	4,3	0,7	0,5	0,1	0,0	0,0	3,6	3,7	0,3	0,2	0,1	0,02	0,01	3,4	-0,6	-0,4	-0,3	0,0	+0,02	+0,01	-0,2
Радивилівський р-н	1,7	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	1,5	1,6	0,2	0,01	0,0	0,01	0,01	1,4	-0,1	0,0	+0,01	0,0	+0,01	+0,01	-0,1
Разом в області	61,3	16,2	5,3	1,2	3,2	4,3	45,1	52,7	10,0	2,8	1,0	2,1	2,1	42,7	-8,6	-6,2	-2,5	-0,2	-1,1	-2,2	-2,4

2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки)

Основні забруднювачі атмосферного повітря наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4. Основні забруднювачі атмосферного повітря у 2009 р.

№ з/п	Назва об'єкту	Назва забруднюючої речовини	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів установками очистки газу, %	Ефективність роботи ГОУ, %	Заходи, спрямовані на зменшення викидів			
			всього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів об'єкту, %	до загального обсягу викидів (населеного пункту), %			Загальний обсяг витрат за кошторисною вартістю, тис. грн.	Фактично витрачено з початку виконання заходу, тис. грн.	Зменшення викидів після впровадження заходу, т/рік*	
										очікуване	фактичне
1	ВАТ „Рівнеазот"	Речовини у вигляді суспен. твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	297,1	20,1	14,4	57,5	88,7	-	-	-	-
		Сполуки азоту	670,2	45,4	32,5	6,8	82,4	-	-	-	-
		Діоксид та інші сполуки сірки	0,7	0,005	0,003	-	-	-	-	-	-
		Вуглецю оксид	361.9	24,5	17,5	3,5	100	-	-	-	-
		Всього	1477,1	-	71,6	-	-	26,4	26,483	0,028	0,028
2	ТОВ „Свиспан Лімітед"	Речовини у вигляді суспен. твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	98,1	26,1	12,9	83,6	93,2	-	-	-	-
		Сполуки азоту	48,8	13,0	6,5	-	-	-	-	-	-
		Вуглецю оксид	144,1	38,4	19,1	-	-	-	-	-	-
		НМЛОС	84,5	22,5	11,2	-	-	-	-	-	-
		Всього	375,7		49,7	-	-	-	-	-	-
3	ТзОВ „Одек" Україна	Речовини у вигляді суспен. твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	57,9	23,1	3,9	44,4	90	-	-	-	-
		Сполуки азоту	82,6	33,0	5,6	-	-	-	-	-	-
		Вуглецю оксид	113,3	45,3	7,6	-	-	-	-	-	-
		Всього	250,3		16,9	-	-	-	-	-	-
4	ЗАТ „Консюмерс-Скло-Зоря"	Речовини у вигляді суспен. твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	140,9	33,0	9,5	50	80,2	-	-	-	-
		Сполуки азоту	187,4	43,9	12,6	-	-	-	-	-	-
		Вуглецю оксид	50,4	11,8	3,4	-	-	-	-	-	-
		Всього	427,1		28,7	-	-	-	-	-	-
5	ВАТ „Волиньцемент"	Речовини у вигляді суспен. твердих частинок (мікрочастинки та волокна)	890,5	43,4	39,4	70,2	92,7	-	-	-	-
		Сполуки азоту	777,3	37,9	34,4	-	-	-	-	-	-
		Діоксид та інші сполуки сірки	16,9	0,8	0,7	-	-	-	-	-	-
		Вуглецю оксид	330,9	16,1	14,6	-	-	-	-	-	-
		Всього	2052,2		90,8	-	-	21666,4	21666,4	764,0	764,0

Таблиця 2.5. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за галузями економіки

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів по регіону	
		тис. т	у % до підсумку
1	2	3	4
1	Усі види економічної діяльності	10,0	100,0
	у тому числі:		
1.1	Сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1,2	12,2
1.2	Добувна промисловість	0,5	5,2
1.3	Переробна промисловість	6,3	63,5
1.4	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,4	3,9
1.5	Будівництво	0,1	0,9
1.6	Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,2	2,2
1.7	Діяльність готелів та ресторанів	0,0	–
1.8	Діяльність транспорту та зв'язку	0,1	1,3
1.9	Фінансова діяльність	0,0	–
1.10	Операції з нерухомим майном, оренда, надання послуг підприємцям	0,0	0,2
1.11	Державне управління	0,6	5,8
1.12	Освіта	0,1	0,5
1.13	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,3	3,2
1.14	Діяльність у сфері культури та спорту	0,0	–

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Інформація щодо існуючих та потенційних транскордонних техногенно-екологічних загроз (назва та розташування потенційно небезпечних об'єктів на суміжних прикордонних територіях, обсяги викидів) наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6. Назва та розташування потенційно небезпечних об'єктів на суміжних прикордонних територіях, обсяги викидів

№ п/п	Назва об'єкта	Розташування	Потенційний обсяг викидів, т/рік
1.	ТзОВ „Дубровицямолоко"	34100 м. Дубровиця, вул. Залізнична, 10	6,270
2.	ТзОВ „Цегельний завод „Полісся"	34150, Дубровицький район, с. Трипутня, вул. Лісова, 3	20,725
3.	АЗС ТОВ «Ріф»	34000 смт Зарічне, вул. Аерофлотська, 5а	0,323
4.	ВАТ „Зарічненський молокозавод"	34000 смт Зарічне, вул. Центральна, 65	6,904
5.	ВАТ „Томашгородський щебеневий завод"	34246, Рокитнівський район, смт Томашгород, вул. Поліська, 7	81,095
6.	ВАТ „Рокитнівський склозавод"	34200, смт Рокитне, вул. Пролетарська, 18	628,669

2.3. Заходи, спрямовані на покращення якості атмосферного повітря

Підприємствами області у 2009 році були заплановані та виконані наступні заходи щодо зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

На ВАТ «Волинь-цемент»: встановлено нові рукавні фільтри на цементних силосах; проведено монтаж системи аспірації холодильника та транспортерів обертової печі; встановлено новий рукавний фільтр для аспірації холодильника; встановлено новий електрофільтр на обертовій печі. На підприємстві розроблено проект спільного впровадження „Використання шлаку та перехід від вологого до напівсухого технологічного процесу" та одержано лист-схвалення від Національного агентства екологічних інвестицій України.

На ВАТ «Рівнеазот» проведені роботи з заміни каталізатора в реакторі очищення хвостових газів, удосконалено роботу вузла абсорбції установки приготування магнезіальної добавки.

3. ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів

В області розроблений та діє регіональний план заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату. Відповідно до регіонального плану в області здійснюється:

- на КТП РМР «Комуненергія» (м. Рівне) щорічний ремонт та заміна теплових мереж підприємства з використанням попередньо ізольованих труб у пінополіуретановій обгортці, що дає змогу зменшити викиди парникових газів за рахунок щорічної економії газу.

- на КАТП-1728 (м. Рівне) проводиться ущільнення твердих побутових відходів за допомогою автотранспортної техніки та засипання заскладованої території ґрунтом, як результат - зменшення викидів парникових газів, що утворюються в результаті біохімічного розкладання побутових відходів та їх згоряння на сміттєзвалювальному полігоні в с. Бармаки Рівненського району; впроваджуються високоефективної технології безпечного збереження твердих побутових відходів, яка ґрунтується на застосуванні комплексу інженерних заходів (дренажні траншеї-поглиначі) у поєднанні з використанням місцевих природних матеріалів-сорбентів (цеолітових туфів) для зменшення техногенного навантаження на довкілля, направлених на локалізацію та подальшу нейтралізацію шкідливих речовин і сполук з одночасною можливістю захисту ґрунту, підгрунтових вод та дезодорації приземного шару повітря у зоні розташування звалищ ТПВ.

- на підприємстві ВАТ «Рівнеазот» до 2012 року заплановано введення в експлуатацію цеху з виробництва карбаміду, що дасть змогу зменшити викиди двоокису вуглецю від виробництва аміаку та впровадити заходи щодо зменшення викидів закису азоту в атмосферне повітря від виробництва неконцентрованої азотної кислоти; впровадження нового турбогенератора для використання надлишкової пари для виробництва власної електроенергії і для економії природного газу.

В області розроблено проект спільного впровадження „Використання шлаку та перехід від вологого до напівсухого технологічного процесу на підприємстві ВАТ „Волинь-Цемент" (м. Здолбунів) та одержано лист-схвалення від Національного агентства екологічних інвестицій України.

Таблиця 3.1. Заходи щодо адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату

№ з/п	*Найменування заходу*	*Відповідальні за виконання*	*Джерело фінансування*	*Передбачувані обсяги фінансування*	*Строк виконання*	*Парникові гази*	*Скорочення викидів*
1.	На підприємстві ВАТ „Рівнеазот" ввести в експлуатацію цех з виробництва карбаміду, що дасть змогу зменшити викиди двоокису вуглецю від виробництва аміаку	ВАТ „Рівнеазот" м. Рівне-17	Власні кошти підприємства	130 млн. доларів США	До 2012 року	Двоокис вуглецю	462,0 тис. т

4.СТАН ВОДНИХ РЕСУРСІВ

4.1.Водні ресурси та їх використання

За узагальненими даними державної статистичної звітності за формою 2-ТП (водгосп) у 2009 р. водокористувачами області забрано з природних водних об'єктів 184,4 млн. м^3 прісної води, в тому числі 137,2 млн. м^3 з поверхневих джерел і 47,2 млн. м^3 з підземних водоносних горизонтів. Основні показники використання і відведення води наведені в табл. 4.1, рис. 4.1, 4,2.

р. Горинь

Таблиця 4.1.Основні показники використання і відведення води, млн. м^3

Показники	*1990*	*2000*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	280,0	144,4	189,3	197,5	209,7	184,4
у тому числі для використання	267,9	124,5	159,0	166,9	174,1	151,0
Спожито свіжої води,	267,9	124,5	159,0	166,9	174,1	151,0
з неї на: виробничі потреби	149,4	66,6	89,5	90,6	93,66	76,0
побутово-питні потреби	58,51	40,2	27,5	26,4	25,67	24,5
зрошення	1,444	-	-	-	-	-
сільськогосподарські потреби	28,60	5,7	2,6	2,5	1,94	1,9
ставково-рибне господарство	64,93	3,388	69,43	82,82	74,13	65,92
Втрати води при транспортуванні	4,598	6,411	7,896	7,610	7,257	5,95
Загальне водовідведення з нього	159,7	98,49	119,3	122,9	127,9	114,1
у поверхневі водні об'єкти	141,6	95,6	117,5	121,4	126,7	113,0
у тому числі						
забруднених зворотних вод	39,068	17,97	24,9	14,6	28,4	23,6
з них без очищення	0,188	0,66	2,3	2,1	13,96	2,1
нормативно очищених	37,90	47,88	29,3	38,4	38,8	27,3
нормативно чистих без очистки	64,66	29,75	63,3	68,4	59,6	62,1
Обсяг оборотної і послідовно використаної води	3572	3160	6111	6136	6093	3355
Потужність очисних споруд	122,0	133,0	116,0	112,2	122,0	121,3

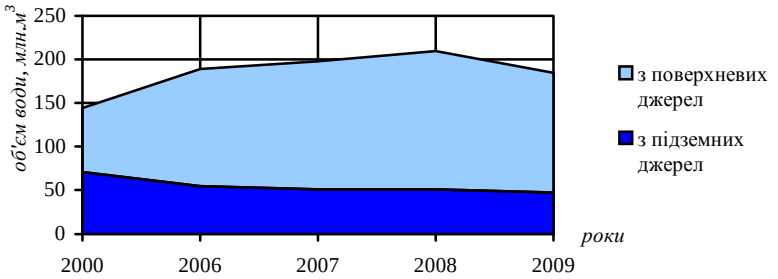

Рис. 4.1. Динаміка забору води з поверхневих та підземних водних джерел, млн. м^3.

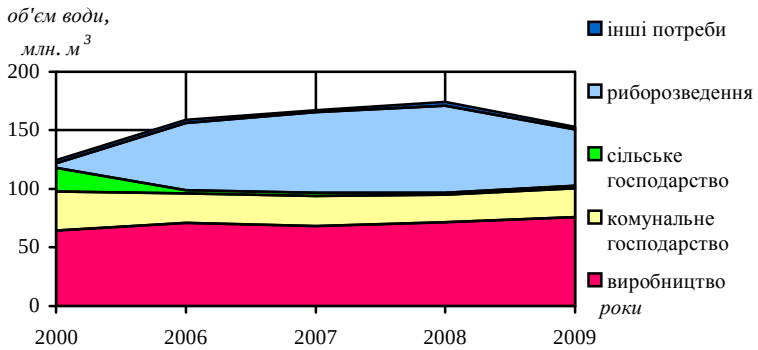

Рис. 4.2. Динаміка використання води за основними галузями економіки, млн. м^3.

Забір, використання та відведення води у 2009 році наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2. Забір, використання та відведення води, млн. м^3

Назва водного об'єкту (басейн річки)	*Забрано води із природних водних об'єктів - всього*	*Використано води*	*Водовідведення у поверхневі водні об'єкти*	
			всього	*з них забруднених зворотних вод*
р. Стир	92,0	81,9	42,0	7,5
р. Горинь	87,4	67,8	67,3	14,9
р. Ствига	5,0	1,3	3,7	1,2

Розподіл забору води в розрізі районів області наведено в табл. 4.3.

Таблиця 4.3. Розподіл забору води в розрізі районів області

Територіальна одиниця	*Забрано води, всього, млн. м^3*	*З поверхневих джерел, млн. м^3*	*З підземних водоносних горизонтів, млн. м^3*
1	*2*	*3*	*4*
Рівненська область	184,4	137,2	47,20
в тому числі:			
Березнівський район	5,973	5,299	0,674
Володимирецький район	3,241	0,766	2,475
Гощанський район	16,78	5,196	11,58
Демидівський район	2,038	1,864	0,174
Дубенський район	17,34	16,86	0,480
Дубровицький район	0,427	-	0,427
Зарічненський район	14,79	14,70	0,090
Здолбунівський район	9,320	5,176	4,144
Корецький район	6,810	6,765	0,045
Костопільський район	5,966	3,732	2,234

Продовження таблиці 4.3.

1	*2*	*3*	*4*
Млинівський район	5,485	5,050	0,435
Острозький район	7,010	6,852	0,158
Радивилівський район	4,040	3,468	0,572
Рівненський район	8,944	6,292	2,652
Рокитнівський район	3,379	1,323	2,056
Сарненський район	7,384	1,805	5,579
м. Дубно	2,235	0,589	1,646
м. Кузнецовськ	47,99	43,95	4,040
м. Острог	0,441	-	0,441
м. Рівне	14,81	7,470	7,340

Забір води за галузями економіки в області у 2009 р. складав:
- промисловість – 69,68 млн. $м^3$,
- сільське господарство – 85,55 млн. $м^3$,
- житлово-комунальне господарство – 28,47 млн. $м^3$.

Забір води в басейнах основних річок області:

- р. Прип’ять – 184,4 млн. $м^3$,
- р. Ствига – 4,926 млн. $м^3$,
- р. Льва – 3,692 млн. $м^3$,
- р. Бунів – 0,424 млн. $м^3$,
- р. Горинь – 87,43 млн. $м^3$,
- р. Случ – 19,18 млн. $м^3$,
- р. Стави – 6,697 млн. $м^3$,
- р. Корчик – 0,618 млн. $м^3$,
- р. Бережанка – 0,527 млн. $м^3$,
- р. Замчисько – 1,948 млн. $м^3$,
- р. Стубла – 6,733 млн. $м^3$,
- р. Устя – 18,62 млн. $м^3$,
- р. Вілія – 6,082 млн. $м^3$,
- р. Свитенька – 4,541 млн. $м^3$,
- р. Стир – 92,04 млн. $м^3$,
- р. Іква – 20,02 млн. $м^3$,
- р. Жабичка – 1,922 млн. $м^3$,
- р. Пляшівка – 2,504 млн. $м^3$,
- р. Слонівка -1,317 млн. $м^3$.

Використання води в басейнах основних річок області:

- р. Прип’ять – 151,0 млн. $м^3$,
- р. Ствига – 1,289 млн. $м^3$,
- р. Льва – 0,317 млн. $м^3$,

- р. Бунів – 0,199 млн. м^3,
- р. Горинь – 67,76 млн. м^3,
- р. Случ – 12,80 млн. м^3,
- р. Стави – 5,586 млн. м^3,
- р. Корчик – 0,498 млн. м^3,
- р. Бережанка – 0,404 млн. м^3,
- р. Замчисько – 1,615 млн. м^3,
- р. Стубла – 5,724 млн. м^3,
- р. Устя – 15,53 млн. м^3,
- р. Вілія – 4,50 млн. м^3,
- р. Свитенька – 3,323 млн. м^3,
- р. Стир – 81,91 млн. м^3,
- р. Іква – 16,94 млн. м^3,
- р. Жабичка – 1,481 млн. м^3,
- р. Пляшівка – 1,89 млн. м^3,
- р. Слонівка - 1,173 млн. м^3.

Забір та використання води за 2007-2009 рр. наведено в табл. 4.4.

Таблиця 4.4. Забір і використання води, млн. м^3 на рік

Рік	*Найменування річкового басейну*	*Забрано води*			*Використано води*					
		З поверхневих джерел	*З підземних джерел*	*Разом*	*Промисловість*	*Сільське господарство*	*Комунальне господарство*	*Зрошення*	*Риборозведення*	*Інші галузі*
2007	р. Прип'ять									
Разом в області		146,5	51,0	197,5	68,38	2,54	25,67	-	68,76	1,55
2008	р. Прип'ять									
Разом в області		158,5	51,2	209,7	71,69	1,97	23,15	-	74,13	3,16
2009	р. Прип’ять									
Разом в області		137,2	47,2	184,4	76,08	1,92	24,45	-	48,47	2,01

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

В 2009 р. у поверхневі водні об'єкти області скинуто 113,0 млн. $м^3$ зворотних вод. Ці зворотні води були відведені від 257 суб'єктів господарювання. Інформацію щодо скидів зворотних вод у 2006-2009 рр. наведено в табл. 4.5, рис. 4.3.

Таблиця 4.5. Скиди зворотних вод, млн. $м^3$ на рік

Рік	*Категорія очищення*	*Найменування річкового басейну*	*Скинуто зворотних вод*		
			У поверхневі водні об'єкти	*У підземні горизонти*	*Разом*
2006	О	басейн	29,33	-	29,33
	НО	р. Прип'ять	2,331	-	2,331
	НДО		22,57	-	22,57
	НЧБО		63,31	-	63,31
Разом в області			117,5	-	117,5
2007	О	басейн	38,4	-	38,4
	НО	р. Прип'ять	2,07	-	2,07
	НДО		12,52	-	12,52
	НЧБО		68,42	-	68,42
Разом в області			121,41	-	121,41
2008	О	басейн	38,8	-	38,8
	НО	р. Прип'ять	13,9	-	13,9
	НДО		14,5	-	14,5
	НЧБО		59,6	-	59,6
Разом в області			126,8	-	126,8
2009	О	басейн	27,3	-	27,3
	НО	р. Прип'ять	2,1	-	2,1
	НДО		21,5	-	21,5
	НЧБО		62,1	-	62,1
Разом в області			113,0	-	113,0

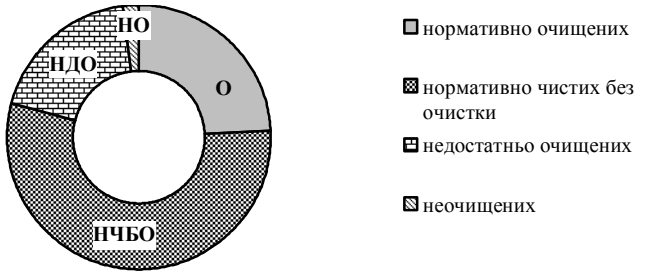

Рис. 4.3. Розподіл скиду зворотних вод в поверхневі водні об'єкти в 2009 р., %

У складі цих вод: нормативно очищених – 27,3 млн. м^3, неочищених – 2,1 млн. м^3, недостатньо очищених – 21,5 млн. м^3, нормативно чистих без очистки – 62,1 млн. м^3.

Нормативно очищені зворотні води проходили очистку на очисних спорудах біологічної очистки, фізико-хімічної очистки та механічної очистки.

В табл. 4.6. наведені типи очищення зворотних вод за 2006-2009 рр. в млн. м^3 на рік.

Таблиця 4.6. Типи очищення зворотних вод.

Рік	*Водний об'єкт*	*Скинуто разом*	*нормативно очищених*				*Потужність очисних*	
			Разом	*Біологічна очистка*	*Фізико-хімічна очистка*	*Механічна очистка*	*Разом*	*В т.ч. перед скиданням до водного об'єкта*
2006	р. Прип'ять							
Разом в області		117,5	29,33	18,69	-	10,64	116,0	115,1
2007	р. Прип'ять							
Разом в області		121,4	38,40	28,70	0,003	9,70	115,5	115,5
2008	р. Прип'ять							
Разом в області		126,8	38,77	28,03	0,026	10,72	122,0	121,7
2009	р. Прип'ять							
Разом в області		113,0	27,30	14,50	0,04	12,76	121,3	121,3

Разом з цими водами у поверхневі водойми області скинуто у 2009 році забруднюючих речовин, що наведені у табл. 4.7.

Таблиця 4.7. Скиди забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти, т/рік.

Забруднюючі речовини	*т/рік*
БСКповн	604
нафтопродукти	1,74
зважені речовини	570
сульфати	2561
хлориди	2853
азот амонійний	130
нітрати	1330
СПАР	3,01
залізо	20,95
мідь	0,633
цинк	0,544
нітрити	30,0
фтор	18,1
формальдегід	0,052
фосфати	654,2
марганець	1,514

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки)

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки (млн. м^3) наведено у табл. 4.8.

Таблиця 4.8. Використання та відведення води підприємствами галузей економіки, млн. м^3

Галузь економіки	*Використано води*	*з неї на:*		*Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти*		
		побутово питні потреби	*виробничі потреби*	*всього*	*у т.ч. забруднених*	*з них без очищення*
Електроенергетика	44,770	0,881	43,890	12,830	0,005	-
Вугільна промисловість	-	-	-	-	-	-
Металургійна промисловість	-	-	-	-	-	-
Хімічна та нафтохімічна промисловість	8,413	0,663	7,750	19,170	0,398	0,398
Машинобудування	0,200	0,142	0,058	0,049	0,049	0,013
Нафтогазова промисловість	-	-	-	-	-	-
Житлово-комунальне господарство	23,390	21,290	1,990	21,440	20,787	0,847
Сільське господарство	68,050	0,119	17,860	48,260	-	-
Харчова промисловість	1,546	0,111	1,435	0,082	0,082	0,007
Транспорт	1,080	0,750	0,098	0,248	-	-
Промисловість будівельних матеріалів	2,005	0,179	1,826	10,160	1,567	0,751
Інші галузі	1,546	0,316	1,173	0,761	0,734	0,106
Всього	151,0	24,450	76,080	113,00	23,622	2,122

У 2009 році забруднені зворотні води скидали наступні підприємства:

Березнівський район

- ТзОВ "Моквинська паперова фабрика" - 385,54 тис. м^3
- Зірненський спиртзавод - 74,6 тис. м^3
- КП "Березневодоканал" - 243,7 тис. м^3

Володимирецький район, м. Кузнецовськ

- Полицька виправна колонія №76 - 53,8 тис. м^3
- РОК "Біле озеро" - 5,43 тис. м^3
- ДП "Аква" - 93,7 тис. м^3
- Кузнецовське міське комунальне підприємство - 5673,0 тис. м^3

Демидівський район

- Демидівське ВУЖКГ - 29,5 тис. м^3
- Дитячий санаторій "Хрінники" - 4,2 тис. м^3
- СВК "Агро-Сервіс" - 36,2 тис. м^3

Дубенський район, м. Дубно

- Мирогощанський аграрний коледж - 45,5 тис. м^3
- ДКП "Комунальник" - 41,3 тис. м^3
- ТзОВ СП "Нива" - 7,4 тис. м^3
- ЗАТ "Барліг" - 9,0 тис. м^3

- КВП ВКГ “Дубноводоканал” - 1299,4 тис. м^3

Дубровицький район

- Райлікарня м. Дубровиця - 26,0 тис. м^3
- КП "Міськводоканал" м. Дубровиця - 78,7 тис. м^3

Зарічненський район

- ВКП "Зарічне" - 31,6 тис. м^3

Корецький район

- КП “Корецьжитловодоканал” - 7,6 тис. м^3
- Корецька облфізлікарня - 7,6 тис. м^3

Костопільський район

- ТзОВ “Хмизи-Сервіс” - 25,7 тис. м^3
- ЗАТ “Костопільський завод скловиробів” - 28,606 тис. м^3
- ТзОВ "Свиспан Лімітед" - 289,0 тис. м^3
- ДКП “Костопільводоканал” - 546,9 тис. м^3

Млинівський район

- ЖКП “Млинівське” - 79,4 тис. м^3

Острозький район, м. Острог

- ПЗ ОДСОК “Корчагінець” - 7,4 тис. м^3
- КП “Водоканал” - 155,8 тис. м^3

Радивилівський район

- ДП “Радивилівводоканал” - 110,3 тис. м^3
- ВАТ "Радивилівський завод "Фурнітура" - 2,7 тис. м^3

Рівненський район, м. Рівне

- ОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал" - 9125,0 тис. м^3
- ОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал" Квасилівська дільниця -КЕВ смт Оржів - 1258,3 тис. м^3 - 27,9 тис. м^3
- ВАТ “Любомирський вапняно-силікатний завод” - 380,9 тис. м^3
- Городищенська виправна колонія №96 - 54,4 тис. м^3
- ДП “Клеванькомунсервіс” - 38,0 тис. м^3
- ОП санаторій “Червона калина” - 28,5 тис. м^3
- в/ч А-2798 - 12,4 тис. м^3
- Ясенинницький дитячий будинок - 4,3 тис. м^3
- Оржівське ВУЖКГ - 92,1 тис. м^3
- Рівненське міське ШЕУ (зливові води) - 909,8 тис. м^3
- ТОВ "Маркет-Сервіс Святошинський" (зливові води) - 5,1 тис. м^3
- ТОВ "Метро Кеш енд Кері Україна" (зливові води) - 0,9 тис. м^3
- ДСОК "Електронік" - 17 тис. м^3
- ВАТ “Рівнеазот” (дренажні води з відвалів фосфогіпсу) - 398,3 тис. м^3
- ВАТ “Рівненська фабрика нетканих матеріалів” - 40,5 тис. м^3

Рокитнівський район

- ВАТ “Рокитнесклозавод” - 85,11 тис. м^3
- КП “Рокитневодоканал” - 10,7 тис. м^3
- Томашгородський щебзавод № 5 (Томашгородське кар'єроуправління) - 816,0 тис. м^3

- ДУП "Томашгородський КДЗ" - 140,6 тис. м^3
- ПП "Аква-Сервіс-Томашгород" - 6,2 тис. м^3
- Томашгородський ВУЖКГ - 4,4 тис. м^3

Сарненський район

- Сарненська дослідна станція - 17,3 тис. м^3
- Катеринівська виправна колонія № 46 - 28,5 тис. м^3
- КП “Екосервіс” - 442,7 тис. м^3
- "Клесівське кар'єроуправління" - 115,8 тис. м^3
- КП "Клесівводоканал" - 26,4 тис. м^3
- Облпсихлікарня с. Орловка - 20,0 тис. м^3

Основні забруднювачі водних об’єктів в 2007-2009 рр. в басейнах основних річок області наведені в табл. 4.9.

Таблиця 4.9. Основні забруднювачі водних об’єктів

Назва водокористувача-забруднювача	*2007 р.*		*2008 р.*		*2009 р.*	
	об’єм скидання зворотних вод, млн. м^3	*обсяг забруднюючих речовин, т*	*об’єм скидання зворотних вод, млн. м^3*	*обсяг забруднюючих речовин, т*	*об’єм скидання зворотних вод, млн. м^3*	*обсяг забруднюючих речовин, т*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
р. Замчисько						
ТзОВ “Свиспан-Лімітед” м. Костопіль			433,2	БСКповн. – 4,7 Завислі речовини – 5,4 Хлориди – 7,5 Азот амонійний – 0,3 Залізо - 0,441 Фосфати – 0,325	289,0	БСКповн. – 3,7 Завислі речовини 4,2 Хлориди – 9,4 Азот амонійний - 0,3 Залізо - 0,222 Фосфати – 0,248
ДКП “Костопіль-водоканал”	631,1	БСКповн - 33,35 Завислі речовини – 19,4 Азот амонійний –6,61 Сульфати – 36,19 Хлориди – 57,9 Залізо - 0,27 Фосфати – 2,57	638,3	БСКповн. – 53,5 Завислі речовини 15,1 Сульфати – 41,7 Хлориди – 67,3 Азот амонійний – 8,4 Залізо – 0,191 Фосфати – 5,106	546,9	БСКповн.– 24,2 Завислі речовини15,8 Сульфати – 36,7 Хлориди – 50,7 Азот амонійний – 4,4 Залізо – 0,185 Фосфати – 4,058
р. Устя						
Рівненське ШЕУ автодоріг			1003,9	БСКповн. – 11,8 Завислі речовини 10,6 Сульфати – 48,6 Хлориди – 40,4 Фосфати – 0,904	909,8	БСКповн. – 7,6 Завислі речовини11,8 Сульфати – 48,5 Хлориди – 39,9 Фосфати – 0,349
Підприємство ОВКП “Рівнеобл-водоканал”	134	БСКповн – 1 Завислі речовини – 19,1 Сульфати - 4 Хлориди – 0,6 Фосфати – 10,3 Нітрати – 0,4	136,5	БСКповн. – 1,2 Завислі речовини 18,0 Сульфати – 3,9 Хлориди – 0,8 Залізо – 0,163 Фосфати – 0,0082 Нітрати – 0,4	9125,0	БСКповн. – 162,0 Завислі речовини143,7 Сульфати – 393,7 Хлориди – 531,5 Залізо – 2,418 Фосфати – 42,157 Азот амонійний – 19,1

Продовження таблиці 4.9

1	2	3	4	5	6	7
р. Стир						
КМКП м. Кузнецовськ	6600,7	БСКповн – 152,8 Завислі речовини 106,9 Азот амонійний –78,9 Сульфати – 599,3 Хлориди – 531,4 Фосфати – 51,35 Залізо – 2,24 Нітрати – 89,1	6460,9	БСКповн – 107,9 Завислі речовини 81,4 Сульфати – 241,0 Хлориди – 545,9 Азот амонійний – 53 Залізо – 2,519 Фосфати – 57,308 Нітрати – 59,2	5673,0	БСКповн. – 83,75 Завислі речовини 70,52 Сульфати – 232,59 Хлориди – 476,53 Азот амонійний – 46,52 Залізо - 2,552 Фосфати – 50,149 Нітрати – 29,16
р. Горинь						
Оржівське ВУЖКГ Рівненського р-ну			112,4	БСКповн.– 1,8 Завислі речовини – 1,2 Сульфати – 6,7 Хлориди – 1,2 Азот амонійний – 0,6 Фосфати – 0,562	92,1	БСКповн. – 2,1 Завислі речовини 1,5 Сульфати – 5,5 Хлориди – 4,2 Азот амонійний – 0,6 Фосфати – 0,553
ВАТ “Любомирський вапняно-силікатний завод”			506,0	БСКповн. – 3,7 Завислі речовини – 2,3 Сульфати – 34,3 Хлориди – 10,8 Азот амонійний - 0,2 Фосфати – 0,118	380,9	БСКповн. – 1,7 Завислі речовини 1,4 Сульфати – 12,1 Хлориди – 14,4 Азот амонійний – 0,5 Фосфати – 0,212
ВАТ “Рівнеазот”	402,7	Сульфати – 190,5 Хлориди – 6,8 Азот амонійний – 1,1 Фосфати – 567,8 Фтор – 25,05	403,8	Сульфати – 167,3 Хлориди – 6,3 Азот амонійний - 1,4 Залізо – 13,406 Фосфати – 492,636 Фтор – 20,311	398,3	Сульфати – 184,3 Хлориди – 7,4 Азот амонійний – 1,6 Залізо – 9,742 Фосфати – 435,142 Фтор – 15,374
Острозьке КП “Водоканал”	187,5	БСКповн – 29,8 Завислі речовини - 11,8 Азот амонійний – 4,3 Сульфати – 7,5 Хлориди - 17 Фосфати – 12,4	189,2	БСКповн. – 99,3 Завислі речовини 15,4 Сульфати – 19,2 Хлориди – 12,3 Азот амонійний - 6,6 Залізо – 0,0662 Фосфати – 4,371	155,8	БСКповн. – 19,6 Завислі речовини 5,4 Сульфати – 11,6 Хлориди – 15,1 Азот амонійний – 2,3 Залізо – 0,049 Фосфати – 2,227
р. Іква						
КВП ВКГ “Дубноводоканал”	1467,6	БСК повн – 29,7 Завислі речовини – 22,3 Азот амонійний – 5,1 Сульфати – 66,8 Хлориди – 140,3 Фосфати – 3,6	1343,2	БСКповн. – 35,4 Завислі речовини 17,3 Сульфати – 64,2 Хлориди – 135,7 Азот амонійний - 3,9 Залізо – 0,2686 Фосфати – 3,694	1299,4	БСКповн. – 28,5 Завислі речовини20,4 Сульфати – 51,1 Хлориди – 151,9 Азот амонійний – 3,9 Залізо – 0,104 Фосфати – 3,768
р. Случ						
КП “Екосервіс” м. Сарни			422,8	БСКповн – 26,0 Завислі речовини 15,1 Сульфати – 77,4 Хлориди – 42,3 Азот амонійний – 16,3 Залізо - 0,125 Фосфати – 6,88	442,7	БСКповн. – 58,8 Завислі речовини16,9 Сульфати – 41,4 Хлориди – 68,6 Азот амонійний – 16,8 Залізо - 0,0716 Фосфати – 7,079
КП “Березневодоканал"	243,7	БСКповн – 6,8 Завислі речовини–3,5 Сульфати – 10,6 Хлориди – 31,2 Азот амонійний – 0,4 Фосфати – 1,19	238,3	БСКповн. – 24,1 Завислі речовини – 5,8 Сульфати – 29,8 Хлориди – 27,2 Азот амонійний - 1,4 Фосфати – 2,266	243,7	БСКповн. – 6,3 Завислі речовини – 7,8 Сульфати – 21,1 Хлориди – 52,5 Азот амонійний – 2,6 Фосфати – 1,242

Продовження таблиці 4.9

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*
ТзОВ “Моквинська паперова фабрика”	683,8	БСКповн – 20,9 Завислі речовини–8,6 Сульфати – 31,97 Хлориди – 10,2	701,46	БСКповн – 26,9 Завислі речовини 11,0 Сульфати – 31,57 Хлориди – 3,9 Залізо – 0,21 Фосфати – 0126	385,54	БСКповн. – 11,0 Завислі речовини – 4,4 Сульфати – 16,5 Хлориди – 5,8 Залізо – 0,08 Фосфати – 0,077
р. Слонівка						
КП “Радивилівводоканал”	105,5	БСКповн – 2,1 Завислі речовини – 1,5 Азот амонійний – 0,4 Сульфати – 7,4 Хлориди – 3,8 Фосфати – 0,37	107,0	БСКповн – 5,5 Завислі речовини – 3,0 Сульфати – 7,2 Хлориди – 7,8 Азот амонійний - 1,9 Фосфати – 0,579	110,3	БСКповн. – 2,2 Завислі речовини – 1,6 Сульфати – 7,8 Хлориди – 5,0 Азот амонійний – 0,7 Фосфати – 0,358
р. Бережанка						
ДП “Аква”	107,2	БСКповн – 2,8 Завислі речовини–1,6 Сульфати – 6,7 Хлориди – 6,1 Азот амонійний – 0,3 Фосфати – 0,39	109,2	БСКповн – 7,0 Завислі речовини – 4,8 Сульфати – 14,9 Хлориди – 2,8 Азот амонійний - 1,5 Фосфати – 0,72	93,7	БСКповн. – 1,8 Завислі речовини – 1,2 Сульфати – 3,5 Хлориди – 4,2 Азот амонійний – 0,5 Фосфати – 0,295

4.3. Якість поверхневих вод

4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками

Гідрографічна мережа Рівненської області складається з 170 річок, загальна довжина яких становить 4,45 тис. км. Крім того, територією області протікає 1204 невеликих водотоків – струмків (довжина від 0,5 до 10 км) загальною протяжністю понад 3,29 тис. км. Всі вони належать до басейну Прип'яті, що протікає північно-західною окраїною області впродовж 20 км. Найбільші її притоки – Горинь, Случ, Замчисько, Устя, Стир та Іква. Ці головні ріки області мають численні притоки. Всі вищеназвані ріки, крім Замчисько та Усті, транзитні.

Оцінка якості поверхневих вод за гідрохімічними показниками надано за даними держекоінспекції в області.

р. Прип'ять. Загальна довжина річки – 75 км, територією Рівненської області 20 км. Прип'ять має 4 притоки довжиною до 10 км. Річка контролювалась у двох контрольних пунктах: с. Млин (суміжний пункт з Волинською областю) та с. Сенчиці (прикордонний пункт з Республікою Білорусь). Якість води в річці відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування. В порівнянні з 2008 роком збільшилась концентрація нітритів в пункті с. Млин - з 0,009 до 0,036 мг/дм^3, заліза загального з 0,16 до 0,32 мг/дм^3, а $БСК_5$ зменшилось з 3,88 до 1,67 мг/дм^3 за середніми значеннями. В контрольному пункті в с. Сенчиці якість поверхневої води за основними показниках в звітному році покращилась, окрім $БСК_5$, де спостерігалось збільшення з 0,2 до 0,508 мг/дм^3 за середніми значеннями.

р. Льва бере початок в с. Карпилівка Рокитнівського району, протікає територією Рокитнівського, Дубровицького районів Рівненської області та Пінського району Республіки Білорусь. Загальна довжина водотоку 172 км, у межах області 111 км. Річка протікає з півдня області на північ і впадає в р. Ствига. Контролюється в пункті біля с. Переброди, на витоку в Білорусь, за 5 км від кордону. Для річки характерне природне забруднення органічними сполуками та залізом загальним.

Якість води в річці відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування, окрім ХСК, де середня концентрація у 2009 р. становила 1,57 ГДК. В порівнянні з 2008 роком у 2009 році зменшилась концентрація завислих речовин з 7,6 до 4,27 мг/дм^3, нітритів з 0,095 до 0,06 мг/дм^3. В порівнянні з 2008 роком якість води в річці суттєво не змінилась.

р. Стир належить до басейну р. Прип'ять і є її правою притокою першого порядку. Річка бере початок на Львівщині поблизу джерел Західного Бугу і Серету. Стир протікає Волинською та Рівненською областями, а далі республікою Білорусь. Загальна довжина річки становить 494 км, у межах області – 208 км. Стир має понад 10 великих приток.

На території області р. Стир контролювалась на двох ділянках: перша - у суміжних пунктах з Волинською областю – смт Берестечко (вихід річки з Волинської області) та с. Нове (вхід у Волинську область), де якість води в річці в порівнянні з минулим роком суттєво не змінилась і відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування.

На другій ділянці річки контроль проводився у 8 контрольних пунктах. Тут мають місце скиди стічних вод з очисних споруд МКП м. Кузнецовська, промислово-зливових вод Рівненської АЕС і ВКП „Зарічне".

В контрольному створі нижче скиду промислово-зливових вод ВП „Рівненська АЕС" вміст забруднюючих речовин збільшився в порівнянні зі створом вище скиду за середніми показниками.

В пункті, нижче скиду з очисних споруд МКП м. Кузнецовськ якість води в річці суттєво не змінилась і відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування.

Нижче скиду очисних споруд ВКП „Зарічне", в порівнянні з минулим роком якість води суттєво не змінилась, окрім завислих речовин та амонію сольового, де спостерігалось збільшення їх вмісту.

Контроль проводився також на витоці річки в Республіку Білорусь, в пункті с. Іванчиці. В поточному році концентрація фосфатів збільшилась в 2,66 рази, нітритів в 1,82 рази.

р. Горинь є головною артерією Рівненщини. Спостереження стану річки проводились у 16 контрольних пунктах. В пункті в с. Вельбівне, на межі з Хмельницькою областю, якість води в річці відповідає нормам ГДК для водойм культурно-побутового водокористування.

Продовжують забруднювати р. Горинь стічні води Острозького КП „Водоканал". В контрольному пункті нижче скиду очисних споруд ОКП „Водоканал", в порівнянні з пунктом вище скиду, спостерігалось зростання

середньорічних концентрацій (мг/дм^3) забруднюючих речовин: амонію сольового – з 0,1335 до 0,625; БСК$_5$ з 2,44 до 3,8.

В створі нижче скиду Гощанської дільниці „Рівнеоблводоканалу" в порівнянні з минулим роком якість води в річці значно покращилась.

В пункті нижче скиду очисних споруд ВАТ "Рівнеазот" середньорічна концентрація фосфатів становила 12,2 ГДК, нітритів 1,9 ГДК.

Вміст амонію сольового в контрольному пункті нижче впадіння правої притоки р. Замчисько зменшився в 1,3 рази, БСК$_5$ в 1,73 рази, заліза загального в 3,5 рази

В контрольних пунктах вище та нижче скиду з очисних споруд КП "Міськводоканал" м. Дубровиця стан річки Горинь погіршився, в порівнянні з минулим роком, за основними показниками.

На кордоні з Республікою Білорусь, в контрольному пункті с. Висоцьк, якість води в річці в основному відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування.

р. Ствига належить до басейну річки Прип'ять. Бере початок в урочищі Степки Рокитнівського району, протікає територією Рівненської та Брестської областей і впадає в р. Прип'ять на території Білорусі. Загальна довжина річки Ствига 178 км, в межах області річка має довжину 60 км. В межах області відсутні скиди стічних вод.

Контроль якості води проводився в пункті с. Блажево на 122 км від гирла, 18 км до кордону з Білоруссю. Якість води в річці відповідає нормам ГДК для річок культурно-побутового водокористування, окрім ХСК, де середньорічна концентрація становить 57,2 мг/дм^3 (ГДК 30 мг/дм^3). В порівнянні з 2008 роком у 2009 році стан річки в даному створі покращився.

Результати хіміко-аналітичного контролю якості поверхневих вод наведено в табл. 4.10.

Таблиця 4.10. Хіміко-аналітичний контроль якості поверхневих вод

Назва водного об'єкту	*Кількість контрольних створів, в яких здійснювались вимірювання, од.*		*Відібрано та проаналізовано проб води, од.*	*Кількість показників, у тому числі забруднюючих речовин, що визначались, од.*	*Кількість випадків та назва речовин з перевищенням ГДК, од.*
	усього	*з перевищенням ГДК*			
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
р. Прип'ять	2	2	12	28 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, кальцій, магній, твердість, сухий залишок, ХСК, БСК$_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати, залізо, мідь, марганець, свинець, фториди, нікель, кадмій, цинк, хром)	13-ХСК, 1-розчинений кисень
р. Стохід	1	1	12	28 (ті ж самі)	12-ХСК, 1-розчинений кисень
р. Простир	1	1	12	28 (ті ж самі)	5-ХСК

Продовження таблиці 4.10.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
р. Стир	10	3	25	28(ті ж самі)	3-ХСК, 1-$БСК_5$, 3-нітрити, 2-фосфати, 2 - мідь
р. Іква	7	4	10	28 (ті ж самі)	4-$БСК_5$, 2-амоній сольовий, 4-нітрити, 1-залізо загальне
р. Горинь	16	15	46	28 (ті ж самі)	8-ХСК, 3-амоній сольовий, 15-нітрити, 17-фосфати, 8-залізо загальне, 4-мідь, 4-цинк, 4-марганець
р. Вілія	1	-	2	28 (ті ж самі)	-
р. Устя	9	9	15	28 (ті ж самі)	5-ХСК, 12-$БСК_5$, 1-розчинений кисень, 5-амоній сольовий, 4-нітрити, 5-фосфати, 4-залізо загальне, 4-мідь, 4-цинк, 4-марганець
р. Замчисько	5	5	10	28 (ті ж самі)	8-ХСК, 6-$БСК_5$, 1-розчинений кисень, 4-амоній сольовий, 4-залізо загальне
р. Путилівка	2	2	2	28 (ті ж самі)	2-ХСК, 2-$БСК_5$, 1-залізо загальне
р. Случ	8	7	18	28 (ті ж самі)	7-ХСК, 7-$БСК_5$, 1-фосфати, 3-залізо загальне, 2-мідь, 2-цинк, 2-марганець
р. Льва	1	1	12	28 (ті ж самі)	11-ХСК, 2-залізо загальне
р. Бунів	2	2	8	28 (ті ж самі)	6-ХСК, 4-$БСК_5$, 2-залізо загальне
р. Ствига	1	1	1	28 (ті ж самі)	1-ХСК
р. Жабичі	2	-	2	28 (ті ж самі)	-
р. Стубелка	2	2	2	28 (ті ж самі)	2-$БСК_5$, 2-амоній сольовий, 1-нітрити, 2-залізо загальне, 2-мідь, 2-цинк, 2-марганець
р. Слонівка	2	1	2	28 (ті ж самі)	1-ХСК, 1-$БСК_5$
р. Корчик	2	-	4	28 (ті ж самі)	-
р. Тишвиця	2	2	2	18 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, кальцій, магній, твердість, ХСК, $БСК_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати)	2-ХСК, 1-$БСК_5$

Продовження таблиці 4.10.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
о. Біле, Володимирецький р-н, с. Рудка, 70 м від берега, навпроти КОК РАЕС	1	1	1	26 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, кальцій, магній, твердість, ХСК, $БСК_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати, залізо, мідь, марганець, свинець, нікель, кадмій, цинк, хром)	1-цинк, 1-мідь
о. Чорне, Зарічненський р-н	1	1	1	26 (ті ж самі)	1-амоній сольовий, 1-залізо загальне, 1-мідь
о. Біле, Зарічненський р-н	1	1	1	26 (ті ж самі)	1-амоній сольовий, 1-мідь, 1-марганець
струмок біля с. Нова Любомирка	2	2	8	23 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, ХСК, $БСК_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати, залізо, мідь, марганець, свинець, нікель, кадмій, цинк, хром)	3-$БСК_5$, 2-амоній сольовий, 1-фосфати
меліоративний канал, нижче скиду з ТзОВ СП «Нива» нижче м. Дубно	1	1	1	23 (ті ж самі)	1-$БСК_5$, 1-амоній сольовий, 1-нітрити, 1-залізо загальне, 1-мідь
струмок Устя, права притока р. Стубелка с. Омеляна Рівненського р-ну	1	-	1	15 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, ХСК, $БСК_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати)	-
став №1 с. Омеляна Рівненського р-ну ПП Юнчик М.О.	1	1	1	16 (температура, запах, забарвлення, прозорість, завислі речовини, pH, розчинений кисень, сульфати, хлориди, ХСК, $БСК_5$, амоній сольовий, нітрити, нітрати, фосфати, залізо)	1-$БСК_5$
Став №7 с. Поляни, Березнівський р-н, ТзОВ «Березнериба»	1	-	1	16 (ті ж самі)	-
Став №10 с. Поляни, Березнівський р-н, ТзОВ «Березнериба»	1	1	1	16 (ті ж самі)	1-$БСК_5$

Рівненським обласним центром з гідрометеорології здійснювались щомісячні спостереження за станом поверхневих вод в 3 пунктах спостережень на р. Горинь та в 2 пунктах спостережень на р. Устя за 17 показниками (біогенними компонентами, забруднюючими речовинами неорганічного та органічного походження).

За 2009 рік відібрано і проаналізовано 60 проб води. Проби відбиралися щомісячно відповідно плану спостережень: 36 проб води відібрано в 3-х створах р. Горинь та 24 проби в 2-х створах р. Устя. Інформація складена на підставі виконаних 1578 аналізів.

Протягом 2009 року за якістю води в р. Устя та р. Горинь проводились спостереження в 5 створах: на р. Устя 20,5 км вище м. Рівне, 1,5 км вище м. Здолбунів; 2,5 км нижче міста, 2,0 км нижче скидання стічних вод РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал"; на р. Горинь – 8,0 км вище смт Оржів, 6,0 км вище скидання стічних вод ВАТ „Рівнеазот"; 2,0 км нижче скидання виробничих стічних вод ВАТ „Рівнеазот" (автодорожній міст); 1,0 км нижче смт Оржів, 0,5 км нижче скидання стічних вод Оржівського ДОКу.

В поверхневій воді р. Горинь протягом останніх років спостерігається стабільність рівнів забруднення за більшістю інгредієнтів, але за деякими інгредієнтами, зокрема нафтопродуктами, шестивалентним хромом, забрудненість в 2009 р. дещо зросла.

В пунктах спостереження р. Горинь середньорічний вміст забруднюючих компонентів у 2007-2009 рр. представлений в табл. 4.11.

Таблиця 4.11. Середньорічні показники якості води в р. Горинь, в ГДК

Рік	*$БСК_5$*	*Азот амоній-ний*	*Азот нітрит-ний*	*Шести-валент-ний хром*	*Нафто-продук-ти*	*Феноли*	*Сполуки міді*	*Сполуки цинку*
8 км вище смт Оржів, 1 км вище скиду з очисних споруд ВАТ "Рівнеазот" (біля с. Хотин)								
2007	0,9	3,4	0,8	2,8	2,6	0,3	2,8	1,9
2008	1,0	2,5	1,9	2,4	1,6		14,7	2,9
2009	1,0	1,4	0,8	3,8	2,8		9,3	2,9
В межах смт Оржів, 1 км нижче скиду з очисних споруд ВАТ "Рівнеазот" (біля с. Рубче)								
2007	1,0	4,4	1,5	4,0	4,2	5,0	2,8	1,5
2008	1,2	3,8	3,2	2,6	3,4	4,0	12,6	2,8
2009	1,0	1,9	1,7	4,2	4,0	3,0	8,0	3,3
Нижче смт Оржів, 0,5 км нижче скиду з очисних споруд ВАТ "ОДЕК Україна"								
2007	1,1	4,3	2,2	4,3	5,2	4,5	1,7	1,5
2008	2,0	3,3	4,4	3,2	3,6	5,0	12,0	2,5
2009	1,1	1,8	1,6	5,4	3,8	3,0	9,5	3,0

У пробах води р. Горинь відібраних 8,0 км вище смт Оржів, в середньому за рік забруднення становили за азотом амонійним – 1,4 ГДК (максимальна концентрація становила 2,4 ГДК); азотом нітритним – 0,8 ГДК (максимальна концентрація становила 1,8 ГДК); хромом шестивалентним – 3,8 ГДК (максимальна концентрація становила 8,3 ГДК); нафтопродуктами – 2,8 ГДК (максимальна концентрація становила 5,4 ГДК); сполуками міді – 9,3 ГДК до природного фону (максимальна концентрація становила 13,1 ГДК до природного фону); сполуками цинку – 2,9 ГДК (максимальна концентрація становила 4,6 ГДК); біохімічне споживання кисню ($БСК_5$) становило 1,0 ГДК (максимальне значення становило 2,2 ГДК). Вміст розчиненого у воді кисню спостерігався в межах - 8,80 – 12,9 мг/дм^3, фосфору мінерального - 0,05 – 0,66

мг/дм^3, фосфору загального - 0,08 – 0,98 мг/дм^3, завислих речовин - 1,7 – 37,7 мг/дм^3, ХСК -16,5 – 34,1 мг/дм^3.

У пробах води, відібраних в межах смт Оржів, нижче скидання стічних вод ВАТ „Рівнеазот", в середньому за рік забруднення становили за азотом амонійним – 1,9 ГДК (максимальна концентрація становила 2,9 ГДК); азотом нітритним – 1,7 ГДК (максимальна концентрація становила 3,0 ГДК); хромом шестивалентним – 4,2 ГДК (максимальна концентрація становила 8,3 ГДК); нафтопродуктами – 4,0 ГДК (максимальна концентрація становила 6,6 ГДК); сполуками міді – 8,0 ГДК до природного фону (максимальна концентрація становила 10,0 ГДК до природного фону); сполуками цинку – 3,3 ГДК (максимальна концентрація становила 4,0 ГДК); фенолами – 3,0 ГДК (максимальна концентрація 9,0 ГДК); біохімічне споживання кисню ($БСК_5$) - 1,0 ГДК (максимальне значення становило 2,2 ГДК). Вміст розчиненого у воді кисню спостерігався в межах – 8,70 – 12,6 мг/дм^3, фосфору мінерального - 0,38 -1,12 мг/дм^3, фосфору загального – 0,39 – 1,39 мг/дм^3, завислих речовин - 0,9 – 39,4 мг/дм^3 та ХСК – 16,8 – 62,5 мг/дм^3.

У пробах води, відібраних 1,0 км нижче смт Оржів, в середньому за рік забруднення становили за азотом амонійним – 1,8 ГДК (максимальна концентрація становила 4,8 ГДК); азотом нітритним – 1,6 ГДК (максимальна концентрація 3,0 ГДК); хромом шестивалентним – 5,4 ГДК (максимальна концентрація становила 10,0 ГДК); нафтопродуктами – 3,8 ГДК (максимальна концентрація становила 6,0 ГДК); сполуками міді – 9,5 ГДК до природного фону (максимальна концентрація становила 21,2 ГДК до природного фону); сполуками цинку – 3,0 ГДК (максимальна концентрація становила 4,3 ГДК); фенолами – 3,0 ГДК (максимальна концентрація становила 16,0 ГДК); біохімічне споживання кисню ($БСК_5$) – 1,1 ГДК (максимальне значення становило 2,0 ГДК). Вміст розчиненого у воді кисню спостерігався в межах - 7,23 – 12,6 мг/дм^3, фосфору мінерального - 0,38 – 1,03 мг/дм^3, фосфору загального - 0,41 – 1,07 мг/дм^3, завислих речовин – 3,3 – 39,9 мг/дм^3 та ХСК - 19,8 – 45,2 мг/дм^3.

Забруднення хлоридами, сульфатами, магнієм, кальцієм, азотом нітратним та СПАР не перевищували гранично – допустимих концентрацій в жодній із відібраних та проаналізованих проб р. Горинь.

Середньорічний вміст основних забруднюючих компонентів у р. Устя наведений в табл. 4.12.

Таблиця 4.12. Середньорічні показники якості води в р. Устя, в ГДК

Рік	*$БСК_5$*	*Азот амонійний*	*Азот нітритний*	*Шестивалентний хром*	*Нафтопро-дукти*	*Феноли*	*Сполуки міді*	*Сполуки цинку*
20,5 км вище м. Рівне, 1,5 км вище м. Здолбунів								
2007	1,5	3,9	1,0	2,1	2,0	3,0	18	0,9
2008	1,5	2,8	1,8	2,3	1,8			0,4
2009	1,2	1,6	0,5	3,6	2,8			0,7
2,5 км нижче м. Рівне, нижче скиду РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал"								
2007	2,3	7,6	5,5	4,7	3,8	4,9	5,1	1,0
2008	6,9	4,5	11,6	4,5	4,2	5,0	6,0	0,8
2009	2,3	3,8	6,9	4,5	4,7	6,0	11,0	0,8

За даними спостережень р. Устя в пункті спостереження 20,5 км вище міста, її середньорічні забруднення азотом нітратним, сполуками цинку, синтетичними поверхнево-активними речовинами (СПАР), хлоридами, магнієм, кальцієм та сульфатами не перевищували гранично-допустимих концентрацій (ГДК). Забруднення фенолами не зафіксовано ні в одній із відібраних проб. Середньорічні забруднення становили за азотом амонійним – 1,6 ГДК (максимальна концентрація становила 4,4 ГДК) проти 2,8 ГДК 2008 року; азотом нітритним – 0,5 ГДК (максимальна концентрація становила 1,2 ГДК) проти 1,8 ГДК 2008 року; хромом шестивалентним – 3,6 ГДК (максимальна концентрація становила 4,2 ГДК); нафтопродуктами – 2,8 ГДК (максимальна концентрація 5,6 ГДК); сполуками цинку – 0,7 ГДК (максимальна концентрація становила 2,0 ГДК); біохімічне споживання кисню ($БСК_5$) – 1,2 ГДК (максимальне значення становило 2,4 ГДК). Вміст розчиненого у воді кисню протягом року був високим - 7,40 – 13,1 мг/дм^3 , завислих речовин – 3,0 – 72,1 мг/дм^3 хімічне споживання кисню (ХСК) в середньому за рік становило 23,0 мг/дм^3.

Рівень забруднення р. Устя в пункті спостереження 2,5 км нижче міста дещо вищий. Протягом 2009 року спостерігалось зниження випадків високого забруднення в порівнянні з 2008 роком. Зафіксовано 4 випадки низького вмісту розчиненого у воді кисню (2,02 – 2,63 мг/дм^3). Середньорічні забруднення становили за азотом амонійним – 3,8 ГДК (максимальна концентрація становила 5,5 ГДК) проти 4,5 ГДК 2008 року; азотом нітритним – 6,9 ГДК (максимальна концентрація становила 9,2 ГДК) проти 11,6 ГДК 2008 року; хромом шестивалентним – 4,5 ГДК (максимальна концентрація становила 10,9 ГДК); нафтопродуктами – 4,7 ГДК (максимальна концентрація становила 8,0 ГДК); сполуками міді – 11,0 ГДК до природного фону (максимальна концентрація становила 26,0 ГДК до природного фону); сполуками цинку – 0,8 ГДК (максимальна концентрація становила 2,3 ГДК); фенолами – 6,0 ГДК (максимальна концентрація становила 15,0 ГДК); біохімічне споживання кисню ($БСК_5$) – 2,3 ГДК (максимальне значення становило 10,9 ГДК). Вміст розчиненого у воді кисню спостерігався в межах - 2,02 – 11,3 мг/дм^3, завислих речовин – 15,4 – 74,1 мг/дм^3 та ХСК -39,6 – 59,3 мг/дм^3. Забруднення азотом нітратним, хлоридами, сульфатами, кальцієм, магнієм, синтетичними поверхнево-активними речовинами (СПАР) та сполуками цинку в середньому за рік не перевищували гранично - допустимих концентрацій.

Протягом 2009 року спеціалістами облСЕС проводився відбір проб води на 22 річках області, що зазнають антропогенного впливу, в 67 постійних створах. Так, лабораторіями СЕС досліджено 351 пробу води поверхневих водоймищ на санітарно-хімічні та 442 проби на мікробіологічні показники, з них не відповідали нормативним вимогам 107 та 82 проби (30,5 % і 19,0 %) відповідно. Відібрано також 107 проб води на дослідження вмісту пестицидів, солей важких металів — 30 проб, СПАР - 156 проб та фенолів -

5 проб. Перевищень ГДК не виявлено. Радіологічною лабораторією впродовж 2009 року відібрано 25 проб води для проведення радіологічних досліджень. Радіоактивних забруднень поверхневих водних об'єктів також не встановлено.

Невідповідність якості води із поверхневих водоймищ за хімічними показниками фіксувалась, в основному, за загальним залізом, $БПК_5$, завислих речовинах, нафтопродуктах, формальдегіду, окисності.

Основним проблемним питанням на даний час залишаються недостатньо ефективна робота очисних споруд в населених пунктах області Рівне, Костопіль, Кузнецовськ, Острог, Володимирець, Зарічне, Квасилів, які і являються основними забруднювачами водних об'єктів.

За виявлені порушення санітарного законодавства щодо охорони поверхневих водойм спеціалістами Держсанепідемслужби області накладено 28 штрафів, винесено 8 постанов на тимчасову заборону експлуатації об'єктів нагляду, 8 справ направлено на розгляд адмінкомісій, за пропозиціями спеціалістів усунуто від роботи 8 осіб.

Рівненською міськСЕС спостереження проводились на 3 поверхневих водних об'єктах (озеро Басів Кут, озеро гідропарку, р. Устя).

Організований випуск стічних вод від промислових підприємств міста в дані водойми не проводиться, але погіршенню якості поверхневих вод сприяють змиви з урбанізованих територій, погіршення технічного стану очисних споруд і відсутністю належних коштів на їх ремонт та реконструкцію.

Найбільшого антропогенного впливу зазнає р. Устя після скиду стічних вод з очисних споруд РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал" та зливової каналізації міста Рівне.

В 2009 році відібрано на санітарно-хімічні показники 48 проб води поверхневих водойм, всі проби відповідали вимогам ДСанПіну № 4630-88. На бактеріологічні показники взято - 48 проб, з них 26 не відповідали вимогам санітарних правил, або 54,1 %. На гельмінти було відібрано 51 проба, з них 5 проб не відповідали вимогам санітарних правил.

4.3.2. Радіаційний стан поверхневих вод

Радіоактивне забруднення поверхневих вод в області визначається в основному впливом Рівненської і Хмельницької атомних електростанцій. Особлива увага суб'єктів моніторингу приділялась спостереженню за забрудненням поверхневих вод в зоні дії РАЕС та ХАЕС.

В зоні дії РАЕС та ХАЕС відбирались проби поверхневих вод для гамма-спектрометричного аналізу на вміст в них ^{137}Cs. Концентрації ^{137}Cs в пробах води не перевищували допустимі рівні.

Аналіз радіоактивного забруднення поверхневих вод навколо АЕС за даними обласного центру з гідрометеорології надано в таблиці 4.13.

Таблиця 4.13. Результати аналізу проб води на вміст в них ^{137}Cs (Бк/м^3)

ОБ'ЄКТ, ОРІЄНТИР	*І-півріччя*	*ІІ- півріччя*	*Середнє за 2009 р.*	*Максимальне за 2009 р.*	*Мінімальне за 2009 р.*
Рівненська АЕС	18.03.200	15.09.2009			
1. р. Стир, Гідропост, вище АЕС	1,29	1,53	1,41	1,53	1,29
2. р. Стир, с. Бабка, промстоки, нижче АЕС	2,10	3,36	2,73	3,36	2,10
Хмельницька АЕС	17.03.2009	03.11.2009			
1. р. Горинь, с. Полянь, вище АЕС	1,56	0,91	1,24	1,56	0,91
2. р. Горинь, с. Вельбівно, нижче АЕС	1,57	1,52	1,5	1,57	1,52

На Рівненській АЕС для контролю впливу рідких скидів підприємства на довкілля додатково проводиться контроль вмісту радіоактивних речовин в поверхневих водах. Очищені води РАЕС в основному використовуються в системі оборотного водопостачання для технологічних потреб, але частина очищених вод скидається в міську каналізацію. Більшість рідких скидів РАЕС потрапляють в р. Стир з промислово-зливовими водами. Всі відпрацьовані води РАЕС, що містять радіоактивні сполуки, збираються в окремі системи спеціальної каналізації і відправляються на очищення. На РАЕС проводиться постійний контроль забрудненості стічних вод, а також контролюється р. Стир та її донні відклади. В 2009 році радіонуклід ^{137}Cs виявлений в 8 пробах води р. Стир. В інших пробах активність ^{137}Cs нижче границі виявлення. Активність ^{137}Cs в донних відкладах р. Стир до пуску РАЕС знаходилась в діапазоні 1,2 ÷ 6,7 Бк/кг, за звітний рік активність ^{137}Cs в донних відкладах 4,85 ÷ 8,78 Бк/кг.

4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення

Керуючись Законами України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про питну воду та питне водопостачання", розпорядженням голови Рівненської облдержадміністрації від 09.09.2005 №418 "Про програму "Питна вода Рівненської області на 2006-2020 роки" Держсанепідемслужбою області у 2009 р. здійснювався нагляд за 557 об'єктами централізованого господарсько-питного водопостачання, в тому числі за 22 комунальними водопроводами, 248 відомчими та 287 сільськими централізованими водопроводами. Забезпечення питною водою проводилось із 877 артезіанських свердловин. Кількість водопроводів, які не відповідали вимогам – 23, в тому числі через не дотримання зон санітарної охорони – 17, через відсутність очисних споруд – 6 та 2 водопроводи у зв'язку з відсутністю знезаражуючих установок.

В 2009 році проведено 1204 перевірки об'єктів централізованого господарсько — питного водопостачання, в результаті чого виявлено 177 грубих порушень їх експлуатації, що становить 14,7 %. Найчастіше порушення фіксувались в м. Рівне (54,9 %), в Здолбунівському (23,1 %),

Гощанському (20,6 %), Костопільському (18,3 %), Рівненському (17,0 %), Млинівському (16,8 %) районах.

Протягом 2009 року лабораторіями Держсанепідемслужби області досліджено 4851 пробу питної води з об'єктів централізованого водопостачання на санітарно-хімічні показники, 873 проби не відповідали вимогам ДСанПіН "Вода питна. Гігієнічні вимоги до якості води централізованого господарсько — питного водопостачання" від 23.12.1996 №383, що становить – 17,99 %. В основному не відповідали проби питної води за органолептичними показниками, за вмістом заліза, формальдегіду та нітратів.

На мікробіологічні показники відповідно досліджено 6503 проби, у 220 випадках мало місце відхилення від держстандарту — 3,4 % проб.

З водопровідної мережі комунальних водопроводів області в минулому році досліджено за санітарно-хімічними показниками – 1972 проби, не відповідали вимогам – 149, що становить 7,6 %. На мікробіологічні показники досліджено – 2596 проб, не відповідали – 34 проби (1,3 %). Високий рівень забруднення питної води за мікробіологічними показниками відзначався у водопровідній мережі комунальних водопроводів Острозького (4,7 %), Здолбунівського (3,4 %), Рівненського (3,3 %), Дубровицького (3,1 %) та Дубенського (4,6 %) районів.

З відомчих водопроводів досліджено за санітарно-хімічними показниками з водопровідної мережі – 1150 проб питної води, не відповідали вимогам ГОСТу - 279 проб (24,3 %). На мікробіологічні показники не відповідали санітарним вимогам — 50 проб питної води з 1512 досліджених (3,3 %). Найвищий рівень забруднення питної води за бактеріологічними показниками спостерігався в мережах відомчих водопроводів Костопільського – 13,9 %, Дубенського - 11,8 %, Дубровицького - 10,0 %, Млинівського - 5,9 %, Гощанського – 4,4 % районів області.

З сільських централізованих господарсько — питних водопроводів в 2009 р. досліджено за санітарно-хімічними показниками з водопровідної мережі – 828 проб, не відповідали нормам — 181 проба (21,9 %). На мікробіологічні показники досліджено 1215 проб питної води, позитивні - 101 проба, 8,3 %. Вище середньообласного даний показник спостерігався на сільських водопроводах Костопільського – 21,4 %, Здолбунівського – 11,5 %, Дубенського - 23,2 %, Гощанського - 17,2 %, Рівненського - 10,1 % районів області.

Із джерел децентралізованого водопостачання лабораторіями СЕС досліджено на санітарно — хімічні показники 1162 проби, з них — 238 не відповідали санітарним правилам, 20,5 %. На бактеріологічні показники відповідно досліджено 1359 проб води, 264 проби позитивні (19,57 %).

В 2009 році під час перевірок об'єктів водопостачання та виявлення порушень санітарного законодавства, до винних осіб було застосовано 128 штрафів, головними державними лікарями області винесено 94 постанови про заборону експлуатації об'єктів, водопровідних споруд і мереж. За

поданням Держсанепідемслужби усунуто від роботи 57 працівників з обслуговування водопроводів.

4.5. Заходи спрямовані на покращення стану водних об'єктів

Протягом 2009 року дещо покращився стан об'єктів централізованого господарсько-питного водопостачання, які розташовані на території сільських населених пунктів, зокрема: в Березнівському районі в селах Кам'янка, Городище, Орлівка та селі Орв'яниця Дубровицького району розширено водопровідні вітки водопроводів. Замінено насоси на артсвердловинах водопроводів сіл Маринин, Городище, Кам'янка, Грушівка, Яблунне, Поляни, Орлівка, смт Соснове Березнівського району та в селі В.Клецька Корецького району. Проведено благоустрій територій зон санітарної охорони та ремонт водопровідних споруд водопроводів в сіл Кургани, Білка, Кам'янка, Городище Березнівського району та селах Удрицьк, Лютинськ Дубровицького району, с. Здовбиця Здолбунівського району, в селі Варковичі та смт Смига Дубенського району.

На комунальних господарсько-питних водопроводах міст Рівне, Корець, Березне, Дубно, Дубровиця, смт Рокитне та Томашгород Рокитнівського району частково проведено реконструкцію старих зношених мереж та збудовано нові мережі, проведено благоустрій територій зон санітарної охорони суворого режиму, налагоджено лабораторний контроль за якістю питної води.

На даний час проводиться будівництво водопровідних мереж сільських водопроводів в селах Залужжя, Семидуби Дубенського району. Виготовлено проектно-кошторисну документацію на капітальний ремонт водопроводу в с. Світанок Корецького району, заплановано проведення реконструкції водопроводу в с. Підлозці та будівництво нових водозаборів в селах Довгошиї, Смордва Млинівського району.

В Рівненській області протягом 2009 року проведено ряд заходів направлених на покращення стану поверхневих водойм. Відповідно "Програми розчищення і впорядкування малих річок та охорони підземних вод від забруднення на 2007-2010 роки" розроблена проектна документація з облаштування річки Устя в межах м. Рівне, проведена реконструкція КНС №4 та діючих каналізаційних очисних споруд (КОС) на вул. Будівельників. Виконано першу чергу благоустрою території, прилеглої до обласного тубдиспансеру, з влаштуванням декоративної водойми, а також виконані заходи із водозниження та водовідведення в районі вулиць Калнишевського, Дорошенка, Пирогова та водовідведення в районі вул. Княгиницького міста Рівне.

За власні кошти підприємства РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал" в м. Рівне виконані роботи з заміни аварійної ділянки каналізаційного колектора Д-530 мм, довжиною — 75 п. м на вул. Степовій в районі КНС-10, проведена заміна аварійної ділянки каналізаційного колектора Д-630 мм,

довжиною — 525 п. м на очисних спорудах ВАТ “Рівнеазот”, проведена заміна частини каналізаційного колектора Д-315 мм довжиною — 525 п. м від КНС — 11 в районі ЗОШ № 27. Загальна вартість виконаних робіт більше 300 тис. грн.

З метою зменшення негативного впливу на стан р. Случ проведені роботи з реконструкції і капітального ремонту КП „Екосервіс” м. Сарни (переобладнання аеробних стабілізаторів в аеротенках з пневматичною аерацією, переобладнання первинних відстійників у вторинні). На даний час на стадії виготовлення проектно-кошторисна документація на реконструкцію очисних споруд дослідної станції м. Сарни. В 2009 році також проведено капітальний ремонт очисних споруд Катеринівської виправної колонії №46 Сарненського району.

Основною проблемою на даний час залишається недостатньо ефективна робота очисних споруд в населених пунктах області: Рівне, Костопіль, Кузнецовськ, Острог, Володимирець, Зарічне, Квасилів тощо, які являються основними забруднювачами водних об’єктів.

5. ЗБЕРЕЖЕННЯ БІО - ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, ФОРМУВАННЯ ЕКОМЕРЕЖІ ТА РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

5.1. Збереження біо - та ландшафтного різноманіття та формування екомережі

5.1.1 Заходи щодо збереження біо - та ландшафтного різноманіття, формування екомережі. Стан біо - та ландшафтного різноманіття, структурних елементів екомережі та їх складових

Одним із найбільш ефективних механізмів збереження біорізноманіття на сучасному етапі є створення екомережі – територіально цілісної системи ділянок, зайнятих природними біогеоценозами, що має визначений правовий статус і яка забезпечує просторову і функціональну неперервність природних процесів.

Формування екомережі передбачає зміни в структурі землекористування шляхом віднесення (на підставі обґрунтування з врахуванням міркувань екобезпеки та економічної доцільності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливій охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття тваринного та рослинного світу, лісових, водних, земельних ресурсів. Площі земельних угідь-складових національної екомережі за роками наведено в таблиці 5.1.

Таблиця 5.1. Площі земельних угідь-складових національної екомережі за роками, тис. га

Категорії землекористування	*2000*	*2005*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Землі природоохоронного призначення	0	0	42,3	42,3	42,3	42,3
Сіножаті та пасовища	259,5	263,4	262,5	260,7	260,2	259,1
Води ,всього	42,2	42,6	42,9	43,0	43,1	43,2
у т.ч. під ставками	6,7	8,2	8,4	8,3	8,4	8,4
Організації, установи оздоровчого призначення	0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Організації, установи рекреаційного призначення	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Організації , установи історико-культурного призначення	0	0	0,1	0,1	0,1	0,1
Ліси та інші лісовкриті площі	794,7	797,2	799,8	801,4	801,5	856,04

Відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки вся територія Рівненського природного заповідника є природним ядром Поліського екологічного коридору національної екологічної мережі України.

Відповідно до програми розбудови екомережі заповідник виконує функції:

1) збереження всього комплексу екосистем, середовищ існування, видів та їх

генетичного різноманіття, а також ландшафтів європейського значення;
2) забезпечення достатнім простором природних середовищ для збереження видів;
3) створення необхідних умов для розселення і міграції видів;
4) забезпечення відновлення компонентів ключових екосистем, які зазнали руйнації;
5) захист систем від потенційних негативних факторів.

В 2009 р. в заповіднику виконувались наступні науково-технічні заходи щодо вивчення та збереження біорізноманіття:
– проведення інвентаризаційних досліджень;
– вивчення складу флори;
– закладання постійних комплексних стаціонарів (лісівничих, ботанічних, гідрологічних);
– ведення фенологічних спостережень за флорою і фауною для складання „Календаря природи";
– проведення обліків фауни хребетних і опис видового їх складу;
– проведення інвентаризації та опису видового складу фауни безхребетних;
– опис явищ, які протягом року спостерігалися в межах заповідника для узагальнення в розділі "Особливості поточного року";
– збір гербарію рослин в заповіднику у наукових цілях;
– збір зразків фауни безхребетних в наукових цілях;
– спостереження на постійних ботанічних стаціонарах за змінами рослинності;
– облік тетерукових птахів на токовищах;
– виявлення нових і спостереження за вже відомими поселеннями червонокнижних видів тварин;
– спостереження за змінами гідрологічного режиму на озерах Сомине і Біле, закладання гідрологічного посту на озері Біле;
– вивчення та закладання впливу пірог енних екосистем, динаміки рослинних і тваринних угруповань, порівняння з аналогічними еталонними територіями, де пожежі були відсутні.

Для забезпечення екологічного збалансованого розвитку, збереження популяцій видів рослин і тварин в Рівненській області створена та існує мережа природно-заповідного фонду, до якої станом на 01.01.2010 року віднесено 306 території та об'єкти загальною площею 181,2 тис. га, що складає 9,0 % від загальної площі області, в тому числі 27 об'єктів загальнодержавного значення площею 64,9 тис. га та 279 об'єктів місцевого значення площею 116,3 тис. га.

На виконання Закону України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки", державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області проводиться постійна робота з виявлення і заповідання нових цінних в природничому відношенні об'єктів природно-заповідного

фонду. Здійснено ряд заходів щодо розширення існуючої мережі природно-заповідного фонду та формування регіональної екологічної мережі Рівненської області як складової національної екологічної мережі України. Указом Президента України від 11.12.2009 №1039/2009 створений національний природний парк „Дермансько-Острозький", загальною площею 5448,3 га. Рішенням сесії обласної ради створено два заказники місцевого значення „Великоозерянський" у Дубровицькому районі площею 6111 га та „Грабовещина" у Млинівському районі площею 4,3 га.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біо - та ландшафтного різноманіття, а також заходи щодо їх зменшення

Екосистеми області перебувають сьогодні в стані трансформації й деградації, що спричинені антропогенними впливами. Ці впливи насамперед пов'язані з екстенсивним розвитком сільського господарства, діяльністю гірничо-видобувної, хімічної промисловості й енергетики, незбалансованим розвитком інфраструктури й людських поселень, особливо міст. Широкомасштабна деградація екосистем та їх компонентів, в тому числі фітоценотичних, зменшення числа та чисельності популяцій видів, скорочення площ природних територій, посилення процесів ерозії, підтоплення та фрагментації ландшафтів - все це є незаперечними негативними проявами виснажного природокористування та незбалансованого економічного розвитку. За підрахунками експертів, українське суспільство, починаючи з середини 1980-х років, споживає більше відновних ресурсів і виділяє в довкілля більше відходів, ніж екосистеми України здатні виробити і адсорбувати.

Негативний вплив антропогенних і техногенних чинників призвів до значної деградації біогеоценотичного покриву та екокризи, а саме – втрати різноманіття тваринного, рослинного світів та ценозів, унаслідок чого 65 відсотків екосистем вже знищено або істотно змінено. Антропогенне втручання в довкілля порушило систему землекористування, а на селі також і уклад життя, створило регіональні загрози катастрофічного характеру. Це стосується, зокрема, зміни гідрологічних та гідротермічних характеристик ландшафтів і, відповідно, комплексу екологічних чинників довкілля, що є критичним як для багатьох видів організмів, так і для екосистем в цілому.

Біорізноманіття є важливою природного капіталу, а отже, рівень його збереження визначатиме в найближчому майбутньому економічний потенціал держави та якість життя її населення.

Антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище протягом багатьох десятиріч спричинило значну техногенну ураженість екомережі України, в тому числі і в області. Складові структурних елементів екологічної мережі наведені в таблиці 5.2.

З метою збереження, охорони та відтворення структурних елементів регіональної екомережі та біорізноманіття на території області виконуються „Програма розвитку природно-заповідного фонду та формування регіональної екологічної мережі Рівненської області на 2010-2020 рр.”

Велика роль збереженню біорізноманіття на Рівненщині належить Рівненському природному заповіднику, до складу якого входить водно-болотне угіддя міжнародного значення торфово-болотний масив „Переброди”.

Дуже серйозно шкодить подальшому формуванню екомережі відсутність чіткого механізму надання фінансової та іншої підтримки власникам і користувачам земельних ділянок в межах територій та об’єктів екомережі.

Слід також зазначити, що фінансування Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, іде більшою мірою за рахунок коштів місцевого фонду охорони навколишнього середовища та інших джерел. Взагалі виконання Програми йде повільними темпами. Звичайно, в першу чергу це пов’язано з недостачею коштів на виконання заходів.

Таблиця 5.2. Складові структурних елементів екологічної мережі

№ з/п	*Одиниці адміністративно-територіального устрою*	*Загальна площа, тис. га*	*Загальна площа екомережі, тис. га*	*Складові елементи екомережі, тис. га*											
				Об’єкти ПЗФ	*Водно-болотні угіддя*	*Відкриті заболочені землі*	*Водоохоронні зони, винесені в натуру*	*Прибережні захисні смуги*	*Ліси та інші лісовкриті площі*	*Курортні та лікувально-оздоровчі території*	*Рекреаційні території*	*Землі під консервацією*	*Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом*	*Пасовища, сіножаті*	*Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
	Рівненська область	2005,1	1413,5	181,2	12,7	105,0	-	-	802,3	11,1	0,6	0,6	33,3	259,1	7,6

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Лісові ресурси

Станом на 01.01.2010 р. загальна площа земель лісогосподарського призначення області становить 856,04 тис. га, з них: 706,34 тис. га (82,5 %) - землі Держкомлісу України; 137,6 тис. га (16,1 %) - землі в користуванні господарств Мінагрополітики України; 12,1 тис. га (1,4 %) - ліси в користуванні Міноборони України.

Вкрита лісом площа становить 722,6 тис. га, з них: в лісах державного призначення Держкомлісу України – 591,7 тис. га; в лісах Мінагрополітики України – 120,8 тис. га; в користуванні Міноборони України – 10,1 тис. га. Лісистість області становить 36,0 %. Відомості про землі лісогосподарського призначення регіону наведена в таблиці 5.3.

Таблиця 5.3. Землі лісогосподарського призначення

№ з/п		*Одиниця виміру*	*Кількість*	*Примітка*
1	2	3	4	5
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	856,04	-
	у тому числі:			
1.1	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га, %	856,04 100	-
1.2	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га	-	-
1.3	площа земель лісогосподарського призначення власників лісів	га	-	-
1.4	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	га	-	-
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	722,6	-
3.	Загальний запас деревини за звітний період	тис.$м^3$	138 938,32	-
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісогосподарського призначення	$м^3$	162,3	-
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	0,63	-
6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	$м^3$	120,66	-
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	36,0	-

Виконуючи завдання Концепції реформування та розвитку лісового господарства України, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.04.2006 № 208-р, на виконання доручення Президента України від 06.08.2005 № 1-1/800, лісівники області роботи з посадки лісу здійснюють за принципом розширеного відтворення лісів, тобто площа лісовідтворення перевищує площі зрубів. В останні роки лісгоспи проводять роботи в

напрямку підвищення лісистості області. В період 2006 - 2009 років в області вже створено 4,7 тис. га нових лісів.

Пропозиції щодо збереження та відновлення лісів:

1. Виконувати завдання Указу Президента України від 4.11.2008 № 995/2008 „Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень".

2. Виконувати лісовідновлення відповідно до площ суцільних зрубів.

3. Підвищити продуктивність та біологічну стійкість лісових насаджень та продовжити роботи з переведення лісовідновлення на генетико-селекційну основу.

Динаміка лісовідновлення, лісорозведення та створення лісових насаджень в цілому в області наведена в таблиці 5.4.

Таблиця 5.4. Динаміка лісовідновлення та створення захисних лісонасаджень, га

	2000	*2005*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Лісовідновлення, лісорозведення на землях лісогосподарського призначення	3466	4491	4559	5223	5505	5448
Створення захисних насаджень на непридатних для сільського господарства землях	251	140	1329	1676	1989	72
Створення полезахисних лісових смуг	-	-	-	-	-	-

З метою недопущення виникнення пожеж у лісових масивах області у літній період 2009 року, відповідно до Програми запобігання виникненню лісових та торф'яних пожеж, забезпечення їх ефективного гасіння на період до 2010 року постійно проводилась широка роз'яснювальна робота серед населення щодо необхідності дотримання правил пожежної безпеки під час перебування у лісових масивах і на торфополях, попередження випадків необережного поводження з вогнем та недопущення розпалювання вогнищ. З цією метою було прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 30.04.2009 № 146 „Про тимчасову заборону відвідування лісових масивів в пожежонебезпечний період 2009 року".

Лісокористувачами області прийняті відповідні рішення про заборону відвідування лісів населенням та в'їзду до них транспортних засобів у період високої пожежної небезпеки, розроблено комплексні плани-заходи на 2009 рік із запобігання виникнення пожеж та їх гасіння з відповідними розрахунками сил та засобів. З цією метою всі в'їзди до лісових масивів обладнано шлагбаумами.

З метою забезпечення охорони лісів від пожеж в 2009 році підприємствами області проведена робота із протипожежного влаштування лісів, було створено 26,6 км протипожежних розривів та 6063 км мінералізованих смуг, здійснено догляд за ними в обсязі 13641 км.

Для оперативного реагування на виникнення лісових пожеж в лісогосподарських підприємствах області діє 16 лісопожежних станцій укомплектованих 75 пожежними автомобілями, 37 мотопомпами, різноманітним протипожежним обладнанням. Завдяки створеній системі протипожежного спостереження, яка складається з 80 спостережних веж та 15 природних пунктів, візуально перекрито майже 90 % лісових масивів області, що дає змогу своєчасно виявляти випадки загорянь та приймати своєчасні міри їх локалізації і гасіння.

На підприємствах області діє та вдосконалюється система сучасного радіо - та телефонного зв'язку. В даний час у користуванні лісової охорони області знаходиться 315 радіостанцій, 1710 мобільних телефонів.

Колективи підприємств постійно працюють над нарощуванням та зміцненням матеріально-технічної бази, зокрема над придбанням пожежної техніки, обладнання та засобів пожежегасіння. В 2009 році придбано 4 мотопомпи, 5 тракторів та 16 радіостанцій.

В лісництвах створені пункти зосередження протипожежної техніки, обладнання та інвентарю. Пункти укомплектовані транспортом для доставки пожежних команд до місць гасіння лісових пожеж, пристосованою технікою та обладнанням для їх гасіння, ємностями для створення запасів води та об'єктовими резервними запасами паливно-мастильних матеріалів. Сформовано пожежні команди з гасіння лісових пожеж. В особливо небезпечних в пожежному відношенні лісових масивах лісовою охороною разом з працівниками відомчого підрозділу міліції систематично проводяться патрулювання на попередньо розроблених маршрутах.

Значна увага в роботі державної лісової охорони приділяється проведенню профілактичної та роз'яснювальної роботи серед населення через засоби масової інформації. Прозвучало 64 виступи на протипожежну тематику на телебаченні та радіо, опубліковано 72 статті в обласних та районних газетах, проведено 513 лекцій та бесід в учбових закладах та колективах області.

За результатами здійснених охоронних та профілактичних заходів за порушення „Правил пожежної безпеки в лісах України" було затримано та притягнуто до адміністративної відповідальності 89 осіб, з котрих було стягнуто 2482 грн. штрафів, 44 справи передано слідчим органам.

Протягом 2009 року на території Рівненського природного заповідника були проведені наступні заходи охорони лісів від пожеж:

- влаштовано мінералізованих смуг – 320 км;
- проводився догляд існуючих мінералізованих смуг - 706 км.

Таблиця 5.5. Загибель лісових насаджень від пожеж

№	Район	Кількість випадків	Пройдено пожежами, га			Площа на 1 випадок, га		Завдані збитки, тис. грн.	
			Лісові землі		Нелісові зем-	звітний рік, га	попередній рік,	всього	в т.ч. побічні**
			всього	в т.ч. верхові					

					лі		*га*		
1	Березнівський								
2	Володимирецький	2	1,3			0,65	2,96	1,0	1,0
3	Гощанський								
4	Демидівський								
5	Дубенський								
6	Дубровицький						2,7		
7	Зарічненський	20	15,2	13,0		0,76		20,0	
8	Здолбунівський								
9	Корецький								
10	Костопільський	3				0,3		12,5	3,9
11	Млинівський								
12	Острозький	2	0,73			0,37		6,7	3,0
13	Радивилівський								
14	Рівненський	1	0,8			0,8			
15	Рокитнівський	72	124,62	4,5		1,03	0,79	181,6	11,1
16	Сарненський	22	17,5	2		0,8	1,15	18,5	
	Всього в області:	122	160,15	19,5		1,31	7,6	240,3	19,0

За підсумками 2009 року роботи з посадки лісових культур проведені на площі 3874 га, в тому числі створено 1047 га нових лісів.

За результатами технічного приймання до лісовідновлення зараховано 1726 га природного поновлення. Загалом лісовідтворення проведено на площі 5600 га.

На лісових розсадниках області для виконання робіт з посадки лісу вирощено більше 53 млн. шт. стандартного садивного матеріалу сіянців та понад 400 тис. стандартних саджанців, що повністю задовольняє потреби підприємств в необхідній кількості садивного матеріалу для виконання робіт з посадки лісу та проведення озеленення населених пунктів області.

За рахунок підвищення ефективності використання існуючої лісонасінневої бази продовжена робота з переведення лісовирощування на генетико - селекційну основу: в 2009 році створено 652 га лісових культур з використанням селекційного садивного матеріалу, заготовлено 810 кг селекційного насіння сосни з лісонасіннєвих плантацій (264 % до планових завдань) та вирощено 4,2 млн. селекційного садивного матеріалу сіянців сосни, що в кінцевому результаті, як свідчать наукові обґрунтування та досвіт, дасть можливість на 20 % підвищити продуктивність майбутніх деревостанів.

Спеціальне використання лісових ресурсів державного значення у 2009 р. наведено в табл. 5.6.

Таблиця 5.6. Спеціальне використання лісових ресурсів державного значення у 2009 році

Район	*Зрубано по господарствах*		
	хвойні	*твердолистяні*	*м'яколистяні*

			Розрахункова лісосіка, тис. м³	*фактично зрубано, тис. м³*	*розрахункова лісосіка, тис. м³*	*фактично зрубано, тис. м³*	*розрахункова лісосіка, тис. м³*	*Фактично зрубано, тис. м³*
Всього в області:	568,190	550,658	360,1	355,576	50,58	48,787	157,51	146,295
Підвідомчі лісогосподарські підприємства Рівненського обласного управління лісового та мисливського господарства								
ДП „Березнівський лісгосп”	29,2	29,187	23,4	23,414	0,5	0,539	5,3	5,234
ДП „Володимирецький лісгосп”	49,4	49,938	30,9	31,382	2,9	2,934	15,6	15,622
ДП „Висоцький лісгосп”	16,7	16,785	15,6	15,706	0	0	1,1	1,079
ДП „Дубенський лісгосп”	34,6	34,215	31,6	31,216	2,1	2,105	0,9	0,894
ДП „Дубровицький лісгосп”	18,3	18,317	16,3	16,278	0	0	2,0	2,039
ДП „Зарічненський лісгосп”	16,8	16,705	11,9	12,099	0	0,21	4,9	4,606
ДП „Клеванський лісгосп”	20,3	20,305	9,2	9,633	3,5	3,633	7,6	7,039
ДП „Клесівський лісгосп”	57,2	57,241	44,0	44,019	1,8	1,807	11,4	11,415
ДП „Костопільський лісгосп”	49,3	49,320	20,3	20,159	4,5	4,874	24,5	24,287
ДП „Млинівський лісгосп”	6,1	5,980	1,2	1,167	2,5	2,452	2,4	2,361
ДП „Острівський лісгосп”	24,6	24,593	14,8	14,741	2,5	2,549	7,3	7,303
ДП „Острозький лісгосп”	35,3	35,316	17,0	15,767	8,2	9,606	10,1	9,943
ДП „Рівненський лісгосп”	22,7	22,725	2,0	1,997	2,1	2,1	18,6	18,628
ДП „Рокитнівський лісгосп”	24,0	24,053	18,8	18,815	0,5	0,531	4,7	4,707
ДП „Сарненський лісгосп”	61,0	63,152	45,4	47,524	1,1	2,532	14,5	13,096
ДП „Соснівський лісгосп”	43,5	43,323	31,9	31,999	2,6	2,562	9,0	8,762
ДЛМГ„Дубенське”	1,4	0,993	0	0	0,4	0,243	1,0	0,750
Всього:	510,4	512,148	334,3	335,916	35,2	38,467	140,9	137,765
Головне управління агропромислового розвитку облдержадміністрації								
Володимирецький	3,8	0,9	1,81	0,9	0	0	1,99	0
Гощанський	2,2	2,16	0	0	1,6	1,53	0,6	0,63
Демидівський	1,8	0,3	0	0	1,2	0,3	0	0
Дубенський	5,65	3,67	1,67	1,6	2,85	1,5	1,13	0,54
Дубровицький	0,97	0,6	0,65	0,6	0,07	0	0,25	0
Зарічненський	1,60	1,45	1,1	1	0	0	0.5	0,45
Здолбунівський	1,1	-	0	0	0,8	0	0,3	0
Костопільський	4	3,67	3,1	3	0,2	0,11	0,7	0,56
Млинівський	1,92	1,9	0	0	1,92	1,9	0	0
Острозький	4,32	4,04	0,16	0,17	2,87	2,58	1,29	1,29
Радивилівський	3,42	2,57	2,39	2,3	0	0	1,03	0,27
Рокитнівський	16,06	6,41	10,94	6,19	1,47	0	3,65	0,22
Сарненський	1,95	1,87	1,88	1,8	0	0	0,07	0,07
Всього:	48,79	29,51	23,7	17,56	12,98	7,92	12,11	4,03
Костопільський військовий лісгосп								
Всього	9,0	9,0	2,1	2,1	2,4	2,4	4,5	4,5

5.2.2. Спеціальне використання природних недеревних рослинних ресурсів. Заготівля лікарських рослин

Заготівля другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування та використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт відносяться до спеціального використання лісових ресурсів місцевого значення, тому проводиться згідно з вимогами Лісового кодексу України, Порядком використання лісових ресурсів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761, та рішенням обласної ради від 23.03.2007 № 253 „Про порядок і умови виділення лімітів та організації справляння збору при здійсненні побічних користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів" із змінами та доповненнями, затвердженими рішенням сесії обласної ради від 10.10.2008 № 983.

Заготівля (в тому числі закупка у населення) дикорослих плодів, ягід, горіхів, грибів, лікарської технічної сировини та іншого в області в 2009 році проводились на основі лімітів, затверджених розпорядженням голови облдержадміністрації від 20.01.2009 № 10 „Про затвердження лімітів на спеціальне використання лісових ресурсів при здійсненні побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів на 2009 рік" та дозволів (лісових квитків), виданих постійними лісокористувачами.

Виділення лімітів на заготівлю побічних лісових ресурсів проводилось робочою групою з контролю за виділенням та використанням лімітів, заготівлею та справлянням збору за спеціальне використання лісових ресурсів, створеною відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації від 3.05.2007 № 211.

Протягом всього сезону заготівлі лісовою охороною області та оперативними групами, створеними в районах із представників органів місцевого самоврядування, податкових, природоохоронних та правоохоронних органів, проводився постійний контроль за повним використанням суб'єктами підприємницької діяльності виділених лімітів на заготівлю лісових ресурсів.

Використання суб'єктами підприємницької діяльності затверджених в області лімітів на заготівлю побічних лісових ресурсів постійними лісокористувачами в 2009 році та суми надходжень коштів до місцевих бюджетів від сплати нормативних зборів за заготівлю цих ресурсів наведено в таблиці 5.7.

Таблиця 5.7. Затверджені ліміти на заготівлю недеревних рослинних ресурсів та видача лісових квитків

Назва сировини	*Затверджені ліміти на заготівлю*			*Видано лісових квитків*	
	Затверджено лімітів, тонн	*Виділено лімітів, тонн*	*Очікувана сплата нормативних зборів, тис. грн.*	*Об'єм, тонн*	*Фактично сплачено нормативних зборів, тис. грн.*
Обласне управління лісового та мисливського господарства					
Чорниці	5931	2623	971	1428	528
Лохина	112	14	5,1	10	3,7

Ожина	310	310	38,1	54	6,6
Горобина звичайна	130	-	-	-	-
Горобина чорноплідна	125	125	10,8	17	1,5
Брусниця	50	50	18,5	30	11
Журавлина	1922	619	229	275	102
Лікарська технічна сировина	177	187,7	47,5	189	48
Сік березовий	700	3,5	0,2	3,5	0,2
Гриби білі	360	22	9,5	42	18
Гриби лисички	325	22	8,3	67	25
Всього			1339		744
Головне управління агропромислового розвитку					
Чорниці	1000	10	3,7	22	8
Ожина	150	120	14,8	-	-
Горобина	200	-	-	-	-
Брусниця	100	4	1,5	-	-
Журавлина	200	-	-	-	-
Лікарська технічна сировина	44	37,3	9,4	25	6,3
Сік березовий	500	-	-	-	-
Всього			29,4		14,3
Костопільський військовий лісгосп					
Чорниці	150	-	-	-	-
Ожина	20	8	0,98	-	-
Лікарська технічна сировина	23	20,3	5,1	16	4
Всього			6,1		4
Разом в області			1374,5		762,3

Неповне використання наявних лімітів пояснюється зменшенням заготівель лісових ресурсів суб'єктами підприємницької діяльності у зв'язку зі зниженням попиту на цю сировину та з низькою врожайністю окремих видів ягід та грибів через посуху.

Починаючи з 2008 року в області затверджуються ліміти на всі види лікарських рослин, на відміну від попередніх років, коли ліміти затверджувались тільки на окремі види лікарських рослин. Завдяки впровадженню нормативної бази в питанні спеціального використання лісових ресурсів місцевого значення та посилення державного контролю за заготівлями, використання лімітів на заготівлю лікарської сировини в 2009 році зросло до 94 %. Динаміка заготівлі лікарської сировини в області в розрізі користувачів наведена в таблиці 5.8.

Таблиця 5.8. Динаміка заготівлі лікарської сировини

Рік	*Вид рослин*	*Обсяги заготівлі, тонн*	
		встановлені ліміти	*фактично заготовлено*
1	*2*	*3*	*4*
Обласне управління лісового та мисливського господарства			
2005	Всього:	58	13,3
2006	Всього:	61,5	11,7
2007	Всього:	18,4	14

2008	Всього:	177,4	63,3
2009	Аїр (корінь)	7	7
	Береза (брунька)	19	19
	Береза (листя)	1,5	0,8
	Бузина (квіти)	2	2
	Горобина звичайна (плоди)	15	15
	Деревій (трава)	4	1,3
	Дуб (кора)	7	7
	Звіробій (трава)	10	10
	Золототисячник (трава)	1,5	0,3
	Конвалія (трава)	10	10
	Кропива дводомна	4	2,4
	Крушина (кора)	34	34
	Малина (листя)	2	-
	Мати й мачуха (листя)	4	2,9
	Ожина (листя)	2	-
	Полинь (трава)	5	3
	Соснові бруньки	6	3,9
	Спориш (трава)	4	0,8
	Чистотіл (трава)	10	8,4
	Чорниці (ягоди)	4	-
	Чорниці (листя)	3	-
	Чебрець (трава)	4	2,5
	Хвощ польовий (трава)	5	0,3
	Цмин пісковий (квіти)	50	50
	Інші	30	25
	Додаткові ліміти (рішення робочої групи при ОДА)		24,7
	Всього	244	230,3
Головне управління агропромислового розвитку			
2005	Всього:	16,5	0,7
2006	Всього:	16,5	0,7
2007	Всього:	16,5	2
2008	Всього:	68	1,7
2009	Аїр (корінь)	0,8	0,8
	Золототисячник (трава)	0,1	0,1
	Конвалія (трава)	3	3
	Цмин пісковий (квіти)	12,2	12,2
	Подорожник (листя)	0,5	0,5
	Полинь (трава)	0,3	0,3
	Соснові бруньки	0,4	0,4

Продовження таблиці 5.8.

1	*2*	*3*	*4*
	Фіалка триколірна	0,1	0,1
	Чистотіл	0,7	0,7
	Чорниця (плоди)	17	17
	Береза (бруньки)	1,35	1,35
	Береза (листя)	0,1	0,1
	Бузина (квіти)	0,3	0,3
	Звіробій (трава)	1,5	1,5
	Кропива дводомна	0,7	0,7
	Мати й мачуха (листя)	0,5	0,5
	Крушина (кора)	1,1	1,1
	Вільха (шишки)	0,1	0,1
	Інші	8,3	8,3
	Всього	49,05	49,05
Костопільський військовий лісгосп			
2005	Всього:	11	5
2006	Всього:	11	-
2007	Всього:	15	4,8
2008	Всього:	26,6	1
2009	Аїр (корінь)	0,5	0,5
	Береза (бруньки)	0,5	0,5
	Береза (листя)	0,5	-
	Бузина (квіти)	0,9	0,1
	Вільха (шишки)	0,5	-
	Горобина звичайна (плоди)	1	-
	Деревій (трава)	1	-
	Дуб (кора)	0,5	0,1
	Звіробій (трава)	1	-
	Кропива дводомна	0,5	-
	Каштан (квіти)	0,5	-
	Золототисячник	0,3	-
	Трава конвалії	5	4
	Крушина (кора)	0,5	1
	Малина (листя)	0,1	-
	Мати й мачуха	0,6	0,3
	Ожина (листя)	0,5	-
	Подорожник (листя)	0,1	-
	Полинь (трава)	0,5	-
	Собача кропива (трава)	0,3	-
	Соснові бруньки	0,5	0,1
	Спориш (трава)	0,5	-
	Фіалка триколірна	0,2	-
	Чистотіл (трава)	0,6	0,2
	Чорниці (ягоди)	0,2	-
	Чорниці (листя)	0,3	-
	Чебрець (трава)	0,2	-
	Череда (трава)	0,5	-
	Хвощ польовий (трава)	0,2	-
	Цмин пісковий	9	8,2
	Інші	2	0,2
	Всього	29,5	15,3
	Разом в області за 2009 р.	322,55	294,6

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

З метою збереження в природному стані надзвичайно цінних природних ландшафтів, відповідно до Закону України „Про рослинний світ", рішенням сесії обласної ради від 27.03.2009 №1196 затверджено „Перелік регіонально рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів рослин на території Рівненської області" та Положення про нього.

Станом на 01.01.2010 р. на території Рівненського природного заповідника (РПЗ) зафіксовано місцезростання 46 видів раритетних рослин, з них занесених до Червоної книги України – 44 види, до Додатку 1 Бернської конвенції – 3 види, до Європейського червоного списку – 2 види, до CITES – 12 видів (див. табл. 5.9). Стан популяцій більшості видів, віднесених до даного списку, характеризується як стабільний. В заповіднику створені належні умови для зростання видів. Такі види, як баранець звичайний, булатка довголиста, любка зеленоквіткова, сон широколистий, хамедафна чашкова, шолудивник королівський, мають незначне поширення, проте це пов'язано з невеликим відсотком екотопів, в яких вони зростають, на території заповідника. Популяція щитолисника звичайного, що була знищена внаслідок незаконного видобутку бурштину на території Рівненського природного заповідника у 2007 році, починає відновлюватись.

Таблиця 5.9. Види флори Рівненського природного заповідника, які охороняються

	2007 рік	2008 рік	2009 рік
Загальна кількість видів флори на території РПЗ, од.	675 (в) 156 (н)	703 (в) 217 (н)	774 (в) 214 (н)
% до загальної чисельності видів України	-	-	-
Види флори, занесені до Червоної книги України, од.	28 (в) 1 (н)	30(в) 1 (н)	42(в) 2 (н)
Види флори, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі, од.	1	2	2
Види флори, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	11	12	12

Примітка: скорочення в таблиці в – вищі рослини, н – нижчі рослини

Таблиця 5.10. Перелік видів флори Рівненського природного заповідника, яка охороняється (станом на 01.01.2010 р.)

Назва виду українська	*Назва виду латинська*	*Червона книга України*	*Бернська конвенція*	*CITEC, додаток*	*Європ. червоний список*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*

Астрагал піщаний	Astragalus arenarius L.	+			
Баранець звичайний	Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	+			
Береза темна	Betula obscura A.Kotula	+			
Булатка довголиста	Cephalanthera longifolia (L.) Fritsch	+		+	
Верба лапландська	Salix lapponum L.	+			
Верба Старке	Salix starkeana Willd.	+			
Верба чорнична	Salix myrtilloides L.	+			
Гніздівка звичайна	Neottia nidus-avis (L.) Rich.	+		+	
Гудійєра повзуча	Goodyera repens (L.) R. Br.	+		+	
Жировик Лезеля	Liparis loeselii (L.) Rich.	+	+	+	
Журавлина дрібноплода	Oxycoccus microcarpus Turcz. ex Rupr.	+			
Зеленица сплюснута (Діфазіаструм сплюснутий)	Diphasiastrum complanatum (L.) Holub	+			
Зеленица триколоскова (Дифазіаструм триколосковий)	Diphasiastrum tristachyum	+			
Зеленица Цайллера (Дифазіаструм Цайллера)	Diphasiastrum zeilleri	+			
Зозульки м'ясочервоні (Паль-чатокорінник м'ясочервоний)	Dactylorhiza incarnata (L.) Soo	+		+	
Зозульки Фукса (Пальчатокорінник Фукса)	Dactylorhiza fuchsii (Druce) Soo	+		+	
Козельці українські	Tragopogon ucrainicus Artemcz.				+
Коручка болотна	Epipactis palustris (L.) Crantz	+		+	
Коручка темно-червона	Epipactis atrorubens (Hoffm. ex Bernh.) Schult.	+		+	
Коручка чемерниковидна	Epipactis helleborine (L.) Crantz	+		+	
Лілія лісова	Lilium martagon L.	+			
Любка дволиста	Platanthera bifolia (L.) Rich.	+		+	
Любка зеленоквіткова	Platanthera chlorantha (Cust.) Reichenb.	+		+	
Мутин собачий	Mutinus caninus (Huds.) Fr.	+			
М'якух болотний (Хамарбія болотна)	Hammarbya paludosa (L.) O.Kuntze	+		+	
Малий комонник зігнутий	Succisella inflexa (Kluk) G.Beck	+			
Молодильник озерний	Isoetes lacustris L.	+			
Осока дводомна	Carex dioica L.	+			
Осока тонкокоренивищна	Carex chordorriza Ehrh.	+			
Плаун річний	Lycopodium annotinum L.	+			
Лікоподіелла заплавна	Lycopodiella inundata (L.) Holub	+			
Пухирник малий	Utricularia minor L.	+			
Пухирник середній	Utricularia intermedia Hayne	+			
Росичка англійська (Р. довголиста)	Drosera anglica Huds.	+			
Росичка середня	Drosera intermedia Hayne	+			
Ситник бульбистий	Juncus bulbosus L.	+			
Ситняг сосочкоподібний	Eleocharis mamillata	+			

Продовження таблиці 5.10.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Смілка литовська	Silene lithuanica Zapal.	+			+
Сон розкритий	Pulsatilla patens	+	+		
Хамедафна чашкова (Торф'яниця чашечкова)	Chamaedaphne calyculata (L.) Moench	+			
Хара витончена	Chara delicatula C. Agardh	+			
Цибуля ведмежа	Allium ursinum L.	+			
Шейхцерія болотна	Scheuchzeria palustris L.	+			
Шолудивник королівський	Pedicularis sceptrum-carolinum L.	+			
Щитолисник звичайний	Hydrocotyle vulgaris L.	+			
Юринея несправжньоволошковидна	Jurinea pseudocyanoides Klok.		+		

5.2.4. Адвентивні види рослин

Станом на 01.01.2010 р. у Рівненському природному заповіднику зареєстровано 39 видів адвентивних рослин, що становить 5,4 % від загального списку судинних рослин заповідника. В таблиці 5.11 перелічені види адвентивних рослин заповідника.

Таблиця 5.11. Адвентивна компонента флори Рівненського природного заповідника

№ з/п	*Назва виду українська*	*Назва виду латинська*
1	*2*	*3*
1	Блекота чорна	Hyoscyamus niger L.
2	Будяк акантовидний	Carduus acanthoides L.
3	Верба ламка	Salix fragilis L.
4	Вероніка Діллення	Veronica dillenii Crantz
5	Волошка синя	Centaurea cyanus L.
6	Галінсога дрібноцвіта	Galinsoga parviflora Cav.
7	Гірчак березковидний	Polygonum convolvulus L.
8	Глуха кропива пурпурова	Lamium purpureum L.
9	Грицики звичайні	Capsella bursa-pastoris (L.) Medik.
10	Гусятник малий	Eragrostis minor Host.
11	Елодея канадська	Elodea canadensis Michx.
12	Енотера дворічна	Oenothera biennis L.
13	Енотера червоностеблова	Oenothera rubricaulis Klebahn
14	Жабрій ладанний	Galeopsis ladanum L.
15	Жовтозілля звичайне	Senecio vulgaris L.
16	Злинка канадська	Erigeron canadensis L.
17	Ірга овальна	Amelanchier ovalis Medik.
18	Конюшина гібридна	Trifolium hybridum L.
19	Кропива жалка	Urtica urens L.
20	Ксантоксаліс Діллена	Xanthoxalis dillenii (Jacq.) Holub
21	Кукіль звичайний	Agrostemma githago L.
22	Курячі очки польові	Anagallis arvensis L.
23	Лепеха звичайна	Acorus calamus L.
24	Мильнянка лікарська	Saponaria officinalis L.
25	Мишій сизий	Setaria glauca (L.) Beauv.
26	Молочай соняшний	Euphorbia helioscopia L.
27	М'ята блошина	Mentha pulegium L.

Продовження таблиці 5.11.

1	*2*	*3*
28	Полин гіркий	Artemisia absinthium L.
29	Розрив-трава дрібноквіткова	Impatiens parviflora DC.
30	Ситник тонкий	Juncus tenuis Willd.
31	Сосна Банкса	Pinus banksiana Lamb.
32	Сосна смолиста (жорстка) ?	Pinus rigida Mill. ?
33	Фіалка польова	Viola arvensis Murr.
34	Хвощ галузистий	Equisetum ramosissimum Desf.
35	Цикорій дикий	Cichorium intybus L.
36	Цицанія широколиста	Zizania latifolia (Griseb.) Stapf
37	Червець однорічний	Seleranthus annuus L.
38	Череда листяна	Bidens frondosa L.
39	Щириця загнута	Amaranthus retroflexus L.

Наведені види поширені переважно в антропогенно порушених екотопах (узбіччя доріг, колишні торфорозробки, меліоративні канави, закинуті пасовища та рілля), які займають незначний відсоток території заповідника. Чисельність особин перелічених видів невелика і не становить загрози місцевому біорізноманіттю.

5.2.5. Стан зелених насаджень області

За даними головного управління житлово-комунального господарства площа зелених насаджень загального користування населених пунктів Рівненської області станом на 01.01.2010 р. складає 1023,23 га.

В поточному році на виконання Указів Президента України від 04.11.2008 № 995 „Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів і зелених насаджень" та від 26.03.2009 № 197/2009 „Про проведення весняних толок у 2009 році", з метою забезпечення суттєвого поліпшення стану озеленення регіону було проведено ряд заходів зі створення нових парків, висадці дерев та кущів, створенню нових газонів, квітників. Під час проведення весняної толоки, в області створено 42 нові зелені зони, парки, сквери загальною площею 70,4 га, на яких висаджено понад 1 млн. дерев; впорядковано та приведено до належного санітарного та естетичного стану 587,6 га територій існуючих парків, 184,9 га скверів, понад 7700 га прибудинкових територій, 3617 га дитячих та спортивних майданчиків, 1013 кладовищ.

Протягом 2009 року площа зелених насаджень загального користування збільшилась на 3,3 га (0,3 %). В міських населених пунктах області охоплено доглядом 738,1 га зелених насаджень (72,1 %). Динаміку озеленення населених пунктів наведено в таблиці 5.12.

Таблиця 5.12. Озеленення населених пунктів, га

Заходи	*Рік*				
	2000	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Створено нових зелених насаджень	10,2	67,5	21,3	27,95	3,3
Проведено ландшафтну реконструкцію насаджень	5,1	-	16,35	-	-
Проведено догляд за насадженнями	169,7	320,5	1151,8	727,5	738,1

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Стан та ведення мисливського господарства в області

З метою державного управління в галузі ведення мисливського господарства, використання, охорони та відтворення державного мисливського фонду, впорядкування мисливських угідь були прийняті рішення Рівненської обласної ради від 29.05.2009 №1263 та від 29.09.2009 № 1335 „Про надання у користування мисливських угідь".

Відповідно до цих рішень кількість користувачів мисливських угідь становить 71 користувач, загальна площа закріплених мисливських угідь області становить 1447,7 тис. га, з яких:

- державних підприємств (11 господарств);
- Рівненська обласна організація Українського товариства мисливців та рибалок (13 районних осередків) та 3 окремі районні організації УТМР;
- інших користувачів (56 господарств).

Таблиця 5.13. Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин в Рівненській області (голів)

Вид мисливських тварин	*Рік*				
	2000	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Копитні	9362	10163	11067	12566	14469
Кабан	1722	2158	2600	3174	4202
Козуля	6819	7042	7492	8297	9144
Лось	450	410	465	543	659
Олень благородний	271	361	345	381	403
Олень плямистий	100	192	165	171	61
Пушні звірі	55950	58833	57397	55669	50888
Білка	4799	4601	4538	4433	4009
Бобер	1544	3177	3379	3948	4370
Борсук	844	1063	1025	1028	1047
Видра	585	787	830	754	578
Вовк	86	117	109	79	62
Єнотовидний собака	297	224	234	211	181
Заєць	28916	29334	28393	26302	23859
Кіт лісовий	17	17	31	0	0
Куниця	2221	3176	3561	3419	3385
Лисиця червона	3588	3159	3035	2779	2968
Норка вільна	629	1174	1169	1099	1013

Продовження таблиці 5.13.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Ондатра	10250	8889	8302	8599	7176
Рись	11	6	7	11	9
Тхір чорний	2163	3107	2784	3007	2231
Перната дичина	65318	72074	64747	67636	65547
Глухар	547	633	672	556	511
Качка	60527	67406	60248	63806	61787
Тетерук	4244	4035	3827	3274	3249

Тварини, занесені до Червоної книги України, перебувають під посиленою охороною єгерської служби та лісової охорони.

Згідно матеріалів весняної таксації звірів 2009 р., в мисливських угіддях на території області нараховувалося 403 оленів благородних проти 381 в 2008 р. і 61 олень плямистий проти 171 в 2008 р.; лосів – відповідно 659 і 543 голови; козуль – відповідно 9144 і 8297 голів; кабанів – відповідно 4202 і 3174 голови.

Динаміка чисельності добування основних видів мисливських тварин в цілому в області наведена в таблиці 5.14.

Таблиця 5.14. Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Рік	*Вид мисливських тварин*	*Затверджений ліміт добування*	*Видано ліцензій*	*Добуто*	*Не використано*	*Причина невикористання*
2000	Олень благородний	25	25	1	21	Відсутність попиту
	Козуля	256	256	191	21	Відсутність попиту
	Кабан	131	131	62	29	Відсутність попиту
2006	Лось	5	5	5	-	-
	Козуля	391	382	325	9	Відсутність попиту
	Кабан	243	187	156	56	Відсутність попиту
	Олень благородний	11	11	9	-	-
	Олень плямистий	8	8	6	-	-
2007	Лось	5	5	5	-	-
	Козуля	392	380	337	12	Відсутність попиту
	Кабан	193	176	158	17	Відсутність попиту
	Олень благородний	11	9	9	2	Відсутність попиту
	Олень плямистий	12	5	5	7	Відсутність попиту
2008	Лось	3	3	3	-	-
	Козуля	489	458	455	31	Відсутність попиту
	Кабан	297	260	231	37	Відсутність попиту
	Олень благородний	17	17	13	-	-
	Олень плямистий	42	11	10	31	Відсутність попиту
2009	Лось	-	-	-	-	-
	Козуля	526	558	417	39	Відсутність попиту
	Кабан	372	390	282	40	Відсутність попиту
	Олень благородний	22	23	5	-	-
	Олень плямистий	12	12	3	-	-

5.3.2. Стан та ведення рибного господарства в області

За даними Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Рівненській області іхтіофауна водойм області представлена 38 видами риб, що відноситься до 11 родин. Основу промислу складають: лящ, щука, окунь, карась, лин, короп, плітка.

Промислові показники водних живих ресурсів в звітному році вивчались на водоймах, де проводились контрольні лови іхтіологічною службою Держрибоохорони у області. Біологічні показники риб (щуки, ляща, окуня, плітки, карася, рослиноїдних видів риб) вивчались на основних об'єктах промислу.

Хрінницьке водосховище, найбільший водний об'єкт Рівненської області, створене шляхом зарегулювання русла р. Стир і займає в адміністративних межах Рівненської області площу 1517 га та Волинської області – 983 га, має загальну площу 2500 га. З 1989 р. до 1998 р. водосховище було повністю спрацьоване, внаслідок чого ложе водосховища густо заросло верболозом та вищою водною рослинністю (приблизно 70 % від площі). Через що, практично щорічно протягом 3 – 4 років після наповнення, під час літньої спеки спостерігаються явища задухи риби переважно на зарослих та закорчованих ділянках, де продуктами гниття рослинних решток поглинається велика кількість розчиненого кисню.

У 2009 році в Хрінницькому водосховищі у кількісному та якісному складі промислової іхтіофауни переважають 3-4 річні особини плітки, краснопірки та плоскирки. Стрімко йде розвиток популяції лина, хоча у кількісному показнику він не є достатнім. Серед хижаків найбільш поширеним є окунь 3-4 річного віку. Щука має високі біомасові показники, але низькі кількісні показники.

Таблиця 5.15. Показники довжини (см) та маси (г) тіла риб

№ з/п	*Вид риб*	*Вік риб, роки*	*Довжина тіла, см min-max*	*Маса тіла, г*	*Кількість риб, екз.*
1	Окунь	3-4	22,0-24,1	120-216	56
2	Плітка	3-5	17,5-21,4	61-118	264
3	Краснопірка	4-5	17,4-22,7	62-120	102
4	Щука	3-4	49,9-53,0	690-1100	56
5	Карась сріблястий	4	21,0-26,3	300-370	32
6	Лин	4-5	30,0-34,5	400-652	38
7	Лящ	5	47,0	1300	12
8	Плоскирка	3-4	16,3-21,4	41-98	75
В підсумку		3-5	16,3-53,0	41-1300	635

Підрахунок рибних запасів проводився шляхом прямої інструментальної зйомки неводом, в період коли основна частина видів вже віднерестувала

(літній період) та рівномірно розселилася у водному об'єкті, що дало змогу з більшою вірогідністю здійснити зйомку.

У 2009 році на рибогосподарських водоймах загальнодержавного значення, де встановлені ліміти спеціального використання водних живих ресурсів в адміністративних межах Рівненської області, промисловий вилов риби користувачі водних живих ресурсів не здійснювали.

Для забезпечення охорони, відтворення водних живих ресурсів Головним державним управлінням охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у області затверджено Заходи щодо збереження водних живих ресурсів у водоймах області в нерестовий період. Заходами передбачено здійснення контролю за забороною ведення промислового та любительського рибальства (в місцях нересту водних живих ресурсів), а також добування водних живих ресурсів на час ходу риби на нерест і на період ікрометання, організація постів охорони водних живих ресурсів на ділянках водойм, які є нерестовищами та місцем нагулу молоді риб, здійснення контролю за станом експлуатації очисних споруд, які здійснюють скид очищених вод у відкриті водойми, здійснення контролю за проведенням у рибогосподарських водних об'єктах та в прибережних захисних смугах днопоглиблювальних, вибухових, бурових, сейсмологічних робіт, видобуток гравію та піщано-черепашкової суміші, посилення контролю за продажем на ринках області приватними особами водних живих ресурсів та продуктів їх переробки, а також заборонених знарядь лову, проведення через засоби масової інформації роз'яснювальної роботи щодо заборони промислового лову та обмеження любительського вилову риби в місцях нересту водних живих ресурсів.

В нерестовий період іхтіологічна служба спільно з інспекторами рибоохорони двічі на місяць проводили контроль за умовами проходження відтворення водних живих ресурсів у водоймах області, температурним і гідрологічним режимами.

Нерестовий період на рибогосподарських водних об'єктах області тривав з 01 квітня до 30 червня 2009 р. В період нересту на річках, озерах, водосховищах, каналах спостерігалися розливи. Перешкода для відмінного проходження нерестової кампанії на заплавах річок пов'язана з різкими добовими змінами температури повітря (різке похолодання та тривалі дощі). На мілководних ділянках водойм спостерігається масове скупчення молоді промислово цінних видів риб

Для збереження водних живих ресурсів в області в зимовий період та недопущення виникнення масової гибелі риби було заборонено вилов водних живих ресурсів на зимувальних ямах у водоймах, що знаходяться в зоні діяльності Держрибоохорони у області. Населення області, зацікавлені підприємства, установи, організації, а також місцеві адміністрації, через засоби масової інформації було оповіщено про встановлення заборони на лов водних живих ресурсів на зимувальних ямах. Проводилися спостереження за ходом зимівлі водних живих ресурсів на водоймах, що знаходяться в зоні діяльності Держрибоохорони у області, щодо недопущення виникнення явищ

задухи та загибелі риби, здійснювався контроль за коливанням рівневого режиму, за якістю очистки стічних вод та місцями скиду їх у рибогосподарських водних об'єктах та проведення будь-яких робіт, що можуть негативно вплинути на стан водних живих ресурсів спільно з іншими природоохоронними службами. В січні – першій половині березня 2009 р. на річках Прип'ять, Стохід, Стир, Горинь, Іква вся риба була сконцентрована на зимувальних ямах. В другій половині березня на річках, озерах, водосховищах, заплавах річок області пройшло повністю скресання льодового покриву, спостерігався вихід риби на заплави. На річках Прип'ять, Стохід, Стир, Горинь, Іква спостерігались розливи води. При проведенні профілактичних обстежень водойм негативних змін в бік виникнення заморних явищ протягом року не виявлено.

Протягом 2009 р. у водоймах було проведено 7 робіт з відтворення водних живих ресурсів під час яких було вселено 178,9 тис. екз. молоді риб в природні водойми області. Зариблення здійснювалось переважно дворічками коропа та рослиноїдних риб. Роботи з відтворення проводились як користувачами водних живих ресурсів, так і товариствами, що об'єднують рибалок-любителів на закріплених за ними водоймах та ділянках водойм. Зариблення користувачів, які здійснюють рибогосподарську діяльність з розробкою Режиму рибогосподарської експлуатації або без такої проводилось у відповідності до Інструкції про порядок проведення робіт з відтворення водних живих ресурсів. На решті водойм рибогосподарську діяльність на яких здійснюють користувачі на умовах оренди роботи з штучного відтворення проводились в присутності працівників управління про що було складено відповідні акти.

У 2009 р. штучне розведення, вирощування та використання риби і інших водних живих ресурсів здійснювали 25 користувачів на 25 водних об'єктах загальнодержавного значення загальною площею 566,93 га. Переважна більшість користувачів здійснюють свою господарську діяльність на орендованих водних об'єктах, які в основному представлені русловими ставками.

За звітний рік іхтіологами Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у області було здійснено 45 перевірок здійснення господарської діяльності користувачів ставків. Внаслідок здійснених перевірок було видано ряд приписів користувачам щодо забезпечення оптимальних показників зариблення водойм внаслідок виявлених порушень природоохоронного законодавства та в зв'язку із неспроможністю користувачів здійснювати господарську діяльність було анульовано 4 Режими рибогосподарської експлуатації. Протягом року було розроблено 8 та затверджено 6 Режимів рибогосподарської експлуатації водних об'єктів.

В 2009 році користувачі водних живих ресурсів, які здійснюють свою діяльність на водоймах, де затверджені Режими рибогосподарської експлуатації в порівнянні з минулим роком дещо покращили свою матеріально-технічну базу. А саме до вилову водних живих ресурсів

залучили 43 рибалки, які здійснювали вилов чотирнадцятьма промисловими неводами та 125 ставними сітками. Трали, пастки, ставні неводи та ятері для лову не використовувались. Не в повному обсязі користувачі були забезпечені плавзасобами та не у всіх належним чином були обладнані рибоприймальні пункти.

Вилов риби у 2009 році більшістю користувачів було розпочато восени в зв'язку з тим, що переважну більшість у вилові складають такі види риб, як короп та рослиноїдні риби далекосхідного фауністичного комплексу, які досягають товарної маси в умовах Полісся лише восени.

Загальний вилов риби у поточному році фактично склав 146,871 т, що становить 78,6 % від планових показників. В порівнянні з минулим роком показник вилову не збільшився. В кількісному порівнянні вилов водних живих ресурсів з минулим роком в цьому році зріс на 177,2 %.

Аналізуючи динаміку вилову водних живих ресурсів у рибогосподарських водних об'єктах області, відмічається чітка тенденція до зниження вилову риби. Причиною цього були природні чинники, які впливали на розвиток біопродуктивності водойм, різке коливання рівнів води, часті перепади температур повітря і води, особливо в нерестовий період, відсутність локальних рибо відтворювальних ділянок на руслах малих річок, недостатня кількість зимувальних ям, евтрофікація озер, річок, зменшення площі водного плеса. Також внаслідок надходження великої кількості біогенних елементів збільшилися поклади сапропелю, та зменшилися середні глибини озер, що відповідно призвело до зменшення зимувальних ям.

Серед антропогенних чинників, які впливають на рибопродуктивність природних водойм, було забруднення стічними водами промислових підприємств, комунально-побутовими стоками, змив добрив та отрутохімікатів з сільськогосподарських угідь, браконьєрський вилов риби сітними знаряддями лову, за допомогою електроструму, вибухівки та отруйних речовин, зарегулювання русел великих і малих річок гідротехнічними спорудами, що унеможливлює відтворення аборигенної іхтіофауни в заплавах, затоках, притоках першого та другого порядків, меліоративне осушення боліт, що призвело до зниження рівнів води, зменшення площі водного дзеркала, розвитку вищої водяної рослинності.

Наслідком цього стало значне заростання водойм та зменшення площ нагулу молоді, зниження природних нерестовищ.

Вселення молоді водних живих ресурсів у звітному році здійснювалось протягом всього року, але переважна більшість користувачів здійснювали зариблення на весні та восени. З 25 водойм які використовуються під ставкове рибне господарство в 2009 році було зариблено 17 водойм. Зариблення водойм здійснювалось у відповідності до Режимів рибогосподарської експлуатації річняками та дворічками коропа, рослиноїдних риб. Загалом згідно планових показників у 2009 році слід було здійснити вселення 740,1 тис. екз. молоді риб, а фактично було вселено

551,11 тис. екз., що становить 74,5 %. В кількісному порівнянні з минулим роком зариблення в 2009 році зросло на 39,7 %.

Робота з охорони та відтворення водних живих ресурсів у водоймах області у звітному періоді здійснювалась з врахуванням розроблених планів спільних дій з управліннями Міністерства внутрішніх справ у області, держекоінспекцією в області та прикордонним загоном. Такі спільні дії є досить ефективними, тому вони і надалі, як першочергові та дієві заходи в боротьбі з браконьєрством на водоймах, закріплених за управлінням. При безпосередній участі працівників МВС на рибогосподарських водоймах та ринках на підконтрольній управлінню території було проведено 43 рибоохоронні рейди, під час яких викрито 62 порушення.

Згідно спільного плану Головного держуправління та Луцького прикордонного загону Державної прикордонної служби в зимовий період проводились спільні рейди з охорони водних живих ресурсів на зимувальних ямах, що розташовані в прикордонній смузі. На період проведення тримісячника з охорони рибних запасів під час нересту риби проводились рейди за участю представників органів охорони державного кордону. Проводились спільні перевірки порядку перевезення територією України об'єктів тваринного світу в межах прикордонної служби.

Особовим складом управління у 2009 р. було викрито 1092 порушення, затримано 920 порушників, вилучено 2079,85 кг риби, 1154 заборонені знаряддя лову. Основний наголос рибоохоронної роботи робився на викриття грубих порушень.

Як і в попередні періоди, серед грубих порушень Правил рибальства пріоритетними є лов риби промисловими знаряддями лову (сітними) без відповідного на те дозволу. Серед не грубих порушень Правил рибальства переважають в основному порушення щодо заборони перебування та знаходження з забороненими знаряддями лову поблизу водних об'єктів, але їх кількість з кожним роком поступово зменшується.

У 2009 році Держрибоохороною у області розпочата робота щодо притягнення до відповідальності осіб, що здійснюють підводне полювання з порушенням вимог Правил любительського та спортивного рибальства. Дані щодо кількості виявлених порушень наведені в таблиці 5.16.

Таблиця 5.16. Дані про виявлені порушення законодавства з охорони водних живих ресурсів у 2009 році

№ з/п	Назва підрозділу	Штатна чисельність інспекторів	Кількість проведених рейдів	Викрито порушень						Кількість порушників	Складено безхазяйних актів	Категорії порушників							
				Всього	За ч. 3 ст. 85 КУпАП	За ч. 4 ст. 85 КУпАП	За ст. 85-1 КУпАП	За ст. 88-1КУпАП	За ст. ст. 50, 86-1,91-2, 188-5, 85 ч.5 КУпАП			Користувачі ВЖР		Приватні особи		Військово-службовці та працівники МВС		Інші категорії порушників	
												Спр.	Чол.	Спр.	Чол.	Спр.	Чол.	Спр.	Чол.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Держрибоохорона у Рівненській області	15	614	1092	547	321	-	47	5	920	172	-	-	920	920	-	-	-	-

5.3.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України

На території Рівненського природного заповідника (РПЗ) охороняється весь природний комплекс з усім його біорізноманіттям. Станом на 01.01.2010 р. в Рівненському природному заповіднику відмічено перебування 957 видів тварин, з них 676 видів безхребетних та 281 вид хребетних тварин.

Тваринний світ заповідника використовується виключно в наукових цілях, здебільшого з метою інвентаризації та обліку чисельності без вилучення з природи. В окремих випадках проводиться відбір зразків фауни безхребетних тварин з метою подальшого встановлення видової приналежності в камеральних чи лабораторних умовах. У 2009 році кількість зібраних екземплярів безхребетних тварин відповідала погодженим лімітам на відбір таких зразків і становила 300 екземплярів.

Станом на 01.01.2010 р. на території Рівненського природного заповідника відмічено 217 видів тварин, що підпадають під дію міжнародних договорів України. Серед них – 62 види із Червоної книги України (III видання 2009 року), 11 – з Європейського червоного списку, 14 – з червоного списку МСОП, 153 – із Додатку 2 Бернської конвенції, 31 – із списку CITES, 53 – із списку AEWA, 7 – із списку EUROBATS.

Стан перебування для більшості видів із зазначених списків на території РПЗ охарактеризовано як стабільний, проте протягом років спостерігається внутрішньо популяційні коливання чисельності цих видів, але для остаточної оцінки необхідні тривалі та спеціалізовані спостереження й дослідження.

Безпосередньо на території Рівненського природного заповідника антропогенний фактор, як головна причина скорочення чисельності раритетних тварин, є фактично відсутній. Проте несанкціоновані та бездумні дії на прилеглих до заповідника територіях здійснюють негативний вплив і на стан середовища в заповіднику.

Такі тварини, як *пугач*, *бородата сова* та *рись*, що занесені до Червоної книги України, постійно страждають від браконьєрства на прилеглих до заповідника територіях. Цим видам притаманна досить велика індивідуальна територія, і тому незаконне вилучення особин на прилеглих та буферних територіях тягне за собою скорочення чисельності, а то й повне зникнення виду на території заповідника. Подібна ситуація є і для *глушця*, *тетерука*, *орябка*, які, окрім браконьєрства на прилеглих територіях, страждають й від зменшення площ стиглих лісів, бездумного ведення суцільно-лісосічних рубок, порушення природного стану токовищ та гніздових стацій. Чисельність наступних видів (*кульон великий* та *очеретянка прудка*) скорочується внаслідок зменшення площ боліт (поглиблення меліоративних каналів на периферії території заповідника спричиняє зниження рівня ґрунтових вод та осушення боліт). *Жук-олень* потерпає внаслідок зменшення площ старих дібров і в заповіднику трапляється надзвичайно рідко. *Мідянка* є жертвою неосвічених дій місцевого населення, які винищують змію,

приймаючи її за отруйну. Всі види *рукокрилих* потерпають від нестачі місць поселень, зокрема дендрофільні види – від недостачі придатних порожнистих та дуплистих дерев. Чисельність *норки європейської*, окрім антропогенного фактора (несприятлива водогосподарська діяльність), постійно скорочується через слабку конкурентноздатність з адвентивною норкою американською. Постійного, досить інтенсивного, тиску з приводу браконьєрства та планового відстрілу на суміжних територіях зазнає і *вовк* (ЄЧС, Берн(II), CITES).

Таблиця 5.17. Види фауни Рівненського природного заповідника, які охороняються

	2007 рік	2008 рік	2009 рік
Загальна кількість видів фауни на території РПЗ, од.	275 (хр) >350 (бзхр)	276 (хр) >387 (бзхр)	281 (хр) 676 (бзхр)
% до загальної чисельності видів України	-	-	-
Види фауни, занесені до Червоної книги України, од.	36	39	62 (41)*
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од.	30 (хр)	30 (хр)	31 (хр)
Види фауни, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції), од.	145 (хр) 4 (бзхр)	145 (хр) 4 (бзхр)	149 (хр) 4 (бзхр)
Види, занесені до додатків Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннської конвенції, CMS), од.	38 (хр)	96 (хр)	96 (хр)
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (AEWA), од.	53	53	53
Види, що охороняються відповідно до Угоди про збереження кажанів в Європі (EUROBATS), од.	5	5	7
Види фауни, занесені до Європейського червоного списку	7 (хр) 4 (хр)	7 (хр) 4 (хр)	7 (хр) 4 (хр
Види фауни, занесені до Червоної книги Міжнародного Союзу Охорони Природи	22 (хр) 3 (бзхр)	22 (хр) 3 (бзхр)	11 (хр) 3 (бзхр)

Примітка: скорочення в таблиці хр – хребетні тварини; бзхр – безхребетні тварини;
* дані згідно III видання Червоної книги України 2009 року (в дужках – згідно II видання);

Таблиця 5.18. Перелік видів фауни Рівненського природного заповідника, яка охороняється (станом на 01.01.2010 р.)

Назва виду (українська, латинська)	*Червона книга України*	*Бернська конвенція*	*CITES*	*CMS*	*AEWA*	*EUROBATS*	*Європейський червоний список*	*Червона книга Міжнародного Союзу Охорони Природи*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Красуня-діва *Calopteryx virgo*	+							
Дозорець-імператор *Anax imperator*	+							
Тонкочеревець перев'язаний *Sympetrum pedemontanum*	+							
Жук-олень *Lucanus cervus*	+	+						
Мурашиний лев звичайний *Myrmeleon formicarius*							+	
Вусач мускусний *Aromia moschata*	+							
Льодовичник Вествуда *Boreus westwoodi*	+							
Махаон *Papilio machaon*	+							
Жовтюх торфовищний *Colias palaeno*	+							
Дукачик непарний *Lycaena dispar*		+					+	+
Мінливець великий *Apatura iris*	+							
Пасмовець тополевий *Limenitis populi*	+							
Сатир залізний *Hipparchia statilinus*	+							
Прочанок Едип *Coenonympha oedippus*		+					+	+
Стрічкарка блакитна *Catocala fraxini*	+							
Ведмедиця велика *Pericallia matronula*	+							
Ведмедиця-господиня *Callimorpha dominula*	+							
Мураха руда лісова *Formica rufa*							+	+
Гольян озерний *Eupalasiella percnura*	+							+
Карась золотистий *Carassius carassius*	+							+
Бичок річковий *Neogobius fluviatilis*								+
Тритон гребенястий *Triturus cristatus*		+						+
Кумка звичайна *Bombina bombina*		+						+
Ропуха очеретяна *Bufo calamita*	+	+						
Часничниця звичайна *Pelobates fuscus*		+						
Рахкавка звичайна *Hyla arborea*		+						+
Жаба гостоморда *Rana arvalis*		+						
Черепаха болотяна *Emys orbicularis*		+	+					+
Ящірка прудка *Lacerta agilis*		+						
Ящірка живородна *Lacerta vivipara*								+
Мідянка *Coronella austriaca*	+	+						
Гагара червоновола *Gavia stellata*		+			+			
Гагара чорновола *Gavia arctica*		+			+			
Пірникоза мала *Podiceps ruficollis*		+						
Пірникоза чорношия *Podiceps nigricollis*		+						
Пірникоза сірощока *Podiceps grisegena*		+			+			
Бугай *Botaurus stellaris*		+			+			
Чепура велика *Egretta alba*		+			+			

Продовження таблиці 5.18.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Чепура мала *Egretta garzetta*		+						
Лелека білий *Ciconia ciconia*		+			+			
Лелека чорний *Ciconia nigra*	+	+	+		+			
Гуска сіра *Anser anser*					+			
Гуска білолоба *Anser albifrons*					+			
Гуска біла *Chen caerulescens*				+				
Лебідь-шипун *Cygnus olor*					+			
Крижень *Anas platyrhynchos*					+			
Чирянка мала *Anas crecca*					+			
Нерозень *Anas strepera*	+				+			
Свищ *Anas penelope*					+			
Чирянка велика *Anas querquedula*					+			
Широконіска *Anas clypeata*					+			
Попелюх *Aythya ferina*					+			
Чернь білоока *Aythya nyroca*	+				+			+
Чернь чубата *Aythya fuligula*					+			
Морянка *Clangula hyemalis*					+			
Синьга *Melanitta nigra*					+			
Турпан *Melanitta fusca*					+			
Гоголь *Bucephala clangula*	+				+			
Крех середній *Mergus serrator*	+				+			
Крех великий *Mergus merganser*					+			
Скопа *Pandion haliaetus*	+	+	+	+				
Осоїд *Pernis apivorus*		+	+	+				
Шуліка чорний *Milvus migrans*	+	+	+	+				
Лунь польовий *Circus cyaneus*	+	+	+	+				
Лунь лучний *Circus pygargus*	+	+	+	+				
Лунь очеретяний *Circus aeruginosus*		+	+	+				
Яструб великий *Accipiter gentiles*		+	+	+				
Яструб малий *Accipiter nisus*		+	+	+				
Зимняк *Buteo lagopus*		+	+	+				
Канюк звичайний *Buteo buteo*		+	+	+				
Змієїд *Circaetus gallicus*	+	+	+	+				
Підорлик великий *Aquila clanga*	+	+	+	+				+
Підорлик малий *Aquila pomarina*	+	+	+	+				
Орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla*	+	+	+	+			+	+
Сапсан *Falco peregrinus*	+	+	+	+				
Підсоколик великий *Falco subbuteo*		+	+	+				
Підсоколик малий *Falco columbarius*		+	+	+				
Боривітер звичайний *Falco tinnunculus*		+	+	+				
Глушець *Tetrao urogallus*	+	+						
Тетерук *Lyrurus tetrix*	+							
Орябок *Tetrastes bonasia*	+							
Перепілка *Coturnix coturnix*				+				
Журавель сірий *Grus grus*	+	+	+		+			
Погонич звичайний *Porzana porzana*		+			+			
Погонич малий *Porzana parva*		+			+			
Деркач *Crex crex*		+					+	+
Лиска *Fulica atra*					+			

Продовження таблиці 5.18.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Сивка морська *Pluvialis squatarola*					+			
Сивка звичайна *Pluvialis apricaria*					+			
Пісочник малий *Charadrius dubius*		+			+			
Чайка *Vanellus vanellus*					+			
Крем'яшник *Arenaria interpres*		+			+			
Коловодник лісовий *Tringa ochropus*		+			+			
Коловодник болотяний *Tringa glareola*		+			+			
Коловодник великий *Tringa nebularia*					+			
Коловодник звичайний *Tringa totanus*					+			
Коловодник чорний *Tringa erythropus*					+			
Набережник *Actitis hypoleucos*		+			+			
Брижач *Philomachus pugnax*					+			
Побережник білохвостий *Calidris temminckii*		+			+			
Побережник чорногрудий *Calidris alpina*		+			+			
Барнець малий *Lymnocryptes minimus*					+			
Баранець звичайний *Gallinago gallinago*		+			+			
Баранець великий *Gallinago media*	+	+			+			+
Слуква *Scolopax rusticola*					+			
Кульон великий *Numenius arquata*	+				+			
Грицик великий *Limosa limosa*					+			
Мартин малий *Larus minutus*		+						
Крячок чорний *Chlidonias niger*		+			+			
Крячок білокрилий *Chlidonias leucopterus*		+			+			
Крячок білощокий *Chlidonias hybrida*		+						
Крячок річковий *Sterna hirundo*		+			+			
Крячок малий *Sterna albifrons*	+	+			+			
Голуб-синяк *Columba oenas*	+							
Пугач *Bubo bubo*	+	+	+					
Сова вухата *Asio otus*		+	+					
Сова болотяна *Asio flammeus*	+	+	+					
Сичик горобець *Glaucidium passerinum*	+	+	+					
Сова сіра *Strix aluco*		+	+					
Сова бородата *Stris nebulosa*	+	+	+					
Дрімлюга *Caprimulgus europaeus*		+						
Сиворакша *Coracias garrulus*	+	+		+				
Рибалочка *Alcedo atthis*		+						
Одуд *Upupa epops*		+						
Крутиголовка *Jynx torquilla*		+						
Жовна зелена *Picus viridis*	+	+						
Жовна сива *Picus canus*		+						
Жовна чорна *Dryocopus martius*		+						
Дятел звичайний *Dendrocopos major*		+						
Дятел середній *Dendrocopos medius*		+						
Дятел білоспинний *Dendrocopos leucotos*	+	+						
Дятел малий *Dendrocopos minor*		+						
Дятел трипалий *Picoides tridactylus*	+	+						
Ластівка берегова *Riparia riparia*		+						
Ластівка сільська *Hirundo rustica*		+						
Ластівка міська *Delichon urbica*		+						

Продовження таблиці 5.18.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Щеврик лісовий *Anthus trivialis*		+						
Щеврик лучний *Anthus pratensis*		+						
Плиска жовта *Motacilla flava*		+						
Плиска жовтоголова *Motacilla citreola*		+						
Плиска біла *Motacilla alba*		+						
Сорокопуд терновий *Lanius collurio*		+						
Сорокопуд сірий *Lanius excubitor*	+	+						
Вивільга *Oriolus oriolus*		+						
Омелюх *Bombycilla garrulous*		+						
Волове очко *Troglodytes troglodytes*		+						
Тинівка лісова *Prunella modularis*		+						
Кобилочка солов'їна *Locustella luscinioides*		+						
Очеретянка прудка *Acrocephalus paludicola*	+	+					+	+
Очеретянка лучна *Acrocephalus choenobaenus*		+						
Очеретянка чагарникова *Acrocephalus palustris*		+						
Очеретянка ставкова *Acrocephalus scirpaceus*		+						
Очеретянка велика *Acrocephalus arundinaceus*		+						
Берестянка звичайна *Hippolais icterina*		+						
Кропив'янка рябогруда *Sylvia nisoria*		+						
Кропив'янка чорноголова *Sylvia atricapilla*		+						
Кропив'янка садова *Sylvia borin*		+						
Кропив'янка сіра *Sylvia communis*		+						
Кропив'янка прудка *Sylvia curruca*		+						
Вівчарик весняний *Phylloscopus trochilus*		+						
Вівчарик-ковалик *Phylloscopus collybita*		+						
Вівчарик жовтобровий *Phylloscopus sibilatrix*		+						
Вівчарик зелений *Phylloscopus trochiloides*		+						
Золотомушка жовточуба *Regulus regulus*		+						
Мухоловка строката *Ficedula hypoleuca*		+		+				
Мухоловка білошия *Ficedula albicollis*		+		+				
Мухоловка мала *Ficedula parva*		+		+				
Мухоловка сіра *Muscicapa striata*		+		+				
Трав'янка лучна *Saxicola rubetra*		+		+				
Кам'янка звичайна *Oenanthe oenanthe*		+		+				
Горихвістка звичайна *Phoenicurus phoenicurus*		+		+				
Горихвістка чорна *Phoenicurus ohruros*		+		+				
Вільшанка *Erithacus rubecula*		+		+				
Соловейко східний *Luscinia luscinia*		+		+				
Синьошийка *Luscinia svecica*		+		+				
Чикотень *Turdus pilaris*				+				
Дрізд чорний *Turdus merula*				+				
Дрізд білобровий *Turdus iliacus*				+				
Дрізд співочий *Turdus philomelos*				+				
Дрізд-омелюх *Turdus viscivorus*				+				
Синиця вусата *Panurus biarmicus*		+						
Ремез *Remiz pendulinus*		+						
Гаїчка болотяна *Parus palustris*		+						
Гаїчка-пухляк *Parus montanus*		+						
Синиця чубата *Parus cristatus*		+						

Продовження таблиці 5.18.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
Синиця чорна *Parus ater*		+						
Синиця блакитна *Parus caeruleus*		+						
Синиця велика *Parus major*		+						
Повзик *Sitta europaeus*		+						
Підкоришник звичайний *Certhia familiaris*		+						
Щедрик *Serinus serinus*		+						
Зеленяк *Chloris chloris*		+						
Чиж *Spinus spinus*		+						
Щиглик *Carduelis carduelis*		+						
Коноплянка *Acanthia cannabina*		+						
Чечітка звичайна *Acanthis flammea*		+						
Чечевиця звичайна *Carpodacus erythrinus*		+						
Костогриз *Coccothraustes occothraustes*		+						
Вівсянка звичайна *Emberiza citrinella*		+						
Вівсянка очеретяна *Emberiza schoeniclus*		+						
Нічниця водяна *Myotis daubentonii*	+	+				+		
Вечірниця дозірна *Nyctalus noctula*	+	+				+		
Нетопир малий *Pipistrellus pipistrellus*	+					+		
Нетопир-карлик *Pipistrellus pygmaeus*	+					+		
Нетопир лісовий *Pipistrellus nathusii*	+	+				+		
Лилик двоколірний *Vespertilio murinus*	+	+				+		
Кажан пізній *Eptesicus serotinus*	+					+		
Рись звичайна *Lynx lynx*	+		+				+	+
Вовк *Canis lupus*		+	+	+			+	
Горностай *Mustela erminea*	+							
Норка європейська *Mustela lutreola*	+	+						+
Тхір лісовий *Mustela putorius*	+							
Видра річкова *Lutra lutra*	+	+	+				+	+
Вовчок горішковий *Muscaridinus avellanarius*							+	+
Мишка лучна *Micromys minutus*								+
Всього тварин	62	153	31	96	53	7	11	14

Примітка: в таблиці в графі «Бернська конвенція» для хребетних наведено лише види із Додатку ІІ даної конвенції, оскільки в Додаток ІІІ Бернської конвенції включено 83,6 % фауни хребетних, частина з яких є звичайними видами в Україні і не потребують особливої охорони.

Всі наведені раритетні види тварин регулярно (постійно або спорадично) реєструються на території Рівненського природного заповідника та є характерними для регіону, тому поява нового виду в інвентаризаційному списку є наслідком лише детальніших досліджень, а не появою виду в регіоні

Виняток становить лише *очеретянка прудка* (ЧКУ, Берн(ІІ), ЄЧС, МСОП), яка вже близько 8 років поспіль не реєструвалась на території заповідника. Причиною може бути порушення гідрологічного режиму місць гніздування, в тому числі болота Сира Погоня. Проте для остаточного висновку необхідне проведення спеціальних досліджень.

За останній 2009 рік вперше було достовірно підтверджено перебування *вусача мускусного*, *льодовичника Вествуда* та *тонкочеревця перев'язаного*, які занесені до ІІІ видання Червоної книги України (2009).

Також за останні 3 роки на території РПЗ також були знайдені 2 види, що є новими для фауни України, зокрема жук стафілін *Stenus kiesenwetteri* Rosh., та нічний метелик – совка *Syngrapha microgamma* (Hubner). Це свідчить про те, що масиви Рівненського природного заповідника є актуальними для проведення фауністичних досліджень – необхідним є інвентаризація фауни безхребетних тварин, вивчення якої на даній території в попередні десятиліття практично не проводились.

Таблиця 5.19. Охорона та відтворення тваринного світу

Район	*Усього видів тварин, занесених до Червоної книги України*	*Кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, які відтворено на територіях та об'єктах ПЗФ, екз., назва*	*Кількість популяцій видів тварин, занесених до Червоної книги України, які зникли, од., назва*
Володимирецький (Білоозерський масив)	18 видів		
Сарненський (Масив Сомине)	20 видів		
Рокитнівський (Масив Сира Погоня)	26 видів		
Дубровицький (Масив Перебороди)	24 види		

Таблиця 5.20. Кількість видів фауни, яким загрожує небезпека

Кількість видів	*Види, яким загрожує небезпека*			
	2005	*2006*	*2007*	*2008*
39	*17*	*25*	*36*	*39*

5.3.4. Хвороби диких тварин, причини, заходи профілактики та боротьби з ними

На території області протягом 2009 року зареєстровано 3 неблагополучні господарства з лейкозу великої рогатої худоби, які протягом року були оздоровлені; 1 неблагополучний пункт з лептоспірозу великої рогатої худоби в Березнівському районі, де, згідно вимог чинної інструкції, проводився комплекс заходів щодо оздоровлення; 15 випадків захворювання різних видів тварин на сказ, а саме: котів – 3, лисиць – 6, собак – 4, куниці – 1, великої рогатої худоби – 1, в яких проведені оздоровчі заходи згідно чинної інструкції про заходи щодо боротьби із даним захворюванням та знято карантинні обмеження.

Для профілактики інфекційних, інвазійних захворювань тварин і птиці проводяться щеплення та обробки. На 2009 рік спеціалістами головного управління ветеринарної медицини в області складався план діагностичних досліджень, профілактичних щеплень та обробок проти інфекційних та інвазійних хвороб тварин, який виконано в повному обсязі.

З метою вивчення епізоотичної ситуації та недопущення занесення на територію області грипу птиці, губчастоподібної енцефалопатії великої рогатої худоби, трихінельозу всеїдних, лептоспірозу, а також інших захворювань здійснювався постійний контроль. На даний час область утримує благополуччя з туберкульозу, бруцельозу, сибіркиі, лістеріозу, чуми свиней, брадзоту овець та ряду інших інфекційних захворювань тварин і птиці.

Регулювання чисельності хижих та шкідливих для мисливства тварин з метою запобігання поширення інфекційних хвороб наведено в табл. 5.21.

Таблиця 5.21. Регулювання чисельності хижих та шкідливих для мисливства тварин з метою запобігання поширення інфекційних хвороб, зокрема сказу, у 2009 році

Хижі та шкідливі для мисливства тварини	*Добуто, голів*
Вовки	14
Лисиці	1336
Єнотовидні собаки	6
Бродячі собаки	506
Сірі ворони	1324
Сороки	559
Граки	147

5.3.5. Стан та динаміка інвазивних видів тварин, а також їх вплив на аборигенне біорізноманіття

Серед адвентивної фауни на території Рівненського природного заповідника трапляються 4 види:

Норка американська (***Mustela vison***) – відмічена у Карасинському та Північному лісництвах заповідника, можлива і на решті територій. Обліковано 13 особин даного виду, проте чисельність точно встановити проблематично. Як і скрізь, спостерігається тенденція до збільшення чисельності та витіснення аборигенної норки європейської (інтенсивна трофічна та топічна конкуренція, загибель спільного потомства при схрещуванні).

Собака єнотоподібний (***Nyctereutes procyonoides***) – відмічений у Білоозерському, Карасинському, Грабунському та Північному лісництвах заповідника, що ймовірно вказую на наявність 4-ох окремих поселень, що розташовані на прилеглих до заповідника територіях. Число особин не встановлено. Тенденцій до скорочення чи зростання чисельності не виявлено. На даному етапі відбулася повна натуралізація виду, сформувалась цілісна структура його популяції на Україні в цілому, і на Поліссі зокрема.

Ондатра (***Ondatra zibethicus***) – відмічена у Білоозерському, Карасинському та Грабунському лісництвах заповідника, можлива й на інших територіях. Обліковано 28 особин виду. Можлива тенденція до зростання чисельності та поширення виду вздовж заплавних комплексів. Негативно впливає на стан та популяцію аборигенної нориці водяної (щур водяний ***Arvicola amphibius***), чисельність якої скорочується.

Головешка амурська (*Perccottus glenii*) – відмічена в ставках Північного лісництва. Сучасний стан виду невідомий, проте в попередні роки спостерігалось інтенсивне зростання чисельності даного виду. Активний хижак, поїдає мальків інших риб.

5.4. Природні території, що підлягають особливій охороні

На виконання Закону України „Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки", державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в області проводиться постійна робота щодо розширення існуючої мережі природно-заповідного фонду області.

В області була розроблена затверджена рішенням обласної ради „Програма розвитку природно-заповідного фонду Рівненської області на 2009-2012 роки".

Програмою передбачено систему заходів, спрямованих насамперед на:

- збереження унікальних і типових ландшафтів, інших природних комплексів, біологічного різноманіття, в тому числі генофонду рослинного і тваринного світу;
- підвищення ролі заповідних територій у розробці наукових основ раціонального природокористування та охорони природи в регіоні, розвитку природознавчих наук;
- здійснення моніторингу навколишнього природного середовища;
- посилення екологічного та патріотичного виховання населення.

Виконання програми дасть змогу зміцнити, розширити та оптимізувати існуючу мережу природно-заповідного фонду області відповідно до європейських вимог, забезпечити її подальший комплексний розвиток, зберегти типове і унікальне ландшафтне й біологічне різноманіття Рівненської області.

Таблиця 5.22. Структура та динаміка природоохоронних об'єктів за роками (загальнодержавного та місцевого значення)

Категорія об'єкту ПЗФ	*Кількість*				*Площа, тис .га*				*Площа територій суворої заповідності*			
	1990	*1995*	*2000*	*2009*	*1990*	*1995*	*2000*	*2009*	*1990*	*1995*	*2000*	*2009*
Природні заповідники	-	-	1	1	-	-	47,047	42,289	-	-	42,289	42,289
Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	3	-	-	38,871	58,708	-	-	-	-
Заказники загально-державного значення	-	-	13	13	-	-	16,457	16,720	-	-	-	-
в тому числі:												
- загальнозоологічні	-	-	1	1	-	-	0,100	0,100	-	-	-	-
- ботанічні	-	-	8	8	-	-	12,321	12,301	-	-	-	-
- ландшафтні	-	-	1	1	-	-	0,927	0,905	-	-	-	-
- лісові	-	-	1	1	-	-	0,110	0,110	-	-	-	-
- гідрологічні	-	-	2	2	-	-	2,999	3,304	-	-	-	-
Заказники місцевого значення	-	-	98	112	-	-	49,679	53,904	-	-	-	-
в тому числі:												
- загальнозоологічні	-	-	6	6	-	-	7,797	7,037	-	-	-	-
- ботанічні	-	-	31	38	-	-	28,718	37,162	-	-	-	-
- ландшафтні	-	-	3	10	-	-	1,407	2,201	-	-	-	-
- лісові	-	-	15	16	-	-	2,084	2,143	-	-	-	-
- гідрологічні	-	-	10	11	-	-	1,760	2,442	-	-	-	-
- орнітологічні	-	-	9	9	-	-	1,556	1,556	-	-	-	-
- ентомологічні	-	-	18	16	-	-	0,371	0,344	-	-	-	-
- геологічні	-	-	4	4	-	-	2,731	2,460	-	-	-	-
- іхтіологічні	-	-	2	2	-	-	3,255	3,255	-	-	-	-
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	-	-	8	8	-	-	0,391	0,420	-	-	-	-
в тому числі :											-	-
- комплексні	-	-	1	1	-	-	0,048	0,091	-	-	-	-
- ботанічні	-	-	4	4	-	-	0,256	0,243	-	-	-	-
- зоологічні	-	-	1	1	-	-	0,014	0,013	-	-	-	-
- гідрологічні	-	-	2	2	-	-	0,073	0,073	-	-	-	-
Пам'ятки природи місцевого значення	-	-	41	56	-	-	0,306	0,395	-	-	-	-
в тому числі:												
- комплексні	-	-	11	13	-	-	0,112	0,115	-	-	-	-
- ботанічні	-	-	23	29	-	-	0,186	0,221	-	-	-	-
- гідрологічні	-	-	5	12	-	-	0,005	0,056	-	-	-	-
- геологічні	-	-	2	2	-	-	0,003	0,003	-	-	-	-
Дендрологічні парки	-	-	1	1	-	-	0,029	0,029	-	-	-	-
Зоологічні парки	-	-	1	1	-	-	0,012	0,012	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	-	-	2	2	-	-	0,039	0,039	-	-	-	-
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	-	-	11	12	-	-	0,121	0,128	-	-	-	-
Державні заповідні урочища	-	-	90	96	-	-	3,011	3,188	-	-	-	-
в тому числі:												
- лісові	-	-	80	85	-	-	2,183	2,359	-	-	-	-
- болотні	-	-	10	11	-	-	0,828	0,829	-	-	-	-
ВСЬОГО:	221	274	268	306	110	142	155,963	181,28	-	-	42,289	42,289

5.4.1. Розвиток природно-заповідного фонду області

Для забезпечення екологічного збалансованого розвитку, збереження популяцій видів рослин і тварин в області створена та існує мережа природно-заповідного фонду, до якої станом на 01.01.2009 р. віднесено 306 територій та об'єктів загальною площею 181,2 тис. га, що складає 9,0 % від загальної площі області, в тому числі 27 об'єктів загальнодержавного значення площею 64,9 тис. га і 279 об'єктів місцевого значення площею 116,3 тис. га.

Таблиця 5.23. Структура природно-заповідного фонду області станом на 01.01.2010 року

№ п/п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кіль-кість	Площа	Кіль-кість	Площа	Кіль-кість	Площа
1	Природні заповідники	1	42289	-	-	1	42289
2	Національні природні парки	1	5448,3			1	5448,3
3	Регіональні ландшафтні парки	-	-	3	58708	3	58708
4	Заказники – всього,	13	16720	112	53904	125	70624,3
	в т.ч.:- загальнозоологічні	1	100	6	7037	7	7137
	- ботанічні	8	12301	38	32466	46	44767
	- ландшафтні	1	905	10	2201,2	11	3106,2
	- лісові	1	110	16	2142,8	17	2252,8
	- гідрологічні	2	3304	11	2442	13	5746
	- орнітологічні	-	-	9	1556,3	9	1556,3
	- ентомологічні	-	-	16	344	16	344
	- геологічні	-	-	4	2460	4	2460
	- іхтіологічні	-	-	2	3255	2	3255
5	Пам'ятки природи – всього,	8	420,2	56	394,3	64	814,5
	в т.ч.: - комплексні	1	91	13	114,5	14	205,5
	- ботанічні	4	243,2	29	220,8	33	272,2
	- зоологічні	1	13	-	-	1	13
	- гідрологічні	2	73	12	56,2	14	129,2
	- геологічні	-	-	2	2,8	2	2,8
6	Дендрологічні парки	1	29,5	-	-	1	29,5
7	Зоологічні парки	1	11,6	-	-	1	11,6
8	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	39	12	128	14	167
9	Державні заповідні урочища	-	-	96	3188,2	96	3188,2
	ВСЬОГО:	27	64957,6	279	116322,8	306	181280,4

На виконання Указу Президента України від 23.05.2005 № 838 „Про заходи щодо дальшого розвитку природно-заповідної справи в Україні" в області продовжуються роботи щодо встановлення меж територій та об'єктів природно-заповідного фонду в натурі. З обласного природоохоронного фонду в 2009 році на вказані заходи виділено 480 тис. грн.

З метою забезпечення подальшого розвитку та удосконалення мережі об'єктів природно-заповідного фонду, посилення контролю за дотриманням охоронного режиму на заповідних територіях продовжується робота з

переоформлення технічної документації на заповідні об'єкти, винесення в натуру меж об'єктів природно-заповідного фонду.

Так, у 2009 році Указом Президента України від 11.12.2009 №1039/2009 створено національний природний парк „Дермансько-Острозький".

Продовжується робота із землекористувачами та землевласниками щодо узгодження меж і площ проектованого національного природного парку „Нобельський" на території Зарічненського району.

В області розроблена та затверджена сесією Рівненської обласної ради „Програма розвитку природно-заповідного фонду та формування регіональної екологічної мережі Рівненської області на 2010-2020 рр." Програмою передбачено створення на території області 2 національних природних парків („Нобельський" – в Зарічненському районі, „Надслучанський" – в Березнівському районі) та ряд інших об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного і місцевого значення. Також, передбачено винесення в натуру об'єктів природно-заповідного фонду області, проведення моніторингових обстежень та створення автоматизованих інформаційних банків даних природно-заповідного фонду області, формування екологічної мережі, створення регіональних ландшафтних парків.

До репрезентативної мережі області віднесено ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу довкілля. Область за рівнем заповіданості входить в п'ятірку кращих в Україні. За оцінкою багатьох спеціалістів відсоток заповіданості Рівненщини мав би бути ще більшим - не менше 10 %.

Зважаючи на унікальність природних комплексів Рівненщини, виявлення в минулі роки нових місць зростання видів рослин, занесених до Червоної Книги України, можливості з розширення природно-заповідного фонду області ще не вичерпані.

Виходячи з існуючих якісних та кількісних показників природно-заповідного фонду, умов сучасного господарювання та з метою забезпечення виконання Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2009 р., пріоритетними проблемами в галузі заповідної справи, що потребують розв'язання, є:

збільшення площі та формування оптимальної репрезентативної мережі природно-заповідного фонду;

інвентаризація сучасного стану та організація систематичних спостережень за станом заповідних природних комплексів та об'єктів;

створення та ведення кадастру природно-заповідного фонду;

вжиття заходів щодо збереження природно-заповідного фонду;

забезпечення реалізації заходів щодо формування регіональної екологічної мережі;

вдосконалення режиму охорони та використання інших природних територій, що особливо охороняються.

З метою вирішення пріоритетних проблем потрібно вжити комплекс організаційних заходів, а саме:

забезпечити розробку проектів організації територій та підтримання регіональних ландшафтних парків;

продовжувати роботи щодо розширення існуючих та створення нових заповідних об'єктів;

забезпечити поетапну інвентаризацію та розробку науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення встановленого режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів.

5.4.2. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон

Природно-рекреаційні ресурси є основою розбудови спеціалізованих закладів короткочасного та тривалого розміщення людей з метою задоволення їхніх рекреаційних потреб: лікувально-оздоровчих, культурно-освітніх, спортивних. Звичайно їх розташовують за межами постійного проживання людей, на територіях, що характеризуються певним рекреаційним потенціалом.

Природні рекреаційні ресурси - природні та природно-технічні геосистеми, тіла, явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності та можуть бути використані для її організації впродовж певного часу. Напрям рекреаційної діяльності визначається економічними і соціальними потребами суспільства, загальною культурою населення. Він пов'язаний з обсягом і характером відрізків вільного часу і потребує для реалізації особливих властивостей простору. Рекреаційна діяльність - невід'ємна частина сучасного способу життя. Залучаючи у сферу цієї діяльності природні об'єкти, культурні комплекси, технічні системи та інші складові рекреаційного потенціалу, людина знаходить або формує, а суспільство розвиває особливі територіальні рекреаційні системи.

Рівненщина має різноманітні природні рекреаційні ресурси (кліматичні, біологічні, гідрологічні, ландшафтні, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі тощо). Характеристика рекреаційних ресурсів містить дані про якість природних умов, площу або об'єм, на які ці якості поширюються, тривалість періоду, впродовж якого виявляють свою дію певні якості.

Одним з найважливіших чинників лікувальної рекреації є наявність природних мінеральних вод. За існуючою класифікацією їх поділяють на вісім основних бальнеологічних груп: мінеральні води без специфічних компонентів та властивостей, вуглекислі, сірководневі, залізисті та миш'якові, йодобромні, радонові, боровмісні та слабкомінералізовані з високим вмістом органічних речовин. На Рівненщині найбільш поширеними

є хлоридно-натрієві мінеральні води миргородського типу і залягають на глибинах від 70-80 до 750 м. Запаси цих вод розвідані в Жобрині та Олександрії Рівненського району, Степані Сарненського району та Острозі. Слабомінералізовані залізисті води вивчені в районі Клесова Сарненського району, Корця, Володимирця. Ресурси підземних мінеральних вод заслуговують на подальші дослідження з метою використання їх в лікувальних цілях.

5.4.3. Історико-культурна спадщина

В області функціонує три заповідники: історико-культурні заповідники в м. Дубно, м. Острог, державний історико-меморіальний заповідник „Поле Берестецької битви" в с. Пляшева Радивилівського району. До складу заповідників входять комплекси (ансамблі) пам'яток, що мають особливу культурну цінність.

У області на державному обліку перебуває 2933 об'єкти культурної спадщини, з них: 1088 – археології, 1761 – історії, 84 – монументального мистецтва. Також на державному обліку перебуває 335 пам'яток архітектури та містобудування, з них 239 пам'яток місцевого значення і 96 пам'яток національного значення. Культових споруд в області налічується 248, що становить 74 % від загальної кількості пам'яток.

Відповідно до Програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини в Рівненській області на 2004-2010 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 20.08.2004 № 392 та схваленої розпорядженням голови облдержадміністрації від 10.06.2004 № 280, управлінням з питань будівництва та архітектури облдержадміністрації проводиться постійний моніторинг об'єктів культурної спадщини. Стан збереження пам'яток, в переважній більшості, задовільний. Об'єкти, які передані в користування, утримуються в задовільному стані. Рішенням обласної ради від 11.08.2006 № 77 затверджено Регіональну програму збереження культових споруд – пам'яток архітектури місцевого значення Рівненської області на 2006-2010 роки. Заходи Програми реалізуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, користувачів пам'яток, громадських організацій, інших джерел, не заборонених законодавством. За період реалізації програми на проведення реставраційно-ремонтних робіт на культових будівлях з обласного бюджету виділено 1 млн. гривень і проведено робіт на 44 об'єктах – пам'ятках архітектури культового призначення.

Рішенням обласної ради від 20.04.2005 № 551 затверджено Комплексну програму паспортизації об'єктів культурної спадщини Рівненської області до 2010 року. За 2005-2009 роки з обласного бюджету виділено 334,55 тис. грн. і виконано паспортизацію 66 пам'яток архітектури місцевого значення.

Також в області функціонує 11 державних музейних закладів. Це Рівненський обласний краєзнавчий музей, музей Уласа Самчука, сім районних державних музеїв (Березнівський краєзнавчий музей, Млинівський

краєзнавчий музей, Дубровицький історико-краєзнавчий музей, Радивилівський краєзнавчий музей, Костопільський краєзнавчий музей, Корецький історичний музей, Зарічненський краєзнавчий музей).

Негативного природного та техногенного впливу на стан об'єктів культурної спадщини в 2009 році в області не зафіксовано.

5.4.4. Туризм як фактор впливу на довкілля

Рівненська область може претендувати на один з найоригінальніших регіонів України. Рівненщина – глибоко історична земля, що повниться численними пам'ятками природи, архітектури, культури та унікальними об'єктами, аналогів яким нема у інших регіонах. Тут же є і приваблива етнографічна база для розвитку сільського туризму: майстри з ткацтва, лозоплетіння, різьблення дерева, народної вишивки. Збереглися унікальні зразки фольклору та народних звичаїв.

Рівненщина подарувала світу Пересопницьке Євангеліє, на якому присягають на вірність країні президенти України, першу у східних слов'ян академію в Острозі, Острозьку типографію і перший український „Буквар". Вона славиться гучними іменами науковців, письменників та героїв визвольної війни.

В Рівненському обласному краєзнавчому музеї зберігається найдревніша українська ікона, написана в XIII ст. – Богородиця Одигітрія. А на півночі області в урочищі „Юзефінська дача" до цих пір росте дуб князя Ігоря – найстаріший в Україні, чий вік перевищує 1300 років. В с. Сварицевичі (в єдиному місці в країні) зберігся древній дохристиянський обряд „Водіння куста". Крім того, лише в рівненських селах можна побачити вулики-борті. Історія розвитку такого виду бджільництва перевищує навіть час зародження вищезгаданого обряду.

Найбільшим багатством Рівненської області є унікальне природне середовище. Територія має найбільший показник лісистості в України та один з найбільших рівнів заповіданості території. До основних об'єктів природно-заповідного фонду України належить Рівненський природний заповідник, що є найбільшим в країні. Він складається з чотирьох масивів, які розташовані в різних районах області. До складу заповідника входять найкрасивіші озера українського Полісся: Сомине та Біле. На території області розташовані також 3 регіональні ландшафтні парки: „Надслучанський", „Дермансько-Мостівський", „Прип'ять-Стохід".

Крім того, в області нараховується понад 3 тисячі пам'яток історії, архітектури та монументального мистецтва, 800 культових закладів, серед яких 242 – пам'ятки архітектури (69 – національного, 173 – місцевого значення). На території Рівненщини розташовано 15 монастирів, відомих далеко за межами області, унікальні замкові споруди, що у давні часи носили оборонне значення, діють Державні історико-культурні заповідники м. Дубно

та м. Острога, Державний історико-меморіальний заповідник „Поле Берестецької битви”.

Санаторно-оздоровчу мережу області складають понад 50 закладів: санаторії, оздоровчі комплекси, дитячі табори, будинки відпочинку. Найвідоміші серед них – санаторії “Червона калина”, “Горинь”, “Хрінники” та база відпочинку „Сосновий бір”.

Усе це - багатий та неповторний потенціал для розвитку усіх видів туризму, створення позитивного іміджу області.

Однак, інтенсивний розвиток сучасної туристичної індустрії, за умови нераціонального використання природних ресурсів, може спричинити погіршення екологічного стану об’єктів рекреації і туризму. Адже, туризм є широкою і надзвичайно захоплюючою практикою використання природи людиною. У зв’язку з цим, при розробці програм розвитку туризму та інших заходів щодо регулювання галузі туризму, все більша увага приділяється попередженню негативного впливу туристичної галузі на природне середовище. В області діє регіональна програма розвитку туризму до 2010 року, затверджена розпорядженням голови облдержадміністрації 15.11.2002 № 662, якою передбачено реалізацію заходів щодо розвитку та збереження туристичних регіонів і об’єктів області, раціонального та екологічно-збалансованого використання природного та історико-культурного потенціалу області для потреб туризму.

Крім того, пріоритетним напрямком розвитку туризму в області є сприяння розвитку сільського туризму, як інструменту виховання екологічної свідомості. Так, відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації від 02.08.2006 № 331 „Про затвердження заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму в Рівненській області на 2006-2010 роки” реалізується ряд заходів щодо підтримки розвитку цього виду діяльності.

На Рівненщині вперше в Україні запроваджена практика мікрокредитування власників особистого селянського господарства на розвиток сільського туризму. Послуги сільського туризму надають 80 агросадиб у 15 районах області. З метою підтримки розвитку сільського туризму другий рік поспіль проведена акція „Відпочивайте на Рівненщині”. В ефірі 6 радіостанцій, 3 телеканалів та на сторінках 7 обласних газет подавалися рекламно-інформаційні матеріали про переваги відпочинку на Рівненщині. Крім того, нові туристичні маршрути розробляються з урахуванням об’єктів інфраструктури сільського туризму.

Поширення екологічних знань передбачається й під час здійснення екскурсійної діяльності, зокрема під час проведення екскурсій для молоді та дітей шкільного віку. Створений та систематично оновлюється туристичний інтернет-портал tourizm.rv.ua.

6. СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ГРУНТІВ

6.1. Структура та стан земельних ресурсів

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

За даними головного управління Держкомзему у Рівненській області загальна площа земель області становить 2005,1 тис. га, з них: 46,5 % займають сільськогосподарські угіддя, 40,0 % - ліси та інші лісовкриті площі, 2,8 % - забудовані землі, 5,2 % - відкриті заболочені землі, 1,7 % - відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями), 3,8 % - інші землі, 2,2 % - території, що покриті поверхневими водами Динаміка структури земельного фонду області наведена в таблиці 6.1. та на рис. 6.1.

Таблиця 6.1. Динаміка структури земельного фонду області

Основні види земель та угідь	*2000 р.*		*2006 р.*		*2007 р.*		*2008 р.*		*2009 р.*	
	усього, тис. га	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*	*усього, тис. га*	*% до загальної площі території*
Загальна територія	2005,1	100,0	2005,1	100,0	2005,1	100,0	2005,1	100,0	2005,1	100,0
у тому числі:										
1. Сільськогосподарські угіддя	936,8	46,7	936,4	46,7	934,6	46.6	933,9	46,6	933,1	46,5
з них:										
рілля	646,6	32,2	649,4	32,4	655,9	32,7	658,0	32,8	658,5	32,8
перелоги	18,7	0,9	12,7	0,6	6,2	0,3	3,9	0,2	3,7	0,2
багаторічні насадження	12,0	0,6	11,8	0,6	11,8	0,6	11,8	0,6	11,8	0,6
сіножаті і пасовища	259,7	13,0	262,5	13,1	260,7	13,0	260,2	13,0	259,1	12,9
2. Ліси і інші лісовкриті площі	794,7	39,6	799,8	39,9	801,4	40,0	801,5	40,0	802,3	40,0
з них вкриті лісовою рослинністю	740,1	36,9	744,2	37,1	744,2	37,1	744,0	37,1	744,7	37,1
3. Забудовані землі	42,8	2,1	53,8	2,7	52,4	2,0	54,7	2,7	55,3	2,8
4. Відкриті заболочені землі	106,0	5,3	105,3	5,3	105,3	5,3	105,6	5,3	105,0	5,2
5. Відкриті землі без росл. покриву або з незначним росл. покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	33,7	1,7	34,0	1,7	33,6	1,7	33,5	1,7	33,3	1,7
6. Інші землі	48,9	2,4	32,9	1,6	34,8	3,9	32,8	1,6	32,8	3,8
Усього земель (суша)	1962,9	97,9	1962,2	97,9	1962,1	97,9	1962,0	97,9	1961,8	97,9
Території, що покриті поверхневими водами	42,2	2,1	42,9	2,1	43,0	2,1	43,1	2,1	43,3	2,2

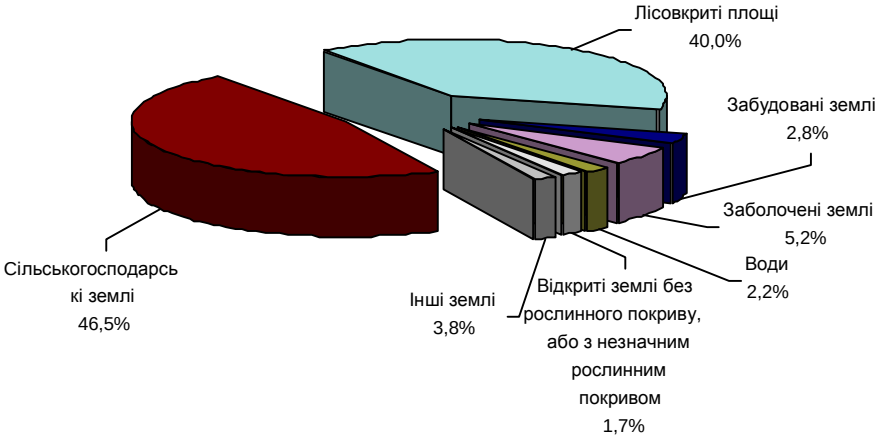

Рис. 6.1. Структура земельного фонду області у 2009 р.

У структурі сільськогосподарських угідь на ріллю припадає - 32,8 %, перелоги - 0,2 %, сіножаті і пасовища - 12,9 %, багаторічні насадження – 0,6 %.

Внаслідок проведення додаткового обстеження площ орних земель, природних кормових угідь недержавних сільгосппідприємств, фермерських господарств було виявлено малопродуктивні землі, які переведено із одного виду угідь в інший. Площі орних земель збільшились на 0,5 тис. га, кормових угідь зменшилися на 1,1 тис. га, перелоги зменшились на 0,2 тис. га.

Площа лісових земель збільшилась на 0,8 тис. га в результаті уточнення площ при проведенні лісовпорядкування в державних лісогосподарських підприємствах області.

Внаслідок перерозподілу земель між власниками землі і землекористувачами відбулися зміни в кількісному складі земель в основному сільськогосподарських підприємств, громадян та інших категорій землекористувачів.

Найпоширенішими типами ґрунтів в області є дерново-підзолисті, опідзолені, дерново-оглеєні та болотні ґрунти. 60 % дерново-підзолистих ґрунтів області інтенсивно використовуються в сільськогосподарському виробництві.

6.1.2. Деградація земель

Однією з найважливіших оцінок стану навколишнього природного середовища є родючість ґрунтів, збереження якої залишається ключовою проблемою охорони природи і благополучної життєдіяльності людей.

Показником родючості є вміст органічної речовини ґрунту, основну частину якої складає гумус, який і визначає рівень природної родючості ґрунту, вміст елементів мінерального живлення рослин і його фізико-хімічні властивості.

Гумус відіграє велику роль у ґрунтоутворенні і розвитку родючості, у формуванні профілю ґрунту у всіх природних зонах, причому характер цієї участі в значній мірі обумовлений складом гумусових речовин.

Перехід до ринкових відносин, зміна форм власності вимагають і нових підходів щодо розробки шляхів збереження, відтворення та підвищення родючості ґрунтів. Безперечно, що нині виробник сільськогосподарської продукції повинен орієнтуватися як на соціальні умови, так і на рівень ринково-господарських відносин, враховувати екологічні наслідки свого господарювання та виконувати вимоги щодо захисту ґрунтів від деградації, забезпечувати відтворення родючості наданих йому земель в оренду й приватну власність.

Досвід показує, що в сільськогосподарських підприємствах, особливо в останні важкі в економічному відношенні роки, порушуються землеробські технології господарювання: не дотримуються сівозміни, вносяться низькі норми органічних і мінеральних добрив, відсутнє вапнування кислих ґрунтів. Все це призводить до недобору врожаю і зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації.

В 2009 році агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення проведена на площі 119,8 тис. га в 46 господарствах та 58 сільських радах Поліської зони – Березнівського, Рокитнівського та Сарненського районів. При цьому відібрано 21,64 тис. шт. зразків агрохімічних, 0,096 тис. токсикологічних та 2,0 тис. радіологічних зразків.

За узагальненими результатами агрохімічної паспортизації полів та земельних ділянок було складено агрохімічних картограм на площу 119,8 тис. га, складено паспортів – 3580 шт. для господарств Дубенського, Корецького, Млинівського та Рокитнівського районів.

Проведено узагальнення матеріалів агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення в Березнівському, Рокитнівському, Сарненському районах.

Під деградацією ґрунтів слід розуміти погіршення властивостей, родючості і якості ґрунту, яке обумовлено зміною умов ґрунтоутворення внаслідок впливу природних або антропогенних чинників. У більш широкому розумінні поняття „деградація ґрунтів” охоплює як погіршення основних якісних показників родючості без помітних ознак руйнування або зникнення генетичних особливостей ґрунтів, так і фізичне руйнування ґрунтових горизонтів аж до втрати ґрунтом не лише своїх функцій як середовища існування, а й повного його фізичного зникнення. Це негативне явище супроводжується зменшенням вмісту гумусу, руйнуванням структури та зниженням родючості ґрунтів. Деградація ґрунтів, а нерідко і повне їх виключення із сільськогосподарського використання, відбувається внаслідок

процесів водної та вітрової ерозії, дегуміфікації, декальцинації, переущільнення сільськогосподарською технікою, національної експлуатації зрошувальних систем, яка призводить до підтоплення і заболочування, вторинного засолення й осолонцювання ґрунтів; через порушення агротехніки, заростання бур'янами та чагарниками, незбалансоване застосування мінеральних добрив, забруднення токсичними речовинами, радіонуклідами, нерегульоване випасання худоби тощо.

Аналіз сучасного стану земельних ресурсів Рівненщини свідчить про глибоку їх деградацію, що виявляється, насамперед, у значному збільшенні площ еродованих земель. За останні 30 років площа цих земель зросла на 15 % за рахунок збільшення розмитих та сильно змитих ґрунтів, а також середньо змитих орних земель на схилах.

Найпоширенішими видами деградації є: водна ерозія – 56 %, вітрова - 28 %, хімічна – 12 %, фізична деградація - 4 %.

З усіх видів деградації, якщо оцінювати їх у світових масштабах, найбільш поширеною і шкідливою є ерозія ґрунтів. Наприклад, вітрова ерозія поширена переважно у північній частині області, що також спричиняє знищення продуктивності земельних ресурсів і деградації агроландшафтів.

Основними чинниками, які впливають на процеси ерозії земель на території області є сільське господарство, промисловість та транспорт.

Крім того, зростають площі середньо - і сильно змитих ґрунтів, тобто слабо змиті переходять у категорію середньо змитих, а середньо змиті – в категорію сильно змитих. Внаслідок ерозії ґрунтів вимиваються орні землі, луки, замулюються водойми.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси

Антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище протягом багатьох десятиріч спричинило значну техногенну ураженість екосфери України, в тому числі і в області.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси регіону є сільське господарство, промисловість та транспорт.

Найбільшу загрозу становлять явища, які спостерігаються в ґрунтовому покриві області, де внаслідок ерозії, відкритих розробок корисних копалин та будівельної сировини, забруднення хімічними речовинами і промисловими викидами, внаслідок неправильної агротехніки деградовано й виведено з ладу великі площі продуктивних земель.

В результаті інтенсивного землеробства сільськогосподарське освоєння території області становить 45 %, а розораність сільськогосподарських угідь - 66,7 %. За низької культури сільськогосподарського природокористування та недосконалості й відсутності спеціальної сільськогосподарської техніки посилюються несприятливі процеси у ландшафтних комплексах. Це призвело до того, що природне середовище втратило притаманні йому властивості до саморегуляції. Через частий обробіток землі розпилюється поверхня ґрунту,

колесами важких тракторів і комбайнів здійснюється його ущільнення. Нормальна об'ємна маса структурного ґрунту – 1,1-1,2 г/см^3 – на багатьох полях змінюється аж до 1,6-1,7 г/см^3, що значно перевищує критичні величини. У таких ґрунтах майже в двоє зменшується загальна пористість, різко знижується водопроникна і водоутримуюча здатність, зменшується опірність ґрунту до ерозійних процесів.

Втрата ґрунтами грудкової структури у верхньому горизонті відбувається внаслідок постійного зменшення вмісту органічних речовин, механічного руйнування структури різноманітними знаряддями обробітку, а також під впливом опадів, вітру, перепаду температур.

Однією з причин втрати родючості - є багаторазовий обробіток ґрунтів різними знаряддями за допомогою потужних і важких тракторів. Часто поле протягом року обробляється багато разів. Не враховується, що добрива, посівний матеріал, зерно і солома, коренеплоди і бульбоплоди завозяться причепами. Причому часто трапляється так, що автотранспорт, уникаючи розкислих доріг, їде полем, через посіви, утворюючи паралельні тимчасові дороги.

Глобальною проблемою сьогодні є постійне зменшення вмісту гумусу, який відіграє провідну роль у формуванні ґрунту, його цінних агрохімічних властивостей.

Територія Рівненщини пересікається труботранспортними, газовими та нафтовими магістралями. Недоліки у технології перекачування та стихійні витоки нафтопродуктів на поверхню землі спричиняють забруднення ґрунтів. За приклад можне бути ситуація на пункті перекачки нафтопроводу "Дружба" в районі смт Смига Дубенського району, де протягом 20 років формуються ореоли забруднення ґрунтів продуктами нафтотранспортування.

Високий вміст нафтопродуктів в ґрунтах зафіксований на узбіччях автошляхів та на ділянках прилеглих до залізничних полотен на території області.

Найбільш негативно впливає на земельні ресурси гірничодобувна галузь промисловості. Під час гірничодобувних робіт змінюються природні ландшафти місцевості, порушується ґрунтово-рослинний покрив. В регіоні ще не належну увагу приділяють здійсненню рекультивації земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин, відновленню родючості й народногосподарської цінності порушених земель.

Порушення та рекультивація земель наведені в таблиці 6.2.

Таблиця 6.2. Порушення та рекультивація земель

Землі	*2000*	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Порушені тис. га	4,59	2,30	2,26	2,26	2,24
% до загальної площі території	0,23	0,11	0,11	0,11	0,11
Відпрацьовані, тис. га	1,30	0,50	0,50	0,40	0,50
% до загальної площі території	0,06	0,02	0,02	0,02	0,02
Рекультивовані, тис. га	0,75	0,01	0,08	0,10	0,02
% до загальної площі території	0,04	0,0005	0,004	0,005	0,0009

6.3 Якість ґрунтів

6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення

Найпоширенішими типами ґрунтів в Рівненській області є дерново-підзолисті, опідзолені, дерново-оглеєні та болотні ґрунти. 60% дерново-підзолистих ґрунтів області інтенсивно використовуються в сільськогосподарському виробництві. За механічним складом найбільше поширений тип зразку – легкий, середній та важкий суглинок.

В 2009 році центром „Облдержродючість" були обстежені ґрунти Березнівського, Рокитнівського та Сарненського районів, які знаходяться в Поліській зоні області. Дослідження проводились за вмістом органічної речовини, фосфору, калію, бору, марганцю, міді, цинку та реакцією ґрунтового розчину.

Одним з основних показників якості ґрунту є вміст в ньому органічної речовини. Середньозважений показник вмісту в ґрунті органічної речовини складає в Березнівському районі 1,85 %, в Рокитнівському районі - 1,95 %, в Сарненському районі – 2,1 %.

Важливим елементом мінерального живлення рослин є фосфор. Середньозважений показник рухомих форм фосфору в Березнівському районі складає 75 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі - 97 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі – 79 мг/кг ґрунту.

Середньозважений показник обмінного калію в Березнівському районі складає 47 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі - 62 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі - 47 мг/кг ґрунту.

На території Березнівського району розповсюджені ґрунти з реакцією ґрунтового розчину від дуже сильнокислої до слабо лужної, середньозважений показник pH сольового становить 5,1. На території Рокитнівського району розповсюджені ґрунти з реакцією ґрунтового розчину від дуже сильнокислої до нейтральної, середньозважений показник pH сольового становить 4,6. На території Сарненського району розповсюджені ґрунти з реакцією ґрунтового розчину від дуже сильнокислої до слабо лужної, середньозважений показник pH сольового становить 4,96.

Середньозважений показник за вмістом бору в Березнівському районі складає 0,52 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі – 0,49 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі – 0,55 мг/кг ґрунту.

Середньозважений показник за вмістом марганцю в Березнівському районі складає 46 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі – 43 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі - 50 мг/кг ґрунту.

Середньозважений показник за вмістом міді в Березнівському районі складає 1,3 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі – 1,1 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі – 1,5 мг/кг ґрунту.

Середньозважений показник за вмістом цинку в Березнівському районі складає 1,3 мг/кг ґрунту, в Рокитнівському районі – 1,7 мг/кг ґрунту, в Сарненському районі – 1,7 мг/кг ґрунту.

6.3.2. Забруднення ґрунтів

Токсикологічні дослідження ґрунтів земель сільськогосподарського призначення проводились центром „Облдержродючість" в Рокитнівському, Сарненському та Березнівському районах. При цьому визначення залишкових кількостей пестицидів проводились на полях прилеглих до складів отрутохімікатів на віддалі 5, 10, 30 м від джерела забруднення. Дослідження ґрунтів на вміст важких металів проводилися в рамках агрохімічної паспортизації земель на кожній паспортизованій ділянці.

Всього за рік було досліджено 99 зразків ґрунту на наявність в них залишків ДДТ, ГХЦГ, 2,4-Д амінної солі, симазину і атразину.

Результати досліджень показали, що залишкові кількості ДДТ виявлено в 1-му зразку ґрунту з Сарненського району. Його вміст складає 0,05 мг/кг і не перевищує допустимих значень (0,1 мг/кг). Ізомери ГХЦГ було виявлено в 3-х зразках з Рокитнівського та Сарненського районів (0,02–0,05 мг/кг) при ГДК 0,1 мг/кг. Залишкові кількості симазину виявлено в 8-ми зразках з Рокитнівського, Сарненського та Березнівського районів (0,02–0,09 мг/кг) при ГДК 0,2 мг/кг. В жодній з досліджених проб залишки 2,4-Д амінної солі та атразину не були виявлені. Всього вміст пестицидів виявлено в 12 зразках (12,1 % досліджених проб), проте в жодній з них не зафіксовано перевищень допустимого рівня.

За програмою агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення у ґрунтових пробах проведено визначення вмісту таких важких металів як свинець, кадмій, мідь, цинк і ртуть.

Вміст свинцю в ґрунтах досліджуваних районів коливається в межах 0,1-24,1 мг/кг, кадмію –0,01-1,93 мг/кг, цинку – 0,2-36,2 мг/кг, міді – 0,1-17,7 мг/кг, ртуті – 0,03-0,08 мг/кг. Забруднення ґрунтів важкими металами понад ГДК не виявлено. В таблицях 6.3-6.7 наведено дані про розподіл площ за вмістом важких металів в ґрунтах досліджуваних районів.

Таблиця 6.3. Розподіл обстежених площ с/г угідь за вмістом свинцю

Райони	*Обстежена площа, тис. га*	*Розподіл площ за рівнями забруднення, тис. га*					
		до 5,0 мг/кг	*5,1-10,0 мг/кг*	*10,1-15,0 мг/кг*	*15,1-20,0 мг/кг*	*20,1-25,0 мг/кг*	*більше 25,0 мг/кг*
Березнівський	10,598	6,003	4,145	0,372	-	0,078	-
Рокитнівський	12,011	3,771	6,649	1,535	0,045	0,011	-
Сарненський	24,562	11,717	10,034	2,479	0,332	-	-
Разом:	47,171	21,491	20,828	4,386	0,377	0,089	-

Таблиця 6.4. Розподіл обстежених площ с/г угідь за вмістом кадмію

Райони	*Обстежена площа, тис. га*	*Розподіл площ за рівнями забруднення, тис. га*					
		до 0,20 мг/кг	*0,21-0,50 мг/кг*	*0,51-1,0 мг/кг*	*1,01-1,50 мг/кг*	*1,51-2,0 мг/кг*	*більше 2,0 мг/кг*
Березнівський	10,598	7,524	2,665	0,409	-	-	-
Рокитнівський	12,011	5,703	5,479	0,829	-	-	-
Сарненський	24,562	13,049	9,834	1,546	0,077	0,056	-
Разом:	47,171	26,276	17978	2,784	0,077	0,056	-

Таблиця 6.5. Розподіл обстежених площ с/г угідь за вмістом міді

Райони	*Обстежена площа, тис. га*	*Розподіл площ за рівнями забруднення, тис. га*					
		до 7,0 мг/кг	*7,1-14,0 мг/кг*	*14,1-21,0 мг/кг*	*21,1-28,0 мг/кг*	*28,1-35,0 мг/кг*	*більше 35,0 мг/кг*
Березнівський	10,598	10,284	0,314	-	-	-	-
Рокитнівський	12,011	11,997	0,014	-	-	-	-
Сарненський	24,562	23,761	0,700	0,101	-	-	-
Разом:	47,171	46,042	1,028	0,101		-	-

Таблиця 6.6. Розподіл обстежених площ с/г угідь за вмістом цинку

Райони	*Обстежена площа, тис. га*	*Розподіл площ за рівнями забруднення, тис. га*					
		до 16,0 мг/кг	*16,1-20,0 мг/кг*	*20,1-40,0 мг/кг*	*40,1-60,0 мг/кг*	*60,1-80,0 мг/кг*	*більше 80,0 мг/кг*
Березнівський	10,598	9,993	0,162	0,443	-	-	-
Рокитнівський	12,011	11,859	0,025	0,127	-	-	-
Сарненський	24,562	23,469	0,632	0,461	-	-	-
Разом:	47,171					-	-

Таблиця 6.7. – Розподіл обстежених площ с/г угідь за вмістом ртуті

Райони	*Обстежена площа, тис. га*	*Розподіл площ за рівнями забруднення, тис. га*					
		до 0,10 мг/кг	*0,11-0,20 мг/кг*	*0,21-0,50 мг/кг*	*0,51-1,00 мг/кг*	*1,01-1,50 мг/кг*	*більше 1,50 мг/кг*
Березнівський	5,607	5,607	-	-	-	-	-
Рокитнівський	6,123	6,123	-	-	-	-	-
Сарненський	14,436	14,436	-	-	-	-	-
Разом:	26,166	26,166	-	-	-	-	-

Згідно “Програми інструментально-лабораторного контролю ґрунтів і відходів на 2009 рік” Державною екологічною інспекцією в Рівненській області аналізувались землі промисловості; природоохоронного призначення; сільськогосподарського призначення; комунального призначення. Всього за 2009 рік проведено 1802 визначень за 28-ма показниками.

На виконання Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо пестицидів та агрохімікатів" №1628-IV від 18.03.2004 р. та здійснення державного контролю за додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами норм і правил екологічної безпеки проводився відбір проб ґрунту та їх аналіз земель природоохоронного призначення. Проаналізовано 88 проб ґрунту на вміст в них важких металів (рухома і валова форма).

За даними аналітичного контролю ґрунти Рівненської області характеризуються нормальною кислотністю, низьким вмістом нітратів та відносно, високим вмістом гумусу.

Відповідно до “Програми поетапного припинення використання етилованого бензину в Україні”, яка підготовлена на виконання

Загальноєвропейської стратегії поступового припинення використання етилованого бензину та Протоколу про важкі метали до Конвенції 1979 р. про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, проводився контроль за вмістом в ґрунтах рухомих та валових форм важких металів, зокрема свинцю, марганцю та кадмію. Були зафіксовані перевищення ГДК вмісту цих металів в зразках ґрунтів земель природоохоронного призначення в зв'язку з тим, що відбір проб проводився поблизу від автошляхів області. Виявлені перевищення ГДК важких металів Zn, Cd, Cu, Cr, Pb. Здебільшого перевищення зафіксовані на землях комунального призначення (Дубенський, Рівненський та Клеванський полігони твердих побутових відходів) і на землях природо-заповідного та іншого природоохоронного призначення Здолбунівського, Гощанського районів.

6.4. Охорона земель

За 2000 - 2009 роки залужено та перезалужено 18,7 тис. га малопродуктивних сільськогосподарських угідь, в тому числі згідно проектів консервації - 370 га, заліснено землі площею - 4,23 тис. га, рекультивовано понад 400 га порушених видобуванням корисних копалин земель.

Для забезпечення виконання робіт з земельної реформи та охорони земель у відповідності до Регіональної програми розвитку земельних відносин у Рівненській області на 2006-2015 роки та відповідних районних програм в області проводиться робота щодо охорони земель та підвищення їх родючості.

У 2009 році для захисту земель від водної ерозії побудовано протиерозійні водозатримуючі вали довжиною понад 500 м на території Здолбунівського та Березнівського районів, на території Вельбівненської сільської ради Острозького району виконано комплекс меліоративних робіт для захисту земель від підтоплення. Проведено рекультивацію 8,8 га порушених земель, поліпшено кормових угідь на площі 195,9 га, створено захисні лісові насадження на малопродуктивних деградованих землях, ярах, балках загальною площею 503 га. Крім того, проведено вишукувальні та проектні роботи для реалізації заходів з охорони земель (розробка робочих проектів, проектно-кошторисної документації щодо впровадження заходів з охорони земель, схем землеустрою щодо використання та охорони земель).

Зокрема, за кошти державного бюджету у 2009 році по бюджетній програмі «Збереження, відтворення та забезпечення раціонального використання земельних ресурсів» виконано роботи з поліпшення 119,2 га малопродуктивних кормових угідь (пасовищ) на території 4-х сільських рад Здолбунівського та Острозького районів на загальну суму 200 тис. грн., проведено рекультивацію 4,7 га порушених видобуванням піску земель на території Симонівської сільської ради Гощанського району та розроблено робочий проект рекультивації порушених земель спричинених забором води

на території Красносільської сільської ради Гощанського району (5,3 тис. грн.). загальна сума виконаних та оплачених робіт становить 325 тис. грн.

В 2009 році на виконання робіт з охорони земель за рахунок коштів, які надійшли в бюджети місцевих рад в порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва станом на 01.01.2010 року використано 888,6 тис. грн. Створення захисних лісових насаджень за останні п'ять років наведені в табл. 6.9.

Таблиця 6.9. Заходи з охорони земель та відновлення родючості ґрунтів

Заходи	*Одиниця виміру*	*Обсяг вжитих заходів за роками*					*% 2009р. до 2008р.*
		2005	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*	
Розробка проектів землеустрою з контурно-меліоративною організацією території	кількість господарств тис. га	-	-	-	-	-	-
Повне закріплення в натурі (на місцевості) контурних меж полів і робочих ділянок	кількість господарств тис. га	-	-	-	-	-	-
Створення захисних лісових насаджень	тис. га	0,039	1,151	1,528	1,551	0,503	32
Створення полезахисних лісових смуг	тис. га	-	-	-	-	-	-
Будівництво земляних валів (вали-рівчаки, вали-тераси, вали-дороги)	км	0,50	0,70	-	0,70	0,50	71
Будівництво водоскидних споруд, лотків, перепадів, загат ін.	шт.	-	-	-	-	-	-
Створення протиерозійних ставків – мулонакопичувачів	шт.	-	-	-	-	-	-
	га	-	-	-	-	-	-
Берегоукріплення для захисту сільгоспугідь	км	-	-	-	-	-	-

В області особливу увагу приділяють охороні та захисту земель. Для цього розроблені „Програма захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель Рівненської області до 2010 р.".

До 2010 р. згідно з Програмою захисту земель від водної та вітрової ерозії, інших видів деградації земель області передбачається скоротити розораність земельного фонду на 123,8 тис. га, що дасть змогу запобігти втратам ґрунту до 6,4 млн. т щорічно.

В області прийнята Регіональна програма розвитку земельних відносин на 2006-2015 рр., якою передбачені заходи щодо зменшення площ еродованих земель. З метою вжиття ефективних заходів щодо зменшення еродованості ґрунтів необхідно розробити загальнодержавну програму та забезпечити її фінансування.

Пріоритетними завданнями земельної реформи в області визначено:

- реформування земельних відносин з метою забезпечення подальшого розвитку відносин власності на землю;

- формування системи культурних ландшафтів, що дозволить зменшити розораність сільськогосподарських угідь та покращити санітарно-екологічні умови життя населення;
- розвиток та державне регулювання ринку земель.

Середньострокові заходи (2008-2010 роки):

- вдосконалювати кількісний, якісний облік та моніторинг земель;
- завершити безоплатну передачу у приватну власність земельних ділянок, переданих у власність громадянам в межах населених пунктів, виготовлення державних актів на право приватної власності на землю;
- забезпечити юридичне посвідчення права власності та користування землями державної, комунальної та приватної власності;
- забезпечити проведення містобудівного кадастру.

Перспективні заходи (2010-2015 роки):

- сформувати стійкі агроландшафти у сільськогосподарському виробництві;
- забезпечити складання планів земельно-господарського устрою міст з дотриманням державних стандартів і норм, регіональних та місцевих правил забудови;
- розвивати кредитування під заставу землі, в тому числі іпотечне кредитування.

6.5. Погодження матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок

Відповідно до Порядку вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31.03.2004 № 427, Порядку розроблення проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 № 677, наказу Мінприроди України від 05.11.2004 № 434 "Про затвердження Порядку погодження природоохоронними органами матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок" та наказу Держуправління від 15.06.2005 № 62 "Про організацію виконання наказу Мінприроди України від 05.11.2004 № 434" структурними підрозділами Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області протягом 2009 року розглянуто 10700 матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок на загальну площу 7914,1948 га (у 2008 р. – відповідно 6253 матеріалів на 25166,9105 га), в т. ч.:

- 5372 матеріали щодо вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів на загальну площу 4088,0772 га , з них 5 (9,0832 га) – не погоджені;
- 5328 проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок на загальну площу 3826,0104 га, з них 2 (0,1072 га) – не погоджені.

Дані про погодження матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок за категоріями земель наведені в табл. 6.10.

Таблиця 6.10. Погодження матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок у 2009 р.

Вид документа	*Кількість матеріалів, які надійшли на розгляд (шт.)/на загальну площу (га), з них:*		*В т.ч. за категоріями земель*																	
			землі сільськогосподарського призначення		*землі лісогосподарського призначення*		*землі водного фонду*		*землі природно-заповідного фонду*		*землі рекреаційного призначення*		*землі оздоровчого призначення*		*землі житлової та громадської забудови*		*землі історико-культурного призначення*		*землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони, іншого призначення*	
	погод. (шт./га)	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./ га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт/га)*	*не погод. (шт/га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт/га)*	*не погод. (шт./га)*	*погод. (шт./га)*	*не погод. (шт./га)*
МПМ	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–
МВЗ	5367/ 4078,9940	5/ 9,0832	3278/ 1785,2350	1/ 0,1232	6/ 974,3774	3/ 3,9600	44/ 907,1643	1/ 5,0000	–/–	–/–	3/ 5,5902	–/–	–/–	–/–	2003/ 308,5588	–/–	–/–	–/–	120/ 98,0683	–/–
ПВ	5326/ 3826,0104	2/ 0,1072	2972/ 2262,4350	–/–	3/ 4,3547	2/ 0,1072	71/ 827,4012	–/–	–/–	–/–	–/–	–/–	1/ 0,8500	–/–	2227/ 490,8084	–/–	1/ 0,2000	–/–	185/ 239,9611	–/–

Примітка: МПМ - матеріали погодження місць розташування об'єктів (у разі, коли вибір земельної ділянки не проводиться);
МВЗ - матеріали щодо вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів;
ПВ - проекти відведення земельних ділянок

7.НАДРА

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1.Стан та використання мінерально-сировинної бази

В області нараховується більше 600 родовищ корисних копалин та підземних вод, які представлені 18 видами.
Мінерально-сировинна база Рівненщини здебільшого представлена будівельною сировиною (табл. 7.1), серед якої переважають родовища каменю будівельного, пісків, суглинків, крейди.

В якості будівельного каменю широко використовуються інтрузивні та ефузивні породи: граніти, гранодіорити, базальти тощо. Подрібнений камінь (бутовий і щебінь) використовується в області, переважно як заповнювач бетону, шляховий щебінь - для спорудження фундаментів і будівель. За останніми даними залишкові запаси будівельного каменю складають більше 500 млн. м^3. При видобутку на рівні 2,0-2,5 млн. м^3 в рік, існуючі виробничі потужності переробних підприємств забезпечені сировиною майже на 200 років.

Таблиця 7.1. Мінерально–сировинна база

№ п/п	Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ		Родовища, що розробляються		Одиниці виміру	Видобуток в 2009 р.	Балансові запаси станом на 01.01.10 р.
		2008	2009	2008	2009			
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Торф	46	46	10	10	тис. т	190,0	198425
2.	Агрохімічна сировина	1	1	1	1	тис. т	28,8	3554,6
3.	Карбонатна сировина для грунтів	2	2	1	1	тис. т	-	2148
4.	Польовий шпат	3	3	1	1	тис. т	-	342,55
5.	Каолін	3	3	1	1	тис. т	-	4822,4
6.	Цементна сировина	2	2	1	1	тис. т	2974,0	394391
7.	Скляна сировина	2	2	2	2	тис. т	29,35	3097,05
8.	Крейда будівельна	4	4	1	1	тис. м^3	65,7	3049,3
9.	Камінь лицювальний	7	7	5	7	тис. м^3	15,9	10885,6
10.	Камінь пиляний	1	1	1	1	тис. м^3	-	-
11.	Камінь будівельний	36	37	22	25	тис. м^3	2454,6	556551

Продовження таблиці 7.1

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*
12.	Пісок будівельний	20	22	7	8	тис. $м^3$	22,0	62298,4
13.	Цегельна сировина	48	48	19	19	тис. $м^3$	56,16	47046,7
14.	Сировина мінераловатна	5	5	4	4	тис. т	45,04	429223
15.	Дорогоцінне каміння (бурштин)	2	3	1	1	кг	697	116100
16.	Мінеральні води	4	4	4	4	$м^3$/добу	101,6 тис.$м^3$	1636,0
17.	Прісні води	33	33	22	22	млн. $м^3$/рік	147,24	195,798
18.	Сапропель	19	19	-	-	тис. т	-	7639
	Разом:	238	242	103	109			

Перспективою розвитку галузі являється реконструкція діючих кам'яно-щебеневих заводів, впровадження сучасних технологій, що дасть змогу збільшити виробничі потужності та покращити якість продукції.

На території Рівненської області обліковується 242 родовища, з яких 109 родовищ експлуатуються.

Дві третини корисних копалин становлять родовища торфу і сапропелю, які переважно розташовані в північних районах.

В складі ресурсного потенціалу широко представлена будівельна сировина, розвідані запаси якої забезпечують подальший розвиток виробництва бутощебеневої продукції, лицювальних плит, цементу, вапна, цегли силікатної і керамічної, будівельних розчинів, тощо.

Область, єдина в Україні, має розвідані родовища бурштину: Клесівське в Сарненському та Вільне у Дубровицькому районах.

Потенційні запаси бурштину в області значно більші. За результатами проведених Рівненською геологічною експедицією пошуково-оцінюваних робіт, прогнозні ресурси бурштину на декількох ділянках в Сарненському та Володимирецькому районах становлять більше 70 т.

У Рокитнівському районі розвідані і експлуатуються два родовища скляних пісків. Їх розробляє ВАТ „Рокитнівський скляний завод". Широке розповсюдження флювіогляціальних пісків, до яких приурочені родовища, вказує на те, що ресурси області у скляній сировині при проведенні подальших геологорозвідувальних робіт можуть бути подвоєні за рахунок виявлення нових перспективних родовищ.

Рівненщина має значні ресурси підземних прісних вод. У розрахунку на одну людину цей показник у 2,5 рази перевищує середній показник в Україні.

Серед природних ресурсів Рівненщини чільне місце належить мінеральним водам. Найбільше поширення мають хлоридно-натрієві питні води миргородського типу, запаси яких розвідані в м. Острог, с. Жобрин і Олександрія Рівненського району та смт Степань Сарненського району. На ряді підприємств області налагоджено розлив цих вод.

В останні роки визначені перспективи створення в області власної мінерально-сировинної бази фосфорних добрив на базі родовищ зернистих

фосфоритів. Найбільш вивченим та підготовленим до промислової розробки є Милятинське родовище, яке розташоване в Острозькому районі.

Є також перспективи щодо виявлення в області промислових родовищ самородної міді в межах Рафалівського міднорудного вузла та позитивні ознаки щодо відкриття корінних родовищ алмазів у північних районах.

На Рівненщині розташовані унікальні родовища базальтів, які за своїми фізико-механічними та хімічними властивостями придатні як для виробництва бутощебеневої продукції, різних архітектурно-будівельних виробів, так і для виготовлення з них базальтового волокна і мінеральної вати.

В регіонах України та СНД приблизно на 20 підприємствах використовується сировина наших родовищ для виробництва базальтового штапельного волокна і виготовлення на його основі широкого асортименту ефективних теплоізоляційних виробів. Розвиток такого виробництва в області недостатній.

Поряд з базальтами широке розповсюдження мають туфи – продукти виверження вулканів. Прогнозні ресурси туфової сировини на Рівненщині становлять сотні мільйонів тонн, тобто є практично невичерпним. Це нетрадиційні для регіону корисні копалини, які рекомендовано використовувати для підвищення родючості та детоксикації радіоактивно забруднених ґрунтів, в якості мінеральних домішок до кормів худобі та птиці, легких пористих наповнювачів тепло - , звукоізоляційних матеріалів.

В якості керамічної сировини в області використовуються первинні каоліни і глини сарматського та кембрійського віку.

Первинні каоліни є корою вивітрювання кристалічних порід і широко розповсюджені в Березнівському, Корецькому та Рокитнівському районах.

Більчаківське та Дермаківське родовище в Березнівському районі розробляються Березнівським фарфоровим заводом. Каоліни використовуються для виробництва фарфорового посуду.

У використанні корисних копалин основні проблемні питання розвитку мінерально-сировинної бази пов’язують з такими факторами:

- не відновлюваністю природних мінеральних ресурсів, що визначають необхідність їх раціонального та ощадливого використання, зокрема бурштину та базальтів стовпчастої структури;
- недостатніми інвестиційними надходженнями в розвиток гірничовидобувних і переробних підприємств, розвідку та освоєння нових родовищ корисних копалин;
- недостатнім фінансуванням прикладних наукових досліджень, направлених на вивчення мінеральних ресурсів Рівненщини;
- фізичним старінням основних фондів гірничодобувних та переробних підприємств, їхнім недостатнім поновленням і переоснащенням.

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Територія Рівненщини знаходиться в межах трьох артезіанських басейнів: Волино-Подільського, Прип'ятського та Українського басейну тріщинуватих та пластових вод.

Загальні прогнозні ресурси підземних вод в Рівненській області складають близько 1314,913 млн. $м^3$/рік, затверджені запаси 195,798 млн. $м^3$/рік, затверджені від прогнозних 14,9 %. В розрізі адміністративно-територіальних районів запаси підземних вод в млн. $м^3$/рік станом на 01.01.2010 року наведені у таблиці 7.2.

Таблиця.7.2.Стан підземних вод області

№ п/п	Назва району	Запаси підземних вод, млн.$м^3$/рік		
		Прогнозні ресурси	Затверджені запаси	% від прогнозних ресурсів
1	Володимирецький	97,309	20,502	21,1
2	Березнівський	64,788	6,570	10,1
3	Гощанський	129,612	23,361	18,0
4	Дубенський	92,637	14,600	15,8
5	Дубровицький	145,124	9,676	6,7
6	Зарічненський	66,905	6,935	10,4
7	Здолбунівський	55,553	13,870	25,0
8	Корецький	12,629	3,395	26,9
9	Костопільський	135,488	7,300	5,4
10	Млинівський	101,762	7,180	7,1
11	Демидівський			
12	Острозький	51,867	3,062	5,9
13	Рівненський	165,820	57,907	34,9
14	Рокитнівський	21,718	1,862	8,6
15	Сарненський	133,992	14,450	10,8
16	Радивилівський	39,712	5,128	12,9
	Разом:	1314,913	195,798	14,9

Протягом 2009 року продовжувалися роботи з „Ведення ДВК, державного обліку використання підземних вод, моніторингу підземних вод на території Волинської та Рівненської областей". Проводилися спостереження за рівнем підземних вод на Рівненських водозаборах. Місцевим населенням з режимної мережі Рівненських водозаборів у квітні 2009 р. ліквідовані 2 спостережні свердловини на водоносний горизонт у горбаківських відкладах: № 68 (Гоща); № 125 (Вітків). У 2009 році в спостережних свердловинах на водозаборах спостерігається незначне підвищення рівнів – на 0,43-0,51 м. Зниження рівнів за весь період експлуатації не перевищує допустимі значення.

Відібрано 6 проб води на повний хімічний аналіз. Вода на водозаборах доброї якості, відповідає нормам ДЕСТу 2874-82.

Введена та оброблена ПЕОМ інформація за встановленими формами державного обліку використання підземних вод 727 об'єктів. Узагальнені та передані до ДНВП „Геоінформ" дані з державного обліку використання підземних вод.

На початку 2009 р. збирались і детально вивчались та узагальнювались опубліковані та фондові матеріали з вивчення геологічної будови, гідрогеологічного середовища, водопроникних та водотривких товщ, геоморфології, гідрогеологічних умов водоносних горизонтів та комплексів, якості підземних вод. Збір матеріалів проводився шляхом виписки тексту та вибірки креслень.

Наступним етапом робіт було вивчення та аналіз досвіду експлуатації діючих водозаборів підземних вод, що дозволяє отримати найбільш достовірний матеріал для регіональної оцінки прогнозних ресурсів підземних вод. Проводився збір фактичних даних про стан використання та якість підземних вод на діючих водозабірних спорудах.

Впродовж року збиралися також фактичні матеріали на існуючих та потенційних джерелах забруднення, а саме: назва джерела та його місцезнаходження, забруднюючі речовини та їх вміст.

В ході досліджень оброблялися та систематизувалися дані, отримані в результаті досліджень водозабірних споруд і джерел забруднення підземних вод.

Серед інших ресурсів, що можуть доповнювати економічну базу Рівненщини, значне місце належить мінеральним водам. Бальнеологічні властивості вод і малозатратність їх видобутку – основи розвитку перспективної галузі. Найбільш перспективними мінеральними водами є хлоридно-натрієві питні води миргородського типу, що мають найбільше поширення в області. Вони тяжіють переважно до вулканогенно-теригенних порід венду і палеозою і залягають на глибинах від 70-80 до 750 м. Запаси цих вод розвідані в с. Жобрин та Олександрія Рівненського району, смт Степань Сарненського району, м. Острог. На цих трьох родовищах (Жобринському, Острозькому і Степанському) здійснюється видобуток та промисловий розлив мінеральних лікувально-столових вод в скляний посуд і поліетиленову тару для внутрішнього застосування.

У Дубенському районі знайдені сульфатно - натрієві води питного призначення з мінералізацією 3-6 г/дм^3.

Радонові мінеральні води зустрічаються поблизу сіл Вири Сарненського та Маринин Березнівського районів.

Розвідані запаси радонових вод в м. Корці становлять 280 м^3/добу при концентрації 20 нКu/дм^3 та використовуються Корецькою обласною лікарнею для лікування опорно-рухової системи.

Бальнеологічні властивості вод і малозатратність їх видобування – основа майбутнього розвитку цієї перспективної галузі.

Ресурси підземних вод області заслуговують на подальші дослідження і використання.

Основними завданнями цього напряму є:

- завершення геологорозвідувальних робіт на Мошківському родовищі мінеральних вод в Млинівському та Надслучанському в Березнівському районах;
- ТОВ „Острозький завод мінеральних вод" збільшити випуск мінеральної води в ПЕТ – пляшки на 20-25 %;
- відновити видобуток і виробництво мінеральної води на Маломидському родовищі в Костопільському районі.

Багаторічне планомірне вивчення стану підземних вод проводиться Рівненською геологічною експедицією методом регулярних спостережень за режимом рівнів ґрунтових вод і гідрохімічними показниками води в 31 пункті спостережень, що розташовані в різноманітних природно-техногенних умовах (інтенсивна експлуатація водозаборів, осушення, в межах промислових та селітебних зон тощо).

Основні висновки стосовно трансформації підземних вод області зводяться до наступного:

- глибокозалягаючі (артезіанські води), які використовуються для централізованого водопостачання, не несуть якісних змін і, в основному, відповідають санітарним нормам питних вод;
- постчорнобильське забруднення радіонуклідами не встановлено;
- перші від поверхні ґрунтові води значно трансформовані, і в них проходять негативні якісні зміни хімічного складу.

В регіональному плані відзначаються зміни хімічного складу підземних вод на територіях з низьким залісненням, відносно високим техногенним навантаженням, підвищеним внесенням мінеральних добрив, що обумовлює певні проблеми самоочищення ґрунтових вод.

Значними джерелами забруднення підземних вод є промислові підприємства і, головним чином, їх стічні води, що акумулюються в ставках накопичувачах, відстійниках на полях фільтрації, очисних спорудах, з яких вони потрапляють у ґрунтові води та надходять у більш глибокі водоносні горизонти.

Значну небезпеку являють собою невпорядковані склади отрутохімікатів і паливно-мастильних матеріалів, сміттєзвалища, населені пункти, які не мають каналізаційних мереж. Продовжує функціонувати не встановлене джерело забруднення підземних вод нафтопродуктами в с. Корнин Рівненського та с. Смига Дубенського районів.

Потенційними джерелами забруднення підземних вод є занедбані свердловини або свердловини, що вийшли з ладу і підлягають санітарно-технічному тампонажу, свердловини без впорядкованих зон санітарно-технічного режиму, особливо, коли вони розміщені безпосередньо біля джерел забруднення і не мають постійної герметизації.

Під постійним контролем знаходяться джерела забруднення питних вод в межах депресійної зони, що утворилися в районі дії Горбаківського

водозабору, який є найбільшим джерелом водопостачання м. Рівне і частини населених пунктів Гощанського та Рівненського районів. За результатами досліджень на карту нанесена територія впливу експлуатації основного водоносного горизонту на мезокайнозойський водоносний комплекс.

За даними постійного лабораторного контролю підприємства „Рівнеоблводоканал" вода з артезіанських свердловин водозаборів Гощанської (4 свердловини) та Рівненської (107 свердловин) дільниць підприємства „Рівнеоблводоканал" повністю відповідає гігієнічним вимогам до якості води джерел централізованого господарсько-питного водопостачання 2 класу, за винятком показника „мутність", за яким інколи спостерігається перевищення.

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

Рівненська геологічна експедиція протягом чверті століття виконує цілеспрямовані роботи з вивчення негативного впливу на навколишнє природне середовище сучасних екзогенних геологічних процесів.

На території Рівненської області поширені такі екзогенні геологічні процеси (ЕГП), як карст, бокова та яружна ерозія, просідання денної поверхні, підтоплення, переробка берегів водосховища.

У 2009 р. виконувались режимні спостереження у 18 свердловинах Кузнецовського карстологічного полігону та 24 свердловинах водозаборів „Острів", „Бабка".

Проведено інженерно-геологічне обстеження Стирської та Горинської ділянок.

На Горинській ділянці обстежено 44 пункти розвитку бокової ерозії, на яких спостерігається активізація процесу з різною інтенсивністю. Найактивніші процеси біля с. Дроздів, де розмивання схилів терас відбувається на довжину до 250 м з шириною відступу бровки берегового уступу до 0,4 – 1,0 м, а в пункті № 59 (за кадастром) до 7 м. Тут руйнуються сільгоспугіддя. У пункті № 60 (південно-центральна частина села) спостерігається відновлення активізації бокової ерозії, відстань до господарських будівель 30 м. У пункті № 59-б, що між с. Микулин та с. Дроздів активізація ерозії є небезпечною для лінії електропередач, опори яких розташовані за 1,1 м від бровки берега річки. На території с. Тучин у двох пунктах (№ 49-б, 49-в) спостерігається розмивання терасових схилів на висоту до 1,0 – 2,0 м від урізу води. У пунктах № 75, 75а, що поблизу Симонова, активність ерозії оцінюється у 4-5 балів. Тут розмиваються сільгоспугіддя. У с. Бухарів (№63, 63а) руйнуються внаслідок процесу присадибні ділянки, фруктовий сад та території ферми. У с. Томахів (№ 74) активність бокової ерозії спостерігається в центральній частині ділянки, де постійно розмиваються присадибні ділянки селян.

На Стирській ділянці обстежено 56 пунктів від с. Хрінники до с. Валер'янівка. Найактивнішими є пункти № 11, 11-а (с. Береги), де

руйнуються присадибні ділянки селян, № 41 (с. Топільне), № 38 (с. Рокині), № 3 (с. Малево), № 6 (с. Лопавше). У інших точках спостереження активізація бокової ерозії відбувається у підніжжі схилу тераси на висоту 1 - 1,5 м від урізу води.

Виконані інструментальні (Рожище, Вишків, Оржів, Бухарів, Радиславка, Кунин) та напівінструментальні режимні спостереження за розвитком ерозійних процесів на 4 ділянках третьої категорії (Кунин, Бухарів, Вишків, Радиславка) обсягом 32,16 бр/зм. За результатами замірів ширина відступу бровки берегового уступу на річках Горинь (Бухарів) та Стир (Вишків)у міжсезоння складає 0,2-0,3 м та 0,1-0,2 м відповідно. Активізації яружної ерозії на ділянках Кунин та Радиславка не спостерігається, за результатами замірів між реперами відступ бровки складає тільки 0,05 - 0,15 м.

На карстологічному полігоні відібрано 20 проб води на повний хімічний аналіз. Виконані лабораторні аналізи на 12 водопунктах Кузнецовського карстологічного полігону.

Поширення екзогенних геологічних процесів в області у 2009 році наведено в табл. 7.3.

Таблиця 7.3. Поширення екзогенних геологічних процесів

№ з/п	*Вид (ЕГП)*	*Площа поширення, км^2*	*Кількість проявів, шт.*	*% ураженості регіону*
1	Карст	4826	743	4,8
2	Підтоплення	3379,3	121	21,5
3	Просідання	3770	-	18,7
4	Заболоченість	1750	-	8,7
5	Бокова та яружна ерозія	1346	329	6,7

7.3. Екологічний контроль за використанням та охороною надр (в т.ч. підземних вод)

За 2009 рік в галузі охорони надр (в т.ч. підземних вод) проведено 246 перевірок суб'єктів господарювання, з них 201 користувачів підземних вод. Виявлено 227 фактів порушення природоохоронного законодавства. До адміністративної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства в галузі охорони та використання надр притягнуто 215 посадових осіб (18 – тверді корисні копалини, 197 – підземні води), накладені штрафи на загальну суму 28611 грн., з них стягнуто 23545 грн. Виявлено 23 випадки самовільного користування надрами.

Основними порушеннями, виявленими під час проведення перевірок, є самовільне користування надрами, невиконання умов спеціального дозволу на користування надрами, самовільне водокористування, порушення правил ведення первинного обліку кількості вод, що забираються з водних об'єктів і скидаються до них, невиконання приписів органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища та ін. За виявлені порушення до адмінвідповідальності притягнуто

керівництво РУ ЗАТ „Електро”, ВАТ „Рівненський райсількомунгосп”, КП „Теплотранссервіс”, ОП Санаторій „Червона калина”, ВАТ „Любомирський вапняно-силікатний завод”, ВСП «Томашгородське кар’єроуправління», ТзОВ „Укрпластсервіс”, ПСП «Костопільптахопром», ТзОВ «Західно-українська холдингова компанія», ЗАТ «Консюмер-Скло-Зоря» та інші.

В галузі охорони та раціонального використання підземних водних ресурсів виставлено 47 претензій на загальну суму 58658 грн., стягнуто 32 претензії на загальну суму 19493 грн.

Протягом 2009 р. до органів прокуратури передано 17 матеріалів перевірок додержання вимог природоохоронного законодавства на ВАТ „Рівненський завод будматеріалів”, ДП „Зірненський спиртзавод”, ТзОВ „Хмизи-Сервіс”, ОП Санаторій „Червона калина”, ВАТ „Любомирський – вапняно силікатний завод”, ЗАТ «Консюмер-Скло-Зоря», ПП „Олександрійське”, ТзОВ „Західпиво”, під час проведення яких виявлено видобуток корисних копалин загальнодержавного значення (прісної підземної води) без спеціального дозволу на користування надрами. За результатами розгляду на кінець 2009 р. прокуратурою області порушено 5 кримінальних справ.

В результаті грубих порушень природоохоронного законодавства у сфері охорони та раціонального використання надр призупинено виробничу діяльність приватного підприємства “Корецький молокозавод” (с. Морозівка, Корецький район).

7.4. Погоджувальна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до інструкції щодо порядку погодження матеріалів з Мінекобезпеки України та його органами на місцях для отримання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, затвердженої наказом Мінекобезпеки України від 30.09.1996 № 119 держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в області надано погодження 17 підприємствам для отримання спеціального дозволу на користування надрами. В 2009 р. основними напрямками освоєння мінерально-сировинних ресурсів була інтенсифікація робіт з геологічних пошуків базальтів, гранітів, розширення видобутку місцевої сировини для виробництва будівельних матеріалів (граніти, базальти, суглинок, пісок глина, а також видобування прісних вод).

8. ВІДХОДИ

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

Забруднення навколишнього природного середовища відходами виробництва і споживання набуває для області все більшої гостроти. Відсутність ефективної системи поводження з відходами на рівні регіону зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних та атмосферних ресурсів, погіршення умов проживання населення області.

На території області нараховується більш як 800 підприємств, установ і організацій, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням промислових та побутових відходів. Аналіз статистичної звітності за останні роки свідчить, що в середньому щороку в поверхневих сховищах накопичується біля 0,2 тис. т промислових відходів 1-3 класу небезпеки.

Відповідно до державного статистичного спостереження № 1-небезпечні відходи "Звіт про утворення, оброблення та утилізацію відходів I-III класів небезпеки" обсяг накопичення промислових відходів I-III класів небезпеки станом на 1 січня 2010 р. становить 12596,377 т (табл. 8.1).

Таблиця 8.1. Накопичення відходів (станом 01.01.2010 р.)

№ з/п	*Показник*	*Одиниця виміру*	*Кількість*	*Примітка*
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	306	
2	Накопичено небезпечних відходів, усього	т	12596,377	
	у тому числі:			
3	відходи 1 класу небезпеки	т	86,490	
4	відходи 2 класу небезпеки	т	1632,493	
5	відходи 3 класу небезпеки	т	10877,394	

В 2009 р. в області утворилось 1370,578 т відходів I-III класів небезпеки, з них: I класу - 86,98 т, II класу – 278,304 т, III класу – 1005,29 т (рис.8.1).

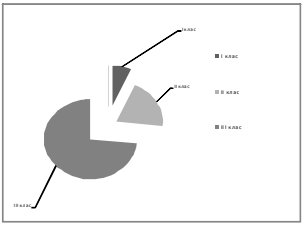

Рис. 8.1. Розподіл відходів за класами небезпеки у 2009 р.

Утворення відходів протягом року зменшилось в порівнянні з попереднім роком на 0,073 тис. т або на 5 %.

Наявність відходів І-ІІІ класів небезпеки у сховищах організованого складування (поховання) та на території підприємств збільшилась протягом року на 0,111 тис. т або на 0,9 % в порівнянні з попереднім роком.

Зокрема, за рахунок утворення та розміщення на ВАТ "Рівнеазот" залишків кубових від розчину моноетаноламіну під час виробництва аміаку.

З усієї маси небезпечних відходів, що утворилися в області, біля 70 % повторно використані та знешкоджені .

Таблиця 8.2. Показники утворення відходів у динаміці за 2007-2009 роки

№ з/п	*Показник*	*2007 рік*	*2008 рік*	*2009 рік*
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т	-	-	-
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 57 видів), т			
001	відходи паперу та картону	549	320	376
002	сировина полімерна вторинна	363	476	392
003	матеріали текстильні вторинні	180	65	20
005	шини зношені	106	109	135
006	скло бій покупний	84525	38080	36364
014	зола та золошлакові, відходи теплових електростанцій і місцевих котелень	601	1078	392
034	тверді побутові	102518	117835	79834
055	деревини	146759	124956	89317
013	шлаки ливарного виробництва	784	1186	319
030	відходи вапнякові	14924	11693	3000
039	породи резервні, попутні скельні та інші для виробництва щебеню	149291	225324	87197
045	вичавки яблучні (сирі)	7	135	50
048	жом буряковий	540193	391226	265485
050	барда зерно картопляна	13936	16086	6611
051	дефекат	77835	53973	42787
053	сироватка молочна товарна	45661	80603	123797
054	дробина пивна	2077	1389	1132
057	зернові відходи	17703	12883	11949
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи, т	3547,28	1443,19	1371
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м³	704,57	743,99	761,8
	Загальна кількість відходів, т	1201559,2	1078860,1	750528
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	107473,99	-	-
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів І-ІІІ класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	317,288	-	-
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м³/ на 1 чол.	0,87	0,92	0,66

Таблиця 8.3. Рух відходів I - III класів небезпеки у 2009 році, т

Назва відходів	*Кількість підприємств, охоплених спостереженням, одиниць*	*Наявність відходів на 01.01.09 р. у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств, т*	*Прибуло відходів протягом року, т*	*Вибуло відходів протягом року, т*	*Наявність відходів на 01.01.10 р. у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств, т*		
					т	*у % до 2007 р.*	*розподіл, %*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Відходи 1 класу небезпеки, у тому числі:	222	90,03	129,73	133,26	86,49	96,1	100,0
Відходи, що містять метали та їхні сполуки	222	90,03	129,73	133,26	86,49	96,1	100,0
Відходи, що містять ртуть та її сполуки (у тому числі люмінесцентні лампи)	159	69,67	35,94	36,06	69,55	99,8	80,4
Відходи, що містять свинець та його сполуки (у т. ч. батареї акумуляторні цілі чи розламані)	139	18,16	52,48	54,10	16,55	91,1	19,1
Інші відходи, що містять метали та їхні сполуки	1	2,20	41,30	43,10	0,40	18,2	0,5
Відходи 2 класу небезпеки, у тому числі:	141	1516,522	308,161	192,190	1632,493	107,6	100,0
Відходи, що містять метали та їхні сполуки	1	-	0,420	-	0,420	-	0,0
Відходи, що містять мідь та її сполуки	1	-	0,420	-	0,420	-	0,0
Відходи виробництва та застосування органічної хімії чи такі, що містять органічні сполуки інші	2	1183,450	7,000	3,000	1187,450	100,3	72,7
Відходи виробництва, приготування та використання чорнил, фарб, барвників, пігментів, лаків, оліфи, мастики, друкарської фарби та аналогічної продукції	1	4,000	-	-	4,000	100,0	0,2
Відходи у вигляді смолистих залишків перегонки, дистиляції чи будь-якої піролітичної обробки, процесу	1	1179,450	7,000	3,000	1183,450	100,3	72,5
Відпрацьовані нафтопродукти, продукти нафтопереробки	139	333,072	300,741	189,190	444,623	133,5	27,2
Нафтовідходи та нафтошлами	3	0,470	3,730	3,370	0,830	176,6	0,1
Відходи, що містять відпрацьовані та непридатні для використання за їхнім первинним призначенням мінеральні масла, у т. ч. масляні фільтри	138	332,602	296,961	185,770	443,793	133,4	27,2
Відходи, що містять відпрацьовані мастильно-охолоджувальні рідини, масляно-водяні, вуглеводнево-водяні суміші та емульсії	1	-	0,050	0,050	-	-	-
Відходи 3 класу небезпеки, у тому числі:	82	10870,084	1006,357	999,047	10877,394	100,0	100,0

Відходи, що містять неметали та їхні сполуки	1	-	4,776	4,776	-	-	-
Відходи, що містять фосфор та його неорганічні сполуки	1	-	0,726	0,726	-	-	-
Інші відходи, що містять неметали та їхні сполуки	1	-	4,050	4,050	-	-	-
Відходи, що містять корозійні речовини	1	10711,990	-	-	10711,990	100,0	98,5
Відходи, що містять кислотні розчини чи кислоти у твердому стані, відпрацьовані кислоти	1	10711,990	-	-	10711,990	100,0	98,5
Відходи виробництва та застосування органічної хімії чи такі, що містять органічні сполуки інші	3	0,100	16,500	16,500	0,100	100,0	0,0
Відходи виробництва, приготування та використання чорнил, фарб, барвників, пігментів, лаків, оліфи, мастики, друкарської фарби та аналогічної продукції	1	0,100	-	-	0,100	100,0	0,0
Відходи оброблення металевих та пластмасових поверхонь включно з відходами гальванічного виробництва	2	-	16,500	16,500	-	-	-
Відходи пестицидів і агрохімікатів, непридатні чи заборонені пестициди	70	113,127	1,067	1,280	112,914	93,2	1,0
Відходи виробництва, приготування та використання пестицидів, непридатні та заборонені до використання, не ідентифіковані пестициди	70	113,127	1,067	1,280	112,914	93,2	1,0
Відпрацьовані нафтопродукти, продукти нафтопереробки	6	3,535	111,253	107,071	7,717	502,7	0,1
Нафтовідходи та нафтошлами	4	2,825	2,287	3,847	1,265	153,3	0,0
Відходи, що містять відпрацьовані та непридатні для використання за їхнім первинним призначенням мінеральні масла, у т. ч. масляні фільтри	2	0,600	107,216	103,224	4,592	765,3	0,0
Відходи, забруднені нафтопродуктами (ґрунт, деревина, дрантя)	1	0,110	1,750	-	1,860	1690,9	0,0
Інші відходи	3	41,332	872,761	869,420	44,673	108,1	0,4
Інші відходи	3	0,982	870,274	869,420	1,836	187,0	0,0
Відходи від очищення промислових та комунальних стічних вод	1	40,350	2,487	-	42,837	106,2	0,4
Відходи, всього:	306	12476,631	1444,246	1324,500	12596,377	100,9	100,0

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки наведено в таблиці 8.4.

Таблиця 8.4. Основні показники поводження з відходами I-III класів небезпеки (тис. т)

№ з/п	Показники	2000 рік	2007 рік	2008 рік	2009 рік
1	Утворилося	200,692	3,547	1,443	1370
2	Одержано від інших підприємств	0,040	0,044	0,066	0,058
3	у тому числі з інших країн	-	-	-	
4	Використано	26,816	0,318	0,350	0,268
5	Знешкоджено (знищено)	1,463	1,131	0,665	0,405
6	у тому числі спалено	1,463	1,131	0,665	0,405
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	169,664	1,919	0,027	0,013
8	Передано іншим підприємствам	1,458	0,310	0,309	1,129
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	-	-	-	-
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	16928,624	12,285	12,485	12,596

Примітка: *у 2000 р. статистичною звітністю за Ф №1-токсичні відходи були охоплені відходи I-IV класів небезпеки. У 2006-2009 рр. статистичним спостереженням за Ф №1-небезпечні відходи охоплені відходи I-III класів небезпеки.

В 2009 році утворилось 1370,578 т відходів I-III класів небезпеки, з них використано 268,202 т, знешкоджено (знищено) 4,050 т.

В області зареєстровано 109 видів відходів, з них 7 видів I класу небезпеки, 7 видів II класу, 15 видів III класу і 80 видів IV класу небезпеки, для яких визначено умови зберігання. Лише для відходів IV класу визначено умови видалення та часткової утилізації (табл. 8.5).

Таблиця 8.5. Зареєстровано відходів в області у 2009 р.

Клас небезпеки	Кількість зареєстрованих відходів	У тому числі			
		з визначеними хімічним складом та фізичними властивостями	для яких визначено умови зберігання, транспортування, видалення	для яких визначено підприємства або виробництва по їх утилізації	для яких визначено місця видалення відходів
Всього (усіх класів небезпеки)	109	109			
у тому числі:					
1-го класу небезпеки	7	7	зберігання		
2-го класу небезпеки	7	7	зберігання		
3-го класу небезпеки	15	15	зберігання		
4-го класу небезпеки	80	80	видалення	част.утилізація	

Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) в області наведена в таблиці 8.6.

Таблиця 8.6. Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01. 2010 р.

№ з/п	*Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону*	*Кількість*	*Площі під твердими побутовими відходами, га*	*Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року*
	Сміттєзвалища			
1	м. Березне (на землях Городищенської сільської ради, які передані місту)	1	5,0	Змін немає
2	смт Соснове Березнівського району	1	2,0	-//-
3	смт Володимирець(за межами, на землях лісового господарства)	1	1,2	-//-
4	смт Рафалівка Володимирецького району(на землях Лозківської сільської ради)	1	3,1	-//-
5	смт Гоща (с. Дуліби)	1	4,2	-//-
6	смт Демидівка	1	1,8	-//-
7	смт Смига Дубенського району (на землях Шепетинської сільської ради)	1	2,1	-//-
8	м. Дубровиця	1	1,9	-//-
9	смт Зарічне	1	4,0	-//-
10	м. Здолбунів (с. Здовбиця)	1	10,0	-//-
11	смт Мізоч Здолбунівського району	1	3,0	-//-
12	м. Корець (с. Жадківка)	1	5,0	-//-
13	м. Костопіль (с. Лісопіль, фермерське господарство „Марічка”)	1	7,0	-//-
14	смт Млинів	1	1,5	-//-
15	м. Радивилів (с. Бугаївка)	1	5,0	-//-
16	смт Оржів Рівненського району	1	2,7	-//-
17	смт Клевань Рівненського району	1	2,8	-//-
18	смт Рокитне (с. Лісове)	1	4,5	-//-
19	смт Томашгород Рокитнівського району	1	3,0	-//-
20	м. Сарни	1	7,0	-//-
21	смт Клесів Сарненського району (с. Пугач)	1	1,0	-//-
22	смт Степань Сарненського району (с. Калинівка)	1	4,7	-//-
	Всього	22	82,5	
	Полігони			
1	м. Рівне (с. Бармаки Рівненського району)	1	21,9	-//-
2	м. Дубно (с. Маївка)	1	5,0	-//-
3	м. Кузнецовськ	1	5,0	-//-
4	м. Острог (с. Слобідка)	1	5,0	-//-
	Всього	4	36,9	
	Заводи з переробки твердих побутових відходів			
	Усього	-	-	-

Серед основних екологічних проблем, пов’язаних з утворенням та розміщенням небезпечних відходів, слід виділити такі:

- у відвалі ВАТ „Рівнеазот” на площі 58 га заскладовано 15,4 млн. т фосфогіпс - дигідрату;
- у відвалі ТОВ „Волинь-шифер” на площі 2,5 га заскладовано 117,435 тис. т азбестоцементних відходів;
- у накопичувачі ВАТ „Рівнеазот” площею 1,2 га заскладовано 1,185 тис. т моноетаноламіну, який утворюється при виробництві аміаку;
- у шламонакопичувачі площею 34,5 га ВАТ „Рівнеазот” розміщено 1,3 млн. т шламу станції нейтралізації цеху фосфорної кислоти.

Структурна реорганізація сільського господарства та реформування колективних сільськогосподарських підприємств призвели до зміни власників складів агрохімікатів, а то і взагалі до їх відсутності. Складські приміщення, де зберігались пестициди і агрохімікати, залишились без нагляду і зазнали руйнування. В результаті безконтрольності за безпечним зберіганням непридатних до використання хімічних препаратів, виникла проблема забруднення навколишнього природного середовища та загроза здоров’ю людей. Постало питання ефективного вирішення комплексу проблем, пов’язаних з недопущенням негативного впливу на навколишнє середовище та здоров’я людини непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.

В області накопичено 121,471 т непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин, з них 41,8 т зберігається в пристосованих складах, решта законтейнеризовано. Уточнення їх кількості відбулося в результаті інвентаризації непридатних до використання та заборонених до застосування хімічних засобів захисту рослин. Інформація про проводження з непридатними пестицидами наведена в таблиці 8.7.

Таблиця 8.7. Поводження з непридатними пестицидами

№ з/п	*Район*	*Перезатарено впродовж року, т*	*Знешкоджено впродовж року, т*	*Утворено (виявлено) впродовж року, т*	*Кількість на кінець року, т*
1	Березнівський				3,360
2	Володимирецький				-
3	Гощанський				10,409
4	Демидівський				-
5	Дубенський				14,580
6	Дубровицький				2,057
7	Зарічненський				11,715
8	Здолбунівський	2,5			17,620
9	Корецький				26,760
10	Костопільський				-
11	Млинівський				0,940
12	Острозький				1,367
13	Радивилівський				0,500
14	Рівненський				8,505
15	Рокитнівський				2,000
16	Сарненський				21,658
	Усього в області	2,5			121,471

На даний час в області вирішується питання фінансування виконання природоохоронних заходів на збір та проведення знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.

На засіданнях простійних комісій з питань бюджету, фінансів та податків та з питань екології, природокористування, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи при розгляді питання формування «Переліку природоохоронних заходів, які фінансуються з обласного природоохоронного фонду в 2010 році» планується підтримати рішення про виділення 400,0 тис. грн. на знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин, накопичених на території Рівненської області.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20.06.1995 № 440 "Про затвердження Порядку одержання дозволу на виробництво, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, у тому числі продуктів біотехнології та інших біологічних агентів" у 2009 році підприємствам області видано 39 дозволів на поводження з отруйними речовинами.

В 2009 р. на території області аварій під час поводження з небезпечними хімічними речовинами, пестицидами, небезпечними відходами, продуктами біотехнологій не виникало.

8.3. Використання відходів як вторинної сировини

Динаміка використання відходів в області наведена у таблиці 8.8.

Таблиця 8.8. Динаміка використання відходів

	Загальний обсяг ресурсів, тонн		*Утворилося вторинної сировини, тонн*		*Використано вторинної сировини, тонн*		*Рівень використання відходів в обсязі знов утвореної, %*	
	2008	*2009*	*2008*	*2009*	*2008*	*2009*	*2008*	*2009*
Всього відходів виробництва і вторинних відходів	17424887	17094224	1077500	749254	699216	549550	64,9	73,3

Серед об'єктів утилізації відходів необхідно виділити Здолбунівський завод пластмасових виробів "Іскра", що спеціалізується на переробці сировини та відходів з поліетилену, полістиролу, поліпропілену. Технологічний процес безвідходний. Відходи плівки, обрізки, брак продукції після дроблення і гранулювання використовуються у виробництві як вторинна сировина, що йде на виготовлення пластмасових труб. В 2009 р. було перероблено 6 т таких відходів.

Костопільський ветсанзавод спеціалізується на виробництві кісткового борошна для потреб сільського господарства, сировиною для чого є відходи обваловки туш, кістки тощо. За рік перероблено 7631 т зазначених відходів.

Переробкою вторинної (паперової) сировини та випуском з неї паперової продукції в області займається ТзОВ "Моквинська паперова фабрика". В 2009 р. перероблено 6319 т макулатури.

В області працює цех ПП "Торгово-промислове підприємство "Політор" з утилізації, переробки та виробництва поліетиленових виробів, який розташований в с. Бабин Гощанського району. Протягом 2009 р. підприємством перероблено 41 т технологічного браку пластмасових виробів.

ТзОВ "Еко-Хелп" займається збором відпрацьованих люмінесцентних ламп, що містять ртуть. Зібрані відходи транспортуються на ДП "Меркурій", ВАТ "Микитівський ртутний комбінат" для подальшої їх демеркуризації. За 2009 р. зібрано від підприємств області і передано на комбінат 80000 шт. відпрацьованих люмінесцентних ламп.

Більш повна характеристика підприємств, що здійснюють утилізацію відходів подана в табл. 8.9.

Таблиця 8.9. Перелік підприємств або виробництв, що здійснюють утилізацію відходів

№ з/п	*Назва підприємства, адреса Назва виробництва*	*Спеціалізація (види відходів, що утилізуються)*	*Потужність, т /рік*	*Утилізовано відходів за звітний рік, т*
1.	ВАТ "Рівнеазот" м. Рівне-17	- відпрацьовані мастильно-охолоджувальні рідини - масла та мастила моторні та трансмісійні	5010 м^3 15 м^3 на добу	102,424 0,8
2.	Костопільський ветсанзавод м. Костопіль, вул. Дерманка, 2	Виробництво кісткової муки для потреб сільського господарства (трупи тварин, кістки тощо)	7000	7631
3.	ТОВ "Свиспан Лімітед" м. Костопіль, вул. Степанська, 9	Знищення надсмольних вод із вмістом формальдегіду до 5 %, що утворюються в процесі виробництва карбамідо-формальдегідних смол	3750	-
4.	ТзОВ ОДЕК "Україна" смт Оржів, вул. Заводська, 9	Утилізація відходів деревообробки в котлоагрегатах комбінату	83924	43408,74
5.	ЗАТ " Здолбунівський завод пластмасових виробів "Іскра" м. Здолбунів, вул. С.Наливайка, 1	Установка для переробки відходів поліетилену	60	6
6.	Цех ПП "Торгово-промислове підприємство "Політор" Гощанський р-н, с. Бабин, вул. Заводська, 8	Утилізація, переробка та виробництво поліетиленових виробів	200	41
7.	ТзОВ "Моквинська паперова фабрика" с. Моквин Березнівського р-ну	Переробка вторинної (паперової) сировини та випуск паперової продукції	7500	6319

8.4. Транскордонні перевезення відходів

Імпорту та експорту небезпечних відходів територією області в 2009 р. не було.

8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами

На виконання постанов Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 № 1360 “Про затвердження Порядку ведення реєстру об’єктів утворення, оброблення і утилізацію відходів” та від 03.08.1998 №1216 “Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів” велась робота з формування Реєстрів і внесення до них відповідних змін.

До реєстру об’єктів утворення, оброблення і утилізації відходів (ОУОУВ) включена інформація по 1-м підприємству, що розробило 5 реєстрових карт ОУОУВ - ТзОВ „Компанія „Зевс ЛТД” м. Дубно.

До реєстру місць видалення відходів (МВВ) включена інформація щодо 22-ох сміттєзвалищ, на які розроблені відповідні паспорти місць видалення відходів, а саме:

- сміттєзвалища Кам’яно-Случанської, Степанської, В.Вербченської, Тутовицької (с. Тутовичі, с. Довге, с. Цепцевичі), Кричильської, Зносицької сільських рад Сарненського району;
- сміттєзвалища Новорічицької, Кутинської сільських рад Зарічненського району;
- сміттєзвалища Уїздецької, Урвенської сільських рад Здолбунівського району;
- сміттєзвалище Великопільської сільської ради Березнівського району;
- сміттєзвалище Веснянської сільської ради Корецького району;
- сміттєзвалища Шепетинської, Повчанської сільських рад Дубенського району;
- сміттєзвалища Сіянцівської, Могилянівської, Мощаницької, Милятинської сільських рад Острозького району;
- сміттєзвалища Тучинської, Малинівської сільських рад Гощанського району;
- сміттєзвалище комунального підприємства житлово-комунального господарства м. Радивилів.

9. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки

Унікальні природно-кліматичні умови області, вразливість екосистем викликають необхідність запровадження особливих заходів щодо техногенної та екологічної безпеки. Пріоритетами техногенної та екологічної безпеки є:

- запровадження екологічно безпечних технологій в лісовому, сільському і водному господарствах;
- забезпечення оптимальної лісистості в межах водозборів, заліснення непридатних до сільськогосподарського використання земель, відновлення верхньої межі лісу та зменшення навантаження на високогірні луки;
- запровадження консервації змитої ріллі і ріллі на схилах більше 10 градусів шляхом залуження, виведення її із сільськогосподарського обігу та оздоровлення з метою запобігання розвитку ерозійних процесів, збереження і відтворення родючості змитих земель;
- створення умов для запобігання наслідків шкідливої дії вод (паводків), забруднення і виснаження водних ресурсів, реалізація протипаводкових заходів та заходів, спрямованих на гарантоване питне водопостачання;
- розробка і запровадження ефективного механізму збереження джерел прісних і мінеральних вод, забезпечення населення якісною питною водою;
- створення умов для організації виробництва екологічно чистих продуктів харчування;
- захист водних об'єктів від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками, реконструкція і капітальний ремонт діючих очисних споруд, будівництво нових очисних споруд у населених пунктах та на підприємствах, де вони відсутні або малопотужні;
- створення нових сміттєзвалищ, облаштованих згідно із вимогами екологічної безпеки та санітарно-гігієнічними нормами;
- запуск підприємств з переробки промислових та побутових відходів в найбільших містах області;
- вирішення проблеми збору і утилізації побутового сміття у сільській місцевості;
- створення мережі діагностичних регулювальних пунктів з метою зменшення забруднення атмосферного повітря промисловими підприємствами та автомобільним транспортом, забезпечення переходу до використання етилованих сортів бензину, обладнання стаціонарних забруднювачів пилогазовловлювальними установками;
- вжиття додаткових заходів для збереження біологічного різноманіття, в першу чергу видів, занесених до Червоної книги України, відновлення чисельності мисливської фауни; створення загальнодержавної екологічної мережі, розширення територій та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду.

9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку

На території області знаходиться 36 екологічно небезпечних об'єктів. Особливо небезпечними є об'єкти, аварії на яких можуть призводити до утворення зон надзвичайних екологічних ситуацій регіонального і міжрегіонального масштабу, мати катастрофічні наслідки для довкілля, створювати пряму загрозу здоров'ю й життю людей.

Перелік екологічно небезпечних об'єктів загальнодержавного та обласного значення наведений у табл. 9.1.

Таблиця 9.1. Перелік екологічно небезпечних об'єктів

№ з/п	*Назва екологічно небезпечного об'єкту*	*Вид економічної діяльності*	*Відомча належність (форма власності)*	*Примітка*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
1.	ВАТ "Рівнеазот", Рівненський район	Виробництво мінеральних добрив	Колективна	Екологічно небезпечний об'єкт загальнодержавного значення
2.	ВП "Рівненська АЕС", м. Кузнецовськ	Виробництво електроенергії	Державна	-"-
3.	ТзОВ "Свиспан Лімітед", м. Костопіль	Переробка деревини	Приватна	-"-
4.	Зірненський спиртзавод	Виробництво спирту	Державна	Екологічно небезпечний об'єкт обласного значення
5.	ТзОВ "Моквинська паперова фабрика"	Виробництво паперу	Приватна	
6.	КП "Березневодоканал"	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-"-
7.	КП "Аква"	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-"-
8.	Гощанська дільниця РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал"	Надання послуг з очистки стічних вод	Комунальна	-"-
9.	КВП ВКГ "Дубноводоканал"	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-"-
10.	ДП "Дубенський цукрозавод" ЗАТ "Дубноцукорагро"	Виробництво цукру	Колективна	-"-
11.	КП "Дубровицяводоканал"	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-"-
12.	ВКП "Зарічне"	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-"-

Продовження таблиці 9.1.

1	2	3	4	5
13.	ВАТ "Волинь-цемент"	Виробництво цементу	Колективна	Екологічно небезпечний об'єкт обласного значення
14.	ТОВ "Волинь-шифер"	Виробництво шиферу	Приватна	-"-
15.	Залізнична станція Здолбунів	Вантажно-	Державна	-"-

		пасажирські перевезення		
16.	КП “Корецьжитлокомунсервіс”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
17	КП “Костопільводоканал”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
18	Млинівське ВУКГ	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
19	КП “Радивилівводоканал”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
20.	ВАТ “Любомирський вапняно-силікатний завод”	Виробництво будматеріалів	Колективна	-“-
21.	ЗАТ “Ливарний завод”	Чавунне литво	Колективна	-“-
22.	ВАТ “Рокитнівський склозавод”	Скловироби	Колективна	-“-
23.	ДКП “Рокитневодоканал”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
24.	ВАТ РЗТА	Виробництво запасних частин	Колективна	-“-
25	Квасилівська дільниця РОВКП ВКГ “Рівнеоблводоканал”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
26.	Очисні споруди м. Рівне РОВКП ВКГ “Рівнеоблводоканал”	Надання послуг з очистки стічної води	Комунальна	-“-
27.	Рівненське нафтопровідне управління філії “Магістральні нафтопроводи “Дружба”	Транспортування нафти	Державна	-“-
28.	ДП “Прикарпатзахідтранс”	Транспортування нафтопродуктів	Державна	-“-
29.	Рівненський полігон твердих побутових відходів	Захоронення твердих побутових відходів	Комунальна	-“-
30.	ДП «Шпанівський експериментальний завод харчових екстрактів»	Виробництво етилового спирту	Державна	-“-
31.	ТзОВ "Птахофабрика Крупець"	Птахокомплекси з утримання курей	Приватна	-“-
32.	ТОВ «Бімол»	Виробництво молочних продуктів	Приватна	-“-
33.	ТзОВ „Ливарно-механічний завод „ISPOLIN”	Виробництво чавунного литва	Приватна	-“-
34.	ТОВ „Радивилівмолоко”	Виробництво молока і молочних продуктів	Приватна	-“-
35.	ВАТ „Бабинський цукровий завод”	Виробництво цукру	Приватна	-“-
36.	ЗАТ „Консюмерс-Скло-Зоря”	Виробництво склотари	Колективна	-“-

Крім вище перерахованих об’єктів, в області розміщені потенційно небезпечні об’єкти, які визначені у відповідності до „Методики ідентифікації потенційно небезпечних об’єктів”, затвердженої Наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23.02.2006 № 98 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 20.03.2006 № 286/12160.

Зміни під час експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки (наднормативний викид небезпечних речовин, пожежа, вибух тощо) можуть

спричинити загибель людей чи створити загрозу життю і здоров'ю людей та довкіллю на його території і/або за його межами.

Станом на 01.11.2009 р. в області обліковано 478 потенційно небезпечних об'єктів (ПНО), у тому числі 380 - зареєстровані у державному реєстрі ПНО та 98 - підлягають паспортизації.

Із загальної кількості потенційно небезпечних об’єктів – 21 об’єкт віднесені до хімічно небезпечних (ХНО), з яких з І-го ступеня хімічної небезпеки – 1, ІІ-го – 1, ІІІ-го – 5 та IV – 14 об’єктів.

Таблиця 9.2. Хімічно небезпечні об’єкти області

№ п/п	*Назва міст, районів*	*Кількість ХНО, шт*	*Ступінь небезпеки*			
			I	*II*	*III*	*IV*
1	Березнівський район	2	-	-	-	2
2	Володимирецький район	-	-	-	-	-
3	Гощанський район	1	-	-	-	1
4	Демидівський район	1	-	-	-	1
5	Дубенський район	1	-	-	-	1
6	Дубровицький район	1	-	-	-	1
7	Зарічненський район	-	-	-	-	-
8	Здолбунівський район	-	-	-	-	-
9	Корецький район	-	-	-	-	-
10	Костопільський район	1	-	-	1	-
11	Млинівський район	-	-	-	-	-
12	Острозький район	1	-	-	-	1
13	Радивилівський район	1	-	-	-	1
14	Рівненський район	1	-	-	-	1
15	Рокитнівський район	-	-	-	-	-
16	Сарненський район	2	-	-	2	-
17	м. Острог	-	-	-	-	-
18	м. Рівне	4	1	-	1	2
19	м. Кузнецовськ	3	-	-	-	3
20	м. Дубно	2	-	1	1	-
	Всього	21	1	1	5	14

12 адміністративно-територіальних одиниць (АТО) класифіковані за ступенем хімічної небезпеки, з яких 1 АТО має ІІ-го ступінь та 11 одиниць – IV.

Таблиця 9.3. Визначений ступінь хімічної небезпеки АТО

№ п/п	*Хімічно небезпечна АТО*	*Визначений ступінь хімічної небезпеки АТО*
1.	Березнівський район	IV
2.	Гощанський район	IV
3.	Демидівський район	IV
4.	Дубенський район	IV
5.	Дубровицький район	IV

6.	Костопільський район	IV
7.	Острозький район	IV
8.	Радивилівський район	IV
9.	Рівненський район	IV
10.	Сарненський район	IV
11.	м. Рівне	IV
12.	м. Кузнецовськ	II

Відповідно до Класифікатора надзвичайних ситуацій в Україні, протягом 2009 року в області виникло 14 надзвичайних ситуації, таблиця 9.4.

Таблиця 9.4. Класифікація надзвичайних ситуацій області

Надзвичайні ситуації	*2009 рік*	*2008 рік*	*Зменшення, збільшення у %*
Всього	14	8	+75%
в тому числі:			
техногенного характеру	5	3	+66,6%
З них, за масштабами:			
місцевого	1		+100%
об'єктового	4	3	+33,3%
в них			
загинуло людей / з них дітей	8/4		
постраждало людей /з них дітей	5/1		
Некласифікована техногенна подія	3	6	-50%
в них			
загинуло людей / з них дітей	1/0	7/0	
постраждало людей /з них дітей	7/2	9/1	
Події на РАЕС (в т.ч. НС)	11(2)	22(3)	-50%
Виявлення застарілих боєприпасів	70	66	+6%

Дві надзвичайних ситуацій техногенного характеру у 2009 році були спричинені відключенням енергоблоків на Рівненській АЕС; одна - аварія на комунальному газопроводі в Дубенському районі; одна – ДТП, внаслідок якої 4 чол. загинуло і 4 постраждало та одна пожежа, внаслідок якої 4 дітей загинуло та 1 дитина постраждала.

Загалом впродовж 2009 року на Рівненській АЕС зафіксовано 11 подій (в тому числі 2 надзвичайні ситуації).

У 2009 році в області також зафіксовано 6 подій, які не були класифіковані як надзвичайні ситуації, оскільки їх наслідки не набули граничних значень, в тому числі 3 події техногенного характеру:

- несанкціонований відбір нафтопродуктів на трубопроводі ДП ,,Прикарпатзахідтранс";
- вибух побутового газу в приміщенні житлового будинку, внаслідок якого одна людина померла під час надання медичної допомоги, 2 людей постраждало;
- отруєння чадним газом, постраждало 5 чоловік, в т.ч. 2 дитини.

Впродовж 2009 року мали місце 70 випадків виявлення застарілих боєприпасів часів Другої світової війни (у 2008 – 66 випадків), внаслідок яких було знешкоджено 1155 вибухонебезпечних предметів.

Впродовж 2009 року на території області надзвичайні ситуації у сфері військової діяльності не зафіксовані.

9.3. Радіаційна безпека та радіоекологія

Частина території Рівненської області знаходиться у межі 30-км зон спостереження Рівненської та Хмельницької АЕС, на якій проживає понад 152 тис. населення.

Рівненська атомна електростанція, яка розташована безпосередньо на території області, є відокремленим підрозділом Державного підприємства "Національна атомна енергогенеруюча компанія "Енергоатом".

РАЕС експлуатує 4 енергетичні ядерні реактори загальною електричною потужністю 2835 МВт, що складає 20,5 % від загальної сумарної встановленої потужності АЕС України.

Загальна радіаційна аварія на РАЕС, при руйнуванні одного реактора з викидом 10 % активної маси за межі санітарно-захисної зони, може створити зону забруднення (з різними рівнями) загальною площею 20,1 тис. км^2, в яку може потрапити біля 390 населених пунктів з населенням понад 1178 тис. чол.

З метою моніторингу радіаційної обстановки, прогнозування та попередження аварій на Рівненській АЕС функціонує автоматизована система контролю за радіаційною обстановкою (АСКРО) навколо РАЕС.

На РАЕС проводиться безперервний контроль викидів у всіх вентиляційних трубах. Сумарна величина газо-аерозольних викидів радіонуклідів енергоблоків РАЕС у 2009 р. наведена у табл. 9.5.

Таблиця 9.5. Сумарний викид радіонуклідів та груп радіонуклідів енергоблоками РАЕС у 2009 р., ГБк

Нуклід	*Активність*	*Контрольний рівень допустимих викидів*	*Допустимий викид*	*Індекс КДВ, %*	*Індекс ДВ, %*
ІРГ	5,07E+04	1,13E+06	3,03E+07	4,48	1,67E-01
Йод	8,70E-02	4,74E+01	1,53E+03	0,18	5,68E-03
^{51}Cr	4,10E-03	4,44E-01	1,86E+05	0,92	2,20E-06
^{54}Mn	7,15E-04	1,20E-01	9,12E+02	0,6	7,84E-05
^{58}Co	4,80E-04	7,44E-01	2,85E+03	0,06	1,68E-05
^{59}Fe	4,59E-04	7,44E-02	2,96E+03	0,62	1,55E-05
^{60}Co	6,82E-03	4,44E-01	4,75E+01	1,54	1,44E-02
^{95}Zr	4,58E-04	6,12E-01	3,65E+03	0,07	1,25E-05
^{95}Nb	6,03E-04	3,72E-01	7,30E+03	0,16	8,26E-06
^{110m}Ag	3,31E-03	4,32E-01	1,50E+02	0,77	2,21E-03
^{134}Cs	4,57E-03	6,72E-01	1,20E+02	0,68	3,79E-03
^{137}Cs	1,99E-02	8,88E-01	1,06E+02	2,24	1,88E-02
^{90}Sr	6,66E-04	4,68E-03	1,46E+02	14,2	4,56E-04
^{3}H	9,40E+02	-	3,07E+05	-	3,07E-01

Всього	0,52

Враховуючи розташування Хмельницької АЕС, вплив наслідків аварії на ній на територію області та населення суттєво не відрізняється від наслідків аналогічної можливої аварії на Рівненської АЕС.

За розрахунками, у разі аварії з викидом радіоактивних речовин на Хмельницькій АЕС, в зону можливого забруднення попадає територія південно-східної частини області площею понад 1 тис. км^2, на якій розташовані 82 населених пункта та проживає майже 62 тис. чоловік.

Наказом Мінприроди України та Держатомрегулювання України від 05.07.2006 №330/100 з 1 вересня 2006 р. функції держуправління з радіаційного контролю за використанням джерел іонізуючого випромінювання та ліцензування цього виду господарської діяльності, на підпорядкованій території, покладаються на Північно-західну інспекцію з ядерної та радіаційної безпеки Державного комітету ядерного регулювання України

На адміністративно-підвідомчій території Північно-західної Держінспекції з ядерної та радіаційної безпеки, як і в цілому в Україні, діяльність у сфері використання ядерної енергії поширено у багатьох галузях економіки, науки, медицини. Основними напрямками здійснення цієї діяльності є ядерна енергетика та використання джерел іонізуючого випромінювання (далі - ДІВ). У практичній діяльності ДІВ використовуються у складі пристроїв, що містять радіоактивні речовини, та у вигляді приладів, що генерують іонізуюче випромінювання.

З метою мінімізації ризиків при поводженні з ДІВ в Україні запроваджена система заходів безпеки та збереженості ДІВ, спрямованих на радіаційний захист персоналу, населення та навколишнього природного середовища. Основою цієї системи є державне регулювання безпеки використання ДІВ.

Основними елементами державного регулювання є відповідне законодавство, яке включає систему норм та правил з радіаційної безпеки, дозвільна діяльність (сертифікація, реєстрація та ліцензування), а також наглядова діяльність.

Підприємства, які використовують у своїй діяльності джерела іонізуючого випромінювання, у разі непридатності джерел іонізуючого випромінювання для подальшого використання, передають їх для захоронення на спеціалізовані підприємства, що мають відповідні дозволи на здійснення діяльності з радіоактивними відходами (ДМСК УДО «Радон»).

Використання джерел іонізуючого випромінювання в області у 2009 р. наведено в таблиці 9.6.

Таблиця 9.6. Використання джерел іонізуючого випромінювання (ДІВ)

№ з/п	*Назва одиниці адміністративно-*	*Кількість радіаційно-*	*Джерела іонізуючого випромінювання (ДІВ), що використовуються*

	територіального устрою регіону, назва підприємства	*небезпечних об'єктів (усього), од.*	*Кількість джерел іонізуючого випромінювання, од.*	*загальна активність ДІВ, Бк*	*радіаційний фон на території підприємства, мкЗв/год*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
1	м. Рівне Комунальний заклад „Рівненський обласний онкологічний диспансер 33010, м. Рівне, вул. О.Олеся, 12	1	12	4,43E+14	
2	м. Рівне ДП „Рівненський регіональний центр стандартизації, метрології та сертифікації" 33028, м. Рівне, вул. Замкова, 31	1	15	2,60E+11	
3	м. Рівне Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управління МНС України в Рівненській області 33005, м. Рівне, вул.Павлюченка,23	1	4		
4	ВАТ "Рівнеазот" 33017, м. Рівне-17	1	34	8,66E+11	
5	Дубровицький район Рівненська митниця Держмитслужби України, пункт пропуску через державний кордон „Удрицьк" 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 104	1	1	0,37E+06	
6	Дубровицький район Рівненська митниця Держмитслужби України, пункт пропуску через державний кордон „Городище"33028, м. Рівне, вул. Соборна, 104	1	1	0,37E+06	

Продовження таблиці 9.6.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
7	Зарічненський район Рівненська митниця Держмитслужби України, пункт пропуску через державний кордон „Прикладники” 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 104	1	1	0,37E+06	
8	Дубенський р-н Дубенський онкологічний диспансер 35600, м. Дубно, вул. Шевченка, 51	1	6	8,69E+08	
9	ВП „НАЕК „Енергоатом” „Рівненська АЕС” 34400, м. Кузнецовськ, Рівненська область	1	1140	1,08E+13	
10	м. Кузнецовськ Товариство з обмеженою відповідальністю „Центр промислової діагностики та контролю” (філія) 02090, м. Київ, вул. Алма-атинська, 6	1	4	2,18E+07	

9.3.1. Радіаційне забруднення територій

На Рівненській АЕС для контролю впливу газо-аерозольних викидів підприємства на довкілля додатково проводиться контроль вмісту радіоактивних речовин в приземному шарі атмосфери, атмосферних випадіннях, ґрунті, рослинності, хвої, продукції сільського господарства.

Бета-активність повітря до пуску РАЕС була в діапазоні $1,85 \div 9,25 * 10^{-04}$ Бк/м^3, при цьому вміст ^{137}Cs становив $1,11 \div 5,92 * 10^{-05}$ Бк/м^3, а ^{90}Sr $1,48 \div 11,1 * 10^{-05}$ Бк/м^3. Активність повітря за звітний рік обумовлена радіонуклідами природного походження (99,6 %). В районі розміщення КПП блоків №1, 2, КПП блоків № 3, 4 виявлено незначне забруднення приземного шару повітря радіонуклідами техногенного походження. В інших місцях відбору проб повітря, виокремити внесок викидів РАЕС в навколишнє середовище на фоні природного та чорнобильського неможливо.

За даними спостережень бета-активність атмосферних випадінь до пуску РАЕС була в діапазоні 7,4÷329 Бк/м^2/міс.

Основний внесок атмосферних випадінь вносять ізотопи космогенного (^{7}Be) та природного погодження. В зоні розміщення незначне забруднення техногенними ізотопами (^{60}Co, ^{137}Cs). Середнє випадіння ізотопа ^{137}Cs за рік в 1657 разів менше середнього забруднення цим ізотопом ґрунту в зоні розміщення РАЕС.

Відмічається забруднення ґрунту в зоні спостереження, яке обумовлено випадінням продуктів після Чорнобильської аварії. Співвідношення максимальної активності до мінімальної активності ^{137}Cs в зоні розташування РАЕС свідчить про значну неоднорідність забруднення.

Основний вклад в питому активність рослинності формує радіонуклід природного походження ^{40}K (активність 634 Бк/кг) і ^{7}Be (активність 89,3 Бк/кг) Середня активність радіонукліда техногенного походження ^{137}Cs становить 20,1 Бк/кг, що в 31 раз менше ніж ^{40}K.

В 2009 р. радіометричний аналіз проб атмосферних випадінь з повітря проводився Рівненським обласним центром гідрометеорології в 19 пунктах спостережень 9 західних областей, з них два пункти знаходяться в межах Рівненської області – м. Сарни, АМСЦ Рівне.

Щомісячно проводився гама-спектрометричний аналіз проб аерозольних випадінь на вміст ^{137}Cs в пунктах спостережень.

Щодобові спостереження за потужністю експозиційної дози гама-випромінювання проводяться в 4 пунктах контролю: м. Рівне (лабораторія), АМСЦ м. Рівне, м. Сарни та м. Дубно. Росту величини експозиційної дози гама-випромінювання в пунктах спостереження не встановлено, появу "свіжих" радіоактивних продуктів не зареєстровано. Детальний аналіз радіаційного стану у 2009 р. в пунктах спостережень Рівненського центру гідрометеорології наведено в таблиці 9.7.

Таблиця 9.7. Оцінка радіаційного стану в пунктах спостережень центру з гідрометеорології

Місяці	*Радіологічна лабораторія м. Рівне*			*АМСЦ Рівне*			*МСарни*			*МДубно*		
	Потужність експозиційної дози гама-випромінювання, мкР/год.											
	min	*max*	*сер.*	*min*	*max*	*сер.*	*min*	*max*	*сер.*	*min*	*max*	*сер.*
Січень	12,0	15,0	13,30	11,0	16,0	12,81	10,0	13,0	11,39	10,0	12,0	11,32
Лютий	12,0	15,0	13,25	11,0	14,0	12,68	10,0	12,0	11,25	10,0	14,0	11,79
Березень	12,0	15,0	13,43	11,0	14,0	12,45	11,0	14,0	11,84	11,0	14,0	12,45
Квітень	12,0	15,0	13,38	11,0	14,0	11,90	10,0	13,0	11,27	10,0	13,0	11,73
Травень	12,0	14,0	12,72	11,0	17,0	12,23	10,0	13,0	11,87	10,0	14,0	11,94
Червень	11,0	14,0	12,65	11,0	14,0	12,27	10,0	12,0	11,77	11,0	14,0	12,07
Липень	11,0	14,0	12,39	11,0	14,0	12,39	11,0	13,0	11,97	10,0	13,0	12,19
Серпень	12,0	15,0	13,35	11,0	15,0	12,61	11,0	14,0	11,87	11,0	14,0	12,35
Вересень	12,0	14,0	13,18	10,0	16,0	12,43	11,0	13,0	11,67	11,0	14,0	12,10
Жовтень	12,0	15,0	13,23	11,0	15,0	12,06	11,0	13,0	11,87	11,0	15,0	12,32
Листопад	12,0	15,0	12,95	11,0	14,0	12,20	11,0	12,0	11,57	11,0	13,0	12,10
Грудень	11,0	15,0	13,26	11,0	14,0	12,19	10,0	13,0	11,58	10,0	13,0	11,06

Радіологічні дослідження обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів і якості продукції „Облдержродючість" 2009 року включали обстеження земель сільськогосподарського призначення, дослідження на контрольних ділянках, визначення вмісту радіонуклідів в продукції рослинництва та кормах.

За програмою агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення центром „Облдержродючість" у 2009 році було проведено радіологічні дослідження в Рокитнівському, Сарненському та Березнівському районах. При цьому було відібрано 2046 зразків ґрунту, проведено 2046

вимірювань з визначення щільності забруднення ^{137}Cs і 180 аналізів з визначенню щільності забруднення ^{90}Sr. Обстежена площа складає 67758,5 га. Роботи проводились на території колективних сільгосппідприємств, фермерських господарств, земель запасу сільських рад.

Результати досліджень наведено в таблиці 9.8.

Таблиця 9.8. Щільність забруднення сільськогосподарських угідь, обстежених в 2009 році

Райони	*Обстежено угідь, га*	*Щільність забруднення, Кі/км²*			
		^{137}Cs		*^{90}Sr*	
		мінімум	*максимум*	*мінімум*	*максимум*
Рокитнівський	15123,3	0,01	6,00	0,01	0,14
Сарненський	32266,3	0,01	4,52	0,01	0,15
Березнівський	20408,9	0,01	1,68	0,01	0,11
Разом:	67798,5	0,01	6,00	0,01	0,15

Результати досліджень показали, що щільність забруднення ґрунтів обстежених районів ^{137}Cs складає 0,01-6,00 Кі/км², а ^{90}Sr – 0,01-0,15 Кі/км².

Максимальні рівні забруднення ^{37}Cs складають в Рокитнівському районі – 6,00 Кі/км², в Сарненському – 4,52 Кі/км², в Березнівському – 1,68 Кі/км². Щодо розподілу площ за щільністю забруднення, то на 56,7 тис. га (83,6 % досліджених площ) вона не перевищує 1 Кі/км², 11 тис. га (16,2 %) мають рівень забруднення 1-5 Кі/км² і лише 116 га (0,2 %) зі щільністю більше 5 Кі/км².

Максимальні рівні забруднення земель ^{90}Sr в усіх районах знаходяться на одному рівні. Площі ґрунтів за щільністю забруднення радіостронцієм розподілились так: до 0,02 Кі/км² – 721,5 га (12,9 %); 0,02-0,15 Кі/км² – 4857,5 га (87,1 %).

Таблиця 9.9. Щільність забруднення радіонуклідами земель сільськогосподарського призначення, обстежених в 2009 р

Назва району	*Обстежено*	*Площа, тис. га*	*у т.ч. із щільністю забруднення, Кі/км²*												
			^{137}Cs								*^{90}Sr*				
			до 0,5	*0,5-1*	*1,1-5,0*		*5,1-15,0*		*>15*		*0,02-0,15*		*0,15-3,00*		*>3,00*
					всього	*в т.ч. торф*	*всього*	*в т.ч. торф*	*всього*	*в т.ч. торф*	*всього*	*в т.ч. торф*	*всього*	*в т.ч. торф*	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*	*14*	*15*	*16*
Березнівський	Всього	20408,9	19499,3	867,9	41,7	26,9					1493,7	206,9			
	у т.ч.рілля	13976,6	13552,5	382,4	41,7	26,9					899,4	67,8			
	луки, пасовища	6426,5	5941,0	485,5							594,3	139,1			
	баг. насадження	5,8	5,8												
Рокитнівський	Всього	15123,3	2548,8	4462,4	7995,7	3261,3	116,4	101,0			1389,2	843,3			
	у т.ч.рілля	7698,8	1095,7	2588,9	3998,8	938,7	15,4				626,3	127,5			
	луки, пасовища	7403,2	1453,1	1866,5	3982,6	2322,6	101,0	101,0			762,9	715,8			
	баг. насадження	21,3		7,0	14,3										

Продовження таблиці 9.9

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*	*12*	*13*	*14*	*15*	*16*
Сарненський	Всього	32266,3	19713,1	9571,3	2981,9	1173,4					1924,8	434,6	49,8	24,8	
	у т.ч.рілля	18645,9	11849,3	5452,2	1344,4	549,7					1165,8	164,7	49,8	24,8	
	луки, пасовища	13596,3	7850,7	4108,1	1637,5	623,7					759,0	269,9			
	баг. насадження	24,1	13,1	11,0											
Разом в області	Всього	67798,5	41761,2	14901,6	11019,3	4461,6	116,4	101,0			4807,7	1484,8	49,8	24,8	
	у т.ч.рілля	40321,3	26497,5	8423,5	5384,5		15,4				2691,5	360,0	49,8	24,8	
	луки, пасовища	27426,0	15244,8	6460,1	5620,1	2946,3	101,0	101,0			2116,2	1124,8			
	баг. насадження	51,2	18,9	18,0	14,3										

9.3.2. Радіоактивні відходи

Поводженням з усіма видами твердих радіоактивних відходів, крім відпрацьованого ядерного палива, займається цех дезактивації та радіоактивних відходів Рівненській АЕС.

Систему поводження з твердими радіоактивними відходами на РАЕС умовно можна поділити на дві підсистеми: одна для енергоблоків № 1, 2, друга –до енергоблоків № 3, 4. Основне устаткування і сховища твердих радіоактивних відходів розташовані у побудованих спецкорпусах № 1 та № 2. Крім того в центральному залі реакторного відділення енергоблоків № 1, 2 передбачено сховище високоактивних твердих радіоактивних відходів і сховища іонізаційних камер. З 2001 р. введено в експлуатацію сховище твердих радіоактивних відходів будівлі переробки слабоактивних відходів для їх зберігання, одержаних в результаті роботи установок затвердіння рідких радіоактивних відходів. Сховище введено в експлуатацію лише в частині ділянок для зберігання продуктів переробки кубового залишку після установки переробки рідких радіоактивних відходів.

Поводження с твердими радіоактивними відходами здійснюється за схемою:

- збір і первинне сортування відходів з фрагментацією;
- транспортування відходів в місця тимчасового зберігання;
- облік відходів персоналом цеху дезактивації та радіоактивних відходів;
- сортування твердих радіоактивних відходів за видами і групами активності;
- затарювання твердих радіоактивних відходів в ділянки сховища.

На сьогодні основними проблемами поводження з радіоактивними відходами на РАЕС є відсутність обґрунтованих критеріїв приймання кондиційованих радіоактивних відходів на довгострокове зберігання, відсутність центрального сховища в Україні для передачі радіоактивних відходів на захоронення та відсутність технології кондиціювання відпрацьованих сорбентів.

У 2009 році на території області функціонувало 8 підприємств та організацій, які використовують у виробництві, науково-дослідній діяльності

та медичній практиці різноманітні радіоактивні речовини та можуть утворювати радіоактивні відходи, а саме:

1. Дубенський онкологічний диспансер Рівненської області
2. ТОВ "Центр промислової діагностики та контролю" (Західноукраїнське монтажне управління ВАТ "Південтеплоенергомонтаж")
3. ВП "Рівненська АЕС" НАЕК "Енергоатом"
4. Відкрите акціонерне товариство "Рівнеазот"
5. КЗ "Рівненський обласний онкологічний диспансер"
6. ДП "Рівнестандартметрологія"
7. Рівненська митниця ДМСУ
8. Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення ГУ МНС України в області

Відповідно до Порядку, затвердженого наказом ДКЯРУ від 11.02.2003 № 27, державна інвентаризації радіоактивних відходів проводиться один раз на три роки.

Така інвентаризація на підприємствах, в установах, організаціях, наукових та медичних закладах області була проведена у 2007 році. За її результатами встановлено, що радіоактивні відходи на території області відсутні.

МНС України здійснюється щорічне узагальнення результатів дозиметричних паспортизацій та проводиться випуск збірок "Загальнодозиметрична паспортизація та результати ЛВЛ-моніторингу в населених пунктах України, які зазнали радіоактивного забруднення після Чорнобильської аварії".

Збірки загальнодозиметричних паспортизацій за 2001-2008 роки розміщені на сайті МНС – Чорнобиль (радіологічний стан забруднених територій) і доступні для громадян.

Однак, у звітному році з державного бюджету кошти на проведення дозиметричних паспортизацій не виділялися, тому відповідні моніторингові програми не здійснювалися.

10. СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

10.1 Ведення сільського господарства в області

В області сільськогосподарські угіддя становлять 933,1 тис. га, в тому числі рілля – 658,5 тис. га, сіножаті і пасовища – 259,1 тис. га, багаторічні насадження – 11,8 тис. га, перелоги – 3,7 тис. га.

У 2009 році за всіма категоріями господарств загальна посівна площа становила 507,7 тис. га, або 81 % ріллі. У структурі посівних площ пшениця складала – 23 %, цукрові буряки – 6,1 %, картопля – 12,9 %, овочі – 2,1 %, кукурудза на зерно – 2,6 %, ріпак - 6,7 %.

Всіма категоріями господарств у 2009 році вироблено валової сільськогосподарської продукції на суму 3104,3 млн. грн.

У 2009 році всіма категоріями господарств вироблено зерна 696,3 тис. т, цукрових буряків – 834,5 тис. т, картоплі – 1022,2 тис. т, овочів – 215,7 тис. т, молока – 448,0 тис. т, м'яса – 73,2 тис. т. Обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в області дають можливість розвивати переробну галузь.

10.2. Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювані землі і під багаторічні насадження

Важливе значення для сільськогосподарського виробництва має застосування мінеральних та органічних добрив. Воно сприяє відтворенню родючості ґрунту, підвищенню врожайності та покращенню якості рослинницької продукції. Збільшення внесення добрив забезпечить необхідний ефект лише на фоні підвищення культури землеробства, покращення всієї системи технічних, організаційних та економічних факторів. Без широкого застосування мінеральних та органічних добрив і інших хімічних засобів неможливий подальший ріст сільськогосподарського виробництва і, перш за все, підвищення врожайності.

У 2009 р. сільськогосподарськими підприємствами області було засіяно 252,1 тис. га площі, що склало 98,7 % до 2008 року (табл. 10.1).

Під урожай 2009 р. внесено всього 22,5 тис. т діючої речовини мінеральних добрив, з них азотних – 14,7; фосфорних – 2,5; калійних – 5,3 тис. т. Співвідношення внесених поживних речовин N:P:K при цьому становило 1:0,2:0,4 при рекомендованому 1:0,8:1. Внесення всього поживних речовин N:P:K на 1 га посіву сільськогосподарських культур становило 89,1 кг/га, з них: азотних – 58,3 кг, фосфорних – 10,0 кг, калійних – 20,8 кг. Це, порівняно з минулим роком, менше на 27,1 кг.

Удобрена мінеральними добривами площа складає 159,3 тис. га, що становить 63,2 % від посівної площі проти 181,8 тис. га в минулому році, що становило 71,2 %. Найвищі показники внесення мінеральних добрив на 1 га посіву в господарствах Млинівського району, де було внесено на 1 га посівної площі 175,4 кг/га поживних речовин, з них азоту –104,4 кг/га,

фосфору – 19,1 кг/га, калію – 51,9 кг/га; Гощанського району - 148,9 кг/га поживних речовин, з них азоту - 90,8 кг/га, фосфору - 13,4 кг/га, калію - 44,7 кг/га.

Найнижчий показник з внесення мінеральних добрив в Зарічненському, Володимирецькому районах, де внесено відповідно 0,5 та 2,4 кг/га поживних речовин.

Відсоток площі, удобреної мінеральними добривами, найвищий у Млинівському районі – 90,4 %, Радивилівському - 86 %. Дуже низькі показники мають господарства Зарічненського району, де удобрювалося лише 2,7 % земель, Володимирецького - 7,1 %. Найбільше внесено мінеральних добрив під зернові культури 7959 т поживних речовин, що складає 35,4 %, а удобрена площа при цьому становила 80,0 тис. га (62,4 %). На 1 га посівів зернових культур внесено 62 кг мінеральних добрив. З них на 1 га посіву пшениці внесено 86 кілограмів мінеральних добрив, тобто на рівні минулого року. Під цукрові буряки всього внесено 6469 т поживних речовин мінеральних добрив, що складає 28,8 %. Удобрена площа мінеральними добривами становить 99,5%. На 1 гектар посіву цукрових буряків всього внесено 348 кг діючої речовини мінеральних добрив.

Щодо застосування органічних добрив, то в 2009 році внесено 285,4 тис. т, що становило лише 1,13 т/га. Площа, удобрена органічними добривами, 10,2 тис. га, що становить 4,1 % від посівної площі. Найвищий показник з внесення органічних добрив на 1 га посіву в зоні Лісостепу в Гощанському районі, що становить 1,8 т і удобрюється 9,5 посівної площі.

Таблиця 10.1. Внесення мінеральних та органічних добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами

	2006	*2007*	*2008*	*2009*
Загальна посівна площа, тис. га	251,6	237,9	255,5	252,1
Мінеральні добрива:				
Всього внесено в поживних речовинах, тис. ц	199,9	245,5	297,1	224,5
У тому числі: азотних, тис. ц	-	-	-	-
фосфорних, тис. ц	-	-	-	-
калійних, тис. ц	-	-	-	-
азотно-фосфорно-калійних, тис. ц	-	-	-	-
Удобрена площа під урожай, тис. га	145,8	155,9	181,8	159,3
% удобреної площі	57,9	65,5	71,2	63,2
Внесено на 1 га, кг	79	103	116	89
У тому числі: азотних, кг	-	-	-	-
фосфорних, кг	-	-	-	-
калійних, кг	-	-	-	-
азотно-фосфорно-калійних, кг	-	-	-	-
Органічні добрива:				
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	453,5	388,4	344,3	285,4
Удобрена площа, тис. га	16,0	12,3	10,0	10,2
% удобреної площі	6,4	5,2	3,9	4,1
Внесено на 1 га, т	1,8	1,6	1,3	1,1

Найменше внесено органічних добрив у Володимирецькому районі, всього 717 т, що становить лише 0,1 т/га, а удобрена площа 0,3 % до посівної, та в Демидівському районі - 0,2 т/га посіву (1,8 % удобреної площі).

Застосування органічних та мінеральних добрив в умовах області є основним фактором для одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур. Проте в останні роки господарства області вносять незначні кількості добрив, як наслідок, і врожаї одержують не високі.

В нинішніх умовах інтенсифікації сільськогосподарського виробництва значно посилюється роль біологізації землеробства, використання місцевих ресурсів для збереження та підвищення родючості ґрунтів, які можуть бути використані безпосередньо в кожному господарстві області.

В системі заходів з питань підвищення родючості ґрунтів важливе місце відводиться виробництву органічних добрив (гній). Однак, сучасне виробництво гною визначається наявністю поголів'я худоби.

У цілому в сільськогосподарських підприємствах області внесено під урожай 2009 року 285,4 тис. т гною, що становить лише 1,13 т/га посівної площі, удобрена площа органічними добривами при цьому складає 10,2 тис. га, що становить тільки 4,1 % від посівної площі. Вищий показник в Сарненському, Дубровицькому, Здолбунівському районах, де внесено органічних добрив 3,0 – 2,6 т/га посівної площі. Низькі показники внесення органічних добрив мають господарства Володимирецького, Острозького районів, де внесено лише по 0,2 – 0,6 тонни гною на 1 гектар посівної площі, що пов'язане з різким зменшенням поголів'я худоби.

В умовах недостачі мінеральних та органічних добрив особливого значення набуває раціональне використання місцевих ресурсів, таких як зелені добрива. Цей агроприйом може забезпечити поповнення органічною речовиною ґрунт, а також бути заміною при нестачі або відсутності гною. В умовах області більш ефективними сидератами є гірчиця біла, суріпка, редька олійна, озимий та ярий ріпак.

У 2009 році сільськогосподарськими підприємствами області було посіяно 8,8 тис. гектарів сидеральних культур, де додатково було приорано 89 тис. тонн зеленого добрива.

Зокрема, у Гощанському районі приорано 25,3 тис. т сидератів на площі 3,5 тис. гектарів; Острозькому районі приорано 21,4 тис. т сидератів на площі 1,8 тис. га. Не здійснюється сидерація полів в районах Поліської зони області. Обсяги проведення сидерації в області виконані лише за власні кошти господарств, так як фінансування з Державного бюджету на заходи захисту, відтворенню та підвищенню родючості ґрунтів не здійснювалось.

В зв'язку з тим, що при застосуванні сидеральних культур зелені добрива мають вузьке співвідношення C:N, що може спричинити посилену мінералізацію органічної речовини ґрунту, тому до зеленої маси необхідно додавати подрібнену солому зернових культур. У цілому в сільськогосподарських підприємствах області внесено 222,2 тис. т соломи на

площі 79 тис. га, в тому числі з внесенням азотних добрив 19,3 тис. га. Це переважно господарства Радивилівського, Острозького, Млинівського та Рівненського районів, де використано солому на добриво відповідно на площах 15,9 тис. га, 14,7 тис. га, 12,4 тис. га та 8,6 тис. га. Не проводиться внесення соломи на добриво в господарствах Поліської зони області.

Дефіцит органічних добрив змушує використовувати інші джерела надходження в ґрунт свіжої органічної речовини. Серед природних ресурсів органічної сировини чільне місце належить торфу.

В області за останні роки майже не використовують торф як добриво. В 2009 році використано лише 89,2 тис. т торфу. Це в основному в Гощанському (5,3 тис. т на площі 3,5 тис. га), Острозькому (21,4 тис. т на площі 1,8 тис. га) та Корецькому (16,8 тис. т на площі 1,2 тис. га) районах області.

10.3. Використання пестицидів у сільському господарстві

У 2009 році сільськогосподарськими підприємствами області під урожай 2009 року застосовано 594 т хімічних засобів захисту рослин, з них інсектицидів та акарицидів – 40,05 т, фунгіцидів – 136,3 т, протравників – 30,5 т, гербіцидів – 337,1 т, десикантів – 21,0 т, фумігантів – 0,002 т, родентицидів – 10,5 т. Біопрепаратів використано – 19,5 т.

Забруднення рослинницької продукції пестицидами протягом 2009 року не виявлено. Для зменшення забруднення довкілля в області застосовано крайових та вибіркових хімічних обробок на площі 7,018 тис. га, оброблено біометодом 27,956 тис. га, проведено токсикацію сходів 31,873 тис. га, інкрустовано насіння 27,199 тис. т, 1,08 тис. га стрічкового внесення пестицидів, використано фізичні та механічні методи боротьби на площі 22,199 тис. га, безпестицидне вирощування сільськогосподарських культур застосовано на площі 15,646 тис. га.

Застосування засобів захисту рослин в області у 2006-2009 рр. наведено в табл. 10.2.

Таблиця 10.2 Застосування засобів захисту рослин

	2006	*2007*	*2008*	*2009*
Витрати засобів захисту рослин, тис. т	0,317	0,475	0,544	0,594
Площа, на якій застосовувалися засоби захисту рослин, тис. га	448,5	544,0	669,99	674,58
Кількість внесених пестицидів на 1 га, кг	0,57	0,86	1,1	0,88

10.4. Радіологічний контроль сільськогосподарської продукції

В області радіологічний контроль за сільськогосподарською продукцією здійснює:

- Рівненський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції "Облдержродючість";
- центр з організації радіологічного контролю в агропромисловому комплексі області головного управління агропромислового розвитку ;
- управління ветеринарної медицини в Рівненській області;

На початок 2009 року в системі радіологічного контролю головного управління агропромислового розвитку працювало 39 чоловік, в тому числі 28 радіоекологів господарств, які досліджували продукцію з сільгосппідприємств та особистих селянських господарств радіоактивно забруднених районів області.

На підприємствах переробної промисловості сировина та готова продукція досліджувалась радіологами об'єктових лабораторій цих підприємств.

За 2009 рік радіоекологами Центру з організації радіологічного контролю в агропромисловому комплексі області на місцях досліджено 9500 проб, в 458 з яких виявлено перевищення допустимих рівнів 2006 року (ДР-06), що становить 4,8 % від досліджених.

На молокозаводах області досліджено 4640 проб сировини та готової продукції. Молоко з питомою активністю більше 100 Бк/л не надходило, а вся готова молочна продукція відповідала обласним контрольним рівням. Найвищу питому активність молока зафіксовано на ВАТ „Дубровицямолоко" (69 Бк/л), яке надійшло з с. Серники Зарічненського району, та від сільськогосподарського підприємства СГПП „Партизан" Дубровицького району (65 Бк/л).

Із досліджених 4444 зразки сировини та готової продукції безпосередньо в сільськогосподарському виробництві, в 290 зразках (6,5 %) виявлено перевищення ДР-2006, із яких 215 проб становить молоко з особистих господарств населення в 22-х населених пунктах, в тому числі в Дубровицькому районі - 4 проби в 2 населених пунктах, Зарічненському - 28 проб в 4 населених пунктах, Рокитнівському - 153 проби в 12 населених пунктах та Сарненському – 30 проб в 4 населених пунктах.

Крім молока, перевищення зафіксовано в 51 пробі картоплі та 3-х пробах овочів лише в Рокитнівському районі.

Радіоекологами досліджено 416 проб продукції лісу, в 168 із них виявлено перевищення ДР-2006, що становить 40,4 % до досліджених.

Всі проби сільськогосподарської продукції з перевищенням допустимих рівнів зафіксовані виключно в особистих селянських господарствах та продукції дарів лісу. Продукція з орних земель сільськогосподарських підприємств, як і в попередні роки, виробляється в межах допустимих рівнів.

Прижиттєвій діагностиці піддано 321 голова великої рогатої худоби. Перевищення вмісту радіоцезію в мускулатурі тварин не виявлено.

При відборі проб в господарствах населення, дані про вміст радіонуклідів в продукції вивішуються на дошці оголошень та повідомляються власнику з рекомендаціями про її використання.

На підставі щомісячної звітності радіоекологів господарств та районів, вся інформація про рівні забруднення продукції аналізується в Центрі з організації радіологічного контролю в агропромисловому комплексі області та подається у Міністерство аграрної політики України, МНС України та облдержадміністрацію.

У зв'язку із обмеженим фінансуванням протирадіаційних заходів, в останні роки в області спостерігається зменшення застосування таких агротехнічних заходів як внесення підвищених доз фосфорно-калійних добрив, вапнування кислих ґрунтів та залуження луків і пасовищ, що може негативно позначитись на забрудненості продукції в наступні роки. Державні бюджетні асигнування на виконання протирадіаційних заходів виділяються лише на їх мінімізацію, а фінансово-економічний стан переважної більшості господарств забрудненої зони не дає можливості проводити намічені роботи в повному обсязі.

11. ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИКИ НА ДОВКІЛЛЯ

11.1. Використання джерел енергії в енергетичній галузі області

На енергетичні цілі в області протягом 2009 року було використано 2037,8 тис. т у.п., що на 4177 тис. т менше в порівнянні з 2008 роком та на 333,3 тис. т більше в порівнянні з 2000 роком. Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів наведена в таблиці 11.1.

Таблиця 11.1. Динаміка використання паливно-енергетичних ресурсів

	2000	*2006*[1]	*2007*[1]	*2008*[1]	*2009*[1]
Споживання паливно-енергетичних ресурсів на енергетичні цілі, тис. т у.п.	1704,5	2510,0	2587,8	2455,5	2037,8
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	100	147,3	151,8	144,1	119,6
Споживання електроенергії млн. кВт/год	694,6	997,2	1010,3	1009,4	2341,5
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	100	143,6	145,4	145,3	337,1
Споживання палива, тис. т у.п.	645,4	992,2	950,8	869,1	868,7
Темп зміни, % до обсягу 2000 р.	100	153,7	147,3	134,7	134,6

[1]З 2005 р. включаючи витрати на комунально-побутові потреби.

Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами паливно-енергетичного комплексу у 2009 році наведено в таблиці 11.2.

Таблиця 11.2. Викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами паливно-енергетичного комплексу у 2009 році

	Кількість підприємств	*Обсяги викидів, т*	*Обсяг викидів на одиницю реалізованої продукції, кг/грн*	*Темп зміни, % порівняно з 2007 роком*	
				обсягів викидів	*викиди на одиницю продукції,*
Усього стаціонарними джерелами					
-в тому числі за видами діяльності:					
ВП „Рівненська АЕС”	1	27,258	-	145,8	-

Таблиця 11.3. Динаміка споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

	2006 р.	*2007 р.*	*2008 р.*	*2009 р.*
Всього в області тис. т умовного палива	1574,1	1674,6	1546,3	1040,9
у тому числі				
Вугілля кам’яне / у %	37,5 / 2,4	36,8 / 2,2	37,1 / 2,4	38,7 / 3,7
Газ природний / у %	1270,3 / 80,7	1353,3 / 80,8	1247,6 / 80,7	770,6 / 74,0
Бензин моторний / у %	40,8 / 2,6	41,2 / 2,5	37,5 / 2,4	30,1 / 2,9
Газойлі (паливо дизельне) / у %	128,1 / 8,1	139,6 / 8,3	120,7 / 7,8	97,9 / 9,4
Мазути топкові важкі / у %	2,4 / 0,1	2,6 / 0,2	1,0 / 0,1	0,6 / 0,1

Дані щодо загального обсягу енергоспоживання в цілому, за основними нетрадиційними та альтернативними видами палива наведено у таблицях 11.4 та 11.5.

Таблиця 11.4. Споживання ПЕР у 2009 р.

№ з/п	*Вид палива*	*Використано всього*
1	*2*	*3*
1	Газ природний, тис. м^3	11990296,0
2	Електроенергія, тис. кВт/год	1938210
3	Теплоенергія , ГКал	1244861
4	Вугілля, тонн	5144,4
	Разом, т у.п.	206929

Таблиця 11.5. Використання місцевих видів палива, нетрадиційних, альтернативних та відновлювальних джерел енергії

№ з/п	*Вид палива*	*Використано всього*
1	*2*	*3*
1	Танковий газ природний, тис. м^3	55988
2	Торф, тонн	40894
3	Відходи деревини, тонн	64,293
4	Малі ГЕС, тис. кВт/год	6148,9
	Разом, т у.п.	2213,6
	Разом, т у.п.	2258,5

11.2. Ефективність енергоспоживання

В області у 2009 р. використано 1040944,2 т умовного палива, що на 505314,9 т умовного палива менше ніж минулого року. Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти наведена у таблиці 11.6.

Таблиця 11.6. Динаміка використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти

	2000 р.	*2006 р.*	*2007 р.*	*2008 р.*	*2009 р.*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Всього, т умовного палива	12121904,0	1574133,4	1674638,1	1546259,1	1040944,2
Первинні види палива					
Вугілля кам'яне	74409,0	50107,4	49187,2	49492,0	51749,4
Газ природний, тис. м³	755104,0	1104592,3	1176828,5	1084877,5	670085,6
Дрова для опалення, м³ щільних	35023,0	34341,0	37183,2	40885,3	40248,8
Інші види первинного палива, т умовного палива	10343,0	25878,9	37310,0	40678,5	32859,9
Продукти переробки палива					
Кокс та напівкокс з вугілля кам'яного, вугілля бурого та торфу	–	1683,5	1153,9	1767,5	887,4
Бензин авіаційний	8,4	–	–	–	–
Бензин моторний	30089,2	27393,4	27663,0	25186,2	20198,6
Фракції легкі інші	–	0,2	0,3	0,2	–

Продовження таблиці 11.6.

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Паливо реактивне типу гас	–	84,5	200,3	21,4	106,5
Гас для технічних цілей	–	22,0	15,2	13,6	11,4
Гас освітлювальний	–	7,2	5,5	3,6	0,7
Газойлі (дизельне паливо)	95422,8	88336,0	96256,1	83242,8	67514,6
Мазути топкові важкі	15707,2	1775,0	1878,7	732,0	435,3
Масла мастильні для процесів очищення	352,1	29,8	44,4	92,8	8,2
Масла мастильні	–	4551,0	4615,1	4056,3	2712,6
Пропан і бутан скраплені	–	2194,6	2100,0	2425,8	2024,3
Вазелін нафтовий, парафін, озокерит, інші мінеральні воски	–	–	–	–	3,2
Бітум нафтовий і сланцевий	–	5109,9	6699,7	14847,4	23428,1
Мастила відпрацьовані	–	330,4	281,0	350,6	151,8
Присадки до мастил та палива	–	1,3	4,0	6,5	3,3
Інші види нафтопродуктів, тон умовного палива	–	74,7	74,3	7,3	3,8
Кам'яновугільний газ, одержаний шляхом перегонки в коксових печах тис. м³	–	–	–	–	–
Інші продукти переробки палива, тон умовного палива	–	–	–	–	–

Найбільше в області витрачено природного газу 670085,6 тис. м^3. Основними енергоспоживачем є переробна промисловість. Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності у 2009 році наведено в таблиці 11.7.

Таблиця 11.7. Використання основних видів енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти за видами економічної діяльності у 2009 році

	Витрачено тонн умовного палива	*Витрати палива в натуральному вимірі*			
		вугілля кам'яне, т	*газ природний, тис. м³*	*бензин моторний, т*	*газойлі (паливо дизельне), т*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Всього	1040944,2	51749,4	670085,6	20198,6	67514,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	69271,5	10594,5	15838,5	5510,2	21007,0
Промисловість	812000,8	12849,3	623768,9	5163,5	12891,9
Добувна	18394,4	3,0	102,6	398,9	4887,2
Переробна	608166,0	10393,0	471582,1	3142,2	6739,8
У т. ч. металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1511,3	6,0	638,5	108,3	302,6
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення та ядерних матеріалів	–	–	–	–	–

Продовження таблиці 11.7

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	40275,6	4255,7	27821,1	1271,1	1811,6
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	184365,7	2412,8	151625,2	1480,6	1109,9
Будівництво	42866,0	1700,8	3925,3	1231,1	4642,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	15681,6	460,0	2977,9	2577,1	4900,5
Діяльність транспорту та зв'язку	42456,5	1591,7	2927,0	1654,0	22461,6
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3415,7	–	1033,4	815,1	613,4
Державне управління	31718,3	17664,9	8978,3	1007,8	218,5
Освіта	6187,3	1373,0	3343,8	382,6	134,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	11778,7	5388,2	4716,6	1126,4	113,2
Інші види діяльності	5567,8	127,0	2575,9	730,8	532,4

11.3. Вплив на навколишнє середовище енергетичної галузі

Основним виробником електроенергії в Рівненській області є відокремлений підрозділ „Рівненська АЕС" державного підприємства „Національна атомна енергогенеруюча компанія „Енергоатом" (Рівненська область, м. Кузнецовськ).

ВП „Рівненська АЕС" виробляє електроенергію на потреби споживачів та народного господарства України. ВП „РАЕС" включає до себе ряд структурних підрозділів, які виконують певні функції: цех теплових та підземних комунікацій, цех систем забезпечення, енергоремонтний підрозділ, турбінні цехи (№1, №2), хімічний цех, цех вентиляції та кондиціонування, цех господарського обслуговування, управління робітничого постачання, транспортний цех.

В процесі виробничої діяльності ВП „Рівненська АЕС" здійснює викиди найбільш поширених забруднюючих речовин (оксид вуглецю, сажа, пил деревини, пил абразивно-металевий, діоксид азоту, аміак, азотна кислота, сірчана кислота), небезпечні забруднюючі речовини (ванадій та його сполуки, залізо та його сполуки, марганець та його сполуки, хром та його сполуки, мідь та її сполуки, ацетон, бутилацетат, гідразін гідрат, ксилол, толуол, етилцелозольв, спирт бутиловий, спирт етиловий, масло мінеральне, уайт-спірит, фтористий водень, фториди добре та погано розчинні

неорганічні), інші забруднюючі речовини (натрію гідроокис, емульсол), парникові гази (діоксид вуглецю, оксид діазоту, метан).

Потенційний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у випадку роботи пускорезервної котельні складає 974,8 т в рік (фактичний викид за 2009 рік – 27,258 т).

11.4. Використання альтернативних джерел енергії

На підприємствах області як паливо у значних обсягах використовуються відходи деревини.

На ТОВ „ОДЕК" Україна (Рівненський район, смт Оржів) на відходах виробництва (деревині) працюють котли KAN-4300, потужністю 5 МВт, і VINCKE-SAS, потужністю 15,7 МВт; на ТОВ «Свиспан Лімітед» та ТОВ «Костопільський фанерний завод» (м. Костопіль) - 6 котлів різних типів; на ДП «Рівненська сірникова фабрика» (м. Березне) - на відходах виробництва (деревині) працюють 2 котли.

За рахунок експлуатації на підприємствах області котлів з використанням відходів виробництва (деревини), відбувається економія природного газу.

На ТзОВ СП «Нива» (Дубенський цукровий завод) відбулося переобладнання котлоагрегатів на роботу з використанням твердого палива (вугілля).

На ВАТ «Волинь-Цемент» (м. Здолбунів) частково впроваджено проект переводу печей випалу клінкеру з природного газу на вугілля. Після реалізації проекту можливе вивільнення газу в обсязі до 270 млн. $м^3$ в рік.

12. ВПЛИВ ТРАНСПОРТУ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

12.1. Транспортна система області

12.1.1. Обсяги транспортних перевезень

Протягом 2009 р. транспортними системами області перевезено 23,2 млн. т вантажів та 132,0 млн. пасажирів. Обсяги транспортних перевезень наведені у таблиці 12.1.

Таблиця 12.1. Обсяги транспортних перевезень

Вид транспорту	*Рік*	*Перевезено вантажів*		*Вантажообіг*		*Перевезено пасажирів*		*Пасажирообіг*	
		млн. т	*у % до 2000р.*	*млн. т км*	*у % до 2000р.*	*млн. Пас.*	*у % до 2000р.*	*млн. пас. км*	*у % до 2000р.*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Залізничний	2000	3,5	–	–	–	8,2	–	–	–
	2005	7,3	207,2	–	–	7,6	92,3	–	–
	2006	8,5	242,5	–	–	7,5	92,1	–	–
	2007	9,7	276,8	–	–	7,2	88,1	–	–
	2008	8,8	252,4	–	–	7,8	95,5	–	–
	2009	6,0	171,4	–	–	6,8	82,9	–	–
Автомобільний[1]	2000	15,5	–	434,1	–	78,9	–	922,3	–
	2005	18,4	119,0	939,5	216,4	92,7	117,5	1447,4	156,9
	2006	18,9	122,3	1227,7	282,8	94,4	119,7	1527,5	165,6
	2007	19,6	126,8	1255,8	289,3	97,4	123,5	1732,2	187,8
	2008	21,3	137,4	1448,6	333,7	93,9	119,0	1550,2	168,1
	2009	17,2	110,9	1249,2	287,8	91,6	116,1	1215,0	131,7
Водний	2000	–	–	–	–	–	–	–	–
	2005	–	–	–	–	–	–	–	–
	2006	–	–	–	–	–	–	–	–
	2007	–	–	–	–	–	–	–	–
	2008	–	–	–	–	–	–	–	–
	2009	–	–	–	–	–	–	–	–
Авіаційний	2000	–	–	–	–	–	–	–	–
	2005	–	–	–	–	–	–	–	–
	2006	–	–	–	–	–	–	–	–
	2007	–	–	–	–	–	–	–	–
	2008	–	–	–	–	–	–	–	–
	2009	–	–	–	–	–	–	–	–
Трубопровідний	2000	–	–	–	–	–	–	–	–
	2005	–	–	–	–	–	–	–	–
	2006	–	–	–	–	–	–	–	–
	2007					–	–	–	–
	2008	–	–	–	–	–	–	–	–
	2009	–	–	–	–	–	–	–	–
Міський електротранспорт	2000	–	–	–	–	36,5	–	142,8	–
	2005	–	–	–	–	31,6	86,4	126,3	88,4
	2006	–	–	–	–	33,6	92,1	134,6	94,3
	2007	–	–	–	–	29,1	79,6	119,0	83,3
	2008	–	–	–	–	30,4	83,2	124,6	87,3
	2009	–	–	–	–	33,6	92,1	138,0	96,6

Продовження таблиці 12.1

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Всього	2000	19,0	–	–	–	123,6	–	–	–
	2005	25,7	135,3	–	–	131,9	106,7	–	–
	2006	27,4	144,5	–	–	135,5	109,6	–	–
	2007	29,3	154,5	–	–	133,7	108,2	–	–
	2008	30,1	158,6	–	–	132,1	106,9	–	–
	2009	23,2	122,1	–	–	132,0	106,8	–	–

Примітка: [1]З урахуванням комерційних перевезень виконаних фізичними особами-підприємцями (вантажні – з 2005 р., пасажирські – з 2000 р.).

У 2009 р. пасажирообіг автомобільного транспорту з урахуванням пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями становив 1215,0 млн. пас. км.

Вантажообіг автомобільного транспорту з урахуванням комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями у 2009 р. складав 1249,2 млн. т км.

Як і в попередні роки, основними забруднювачами атмосферного повітря області залишилися пересувні засоби. Найбільші концентрації забруднюючих речовин від пересувних джерел спостерігалися у районних центрах області та у містах Рівне, Кузнецовськ, Дубно, де спостерігається найбільше скупчення автотранспорту.

Таблиця 12.2. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від окремих видів автотранспорту підприємств області тис. т.

Роки	*Вантажні автомобілі*	*Пасажирські автобуси*	*Пасажирські легкові автомобілі*	*Спеціальні легкові автомобілі*	*Спеціальні нелегкові автомобілі*
2005	9,3	1,5	2,8	0,8	1,9
2006	9,1	1,5	2,9	0,8	1,7
2007	8,0	1,1	2,8	0,7	1,5
2008	7,5	0,9	2,8	0,6	1,4
2009	6,7	0,8	2,5	0,6	1,1

12.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

В області нараховується 146027 автомобілів різних груп, основним видом палива яких є бензин. Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел в 2009 році склали 42,7 тис. тонн, в тому числі від використання бензину – 28,3 тис. тонн (66,3 % від загальних викидів).

Групування автомобілів за конструкцією, яка дозволяє використовувати паливо (незалежно від фактичного використання палива) наведено в табл. 12.3.

*Таблиця 12.3. Групування автомобілів за конструкцією, яка дозволяє використовувати паливо (незалежно від фактичного використання палива) у 2009 році**

Тип автомобіля (одиниць)	*Всього*	*За видами палива*					
		бензин	*дизпаливо*	*зріджений нафтовий газ*	*стиснений газ*	*Стиснений газ і бензин*	*дизпаливо та стиснений природний газ*
Автотранспортні засоби	146027	101116	40316	2100	154	2339	2
Легкові автомобілі	107653	87462	17904	1848	3	436	–
Вантажні бортові	7285	4146	2616	46	38	439	–
Самоскиди	4334	2226	1739	12	15	341	1
Сідлові тягачі	2585	239	2259	5	9	73	–
Спеціальні вантажні автомобілі	5788	2342	2758	63	72	552	1
Пасажирські автобуси	3662	892	2570	9	8	183	–
Інші транспортні засоби	14720	3809	10470	117	9	315	–

* За даними управління ДАІ УМВС України в Рівненській області.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива наведено в таблиці 12.4.

Таблиця 12.4. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря пересувними джерелами забруднення від використання окремих видів палива

Роки	*Обсяги викидів[1], тис. т*	*У тому числі від використання*			*Частка викидів забруднюючих речовин від використання бензину у загальних обсягів викидів, %*
		бензину	*газойлів (дизельного палива)*	*зрідженого та стисненого газу*	
2000	35,6	32,0	2,3	1,3	89,9
2005	40,4	35,8	3,3	1,3	88,6
2006	37,9	32,8	3,6	1,5	86,5
2007	47,7	30,0	14,8	2,9	62,9
2008	45,3	29,9	12,6	2,8	66,0
2009	42,7	28,3	11,6	2,8	66,3

Примітка: [1] У 2005 р., 2006 р. включені викиди від автотранспорту, 2007 р., 2008 р. – від автотранспорту, залізничного, авіаційного транспорту та виробничої техніки.

12.2. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля

Загальний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту в 2009 році перевищує загальні викиди від стаціонарних джерел на 32,7 тис. т, що свідчить про більш негативний вплив автотранспорту на довкілля ніж від підприємств області.

В останні роки спостерігається збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту у зв'язку зі збільшенням його кількості. Існує велике навантаження на основні дороги м. Рівне та в цілому області, внаслідок чого має місце значне забруднення атмосферного повітря в центрі м. Рівне та в інших містах області. З метою зменшення викидів від пересувних джерел в області впроваджується переведення автотранспорту на газобалонне устаткування.

13. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

13.1. Екологічна політика області

Рівненщина відноситься до регіонів України з помірним рівнем промислового навантаження і забруднення довкілля. Завдяки впровадженню сучасних технологій, застосуванню інноваційних, ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій, освоєнню нових видів конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності використання виробничих потужностей, розширенню ринків збуту, в області забезпечується стале зростання обсягів випуску промислового виробництва, різкого збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу, скидів у водойми та розміщення відходів при цьому не спостерігається.

В цілому в області у 2009 р. викинуто в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел 52,7 тис. т забруднюючих речовин, що на 8,6 тис. т менше, ніж у 2008 р. Скинуто у поверхневі водні об'єкти 113,0 млн. $м^3$ зворотних вод, що на 13,7 млн. $м^3$ менше попереднього звітного періоду, у складі цих вод: нормативно очищених – 27,3 млн. $м^3$, неочищених – 2,1 млн. $м^3$, недостатньо очищених – 21,5 млн. $м^3$, нормативно чистих без очистки – 62,1 млн. $м^3$.

В усіх галузях економіки регіону протягом року утворено 1,370 тис. т (2008 р. – 1,443 тис. т) відходів I-III класів небезпеки.

Як і в попередні роки, у звітному періоді основний внесок у забруднення довкілля області припав на хімічну, деревообробну промисловість, промисловість будівельних матеріалів, машинобудування, виробництво тепла та житлово-комунальне господарство.

Специфікою регіону є вкрай нерівномірне просторове поширення забруднення, викликане концентрацією промислового потенціалу, в основному, в центральній частині області, а також наявність цілої низки локальних екологічних проблем, розв'язання яких потребує посиленої уваги з боку місцевих органів влади та залучення значних фінансових ресурсів.

До таких проблем необхідно віднести:

- невідповідність якості окремих поверхневих водотоків області існуючим нормативам через неефективну роботу очисних споруд в населених пунктах та порушення гідрологічного режиму в басейнах річок;
- забруднення довкілля побутовими відходами у зв'язку з відсутністю на регіональному рівні ефективної системи збору та сортування окремих видів відходів як вторинної сировини.
- радіоактивне забруднення північних районів області внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;
- низька ефективність контролю у сфері охорони біологічних і, насамперед, лісових ресурсів регіону.

13.2. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

З метою поліпшення екологічного стану та посилення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства на території області в 2009 році державною екологічною інспекцією в Рівненській області проведено 1331 перевірка. За виявлені порушення природоохоронного законодавства притягнуто до адміністративної відповідальності 1412 осіб. Накладено штрафів на суму – 163,268 тис. грн., стягнуто – 137,394 тис. грн.

За збитки, нанесені державі в результаті порушення природоохоронного законодавства, пред'явлено 206 претензій та позовів на загальну суму 605,035 тис. грн. та стягнуто 147 претензій на суму 181,563 тис. грн.

Здійснено 15 призупинки об'єктів господарської діяльності.

Основні показники роботи держекоінспекції щодо додержання вимог природоохоронного законодавства наведені в таблиці 13.1.

Таблиця 13.1. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2007	2008	2009
1	Кількість перевірених об'єктів	од.	7623	3386	1331
2	Складено актів перевірок	од.			
3	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	1664	1696	1404
4	Притягнуто до адміністративної відповідальності	чол./ грн.	1662/ 116391	1690/ 142324	1412/ 163268
5	Стягнуто адміністративних штрафів	грн.	102060	125154	137394
6	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ грн.	200/ 568063	205/ 504727	206/ 605035
7	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ грн.	139/ 77180	161/ 185921	147/ 181563
8	Прийнято рішень про обмеження, тимчасову заборону (зупинення) господарської діяльності	од.	28	23	16
9	Прийнято рішень про призупинення фінансування будівництва (реконструкції) об'єктів	од.	-	-	-
10	Кількість дозволів виданих на відновлення господарської діяльності та фінансування	од.	-	-	-
11	Кількість об'єктів, на яких виявлено перевищення встановлених екологічних нормативів, дозволів або лімітів	од.	75	73	413
11.1	на спеціальне водокористування	од.	40	35	125
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	15	13	69
11.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	15	10	73
11.3	на утворення та розміщення відходів	од.	39	28	146
12	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	-	-	-
13	Кількість матеріалів про порушення, що містили ознаки злочину, переданих на розгляд в правоохоронні органи (прокуратури, внутрішніх справ, СБУ)	од.	5	23	26

13.3. Моніторинг навколишнього природного середовища

Функціонування системи моніторингу довкілля в області у 2009 р. здійснювалось відповідно до Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, постанов Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 “Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля” зі змінами, від 17.05.2002 № 1551 “Про затвердження Положення про міжвідомчу комісію з питань моніторингу довкілля”, від 20.07.1996 № 815 "Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод", від 9.03.1999 № 343 “Про затвердження Порядку організації та проведення моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря”, від 20.08.1993 № 661 “Про затвердження Положення про моніторинг земель”, розпорядження голови облдержадміністрації від 18.05.1998 № 304 „Про організацію виконання в області постанови Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 № 391 „Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля”, Положення про обласну міжвідомчу комісію з питань моніторингу довкілля (затверджене головою облдержадміністрації 30.12.2004 р.), угод про взаємодію між суб’єктами системи обласного екологічного моніторингу.

Координація робіт здійснення моніторингу довкілля покладається на Міжвідомчу комісію з питань моніторингу довкілля.

Суб’єктами системи екологічного моніторингу в області є спеціально уповноважені органи міністерств й відомств, управління обласної державної адміністрації, підприємства, установи та організації:

1. Держане управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області
2. Державна екологічна інспекція в Рівненській області
3. Рівненська геологічна експедиція державного регіонального геологічного підприємства “Північгеологія”
4. Рівненський обласний центр з гідрометеорології
5. Рівненське обласне управління меліорації і водного господарства (Рівненська гідрогеолого-меліоративна експедиція)
6. Держсанепідемслужба у Рівненській області ДЗ „Рівненська обласна, санітарно-епідеміологічна станція”
7. Рівненський проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції “Облдержродючість”
8. Центр з організації радіологічного контролю в агропромисловому комплексі області облдержадміністрації
9. Головне управління ветеринарної медицини в Рівненській області
10. Головне управління Держкомзему у Рівненській області
11. Рівненське обласне управління лісового та мисливського господарства (Рівненська лісова випробувальна радіологічна лабораторія)
12. РОВКП ВКГ “Рівнеоблводоканал”

Моніторинг довкілля на території області реалізується через незалежні відомчі мережі спостережень суб'єктів моніторингу, відповідно до своїх функціональних завдань за відомчими програмами і планами робіт. Суб'єкти моніторингу здійснюються спостереження за станом компонентів довкілля, зокрема:

Державна екологічна інспекція в Рівненській області:

- джерел промвикидів в атмосферу підприємствами області та викидів пересувних джерел викидів (вміст забруднюючих речовин);
- поверхневих вод водних об'єктів області (гідрохімічні показники);
- джерел скидів стічних вод підприємств області (гідрохімічні показники);
- ґрунтів різного призначення, у т.ч. на природоохоронних територіях (вміст забруднюючих речовин).

Рівненський обласний центр з гідрометеорології здійснює:

- гідрометеорологічних умов та явищ, в т. ч. стихійних;
- атмосферного повітря і атмосферних випадінь (радіологічні спостереження);
- поверхневих вод річок Горинь, Устя (гідрохімічні спостереження), в зоні впливу РАЕС та ХАЕС (радіологічні спостереження);
- ґрунтів в зоні впливу РАЕС та ХАЕС (радіологічні спостереження).

Рівненське обласне управління меліорації і водного господарства:

- поверхневих вод у прикордонних створах (гідрохімічні спостереження), в зонах впливу ХАЕС та РАЕС (радіологічні та гідрохімічні спостереження);
- джерел скидів стічних вод РАЕС (радіологічні та гідрохімічні спостереження);
- меліорованих і прилеглих до них земель (еколого-меліоративні спостереження).

Рівненська геологічна експедиція ДП „Північгеологія":

- ґрунтових та міжпластових вод (гідрогеологічні, гідрохімічні дослідження);
- екзогенних геологічних процесів (видові і просторові характеристики, активність прояву).

Держсанепідемслужба у Рівненській області ДЗ „Рівненська обласна, санітарно-епідеміологічна станція":

- атмосферного повітря в населених пунктах та зонах розміщення промислових об'єктів (підфакельні спостереження);
- поверхневих вод водних об'єктів, що зазнають найбільшого антропогенного впливу (санітарно-хімічні, бактеріологічні та радіометричні дослідження);
- підземних джерел та об'єктів централізованого водопостачання (санітарно-хімічні, бактеріологічні та радіометричні дослідження);
- ґрунтів та звалищ твердих побутових відходів (санітарно-хімічні бактеріологічні дослідження, солі важких металів, пестициди).

Рівненський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції "Облдержродючість":

- ґрунтів земель сільськогосподарського призначення (токсикологічні та радіологічні дослідження);
- сільськогосподарської продукції і кормів (токсикологічні та радіологічні дослідження);
- поверхневих вод водних об'єктів і колодязів на землях сільськогосподарського призначення (токсикологічні та радіологічні дослідження).

Центр з організації радіологічного контролю в агропромисловому комплексі області облдержадміністрації:

- продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах та особистих господарствах населення 6-ти радіоактивно забруднених районів Рівненської області (радіологічні дослідження);
- продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах та особистих господарствах населення області (радіологічні дослідження).

Головне управління ветеринарної медицини в Рівненській області:

- продуктів та сировини тваринного походження, кормів, прижиттєвої діагностики тварин (радіологічні дослідження);
- харчової продукції та продовольчої сировини (токсикологічні і радіологічні дослідження).

Головне управління Держкомзему у Рівненській області здійснює ведення поточного обліку земель з метою вивчення структури землекористування, трансформації земель залежно від їх цільового призначення, стану та якості ґрунтів, стану рослинного покриву, відновлення порушених земель, стану і використання земельних ресурсів та підготовка статистичних звітів про наявність земель та розподіл їх за власниками, землекористувачами, угіддями та видами економічної діяльності.

Рівненське обласне управління лісового та мисливського господарства :

- лісових насаджень області (лісопатологічні обстеження);
- ґрунтів у лісах (радіологічний контроль);
- лісогосподарської продукції (радіологічний контроль).

РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал":

- питної води централізованих мереж водопостачання (вміст забруднюючих речовин);
- поверхневих вод вище і нижче скидів очисних споруд підприємства і його дільниць (гідрохімічні визначення);
- стічних вод з очисних споруд підприємства і його дільниць (гідрохімічні визначення).

Узагальнення результатів моніторингових спостережень (збір, обробка, систематизація та аналіз інформацій від суб'єктів державного екологічного моніторингу) здійснюється держуправлінням охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області. Поповнюються інформаційні масиви комп'ютерного банку екологічних даних інформаційної системи

держуправління, який містить оперативну та ретроспективну інформацію про стан навколишнього природного середовища і природних ресурсів області.

Результати моніторингових спостережень регулярно раз на місяць висвітлюються на веб-сторінці держуправління (www.ecorivne.gov.ua у рубриці „Екологічний бюлетень") та веб-сторінці Інформаційно-аналітичного центру Мінприроди.

Моніторинг за якісним станом водних об'єктів у прикордонних з Республікою Білорусь створах спостережень щодо можливих транскордонних забруднень басейну р. Прип'ять, проводиться на доручення Служби безпеки України і відповідних доручень Кабінету Міністрів України та Мінприроди. Щомісяця на річках Прип'ять, Простир, Стир, Стохід, Льва, Горинь проводиться визначення показників: вмісту важких металів (заліза загального, кадмію, марганцю, міді, нікелю, свинцю, хрому загального, цинку) та органічних речовин (за $БСК_5$ та ХСК). Інформація за результатами моніторингу надається до Департаменту екологічної безпеки та Держекоінспекції Мінприроди.

Обласна система спостережень за станом довкілля та програми моніторингових спостережень суб'єктів моніторингу в 2009 р. представлені у таблицях 13.2, 13.3.

Таблиця 13.2. Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	**Міністерство охорони навколишнього природного середовища**									
1.1	Державна екологічна інспекція в Рівненській області	-	179	216	187	-	-	-	-	106
1.2	Рівненська геологічна експедиція	-	-	-	-	-	-	18	-	-
2	**Міністерство з питань НС та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи**									
2.1	Рівненський обласний центр з гідрометеорології	3	-	5	-	-	-	-	-	6

Продовження таблиці 13.2

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
2	**Міністерство охорони здоров'я**									
2.1	Держсанепідемслужба у Рівненській області ДЗ „Рівненська обласна, санітарно-епідеміологічна станція"	96	-	67	-	-	-	877	-	138
3	**Міністерство аграрної політики**									
3.1	Рівненський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції	-	-	-	-	-	-	-	-	29
4	**Держкомводгосп**									
4.1	Рівненське обласне управління меліорації і водного господарства	-	-	5	-	-	-	54	-	1471
5	**Держбуд**									
5.1	РОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал"	-	-	4	4	-	-	-	-	

Таблиця 13.3. Здійснення моніторингу довкілля за регіональними (місцевими) програмами природоохоронних заходів

№ з/п	*Назва регіональної (локальної) програми моніторингу довкілля*	*Суб'єкти моніторингу довкілля, що залучені до виконання програм*	*Основні рекомендації, що надаються за результатами впровадження регіональних програм*
1.	Програма аналітичного контролю поверхневих вод Рівненської області на 2009 р.	Державна екологічна інспекція в Рівненській області	Екологічне обгрунтування якості води в річках за гідрохімічними показниками та управління станом поверхневих вод області
2.	Програма аналітичного контролю ґрунтів і відходів на 2009 р.	Державна екологічна інспекція в Рівненській області	Визначення вмісту забруднювачів для екологічної оцінки стану ґрунтів різного призначення (в т.ч. на природоохоронних територіях)
3.	Програма спостережень за радіоактивним забрудненням природного середовища у зоні діючих атомних електростанцій (на мережі Державної гідрометеорологічної служби України в межах Рівненської та Хмельницької областей)	Рівненський обласний центр з гідрометеорології	Гама-зйомка місцевості в точках відбору проб ґрунту (потужність експозиційної дози гама-випромінювання); відбір проб води (сумарна-бета активність проб води); відбір проб ґрунту (гама-випромінюючі радіонукліди Cs^{137}, K^{40} в пробах води та ґрунту)
4.	Програма поліпшення якості базових спостережень за забрудненням та моніторингу навколишнього природного середовища на базовій мережі Держкомгідромету (в межах Рівненської області та за атмосферними випадіннями в межах 8-ми західних областей України)	Рівненський обласний центр з гідрометеорології	Щоденні вимірювання потужності експозиційної дози гама-випромінювання; щоденний відбір проб атмосферних випадінь (сумарна-бета активність); експедиційні обстеження радіаційної ситуації в районах розташування АЕС (гама-випромінюючі радіонукліди Cs^{137}, K^{40} в пробах води, ґрунту, атмосферних випадінь)
5.	Програма державного гідрохімічного та радіологічного моніторингу Дніпровського басейну	Рівненська гідрогеолого меліоративна експедиція	Оцінка якості поверхневих вод за гідрохімічними і радіологічними показниками
6.	Програма моніторингу меліорованих і прилеглих до них земель	Рівненська гідрогеолого – меліоративна експедиція	Прогнозування рівневого режиму. Оцінка меліоративного стану осушуваних с/г угідь та технічного стану гідромеліоративних систем. Оцінка якості ґрунтових, дренажних і поверхневих вод за гідрохімічними показниками на осушуваних землях
7.	Дозиметрична паспортизація населених пунктів області	Центр "Облдержродючість"	Розрахунок доз опромінення населення
8.	Еколого-агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення	Центр "Облдержродючість"	Складання агрохімічних паспортів оцінки родючості земель; складання картограм вмісту поживних речовин і різних видів забруднювачів; розробка проектно-кошторисної документації хімічної меліорації на вапнування кислих ґрунтів; розробка рекомендацій із застосування добрив

13.4. Державна екологічна експертиза проектної документації. Результати еколого-експертної діяльності держуправління

Еколого-експертний підрозділ Держуправління охорони навколишнього природного середовища в області є складовою частиною Системи державної екологічної експертизи Міністерства охорони навколишнього природного середовища, Положення про яку затверджене наказом Мінприроди України від 12.10.2004 № 389.

Протягом 2009 р. еколого-експертна діяльність здійснювалась за такими напрямками:

- організація і практичне здійснення державної екологічної експертизи проектів на об'єктах, які проходять комплексну державну експертизу в Рівненській філії та у галузевих (міжгалузевих) службах ДП "Укрдержбудекспертиза";
- проведення державної екологічної експертизи у відокремленому порядку стосовно проектів на об'єктах, які не підлягають комплексній державній експертизі (у випадках, коли реалізація таких об'єктів може становити екологічну небезпеку), чи є спеціалізовано природоохоронними;
- розгляд попередніх пропозицій щодо можливості реалізації проектів;
- участь у приймальних комісіях з приймання в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, у роботі обласної архітектурно-містобудівної ради, робочої групи з розгляду матеріалів щодо розміщення об'єктів нафтопродуктозабезпечення в області;
- контроль забезпечення замовником експертизи врахування громадських інтересів стосовно об'єктів державної екологічної експертизи;
- виконання завдань і доручень відділу державної екологічної експертизи та контролю Мінприроди України щодо питань, які стосуються проблематики держекоекспертизи та матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС), підготовка звітів щодо підсумків діяльності підрозділу;
- подання до Мінприроди України запитів та пропозицій з актуальних питань держекоекспертизи та ОВНС;
- інформування державної екологічної інспекції в Рівненській області про видані позитивні висновки держекоекспертизи та про участь в роботі комісій з приймання в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів;
- розгляд скарг, звернень громадськості з питань екологічної безпеки об'єктів державної екологічної експертизи;
- підготовка інформацій на запити Мінприроди України, облдержадміністрації, прокуратури, громадськості тощо.

В основному еколого-експертна діяльність полягала в проведенні державної екологічної експертизи проектів будівництва (ТЕО, ТЕР, проекти, робочі проекти на будівництво нових та розширення, реконструкцію, технічне переозброєння діючих підприємств) та матеріалів оцінки впливу на стан навколишнього середовища діяльності діючих об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку. Всього у 2009 р. було проведено 82

експертиз проектних матеріалів, 60 матеріалів оцінено позитивно, 21 оцінено негативно і направлено на доопрацювання та 1 відхилений (табл. 13.4).

Таблиця 13.4. Еколого-експертна діяльність у 2009 р.

№ з/п	Виконана робота	Кількість	*Позитивно оцінено*	*Повернуто на доопрацювання та оцінено негативно*	*% відхилених*
1	Усього проведено експертиз	82	60	22	26,8
1.1	з них, в рамках комплексної державної експертизи	62	40	22	35,5
1.2	у відокремленому порядку (самостійно)	20	20	-	-

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31.10.2007 № 1269 "Про порядок затвердження інвестиційних програм і проектів будівництва та проведення їх державної експертизи" державна екологічна експертиза проектів будівництва об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, проводилась у складі комплексної державної експертизи за довгостроковою угодою з Філією ДП "Укрдержбудекспертиза" у Рівненській області. В 2009 р. у складі комплексної державної експертизи проведено 62 екологічні експертизи, що становить 75,6 % від загальної кількості (у 2008 р. – відповідно 41 і 48,2 %).

У 2009 р. в порівнянні з попереднім роком кількість проведених державних екологічних експертиз зменшилась (у 2008 р. – 85 експертиз) внаслідок зменшення кількості проектних матеріалів, які надходили у відокремленому порядку (самостійно).

Найбільш значимими позитивно оціненими проектними матеріалами за звітний період були:

- робочий проект "Будівництво ливарного виробництва по ливарній переробці чорних та кольорових металів в м. Рівне, вул. Млинівська, 23-Б (II-IV черга будівництва)";
- робочий проект "Будівництво нового заводу по виробництву щебеню і гравію на ВАТ "Вирівський кар'єр";
- проектно-кошторисна документація "Геологічне вивчення ділянки Острозького родовища підземних мінеральних вод, де розташована свердловина № 2, у т. ч. дослідно-промислова розробка";
- матеріали оцінки впливу на навколишнє середовище "Технічне переоснащення технологічного обладнання для плавки тугоплавких матеріалів з базальтових порід в існуючому приміщенні (дослідно-промислова установка) Рівненська обл., м. Костопіль, вул. Гвардійська, 7";
- робочий проект "Будівництво гідротехнічних та меліоративних споруд на території Вільбівненської сільської ради Острозького району Рівненської області (перша черга будівництва)";
- проект "Переведення обертових печей № 2, 3, 7, 4, 5, 6 ВАТ "Волинь-Цемент" на вугільне паливо";

- проект “Свиспан Лімітед”, м. Костопіль. Технічне переоснащення виробництва ламінованих плит з установкою лінії “Вемгьонер”;
- проект розробки кар’єру з видобутку бурштину на родовищі “Володимирець Східний” у Володимирецькому районі Рівненської області.

Як і в попередні роки, приділялась увага питанням розміщення, будівництва та реконструкції автозаправних станцій на території області, які за постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2001 № 142 увійшли до “Переліку видів діяльності та об’єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 № 554. Спеціалісти еколого-експертного підрозділу постійно брали участь у роботі робочої групи з розміщення об’єктів нафтопродуктозабезпечення в області при управлінні з питань будівництва та архітектури облдержадміністрації. У 2009 р. проведено 7 експертиз проектної документації на будівництво (реконструкцію) АЗС та матеріалів оцінки впливу на навколишнє середовище діяльності діючих АЗС.

При розгляді проектів будівництва екологічно небезпечних об’єктів обов’язково зверталась увага на наявність матеріалів врахування громадських інтересів відповідно до вимог ДБН А.2.2-1-2003 “Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище (ОВНС) при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд”, зокрема, відомостей про опублікування в ЗМІ “Заяв про наміри”, “Заяв про екологічні наслідки планованої діяльності”, проведення громадських обговорень тощо.

Інформація еколого-експертного підрозділу про висновки державної екологічної експертизи щомісячно розміщується на веб-сторінці держуправління охорони навколишнього природного середовища в області.

У 2009 р. спеціалістами еколого-експертного підрозділу розглянуті і надані відповіді на 25 звернень громадян та громадських організацій з питань державної екологічної експертизи.

Ефективній роботі еколого-експертного підрозділу сприяло використання електронної нормативно-правової бібліотеки “Буд-Інформ” та мережі Інтернет.

13.5. Економічні засади природокористування

Відносини між людиною та природою з кожним роком все більше загострюються, створюючи і поглиблюючи основну проблему планети Земля — проблему екологічної безпеки людства. Сучасні темпи науково-технічного прогресу набрали небувалих обертів і значно відірвалися від заходів захисту навколишнього природного середовища. Тільки з 70-х років XX ст. багато країн світу підхопили ідею охорони та бережного ставлення до довкілля. На Стокгольмській конференції ООН з навколишнього середовища в 1972 році було прийнято два основні документи - Декларацію принципів і План заходів, стала поворотним пунктом в екологічній політиці держав і міжнародного співтовариства.

На конференції вперше було сформульовано ідеї екологічно орієнтованого розвитку, при якому зростання добробуту людей не повинно супроводжуватися погіршенням навколишнього природного середовища і деградацією природних систем. Ці принципи означають відхід від споживацької концепції природокористування і поступовий перехід до усвідомлення необхідності платності за природокористування, за забруднення та погіршення якості навколишнього природного середовища.

Одним з ефективних інструментів екологічного регулювання світова спільнота вважає екологічні податки, які є порівняно новими в національних податкових системах і постійно вдосконалюються. Так, у Порядку денному на XXI століття, прийнятому конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (3-14 червня 1992 р.), зазначається: «За сприяння та підтримки регіональних і міжнародних економічних та екологічних організацій на також неурядових науково-дослідних установ, урядам слід заохочувати проведення досліджень та аналізу ефективних методів використання економічних механізмів і стимулювання, приділяючи при цьому особливу увагу таким ключовим питанням, як… роль екологічного оподаткування з урахуванням національних умов».

Як і в різних країнах в Україні екологічні податки не є бюджето утворюючими, їх основна мета – стимулювання платника до позитивної з точки зору охорони навколишнього природного середовища поведінки, на відміну від енергетичних чи транспортних податків, яким більше властива фіскальна функція.

Кошти, які мають компенсувати шкоду, нанесену довкіллю, і сплачуються суб'єктами господарської діяльності у вигляді зборів за спецкористування природними ресурсами та за забруднення навколишнього природного середовища, у економічному вимірі навіть наближено не співвідносяться з тим техногенним навантаженням, яке завдає виробнича діяльність суспільства на довкілля.

На сучасному етапі у національній податковій системі інструменти екологічного регулювання тільки проходять стадію становлення і потребують особливого вдосконалення. Тому нормативно-правова база кожен рік зазнає деяких змін в пошуках найбільш економічного та ефективного механізму розподілу природно-ресурсної ренти між власником (народом) та користувачем.

Зокрема, з 01.01.2009 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо поводження з радіоактивними відходами» (№ 515-VI від 17.09.2008 р.), на виконання якого з 01.05.2009 р. сплачується збір за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та за тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками. Всі кошти від сплати цього збору надходять до Державного бюджету України з метою формування Фонду для забезпечення фінансування робіт у сфері поводження з радіоактивними відходами, які

утворюються на АЕС України та інших підприємствах, а також джерел його формування та спрямування коштів Фонду на виконання Державної програми поводження з радіоактивними відходами.

27.12.2008 р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження розміру щомісячного збору за користування радіочастотним ресурсом України». Ставки щомісячного збору протягом восьми років не переглядалися, тому Постановою розмір ставки щомісячного збору збільшено на індекс споживчих цін за період з 2001 до 2006 роки – 158,5 % (або в 1,58 рази). Постанова вступила в дію з 01.01.2009 р.

З 1 лютого 2009 року вступив в силу Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 10.12.2008 № 639 „Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря", зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21.01.2009 за № 48/16064.

Методика встановлює порядок визначення розмірів відшкодування заподіяних збитків у результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб). Нова методика не застосовується до суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з впливом фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря, та при виявленні порушень стосовно викидів із пересувних джерел.

Загалом Методика застосовується при виявленні наднормативних викидів за результатами державного контролю, який проводиться державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища.

В 2009 році Мінприроди затвердило Методику розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів (Наказ від 20.07.2009 № 389, зареєстрований в Мінюсті України 14.08.2009 № 767/16783), яка встановлює єдині вимоги до визначення вказаних збитків, завданих суб'єктами господарювання (фізичними і юридичними особами), що призвели до забруднення водних об'єктів, у тому числі пов'язаного із самовільними та аварійними скидами у водний об'єкт забруднюючих речовин із зворотними водами або речовин у складі сировини, продукції чи відходів, крім випадків забруднення територіальних і внутрішніх морських вод та виключної морської економічної зони України із суден, кораблів та інших плавучих засобів; та до забруднення поверхневих та підземних вод під впливом полігонів (сміттєзвалищ) твердих побутових та промислових відходів.

Також, в зв'язку з економічною ситуацією, в державі діючим законодавством передбачена щорічна індексація нормативів збору за забруднення довкілля, за спеціальне водокористування, за спеціальне використання лісових ресурсів, за геологорозвідувальні роботи, виконані за

рахунок Державного бюджету, нормативів платежів за користування надрами для видобування корисних копалин.

Хоча на сьогодні одним із важливих складових екологічної політики України є формування економічних та економіко-правових основ раціонального природокористування і охорони навколишнього природного середовища, створити дієву економічну зацікавленість підприємств у зниженні ризику забруднення навколишнього природного середовища та ощадливому використанні природних ресурсів не вдається.

За оцінками експертів територія України за техногенним навантаженням на природне середовище у 4-5 разів перевищує аналогічний показник розвинених країн.

Недосконалий діючий механізм „забруднювач платить" на сьогодні не виконує своє основне завдання - стимулювання суб'єктів господарювання як найширше запроваджувати у виробничій діяльності ефективні природоохоронні, ресурсозберігаючі заходи та новітні технології.

За підрахунками Національної Академії Наук України неекологічність господарської діяльності щороку завдає Україні збитків на 10 млрд. дол.

Тому основними напрямками удосконалення екологічного законодавства в її економічній складовій є:

по-перше - наближення вартості природних ресурсів до реальної, а саме такої вартості, щоб у підприємців чи виробників навіть думки не виникало, що взятий у природи ресурс можна використати неефективно;

по-друге - підвищення цінності природи у свідомості людей, і особливо - у політиці держави, діяльність якої сьогодні, на жаль, спрямована на інтенсивне користування природними ресурсами.

Тобто, потрібен відхід від традиційної "ресурсної і споживацької" стратегії розвитку, що потребує зміни поведінки суспільства, розроблення нових концепцій державного управління, підприємницької діяльності, зміни методології оцінки ролі та значення екосистем у житті людини і суспільства.

Світовий досвід показує, якщо виділяти на охорону природного довкілля менш ніж 3 % ВВП, то коштів вистачить лише на утримання персоналу та здійснення термінових заходів. Витрачаючи 5 %, можна стабілізувати екологічну ситуацію і поступово її поліпшувати. Для вирішення проблем, пов'язаних із нормалізацією ситуації в зонах екологічного лиха, потрібно 7-10 % ВВП. В Україні на всі природоохоронні заходи за останні роки виділяли тільки 0,5 % ВВП.

13.5.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

В Рівненській області, як в Україні взагалі, впроваджено основні засади економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, базовими елементами якого є:

– збір за забруднення навколишнього природного середовища;

– грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності;

– система фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів природоохоронних фондів різних рівнів (державного, обласного, місцевих).

– система зборів за спеціальне використання природних ресурсів (водних, земельних, лісових, мінеральних, біологічних тощо);.

З 1999 року збір за забруднення довкілля в державі став обов'язковим податковим збором, таким як до цього були збори за спецвикористання природних ресурсів.

Але, на відміну від зборів за спецкористування природних ресурсів, які зараховуються до загальних бюджетів і використовуються на загальні потреби суспільства, кошти зборів за забруднення довкілля акумулюються на спеціальних рахунках. Ці кошти і складають найвагомішу частину фондів охорони навколишнього природного середовища, які були створені державою з метою концентрації коштів і цільового фінансування природоохоронних та ресурсозберігаючих заходів (ст.47 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища").

Природоохоронні фонди створені на Державному, обласному та місцевому рівнях. Фонди мають утворюватися за рахунок збору за забруднення довкілля, грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням природоохоронного законодавства в результаті господарської та іншої діяльності, цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

За весь час існування (з 1999 року) до природоохоронних фондів в Рівненській області не надходило цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян.

Щодо надходжень коштів грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, то розподіл цих коштів між Державним, обласним та місцевими природоохоронними фондами змінювався.

До 2006 року включно та в 2009 році 100 % коштів грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності, зараховувалися до місцевого природоохоронного фонду відповідної сільської (селищної, міської) ради за місцем скоєного порушення. Законами України та "Про Державний бюджет України на 2007 рік" та "Про Державний бюджет України на 2008 рік" зазначені кошти стали розподілятися як і збір за забруднення довкілля у співвідношенні 65 %-25 %-10 % між державним, обласним та місцевими природоохоронними фондами відповідно.

Середня питома вага грошових стягнень за період 2005-2009 рр. складає 8,5 % від загальної суми всіх коштів, які надходили до природоохоронних фондів в Рівненській області.

Загальні суми надходжень коштів до Державного, обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища у 2005-2009 рр. від сплати збору за забруднення довкілля та від відшкодування збитків за порушення природоохоронного законодавства суб'єктами підприємницької діяльності області наведено у табл. 13.5.

Таблиця 13.5. Динаміка надходжень грошових коштів до Державного, обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища у 2005-2009 рр. (тис. грн.)

Фонди	Надходження									
	2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.		2009 р.	
	Всього	в тому числі*	Всього	в тому числі*	Всього	в тому числі*	Всього	в тому числі*	Всього	в тому числі*
Державний	742,7	-	2820,5	-	4213,8	286,1	4818,1	449,4	2183,0	-
Обласний	1237,8	-	1084,8	-	1620,7	110,0	1853,1	172,8	3638,4	-
Місцеві	812,9	317,9	784,4	348,5	648,3	44,0	741,2	69,1	2150,0	694,6
Всього	2793,4	317,9	4689,7	348,5	6482,8	440,1	7412,4	691,3	7971,4	694,6
Питома вага	89%	11%	93%	7%	93%	7%	91%	9%	91%	9%

* - кошти від відшкодування збитків за порушення природоохоронного законодавства.

Основні засади нарахування та сплати збору за забруднення довкілля визначені постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.1999 № 303 "Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища та стягнення цього збору" (зі змінами).

Нормативи збору за забруднення довкілля встановлені у фіксованих сумах у гривнях за одиницю маси основної забруднюючої речовини та розміщених відходів.

Протягом останніх років тривало подальше удосконалення економічного механізму природоохоронної діяльності, порядку адміністрування еколого-економічних зборів, зокрема, індексувалися нормативи плати за забруднення середовища, процедурно започатковані у 2003 році та активізовані з 2005 року. З метою щорічного врахування інфляційного процесу Постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2007 № 1317 «Про доповнення додатка 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору» вдосконалено механізм індексації нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища. Згідно з цією постановою платники індексуватимуть не базовий норматив збору, як визначено до її прийняття, а норматив збору, проіндексований у попередньому році.

Норми постанови № 1317 застосовуються платниками при визначенні податкових зобов'язань зі збору починаючи з 1 січня 2008 року, в результаті чого нормативи збору за забруднення навколишнього природного

середовища будуть щороку збільшуватися на індекс споживчих цін (індекс інфляції) попереднього року, тобто відповідно до динаміки інфляційних процесів.

За даними ДПА у Рівненській області в 2009 році в області станом на 31.12.2009 р. було зареєстровано 8477 платників збору за забруднення довкілля, з яких 4167 юридичних осіб та 4310 фізичних осіб.

З загальної суми збору за забруднення довкілля (7,3 млн.грн.), яка була сплачена суб'єктами підприємницької діяльності області в 2009 році, 4,4 млн. грн., або 60 % було сплачено 50 найбільшими платниками цього збору.

Частка збору за забруднення довкілля, яка була сплачена найбільшими підприємствами-забруднювачами Рівненської області в 2009 році, у валових витратах виробництва та обігу зменшилася в порівнянні з 2008 роком і склала трохи більше 1 %, що пов'язано з фінансово-економічним станом в державі в 2009 році (див. табл. 13.6).

Таблиця 13.6. Частка збору за забруднення довкілля у валових витратах виробництва та обігу за основними видами діяльності області у 2005-2009 рр.

Діяльність	*Рік*			
	2006	*2007*	*2008*	*2009*
Обробна промисловість	0,061	0,065	0,097	0,065
Будівництво	-	0,054	0,038	0,044
Колективні, громадські та особисті послуги	2,597	3,233	8,979	7,342
Виробництво та розподілення електроенергії, газу, води	0,426	0,304	1,320	1,561
Транспорт	0,111	0,188	0,182	0,224
Добувна промисловість	0,052	0,091	0,056	0,030
Сільське господарство	0,071	0,038	0,072	0,037
Середнє значення частки збору за забруднення довкілля у валових витратах виробництва та обігу в області	0,553	0,618	1,488	1,017

Майже половина коштів збору за забруднення довкілля (45 %), що сплачують суб'єкти підприємницької діяльності області, це збір за забруднення атмосферного повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, 35 % - збір за забруднення поверхневих водних об'єктів та 20 % - збір за розміщення відходів (див. табл. 13.7). З року в рік це співвідношення коливається, але суттєво не змінюється (аналіз проведено за допомогою бази даних "Екологія. Збір за забруднення довкілля"):

Таблиця 13.7. Відсоток нарахованих сум за видами забруднення від загальної суми нарахувань збору за забруднення довкілля підприємствами області у 2005-2009 рр.

Рік	Вид забруднення (у відсотках до загальної суми нарахувань)				
	Забруд-нення поверх-невих водних об'єктів	Розміщення відходів	Разом	з них:	
			стаціонарні та пересувні джерела забруднення атмосферного повітря	стаціонарні джерела забруднення атмосферного повітря	пересувні джерела забруднення атмосферного повітря
2005	46	13	41	25	15
2006	35	15	50	32	18
2007	42	16	42	28	14
2008	27	27	46	24	22
2009	27	28	45	25	20
Середнє (2005-09 рр.)	35	20	45	27	18
	100%				

За даними головного управління статистики у Рівненській області підприємствами, організаціями, установами області за забруднення навколишнього природного середовища і порушення природоохоронного законодавства було пред'явлено (нараховано) екологічних платежів на 5730,2 тис. грн. Структура пред'явлених екологічних платежів за напрямками еколого деструктивної діяльності суб'єктів господарювання 2009 року характеризувалась такими показниками:

- 44 % (2529,5 тис. грн.) - частка зборів за викиди в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел;
- 27 % (1523,1 тис. грн.) - збори за скиди у водойми;
- 28 % (1599,3 тис. грн.) - збори за розміщення відходів;
- 1 % (78,2 тис. грн.) - платежі за відшкодування збитків, заподіяних порушенням природоохоронного законодавства та штрафи за адміністративні порушення в галузі охорони природи і використання природних ресурсів (50,3 та 27,9 тис. грн. відповідно) (див. рис. 13.1).

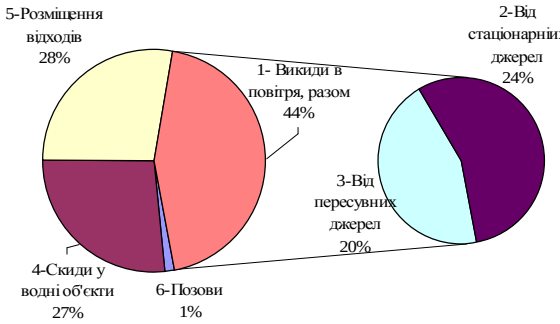

1- Збори за викиди в атмосферне повітря;
2- Збори за скиди у водойми
3- Збори за розміщення відходів
4- Збори за збитки, заподіяні природі та штрафи за порушення природоохоронного законодавства

Рис. 13.1.Структура екологічних платежів, пред'явлених підприємствам, установам, організаціям за напрямом надходжень в 2009 році.

Природоохоронні фонди, які формуються за рахунок зборів за забруднення довкілля та коштів за відшкодування збитків, заподіяних природі, виконують функцію перерозподілу коштів. Тобто, якщо 44 % зборів за забруднення довкілля, які надходять до природоохоронних фондів, це плата за забруднення атмосферного повітря, то напрямки використання коштів зазначених фондів в нашій області дещо інші.

Так, кошти державного природоохоронного фонду за останні 5 років використовувались тільки на заходи з охорони та раціонального використання водних ресурсів.

З обласного природоохоронного фонду – 52 % коштів від загального надходження коштів до обласного природоохоронного фонду за 2005-2009 рр. використовувались на заходи з охорони та раціонального використання водних ресурсів, 20 % - на заходи з раціонального використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів, 17 % - на збереження природно-заповідного фонду, 8 % - на заходи з екологічної освіти та інформації, та інше (рис. 13.2).

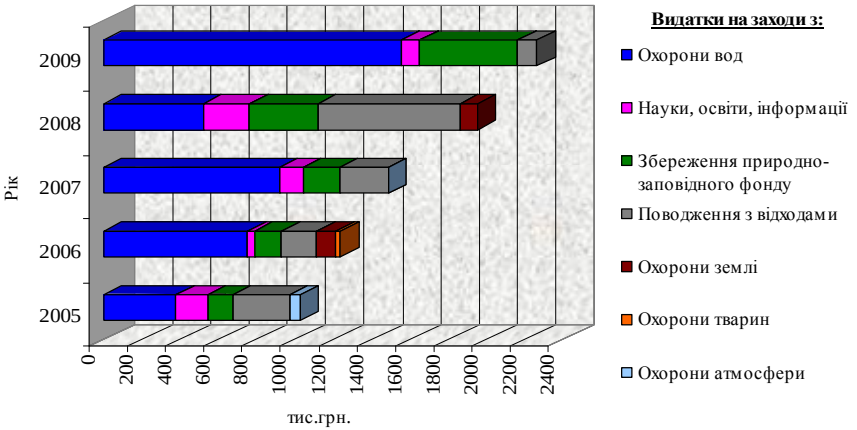

Рис. 13.2.Характеристика видатків обласного природоохоронного фонду в розрізі напрямків використання у 2005-2009 рр.

Структура видатків місцевих (сільських, селищних, міських) природоохоронних фондів дещо відрізняється. Переважна частина коштів використовується на заходи з раціонального використання і збереження відходів виробництва і побутових відходів – 57 % всіх використаних коштів місцевих природоохоронних фондів протягом 2005-2009 років, 16 % - на заходи з охорони та раціонального використання водних ресурсів, 9 % - на збереження природно-заповідного фонду, 7 % - на заходи з екологічної освіти та інформації тощо.

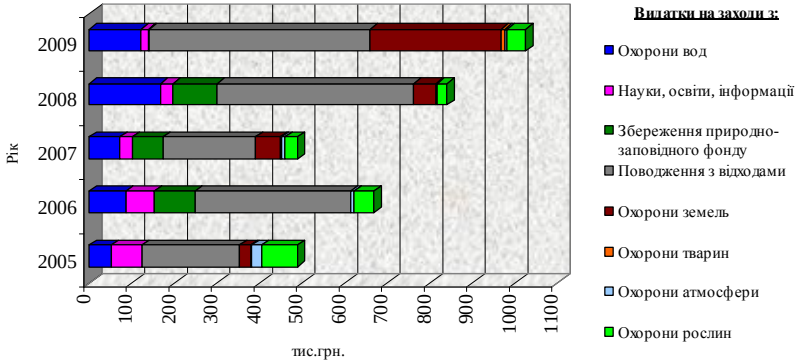

Рис. 13.3. Характеристика видатків місцевих природоохоронних фондів в розрізі напрямків використання у 2005-2009 рр.

Як бачимо, основні напрямки використання коштів природоохоронних фондів вказують на основні екологічні проблеми нашого регіону – це охорона та покращення стану водних ресурсів, раціональне поводження з відходами, а також збереження та розширення природно-заповідного фонду області.

Важливою складовою еколого-економічного механізму є плата за використання природних ресурсів.

Рівненська область володіє значним природно-ресурсним потенціалом, ефективність використання якого значною мірою залежить від досконалості механізму визначення розміру належної державі частки економічної вигоди від господарської діяльності щодо використання цього потенціалу. Мета запровадженої системи платного природокористування полягає у встановлені економічних відносин у сфері використання природних ресурсів, стимулюванні раціонального і комплексного їх використання та зменшенні ресурсоємності виробництва.

Підприємства області справляють плату за земельні, лісові, водні ресурси, геологорозвідку, спеціальне використання надр, радіочастотний ресурс та інших ресурсів. Платність спеціального природного користування визначена ст. 43 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 25.06.1991 р. Справляється плата відповідно до Законів України “Про плату за землю”, “Про радіочастотний ресурс України”, Водного, Лісового Кодексів, Кодексу про надра та інших законодавчих актів. Дані щодо надходжень від зборів за спецкористування основними природними ресурсами в Рівненській області наведені в табл. 13.8.

Таблиця 13.8. Надходження зборів за використання природних ресурсів до Державного та місцевих бюджетів у 2005-2009 рр. (тис. грн.)

Бюджет / Рік	Лісовий ресурс		Спецвикористання надр		Спецвикористання водних ресурсів	Геолого розвідувальні роботи	Радіочастотний ресурс	Плата за землю	Загальна сума	
	Держ.	Місц.	Держ.	Місц.	Держ.	Держ.	Держ.	Місц.	Держ.	Місц.
2005	4398,54	1475,14	3581,04	4864,85	5360,05	1252,99	43,05	24066,80	14635,67	30406,79
2006	4762,90	3239,80	4337,10	6287,50	5277,00	2384,50	41,20	23339,80	16802,70	32867,10
2007	8553,23	4722,08	4530,77	4994,30	8417,90	2950,20	87,01	44085,28	24539,11	53801,66
2008	10954,8	5085,00	11577,1	7819,70	11042,10	3337,50	52,10	64854,80	36963,60	77759,50
2009	13052,4	5618,62	9712,29	6938,42	12543,77	2799,24	97,08	94020,46	38204,78	106577,50

Структура загальних надходжень від платежів за спеціальне використання природних ресурсів підприємствами, організаціями та установами Рівненської області до всіх бюджетів та абсолютні величини сплачених зборів протягом 2005-2009 років представлена на рис. 13.4 за видами природних ресурсів, а також питома вага кожної складової.

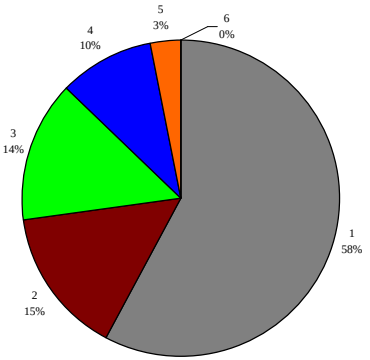

Загальний обсяг надходжень за спецвикористання природних ресурсів 432,6 млн. грн.:

1 - Плата за землю (250,5 млн. грн.);
2 – Платежі за користування надрами (64,6 млн. грн.);
3 – Збір за спецвикористання лісових ресурсів (61,9 млн. грн.);
4 – Збір за спецвикористання водних ресурсів (42,6 млн. грн.);
5 – Збір за геологорозвідувальні роботи (12,7 млн. грн.);
6 – Збір за радіочастотний ресурс (0,3 млн.грн.)

Рис. 13.4. Частка надходжень від платежів за спеціальне використання природних ресурсів до Державного та місцевих бюджетів за 2005-2009 рр. (тис. грн.)

Загальні суми надходжень від зборів за спецкористування природними ресурсами постійно зростають, хоча в 2009 році окремо сума зборів за спецвикористання природних ресурсів без платежів за землю майже не змінилася що привело до зменшення випуску промислової продукції, яке сталося в наслідок погіршення загального фінансово-економічного стану Україні в 2009 році. Динаміка надходжень зборів за користування природними ресурсами наведено на рис. 13.5:

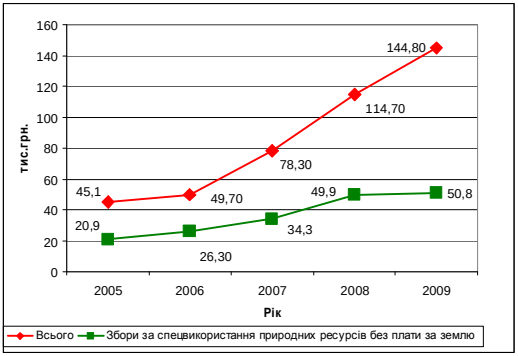

Рис. 13.5. Загальні суми надходжень збору за спецвикористання природних ресурсів до всіх бюджетів у 2005-2009 рр.

Відповідно до ст. 46 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища”, кошти від зборів за використання природних ресурсів повинні спрямовуватися на виконання робіт по відтворенню, підтриманню цих ресурсів у належному стані. В силу об’єктивних причин і, в першу чергу, через бюджетно-фінансовий дефіцит ці вимоги призупиняються починаючи з 2001 року Законами України “Про Державний бюджет України” і кошти від цих платежів є джерелом поповнення доходної частини державного та місцевих бюджетів та використовуються на загальні потреби суспільства. Не зважаючи на постійне збільшення сум надходжень збору за спецвикористання природних ресурсів (див. рис. 13.5), вимога ст. 46 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” так і не поновлена до цього часу.

Не зважаючи на те, що нецільове використання коштів, отриманих від зборів за спеціальне використання ресурсів, дискредитує головну мету справляння цих зборів і зводить нанівець дії основних важелів економічного механізму природокористування, Законом України “Про Державний бюджет на 2010 рік” змін у цьому питанні теж не передбачено.

Екологічне законодавство країни розвивається в напрямку забезпечення відповідального ставлення до природних ресурсів з метою збереження їх у майбутньому, створення передумов для їх відтворення, забезпечення екологічної життєдіяльності людини. Це - невід’ємні ланки економічного та соціального розвитку нашої країни. Користувачі природних ресурсів шляхом дотримання екологічного права та сплати платежів за спеціальне використання природних ресурсів реалізують свою моральну та цивільну відповідальність перед нащадками за збереження природних ресурсів у належному стані.

13.5.2. Стан фінансування екологічної галузі

Зважаючи на незадовільний фінансовий стан екологічного регулювання в Україні, (в тому числі щорічна призупинка Законами України "Про Державний Бюджет України" дії ст. 46 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" щодо спрямування зборів за використання природних ресурсів на виконання робіт по відтворенню, підтриманню цих ресурсів у належному стані) та хронічну нестачу державних інвестицій на фінансування природоохоронних заходів основним постійним джерелом бюджетного фінансування природоохоронної галузі залишаються фонди охорони навколишнього природного середовища.

Загальні суми надходжень до Державного, обласного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища в 2005-2009 рр. від суб'єктів підприємницької діяльності (див. табл. 13.5).

Природоохоронні фонди є цільовими фондами і використання їх коштів чітко визначено постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 №1147 "Про затвердження Переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів" (зі змінами). Згідно цього переліку є 10 основних напрямків, на які використовуються кошти зазначених фондів.

За рахунок коштів природоохоронних фондів в 2009 році в Рівненській області було профінансовано 131 природоохоронний захід на загальну суму 3 млн. 393,7 тис. грн. Аналіз зроблено за допомогою програмного комплексу "Регіональна інформаційно-аналітична система обліку використання природоохоронних коштів у Рівненській області" і результат наведено у табл. 13.9:

Таблиця 13.9. Кількість профінансованих природоохоронних заходів за рахунок коштів природоохоронних фондів Рівненської області в 2005-2009 рр.

Рік	Разом фонди ОНПС всіх рівнів		в тому числі					
			Державний фонд ОНПС		Обласний фонд ОНПС		Місцеві фонди ОНПС	
	Профінансовано заходів	Вартість робіт, тис. грн.	Профінансовано заходів	Вартість робіт, тис. грн.	Профінансовано заходів	Вартість робіт, тис. грн.	Профінансовано заходів	Вартість робіт, тис. грн.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2005	106	1521,3	-	-	24	1031,9	82	489,4
2006	130	2761,1	1	850,0	23	1242,7	106	668,4
2007	140	1994,2	-	-	30	1494,2	110	500,0
2008	132	3456,1	1	656,4	32	1958,9	99	840,8
2009	131	3393,7	-	-	14	2368,9	117	1024,8
Всього	639	13126,4	2	1506,4	123	8096,6	514	3523,4

В 2009 році кошти Державного природоохоронного фонду для здійснення природоохоронних заходів на території Рівненської області не виділялися, хоча від підприємств, організацій, установ, фізичних осіб -

суб'єктів підприємницької діяльності Рівненської області було сплачено до згаданого фонду 2,2 млн. грн.

Динаміка надходжень коштів до обласного природоохоронного фонду протягом 2005-2009 рр. наведено у табл. 13.10.

Таблиця 13.10. Надходження та використання грошових коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2005-2009 рр.(грн.)

№	Обіг коштів	Рік				
		2005	2006	2007	2008	2009
1	2	3	4	5	6	7
1.	Залишок коштів на початок звітного періоду	33727	239538	81605	208120	102329
2.	Надійшло коштів у звітному періоді - всього	1237774	1084801	1620722	1853120	3638395
3.	Залишок коштів на кінець звітного періоду	239538	81605	208120	102329	1371856
4.	Витрачено коштів - всього	1031963	1242734	1494207	1958911	2368868
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на { (дані п.1 +дані п.2)·100})	81,2	93,8	88,0	95,0	63,3

В Рівненській області пріоритет у фінансуванні залишається за заходами з охорони та раціонального використання водних ресурсів. Окремо в 2009 році це співвідношення наступне (рис 13.6.).

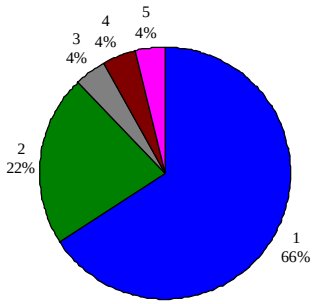

Загальні обсяги фінансування, всього 2368,9 тис. грн.:
1- Охорона водних ресурсів – 1561,7 тис. грн.
2- Збереження природно-заповідного фонду - 317,2 тис. грн.
3- Поводження з відходами -100,0 тис. грн.
4- Охорона землі – 95,3 тис. грн.
5- Наука, інформація, освіта, інше - 94,7 тис. грн.

Рис. 13.6. Фінансування заходів з обласного природоохоронного фонду в розрізі напрямків використання в 2009 році

За кошти обласного природоохоронного фонду в 2009 році було профінансовано 14 заходів на 2 млн. 368,9 тис. грн.

З року в рік надходження до обласного природоохоронного фонду зростають. Як наслідок, збільшується з року в рік і середня статистична вартість одного природоохоронного заходу (табл. 13.11).

Таблиця 13.11. Середня статистична вартість одного природоохоронного заходу, які профінансовані за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2005-2009 рр.

	Рік				
	2005	*2006*	*2007*	*2008*	*2009*
Профінансовано заходів	24	23	30	32	14
Сума річна, тис. грн.	1031,9	1242,7	1494,2	1958,9	2368,9
В середньому на 1 захід, тис. грн.	42,9	54,0	50,0	61,2	169,2

Це дає змогу вкладати кошти фонду на більш вагомі заходи, а саме, на капітальні видатки - основні виробничі фонди природоохоронного значення (рис. 13.7). За період 2005-2009 рр. саме на капітальні видатки було витрачено 70 % коштів обласного природоохоронного фонду.

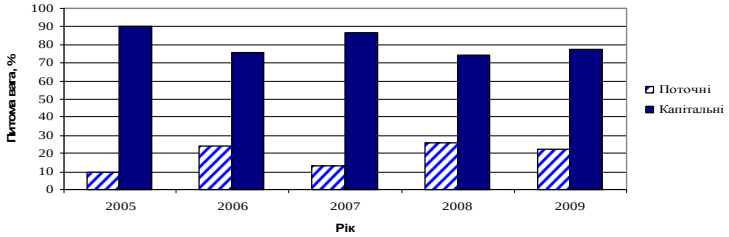

Рис. 13.7. Структура видатків обласного природоохоронного фонду за економічною класифікацією у 2005-2009 рр.

В 2009 році це дало змогу завершити розпочаті в 2008 році коштом Державного природоохоронного фонду роботи з реконструкції очисних споруд Катеринівської виправної колонії № 46 Сарненського району, продовжено роботи з реконструкції каналізаційних очисних споруд м. Рівне, системи каналізації смт Демидівка, профінансовано будівництво самопливного каналізаційного колектора смт Рокитне та влаштування пісколовки на каналізаційних очисних спорудах смт Володимирець, продовжено виконання заходів з обладнання (встановлення огорожі) Державного дендрологічного парку Березнівського лісового коледжу та інші заходи (див. додаток 3).

Держуправління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області здійснює моніторинг надходження та використання коштів місцевих природоохоронних фондів.

В 2002 році на виконання Бюджетного Кодексу органами держказначейства в Рівненській області було відкрито 365 рахунків (в розрізі сільських, селищних та міських рад) для зарахування коштів збору за забруднення довкілля і відшкодування збитків, нанесених порушенням природоохоронного законодавства та формування місцевих природоохоронних фондів.

Законом України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" було передбачено сплату до місцевих (сільських, селищних та міських).

природоохоронних фондів 100 % грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності та 20 % зборів за забруднення довкілля. Внесеними змінами від 03.12.2008 № 1050 до постанови Кабінету Міністрів України від 01.03.1999 № 303 «Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору» визначено сплату збору за забруднення за місцем розташування джерела забруднення, а не за місцем знаходження на податковому обліку (за виключенням сплати за пересувні джерела забруднення). Ці зміни суттєво (в 3 рази) збільшили надходження до місцевих природоохоронних фондів області, табл. 13.12.

Табл.13.12.Надходження та використання грошових коштів місцевих (сільських, селищних, міських) фондів охорони навколишнього природного середовища (грн.)

№	Обіг коштів	Рік				
		2005	2006	2007	2008	2009
1.	Залишок коштів на початок звітного періоду	403162	723646*	839708	986045	886452
2.	Надійшло коштів у звітному періоді - всього	812963	784422	648289	741248	2149965
3.	Залишок коштів на кінець звітного періоду	728275	839708	988027	886452	2011612
4.	Витрачено коштів - всього	489364	668360	499970	840841	1024805
5.	% використання коштів (дані пункту 4 поділити на { (дані п.1 +дані п.2)·100}	40,2	44,4	33,9	48,6	33,7

* - залишок станом на 01.01.2006 р. на рахунках місцевих природоохоронних фондів надано без обсягу коштів, які визнані боргом банку "Україна" перед зазначеними фондами.

Хоча загальна сума коштів, які надійшли до місцевих природоохоронних фондів Рівненської області в 2009 році склала 2 млн. 150,0 тис. грн., тільки кожна п'ята місцева рада використовувала ці кошти через доволі складний механізм використання бюджетних коштів.

З метою підвищення використання коштів місцевих природоохоронних фондів спеціалісти держуправління охорони навколишнього природного середовища в області 29.09.2009 р. приймали участь у обласному семінарі "Організація природоохоронної діяльності органами місцевого самоврядування", з головами сільських та селищних рад області, в тому числі з питань щодо використання коштів місцевих природоохоронних фондів та створення районних природоохоронних фондів.

Також держуправлінням організовано погодження "Переліків природоохоронних заходів, які пропонується здійснити за рахунок місцевих природоохоронних фондів" з метою проведення моніторингу запланованих до виконання заходів, координації в цій сфері діяльності органів виконавчої влади відповідно до пріоритетних напрямків діяльності Мінприроди України та припинення використання коштів місцевих природоохоронних фондів на другорядні заходи при наявності гострих екологічних проблем.

В результаті проведеної роботи використання коштів місцевих природо-

охоронних фондів в абсолютних величинах збільшилося на 22 % або на 184,0 тис. грн. в порівнянні з 2008 р., але відсоток використання коштів місцевих природоохоронних фондів в 2009 р. знову почав зменшуватися і досяг рівня 2007 р.

На виконання природоохоронних заходів в 2009 р. з місцевих (сільських, селищних і міських) природоохоронних фондів використано 1 млн. 24,8 тис. грн.

Використання коштів місцевих природоохоронних фондів Рівненської області в розрізі заходів можна побачити на веб-сайті держуправління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області ecorivne.gov.ua в рубриці «Економіка природокористування», за напрямками використання наведено на рис. 13.8.

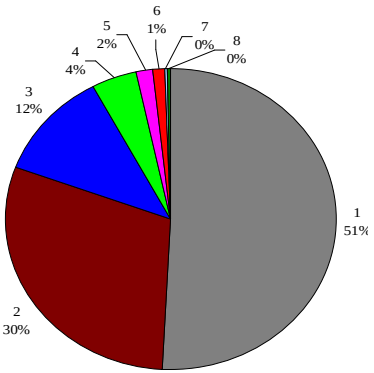

Загальні обсяги фінансування, всього 1024,8 тис. грн.:
1 - Поводження з відходами 519,6 тис. грн.;
2 - Охорона земель – 305,3 тис. грн.;
3 -Охорона водних ресурсів 121,6 тис. грн.;
4 - Охорона рослинних ресурсів – 43,3 тис. грн.;
5 - Наука, інформація, освіта, інше –18,0 тис. грн.;
6- Охорона тваринного світу – 10,4 тис. грн.
7 - Охорона атмосферного повітря – 4,5 тис. грн.
8 - Збереження природно-заповідного фонду – 2,1 тис. грн.

Рис. 13.8. Фінансування заходів з місцевих (сільських, селищних, міських) природоохоронних фондів в розрізі напрямків використання в 2009 році.

Залишок на кінець 2009 року на рахунках місцевих (сільських, селищних, міських) фондів охорони навколишнього природного середовища Рівненської області склав близько 2 млн. грн. Діючий механізм акумулювання державних коштів на екологічні цілі в сучасних умовах реформування економіки є застарілим та неефективним. Він не забезпечує головного - повного і стабільного фінансування природоохоронних заходів.

На даний час з метою підвищення використання коштів місцевих природоохоронних фондів є доцільним створення районних природоохоронних фондів для акумуляції коштів, фінансування вагомих екологічних проблем району, припинення практики невикористання коштів місцевих природоохоронних фондів при загальнодержавному дефіциті грошей. Створення районних фондів дасть змогу використовувати кошти за цільовим призначенням та в обсягах, які дозволять виконувати різноманітні інвестиційні проекти.

Аналізом, який зроблено за допомогою програмного комплексу “Регіо-

нальна інформаційно-аналітична система обліку використання природоохоронних коштів у Рівненській області", визначено, що за 2005-2009 рр. на природоохоронні заходи з природоохоронних фондів всіх рівнів в області використано 13 млн. 125,8 тис. грн., з яких 92 % (12 млн. 15,4 тис. грн.) використовувалося на чотири з 10 основних напрямків (постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 № 1147) використання природоохоронних коштів, а саме: охорона і раціональне використання водних ресурсів – 47 % (6 млн. 154,9 тис. грн.); раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів – 26 % (3 млн. 378,2 тис. грн.); збереження природно-заповідного фонду – 12 % (1 млн. 605,2 тис. грн.); наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці – 7 % (877,1 тис. грн.).

Решта 7 % коштів використовувалися на заходи з охорони атмосферного повітря, земель, рослинного та тваринного світу, мінеральних ресурсів. Пріоритет у фінансуванні заходів з охорони водних ресурсів наочно підтверджує рис. 13.9., з якого також видно, що в останні роки спостерігається поступове збільшення видатків на збереження природно-заповідного фонду області, що відповідає основним пріоритетам діяльності Мінприроди України.

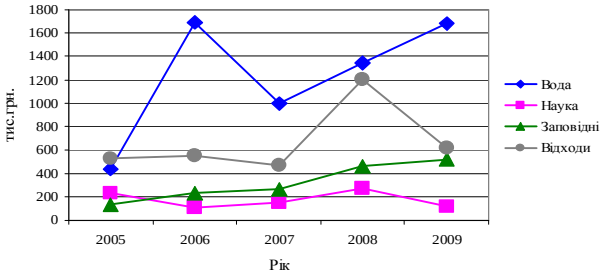

Рис. 13.9. Динаміка використання коштів природоохоронних фондів всіх рівнів (Державного, обласного та місцевих) за основними напрямками використання у 2005-2009 рр.

На сьогодні фінансування екологічної галузі не обмежується тільки бюджетними коштами. Поступово керівники підприємств, установ, організацій, виробнича діяльність яких здійснює негативний вплив на навколишнє природне середовище, все більше усвідомлюють необхідність проведення заходів, які будуть зменшувати навантаження на довкілля та зберігати природні ресурси в належному стані.

За даними головного управління статистики у Рівненській області (державне статистичне спостереження "форма № 1-екологічні витрати в 2009 році") більше 130 підприємств області здійснювали видатки на охорону навколишнього природного середовища. Загальний обсяг видатків в 2009 році зменшився на 67,4 тис. грн. в порівнянні з 2008 роком і склав 158,2 млн.грн., що зумовлено загальним економічним занепадом в державі.

В абсолютних величинах використання коштів за напрямками використання представлено в (табл. 13.13):

Таблиця 13.13. Витрати на охорону навколишнього природного середовища та їх питома вага за напрямками використання (тис. грн.)

№	*Напрямки використання*	*Витрати підприємств на заходи з охорони навколишнього природного середовища*								
		Всього			*в тому числі:*					
					Капітальні видатки			*Поточні видатки*		
		2009 р.	*2008 р.*	*2007 р.*	*2009 р.*	*2008 р.*	*2007 р.*	*2009 р.*	*2008 р.*	*2007 р.*
	Всього:	158171,8	225552,4	147579,9	34849,9	62816,9	38434,5	123321,9	162735,5	109145,4
	в тому числі:									
1	Охорона атмосферного повітря і змін клімату	23194,9 15 %	44557,2 20 %	22505,9 15 %	20144,6	40419,8	16567,2	3050,3	4137,5	5938,7
2	Очищення зворотних вод (включаючи запобігання та очищення скидів у поверхневі води)	100181,2 63 %	139030,3 62 %	92 243,0 63 %	5301,9	6 441,0	10 381,2	94 879,3	132589,3	81861,8
3	Поводження з відходами (включаючи переробку низько радіоактивних відходів, компостування сміття, утилізацію)	18454,3 12 %	16516,1 8 %	19553,0 13 %	515,8	1623,9	4081,9	17938,5	14892,3	15471,1
4	Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод (включаючи усі види усунення забруднення)	3941,9 2 %	13611,0 6 %	5109,9 4 %	1887,3	8901,1	4218,9	2054,6	4709,9	891,0
5	Збереження біорізноманіття і середовища виживання	4793,1 3 %	5590,0 2 %	4822,1 3 %	40,0	37,1	292,3	4753,1	5552,9	4529,8
6	Радіаційна безпека (за винятком заходів для запобігання аваріям і катастрофам)	6498,7 4 %	6025,2 2 %	232,8 0 %	6135,1	5394,0	-	363,6	631,2	232,8
7	Інші напрямки природоохоронної діяльності	1107,5 1 %	222,6 0 %	3113,2 2 %	825,1	-	2893,0	282,4	222,6	220,2

Хоча обсяг коштів, який було витрачено підприємствами на природоохоронні заході в 2009 році і зменшилися, більше половини коштів (62 %), як і в попередні роки, було витрачено на заходи з очищення зворотних вод, що дзеркально відображає використання коштів природоохоронних фондів, так як проблема охорони та раціонального використання водних ресурсів є дуже актуальною для нашого регіону.

Найбільше коштів на заходи з охорони довкілля витрачають підприємства, які є найбільшими платниками збору за забруднення навколишнього природного середовища, тобто справляють найбільший негативний вплив на довкілля. Вісімнадцять таких підприємства області

витратили на заходи з охорони навколишнього природного середовища 140,2 млн. грн. або 89 % від усіх екологічних витрат 2009 року. Це ВАТ "Рівнеазот", ВАТ "Волинь-Цемент", ВП "Рівненська АЕС", ОВКП ВКГ "Рівнеоблводоканал", КАТП-1728, ТОВ «Свиспан-Лімітед», КВП ВКГ «Дубноводоканал» та інші. На сучасному етапі основним джерелом витрат на охорону навколишнього природного середовища (92,5 %) виступають власні кошти підприємств (табл. 13.14).

Табл. 13.14. Витрати на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування (тис. грн.)

Рік	*Всього*	*з них:*							
		Капітальні				*Поточні*			
		Всього	*з них:*			*Всього*	*з них:*		
			Власні кошти підприємств	*Державний бюджет*	*Місцевий бюджет*		*Власні кошти підприємств*	*Державний бюджет*	*Місцевий бюджет*
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
2007	147579,9	38434,5	26995,0	8505,8	2933,7	109145,4	105533,0	2354,2	1258,2
2008	225552,4	62816,9	52244,4	9259,5	1313,0	162735,5	157835,8	3226,3	1673,4
2009	158171,8	34849,9	31140,9	2351,9	1357,0	123321,9	118121,3	3029,7	2170,9
Разом	531304,1	136101,3	110380,3	20117,2	5603,7	395202,8	381490,1	8610,2	5102,5

На поточні витрати в області використовуються 75 % всіх вкладених коштів на заходи з охорони довкілля, тобто для підтримання основних виробничих фондів природоохоронного значення в робочому стані та для попередження аварійних ситуацій (рис. 13.10).

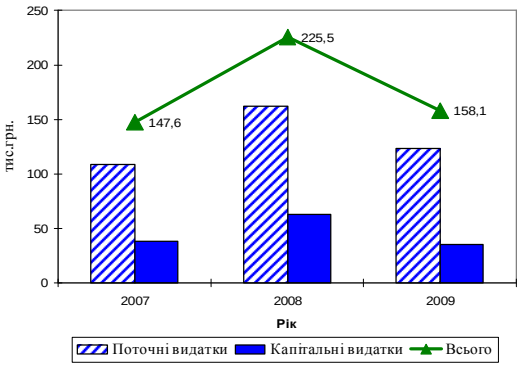

Рис. 13.10. Динаміка видатків підприємств, установ, організацій на заходи з охорони навколишнього природного середовища 2005-2009 рр.

В 2009 році в основні фонди екологічного призначення, фінансування яких призводить до економії природних ресурсів та зменшення забруднення довкілля, було вкладено тільки 34,8 млн. грн. (в 2008 році - 62,8 млн. грн.), або 22 % всіх використаних на екологічні витрати коштів підприємствами.

В наслідок таких вкладень було досягнуто економію природних ресурсів та зменшення забруднення довкілля, серед яких можна зазначити:

- 11,1 млн. грн. - ВАТ "Волинь-Цемент" (проведення реконструкції системи аспірації клінкерних транспортерів обертових печей № 4,5,6). Після проведення монтажу аспірації холодильника та транспортерів обертової печі № 6 та введення в дію нового рукавного фільтру фірми ENVEN (Чехія) для аспірації холодильника та транспортерів обертової печі № 4 розрахункове зменшення викидів в атмосферне повітря неорганічного пилу має скласти 1091,8 тонн в рік. Роботи з реконструкції не завершені;

- 4,3 млн. грн. - ВАТ "Волинь-Цемент" (проведено монтаж нового електрофільтру обертової печі № 6) в результаті впровадження заходу досягнуто зменшення викидів неорганічного пилу в атмосферне повітря на 764 тонни за рік;

- 1,5 млн. грн. - ВАТ "Волинь-Цемент" (встановлено корпуси нових рукавних фільтрів на цементних силосах № 14-16) в результаті впровадження заходу досягнуто зменшення викидів неорганічного пилу в атмосферне повітря на 11 тонн за рік;

- 2,1 млн. грн. - ВАТ "Рівнеазот" (було проведено капітальний ремонт градирні водооборотного циклу 212/12) згідно проекту економія річкової води на підживлення системи має скласти обсяг в межах 1,5-2,0 млн. $м^3$ води при умові стабільної роботи підприємства. Але через скрутну економічну ситуацію в державі ВАТ «Рівнеазот» з травня до жовтня 2009 року не працював. Тому запланованих обсягів економії досягнуто не було.

Використання застарілих технологій та обладнання, висока концентрація потенційно небезпечних об'єктів, значна спрацьованість основних фондів несуть реальну загрозу виникнення техногенних аварій і катастроф з тяжкими наслідками для довкілля та безпеки життя.

Коштів на нове будівництво, технічне переозброєння діючих об'єктів, на наукові розробки та впровадження інноваційних технологій, результатом яких стане суттєве зниження антропогенного впливу на довкілля, на жаль не вистачає. І треба зазначити, що на сьогодні в Україні не існує ефективних механізмів мотивації підприємств-природокористувачів щодо найширшого впровадження екологічно орієнтованих інноваційних технологій.

На сьогодні екологічні проблеми набули глобального характеру, як в Україні, так і у всьому світі. Настав той період у розвитку людства, коли сама можливість збереження життя на планеті Земля стала заручником здатності людей оцінити масштаби екологічних проблем, осмислити їх і знайти шляхи їх вирішення.

13.6. Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки

Відносини у сфері охорони навколишнього природного середовища у більшості країн світу є предметом державного регулювання.

В Україні охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини є обов'язковою умовою сталого економічного та соціального розвитку

Ефективність реалізації управління в галузі охорони довкілля безпосередньо залежить від якості його правового забезпечення. Стабільність екологічного законодавства, комплексність охоплення предмету правового регулювання, наявність чіткої екологічної політики на всіх рівнях управління та усталеної структури державних органів, що здійснюють екологічне управління в цілому або його окремі аспекти, ефективність правової діяльності, — ці та інші чинники дають можливість державі вирішувати існуючі екологічні проблеми та запобігати виникненню нових.

Функції державного регулювання в галузі охорони навколишнього середовища здійснюють: Кабінет Міністрів України, Уряд Автономної Республіки Крим, обласні, районні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерство палива та енергетики України, Державний комітет України по земельних ресурсах, Державний комітет України по водному господарству, Державний комітет лісового господарства України, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, а також обласні, районні, районні в містах, міські, сільські, селищні ради народних депутатів. Управління охороною довкілля на регіональному рівні здійснюється місцевими органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та спеціально уповноваженими органами шляхом проведення спостережень, досліджень, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування.

Державна політика у сфері екології, як і будь якій іншій сфері, повинна базуватися на стабільній системі законодавства, актів, нормативів, але ця система, особливо у перехідний період, повинна бути гнучкою, тобто вміти швидко реагувати на зміни навколишніх компонентів, вміти пристосовуватися до змін занадто складного середовища. І це є дуже ефективним засобом подолання екологічної кризи та забезпечення природоохоронної функції держави. Основні напрями втілюються за допомогою системи екологічного права. Правовий механізм має надати основним напрямам чіткої цілеспрямованості, формальної визначеності, загальнообов'язковості, сприяти врегулюванню відносин у галузі екології,

застосуванню превентивних, оперативних, стимулюючих і примусових заходів до юридичних та фізичних осіб щодо використання природних ресурсів та їх відходів і юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

Одним з основних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у зазначеній сфері, є Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991 р.). Цей Закон визначає засади та рамки діяльності щодо захисту довкілля, передбачає реалізацію державних екологічних програм, стверджує право власності на природні ресурси. Законом визначено такі цілі: регулювання захисту довкілля, використання природних ресурсів і підтримання екологічної безпеки; запобігання можливій шкоді довкіллю від економічної та іншої діяльності; збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об’єктів, які є частиною історичної та культурної спадщини України.

Іншими нормативно-правовими актами є: Земельний кодекс України (2001 р.), Водний кодекс України (1995 р.), Лісовий кодекс України (1994 р.), Кодекс України про надра (1994 р.), Закони України "Про природно-заповідний фонд" (1992 р.), "Про охорону атмосферного повітря" (1992 р.), "Про тваринний світ" (2001 р.), "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" (1995 р.), "Про екологічну експертизу" (1995 р.), "Про виключну (морську) економічну зону України" (1995 р.), „Про питну воду та питне водопостачання" (2002 р.), "Про утилізацію радіоактивних відходів" (1995 р.), "Про відходи" (1998 р.) тощо.

Завданням екологічного законодавства є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються Законом про охорону навколишнього природного середовища, а також земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Екологічне право включає в себе систему правових норм, якими регулюються суспільні відносини з охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів.

До складу системи входять такі підгалузі, як земельне, водне, лісове, гірниче право та деякі інші галузі права, якими регулюються відносини з охорони й раціонального використання певних видів природних ресурсів. Предметом екологічного права є нормативно врегульовані відносини з

охорони навколишнього природного середовища і раціонального використання природних ресурсів. Метод екологічного права є комплексним і являє собою комбінацію методів підгалузей права, які становлять його систему.

13.7. Стандартизація, метрологія охорони довкілля і природокористування

За даними ДП "Рівненський регіональний центр стандартизації, метрології та сертифікації" в області впроваджені системи екологічного управління згідно з ДСТУ серії ISO 14000 на двох підприємствах:

- ВП "Рівненська атомна електрична станція" НАЕК "Енергоатом";
- ТзОВ "Колор С.І.М.".

13.8. Екологічний аудит

Еколого-аудиторською діяльністю в Рівненській області у 2009 році займалась одна організація – Науково-виробниче підприємство "Західекоаудит" (м. Рівне). НВП "Західекоаудит" внесене до Реєстру екологічних аудиторів та юридичних осіб, що мають право на здійснення екологічного аудиту, який ведеться Мінприроди України.

У 2009 році НВП "Західекоаудит" отримало лише одне звернення на проведення екологічного аудиту, для реалізації якого був укладений договір на еколого-аудиторські послуги. Відповідно до вимог чинного законодавства за результатами аудиту підприємством складений і наданий замовнику звіт із рекомендаціями щодо усунення виявлених під час проведення аудиту невідповідностей вимогам природоохоронного законодавства.

Обов'язкові екологічні аудити розташованих на території області об'єктів не проводились.

13.9. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля. Екологічна освіта.

В *Національному університеті водного господарства та природокористування* здійснюється підготовка бакалаврів за напрямом підготовки „Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування", а також фахівців за ОКР „спеціаліст" і „магістр" з 1993 року. Дана спеціальність акредитована за найвищим четвертим рівнем.

В рамках даної спеціальності діє навчально-виробничий комплекс „Еколог", в склад якого входить обласний ліцей-інтернат, НВК №19 м. Рівне. Розроблені наскрізні інтегровані навчальні плани підготовки екологів на базі молодших спеціалістів, яких випускає Технічний коледж м. Рівне. В середніх навчальних закладах області співробітниками університету постійно проводиться еколого-освітня робота. На базі НУВГП проводиться 2 тур Малої академії, секція „Екології"". Щорічно співробітники НУВГП приймають участь в круглих столах, наукових конференція, зустрічах з шкільною молоддю, на яких обговорюються екологічні проблеми регіону.

Навчальними планами підготовки фахівців передбачено викладання наступних дисциплін професійної підготовки: Ландшафтна екологія, Загальна екологія, Екологія людини, Техноекологія, Екологія міських систем, Екологічне право, Заповідна справа, Економіка природокористування, Моделювання і прогнозування стану довкілля, Екологічна безпека, Екологічна експертиза, Моніторинг довкілля, Нормування антропогенного навантаження, Організація управління екологічною діяльністю, Метеорологія і кліматологія, Вступ до фаху.

В НУВГП здійснюється підготовка кадрів вищої кваліфікації в галузі екології, діють аспірантура та докторантура. Щорічно до захисту подається 3-4 кандидатських дисертації за спеціальністю „Екологія". В 2009 році до захисту подано кандидатські дисертації Клименко Л. В., Ковальчуком С.М. Захистили кандидатські дисертації Хомич Н.Р. Люльчик В.М. В НУВГП в рамках госпдоговірних, держбюджетних та кафедральних тематик виконуються наукові дослідження екологічного спрямування. Основними напрямками наукових досліджень в галузі охорони довкілля в НУВГП є:

- Розробка технологій очистки скидних вод;
- Розробка екологобезпечних технологій переробки та утилізації твердих відходів комунальних та промислових підприємств;
- Оцінка екологічного стану територій;
- Раціональне використання та відновлення природних ресурсів;
- Розробка методик збалансованого природокористування.

У *Рівненському державному гуманітарному університеті* підготовка фахівців здійснюється за галуззю знань “Природничі науки” з напряму “Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування”; за напрямом “Екологія”, спеціальністю “Екологія та

охорона навколишнього середовища" зі спеціалізаціями: "Прикордонний екологічний контроль"; "Екологія садово-паркового господарства" та спеціальністю "Екологія та охорона навколишнього середовища". Підготовка студентів здійснюється на денній та заочній формах навчання за освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр. При кафедрі екології відкрита магістратура та аспірантура за напрямом "Екологія" та "Біохімія", де навчаються 10 магістрів, 4 аспіранти і 4 здобувачі за спеціальністю "Екологія".

Викладачами кафедри екології забезпечується викладання навчальної дисципліни "Екологія", яка є обов'язковою для всіх спеціальностей університету.

Аспірантами кафедри екології підготовлені та подані до захисту дисертаційні дослідження: "Формування екологічної свідомості старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів"; "Педагогічні умови активізації творчого потенціалу підлітків у процесі краєзнавчої роботи загальноосвітньої школи». Практичні рекомендації цих дисертаційних досліджень доцільно впроваджувати у загальноосвітніх навчальних закладах при викладанні природничих дисциплін.

Для практичної підготовки студентів навчальним планом передбачені викладання дисциплін "Теорія і практика екологічної освіти", "Екологічна етика та мораль" та проведення науково-виробничої практики.

Згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України щодо забезпечення базами навчальних, виробничих та переддипломних практик кафедрою створено навчально-науково-виробничий комплекс між РДГУ, Рівненською обласною станцією юних натуралістів і навчально-виховним об'єднанням № 3 "Дошкільний заклад – загальноосвітня школа І – ІІІ ступенів" м. Шепетівки Хмельницької області укладено угоди про творчу співпрацю РДГУ з Державною екологічною інспекцією в Рівненській області, Рівненською державною сільськогосподарською дослідною станцією, Карпатським Національним природним парком, Рівненським природним заповідником, Рівненським обласним державним проектно-технологічним центром охорони родючості ґрунтів і якості продукції "Облдержродючість", Рівненською обласною санітарно-епідеміологічною станцією, Інститутом епізоотології УААН.

Наукова тема кафедри екології "Проблеми збереження біорізноманіття в умовах антропогенного впливу зони Західного Полісся України" складається з розділів: І розділ "Вплив радіаційного забруднення на зміну флори у Західному Поліссі України" (керівник – д. с.-г. н., проф. Лико Д.В.); ІІ розділ "Ліси Острозької прохідної долини" (керівник – к. с.-г. н., проф. Савчук Р.І.); ІІІ розділ "Хімічні форми екологічного забруднення Західного Полісся України" (керівник – к. х. н., доц. Грюк І.Б.); IV розділ "Динаміка морфологічних, генетичних і господарсько-цінних ознак культурної флори

зони Лісостепу України за останні десятиріччя" (керівник – к. с.-г. н., доц. Демчук В.В.).

На. кафедрі екології розробляються індивідуальні наукові теми: "Вищі судинні рослини гідроекосистеми", "Впровадження соціально-гігієнічного моніторингу в Рівненській області".

На кафедрі екології виконується комплексна тема з підготовки дипломних та магістерських робіт студентами-випускниками спеціальності "Біологія" та напряму "Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування", в основі якої взято наукову тематику кафедри. Комплексна тема включає окремі розділи: "Оцінка стану ґрунтового покриву"; "Екологічний стан річок в межах Рівненської області"; "Особливості забруднення лісів радіонуклідами та екологічний стан радіоактивно забруднених територій Рівненської області"; "Біологічні аспекти онтогенезу культурних рослин та їх взаємозв'язок із біологічними та кліматичними факторами середовища"; "Забруднення атмосферного повітря стаціонарними та пересувними джерелами"; "Екологічна освіта та виховання".

Рівненський державний аграрний коледж готує спеціалістів аграрного сектору. Екологічні знання, екологічна свідомість у студентів формуються на заняттях екології і інших спецдисциплін. Значна природоохоронна робота проводиться в позаурочний час: на засіданнях екологічного гуртка „Джерело" та народного університету „Природа", в якому задіяний викладацький та студентський колектив. Мета засідань - поглибити екологічні знання про природу рідного краю, про екологічні проблеми та шляхи їх подолання. Гуртківці взяли шефство над ботанічним заказником „Вишнева гора", де широко проводяться виїзні засідання із впорядкування території заказника і експедиції по дослідженню природи. Матеріали досліджень висвітлюються в фільмі „Вишнева гора" – ботанічний заказник державного значення".

Заслуговує уваги підручник „Основи екології" автора Малимон С. С. – викладача екології Рівненського державного аграрного коледжу (видавництво „Нова Книга", 2009). Підручник призначений для студентів вищих навчальних закладів, що вивчають курс „Основи екології".

В 2009 році викладачем землевпорядних дисциплін Люльчиком В. О. захищена дисертація на здобуття наукового ступеня „кандидат сільськогосподарських наук" за спеціальністю „Екологія" на тему „Оцінювання стану агросфери за індикаторами соціоекологічного розвитку (на прикладі Рівненської області)".

Вихідним положенням екологічної освіти бакалаврів та спеціалістів *Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука* є продовження базової середньої освіти на більш високому рівні з метою формування у студентів екологічної культури,

достатніх екологічних знань та практичної діяльності у галузі охорони природи і популяризації екологічних знань.

Для цього навчальні дисципліни „Екологія" та „Основи екології" з 2008 року уведені до навчальних планів усіх спеціальностей, а робочі навчальні програми складені відповідно до стандартів, вимог часу, можливостей закладу та особливостей регіону.

Більш ґрунтовні знання студенти отримують під час вивчення навчальних дисциплін прикладного характеру: „Екологія рослин", „Агроекологія", „Гідрологія", „Рекреаційна географія", „Краєзнавство і туризм", „Геоекологія", „Геохімія", "Екологічне право", студентської науково-дослідної роботи, комплексної географічної практики та в процесі підготовки випускних робіт.

Особливе значення має екологічна освіта для студентів педагогічних спеціальностей, майбутніх вихователів і вчителів, які поряд із загальним рівнем екологічної культури мають опанувати методику екологічної виховної роботи.

Кадрове забезпечення становлять викладачі 4 кафедр: охорони природи та екології (зав. кафедри проф. Харченко Б.І.), географії (зав. кафедри доц. Романів А.С.), біології (зав. кафедри доц. Сойко І.М.), методики викладання природничих наук (зав. кафедри доц. Хільковець В.У.). Викладання дисциплін екологічного характеру здійснюють 2 професори, 6 доценти, 2 викладачі-магістри і 2 старші викладачі, серед них проф. Харченко Б.І. та ст. викладач Гринюк Т.Ю. є членами-кореспондентами Міжнародної академії наук з екології та безпеки життєдіяльності (м. Санкт-Петербург, Росія).

Великого значення для підвищення рівня екологічної освіти мають міжвузівські контакти викладачів і студентів, зв'язки з громадськими організаціями, обмін досвідом та стажування, виконання екологічних проектів, видання підручників та посібників.

Так, кафедра охорони природи та екології (зав. кафедри проф. Харченко Б.І.) працює над проблемною темою „Концепція збереження регіональних екосистем та формування екологічного світогляду у майбутніх фахівців на засадах новітніх технологій навчання", організовано науково-дослідну роботу студентів.

На початку квітня традиційними в університеті є екологічні тижні, у ході яких з метою популяризації екологічних знань проводяться відкриті лекції, диспути, конкурси малюнків та плакатів, студентські акції „Посади дерево", „Бережіть природу" тощо. Невід'ємною частиною заходів є регіональна студентська наукова конференція з питань стану та перспектив охорони довкілля.

З метою поглиблення та популяризації екологічних знань кафедрою охорони природи та екології проводиться наукове співробітництво із Науково-дослідним інститутом геотехнічної механіки НАН України, м. Дніпропетровськ (ст. викладач Гринюк Т.Ю.).

У перспективі планується налагодити співпрацю із вищими навчальними закладами Карпатського регіону з метою більш ґрунтовного вивчення та обміну досвідом щодо проблем збереження та відродження лісових масивів.

Професорсько-викладацьким складом кафедр університету проводяться виховні заходи екологічного характеру: туристичні походи, конкурси студентських робіт та малюнків екологічного змісту, участь у роботі секцій Малої академії наук, проведення тематичних екологічних науково-популярних лекцій до визначених дат, зокрема Всесвітнього дня води, Всесвітнього дня здоров'я, Дня довкілля України, Всесвітнього дня проти куріння тощо. Розпочато роботу із створення банку аудіовізуальних програм, слайдотек та науково-популярних фільмів в галузі охорони довкілля та навчальних комп'ютерних програм з моделювання екологічних процесів.

Екологічна освіта розглядається сьогодні як один з найпотужніших засобів, що може забезпечити зміну ставлення людини і суспільства до навколишнього середовища з руйнівного, споживацького на дбайливе, бережливе, і зрештою – відповідальне. Формування екологічної культури особистості – досить складний, різнобічний та довготривалий процес, який включає: оволодіння особистістю знаннями про природу і вплив господарської діяльності на неї; осмислення та оцінку одержаної інформації і, як результат, безпосередню дію у довкіллі, спрямовану на його охорону

У Концепції екологічної освіти України серед завдань позашкільного виховання визначено формування основ екологічної культури, морально ціннісної орієнтації особистості. Відомо, що цінності є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістично спрямованих орієнтирів щодо природи. Тому, основним предметом екологічного виховання учнівської молоді має стати формування суб'єктивного відображення універсальної цінності природи.

В умовах сьогодення екологічна культура є запорукою розвитку і збереження людини та суспільства вцілому, необхідним елементом відродження держави.

Значні можливості для реалізації завдань екологічного виховання школярів мають масові заходи з їх різноманітністю форм і методів проведення.

Основними напрямками організаційно-масової роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області є:

- еколого-натуралістична діяльність;
- природоохоронна та науково-дослідницька робота;
- народна творчість;
- масово-розважальна та оздоровча діяльність;
- соціально-реабілітаційна робота із категорією "скривджених дітей".

Основними формами організаційно-масової роботи є: еколого-натуралістичні, народознавчі, тематичні свята та конкурси, тематичні тижні, місячники, акції, інтелектуальні ігри, вікторини, тематичні та оглядові

екскурсії, експедиції та експедиційні походи, тематичні виставки.

Найбільша кількість дітей залучається до екологічної роботи саме через масові заходи, які проводяться в більшості загальноосвітніх і позашкільних закладів області. Завдяки доступній і цікавій формі проведення масові заходи сприяють вихованню екологічної культури учнів, побудові гармонійних стосунків з природою.

13.10. Участь громадськості у процесі прийняття рішень

13.10.1. Діяльність громадських екологічних організацій. Громадські рухи

Пошук дієвого механізму взаємодії неурядових організацій і владних структур, участь громадськості у процесі прийняття рішень при розв'язанні екологічних проблем збереження довкілля та відтворення природних ресурсів - головні напрями та завдання Громадської ради при держуправлінні охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області.

Громадська рада організацій та об'єднань природоохоронного спрямування є консультативно-дорадчим органом, який діє при державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області. Метою діяльності Громадської ради є: розширення участі громадськості у процесах прийняття екологічно важливих рішень, сприяння проведенню консультацій з громадськістю щодо формування та реалізації державної політики з питань, що стосуються довкілля.

Основними завданнями Громадської ради є:

- сприяння реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами з питань, що стосуються довкілля;
- участь у формуванні та реалізації екологічної політики та підтримка громадських ініціатив щодо цього процесу;
- сприяння інтеграції екологічної політики до інших складових державного розвитку, як основної передумови переходу держави до збалансованого розвитку;
- участь у контролі щодо врахування органами виконавчої влади громадської думки у процесі підготовки, прийняття та виконання рішень з питань, що стосуються довкілля;
- сприяння заходам просвіти та екологічної освіти;
- участь в обговоренні проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, природокористування та формування громадських ініціатив щодо вдосконалення і розвитку природоохоронного законодавства.

На засіданнях Громадської ради у 2009 році найбільш актуальними питаннями, які розглядалися були: обговорення проведення громадських слухань з питань спорудження енергоблоків №3 та №4 на майданчику Хмельницької АЕС, відзначення „Дня довкілля", представлення технології

переходу на використання вугілля в якості альтернативного палива на ВАТ „Волинь-цемент" тощо.

На виконання положень Орхуської Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля при держуправлінні діє Орхуський інформаційний центр, який призначений для інформування громадськості з основних питань охорони навколишнього природного середовища. За період своєї діяльності, в центрі створена власна бібліотека, де знаходяться наукові, довідкові та художні видання екологічного спрямування.

Проблеми екології в сучасному світі стали чи не найголовнішими після політичних. Характерною ознакою останніх років стало те, що ці проблеми вийшли за межі інтересів вузького кола спеціалістів-екологів на більш широкий загал. Значно активізувався фактор соціального збудження населення після Чорнобильської катастрофи. Інтерес до проблем безпеки життєдіяльності суспільства в цілому зумовив створення численних громадських організацій, клубів тощо.

Реалізація умов Орхуської конвенції сприяла підвищенню ролі громадських рухів, збільшенню прихильників дієвих екологічних організацій.

Обласна організація українського товариства охорони природи (УТОП) у 2009 році особливу увагу приділяла проведенню природоохоронних заходів, масових акцій („День довкілля", „Всесвітній день охорони навколишнього природного середовища", „Всесвітній день Землі", „Чиста Україна – чиста Земля"), залучення громадськості до участі у вирішенні екологічних проблем, здійсненні науково-технічної та просвітницької діяльність серед населення області. Ключовим пріоритетом діяльності обласної організації Українського товариства охорони природи були питання формування екологічної свідомості, здійснення заходів екологічної освіти населення області, особливо молоді, а також вивчення природоохоронного законодавства та контроль за його дотриманням. При обласній раді УТОП створена і плідно працює лекторська група, яку очолює заступник голови президії І.Л. Сацюк. Члени лекторської групи систематично виступають у трудових колективах та навчальних закладах області. В 2009 році презентовано книжку "Від перших кроків до сьогодення" (автори І.Сацюк та М.Гуйдаш). Ця книга розповідає про природоохоронців області від створення організації УТОП до сьогоднішнього дня. Досить позитивно зарекомендували себе проведені товариством обласні конкурси: „На краще проведення природоохоронної роботи в навчальних закладах області", „Галерея кімнатних рослин" тощо. Інформація про практичну діяльність обласної організації УТОП постійно висвітлюється в обласній газеті „Зелені шати", в рубриці „Природа і люди".

Громадська організація Регіональний екологічний центр „Волинь" була створена у 2009 році. Основною метою організації є: охорона природних

ресурсів, забезпечення та підтримка функціонування об'єктів природно-заповідного фонду, проведення навчальної, виховної та еколого-просвітницької діяльності тощо.

Згідно Технічного завдання РЕЦ „Волинь" було виконано наступні роботи: збір інформаційного матеріалу про розташування об'єктів природно-заповідного фонду у Березнівському, Костопільському, та Корецькому районах; дослідження фактичного екологічного стану об'єктів ПЗФ зі збором інформаційних та фото - матеріалів, встановлення і аналіз сучасних меж біогеоценозів, що охороняються тощо. Керівництво та представники громадської організації протягом 2009 року брали активну участь у підготовці важливих природоохоронних рішень. Взято участь у засіданнях Громадської ради при Державному управлінні охорони навколишнього середовища в Рівненській області, у засіданнях колегії та Громадської ради при Головному управлінні Держкомзему у Рівненській області з питань земельної та природоохоронної політики, у міжнародних наукових конференціях з проблем охорони водних та земельних ресурсів України та країн Європейської спільноти, у міжнародній нараді з питань охорони поверхневих вод басейну Західного Бугу та інших наукових і громадських акціях природоохоронного та науково-освітнього спрямування.

У 2009 році Рівненське відділення Товариства продовжувались дослідження зимової орнітофауни водосховища Хмельницької АЕС, яке межує з Рівненською областю. Метою дослідження є визначення видового різноманіття та кількісного складу птахів, які лишаються зимувати на водосховищі. Став-охолоджувач атомної станції має високу температуру води і взимку не замерзає. Отже, в зимовий період тут тримається багато водоплавних та інших птахів. Маршрутом дослідження обрано 6-кілометрову смугу вздовж берега, яка починається з дамби біля м. Острог Рівненської області та закінчується біля с. Півнева гора Хмельницької області.

За весь час спостереження на водосховищі зареєстровано 21 вид гідрофільних птахів, серед яких є занесені до Червоної книги, а також види, які в Україні мають статус пролітних (трапляються лише під час перельотів або на зимівлі). Також зафіксовано 30 супутніх видів. Отже на водосховищі та прилеглих біотопах взимку можна побачити більше 50 видів птахів. Основну масу птахів, що харчуються на воді, складають крижні, лиски, лебеді, гоголі. У зграях чапель сірих та чепур великих нерідко налічується по кілька десятків птахів. Серед хижих птахів трапляється рідкісний вид, який харчується рибою на водоймі – орлан-білохвіст. Водосховище ХАЕС є важливим біотопом, який в зимовий період підтримує життєдіяльність багатьох видів водно-болотних та інших птахів.

У 2009 р *Рівненським обласним відділенням Українського товариства охорони птахів* було продовжено експеримент «Пластикові шпаківні», який був розпочатий у 2008 році. Ідея експерименту полягає у використанні пластикових пляшок з-під питної води ємністю від 5 до 10 літрів для

виготовлення штучних гніздівель типу шпаківень. Результати експерименту показали високий відсоток заселеності гніздівель птахами, а також іншими тваринами. З птахів тут оселилося чотири види: синиця велика та блакитна, шпак звичайний та горобець хатній; найбільша кількість гніздівель зайняті синицями великими та шпаками. Заселяють гніздівлі й інші тварини - комахи (джмелі, бджоли) та звірі (білка, соня горішникова).

Міська молодіжна громадська організація "Екоклуб" - неурядова екологічна організація, що працює в місті Рівне з 1998 р. Метою діяльності екологічного клубу є захист та охорона довкілля.

Основними завданнями організації є популяризація і ініціювання впровадження енергозберігаючих технологій в побуті і на виробництві, підвищення обізнаності громадськості про використання альтернативних джерел енергії, антиядерна діяльність, екологічна освіта для студентів, учнів та громадян, організація лекцій та дискусій на екологічну тематику, проведення практичних природоохоронних акцій, підвищення ролі громадськості у процесі прийняття екологічно важливих рішень тощо.

У 2009 році громадською організацією видане друге видання книги «Ядерна енергія: міф і реальність» (180 примірників). Книги були поширені серед 24 бібліотек та 7 зацікавлених громадських організацій.

З метою популяризації енергозберігаючої техніки „Екоклуб" прийняв учать у кампанії „За хороші пристрої!"

ММГО „Екоклуб" за підтримки обласного Управління освіти в рамках проекту „Стала енергія для сталого розвитку" провела навчально-практичний семінари „Енергозбереження в школі". Метою семінару було поширення інформації серед шкіл району та м. Рівне, про прості, доступні та ефективні методи енергозбереження, що можуть використовуватись у закладах освіти. Практична частина семінару була присвячена комплексній теплоізоляції вікон. Для семінару ММГО „Екоклуб" підготував посібник „Практичні заходи з енергозбереження та їх застосування в бюджетних організаціях" та підручник для учнів молодших класів «Що таке енергія та як її берегти. Прості поради для малюків», які були передані в 717 шкіл Рівненської області.

З метою інформування громадян про можливості збереження на Землі сприятливого клімату й важливості зниження викидів парникових газів за сприяння „Екоклубу" проведено інформаційний тур „Клімат змінюється! Час діяти разом!". Ця інформаційна робота проводиться в Україні при активній підтримці українських громадських екологічних організацій „Голос Природи", „Екоклуб", „Екосфера" та „Зелений Світ". Інформаційний тур „Клімат змінюється! Час діяти разом!" є частиною Європейського туру, пов'язаного з темою зміни клімату, який проходить послідовно в Угорщині, Румунії, Болгарії, Австрії, Сербії.

ММГО „Екоклуб" постійно продовжує роботу: із протидії змін клімату в рамках діяльності „Робочої групи НГО з питань зміни клімату"; з

коментування та реакції на законодавчі ініціативи українського уряду в сферах енергетики та енергозбереження; над розвитком та подальшою діяльністю Енергетичного дорадчого центру, що діє на базі „Екоклубу"; над поширенням інформації про простий та доступний метод теплоізоляції вікон та про інші прості та доступні методи енергозбереження у побуті; у складі Громадської Ради при Державному комітеті ядерного регулювання України тощо.

Одним із пріоритетних напрямів роботи *Екологічного центру Рівненського міського Палацу дітей і молоді (ПДМ)* є поліпшення міського середовища. Цього разу його вихованці звернулися до проблеми накопичення побутового сміття, реалізувавши міжнародний освітній екологічний проект „Просвітницький тур „Сміття – ресурс!" Метою проекту стало залучення учнів загальноосвітніх навчальних закладів Рівного до шкільної програми роздільного збору сміття для подальшої його утилізації. В проекті взяли участь учнівсько-педагогічні колективи загальноосвітніх навчальних закладів № 8, 11, 12, 22, 27 та Рівненського міського Палацу дітей і молоді. В рамках проекту вихованцями екологічного центру було проведено багато змістовних та цікавих заходів: учні розповсюдили інформаційні буклети; презентували виставку фотографій передових технологій у галузі поводження з побутовим сміттям; провели навчальні тренінги „Побутові відходи", конкурс малюнку „Сміття – ресурс, що лежить не на своєму місті", круглий стіл; екскурсії на підприємства зі збору та переробки вторинної сировини - підприємство „Вторма – Рівне", ЗАТ „Консюмерс - Скло – Зоря". У кожному навчальному закладі встановили по два контейнери для роздільного збору сміття.

Щорічно в День захисту морських ссавців Екологічний центр ПДМ проводить конкурс екологічного малюнку „Великому киту – велике плавання!" Щороку Екологічний центр проводить ряд заходів в рамках святкування Всесвітнього дня охорони водних ресурсів.

У 2009 році Екологічний центр провів екологічну гру «Коли в місті не стало води» з метою привертання увагу учнів до необхідності збереження прісних вод. В цій грі моделюється гіпотетична ситуація, коли місто відключається від системи водопостачання. Участь у грі надає можливість відчути гостроту проблеми нестачі прісної води, усвідомити, що кожен громадянин повинен бути відповідальним споживачем, який розуміє необхідність економії та збереження найціннішого природного ресурсу.

З метою активізації інтересу учнів до вивчення природничих дисциплін, привертання уваги до води, як життєво важливого елементу природного середовища та формування навичок самостійної пізнавальної та творчої діяльності було проведено конкурс екологічних казок «Подорож Краплинки» та конкурс малюнку „Де вода – там життя!" У конкурсах взяли участь понад 130 учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Екологічний центр підтримує діяльність групи неурядових екологічних організацій щодо пропаганди стратегії зменшення кількості парникових газів,

використання альтернативних джерел енергії, енергозбереження та брав активну участь у Всеукраїнських інформаційних турах „Зміна клімату без загрози для життя”, „Клімат змінюється: час діяти разом!” Напередодні глобальної міжнародної акції „Година Землі”, Екологічний центр ініціював проведення ряду просвітницьких заходів у загальноосвітніх навчальних закладах міста. У Палаці дітей та молоді була розгорнута експозиція інформаційних матеріалів щодо причин, можливих наслідків та шляхів втримання глобального потепління на планеті. Протягом тижня було також проведено: навчальні тренінги „Енергозбереження задля протидії зміні клімату” для представників комітету „Екологія та охорона здоров’я”. Парламенту дітей міста, учнівських колективів загальноосвітніх навчальних закладів міста. Старшокласники були залучені до перегляду гострої документальної стрічки „Незручна правда”. У загальноосвітніх навчальних закладах міста пройшли інформаційні лінійки. Вихованці Екологічного центру та члени екологічного активу ЗОШ № 22 розповсюдили інформаційні листівки серед мешканців міста Рівного, в яких закликали всіх приєднатися до акції „Година Землі” та підтримати зусилля світової спільноти у протидії зміни клімату.

З 6 до 10 квітня 2009 р. Екологічний центр реалізував освітній екологічний проект „Об’єднаймо зусилля задля збереження та відтворення дубів Європи”. В рамках проекту відбулося багато цікавих та змістовних заходів, які мали на меті привернути увагу молоді до необхідності збереження та відтворення дубових насаджень в Європі та в Рівненській області зокрема. Дубові насадження Рівненщини зазнали руйнівного впливу пересушення ґрунтів внаслідок меліорації. В рамках проекту було проведено:

- презентацію проекту, програми „Дуби Європи” та обласної програми відтворення дубових насаджень „Діброва”;
- майстер-класи „Рисунок. Принципи роботи з натури” та „Художня фотографія”;
- обговорення: „Природно-заповідний фонд Рівненщини. Заповідні насадження дубів”, „Роль дубів в екосистемі листяного лісу», «Дуб – етнокультурний символ України”;
- велику екологічну гру „Чи вистачить на всіх?”;
- екскурсію територією пам’ятки природи загальнодержавного значення „Юзефінська дача” (Рокитнівський р-н, Глиннівське лісництво) - ознайомлення з найстарішим дубом України (1361 рік) та дубовими насадженнями віком 500-700 років;
- пленер «Замальовки старої діброви» та „фотополювання” „Таємниці старого дуба”;
- облаштування державної ботанічної пам’ятки природи „Юзефінська дача” інформаційно-межовими аншлагами;
- впорядкування території пам’ятки природи загальнодержавного значення „Юзефінська дача” від побутового сміття;

- посадка ділянки дубових насаджень в Жовтневому лісництві Соснівського лісгоспзагу – висаджено 1500 саджанців на площі 0,8 га;

- екскурсію екологічною стежкою Надслучанського регіонального ландшафтного парку (Березнівський р-н);

- „фотополювання" за первоцвітами;

- екскурсію в Березнівський дендропарк;

- оформлення та презентацію виставки малюнку „Замальовки старої діброви" та фотографії „Таємниці старого дуба" в ПДМ;

- круглий стіл за підсумками реалізації проекту, інформування місцевого населення про хід реалізації проекту через ЗМІ.

В заходах проекту взяли активну участь вихованці Екологічного центру та учнівський екологічний осередок ЗОШ №27.

А на передодні проекту Екологічний центр провів серед учнів шкіл міста провів конкурс екологічної казки «Історія старого Дуба» та конкурс малюнку „Могутній дуб – краса і велич лісу!"

В період з 13 до 16 квітня 2009 року в рамках навчально-освітнього проекту „Озеленення території навчальних закладів" було проведено акцію „Зелена латка" із створення паркового куточку біля ПДМ площею 4 сотки. Вихованці Екологічного центру висадили 23 дерева та 31 кущ, серед яких: 7 оцтових дерев, 7 беріз, 9 дубів, 11 кущів барбарису, 9 кущів жарнівцю, 7 кущів азалії понтійської, а також 22 дубки. Також було впорядковано території існуючих альпійських гірок біля ПДМ.

Велике значення для розширення кругозору, пізнання довкілля для вихованців екологічного центру має літній наметовий екологічний табір в Криму (Лисяча бухта між селищами Курортне й Сонячна долина). Діти вчаться не порушувати стан дикої природи, тому за її неписаними законами збирають дрова, готують їжу, перуть тощо. Діти знайомляться з гірськими породами, особливостями ландшафту, залюбки беруть участь у "фотополюванні". Цікавими є подорожі екологічними стежками гори Кара-Даг та Ечкі-Дага.

Екологічний центр ПДМ постійно розширює коло своєї діяльності, де він може прикласти зусилля задля збереження довкілля та сталого розвитку. Стратегічним напрямом діяльності Екологічного центру в 2009 році став напрям збереження клімату. 2009 рік є дуже особливим, оскільки зусилля світової спільноти були зосередженні на протидії глобальним змінами клімату. З 7 по 18 грудня в Копенгагені відбувалась Конференція ООН зі зміни клімату. Саме це активізувало діяльність Екологічного центру в напрямку інформування учнівської громади та мешканців міста про найбільший виклик сьогодення, який стоїть перед людством – зміна клімату та об'єднання їх зусиль задля протидії глобальному потеплінню. 15 жовтня екологічний центр провів І форум учнівської екологічної громади „Молодь за збереження клімату" з метою привертання уваги учнів до проблеми та розгортання інформаційної кампанії в загальноосвітніх навчальних закладах міста, розгорнув інформаційну виставку у вестибулі палацу з питань зміни

клімату, Міжнародної акції „350 ппм" та Всесвітньої кампанії ООН „Укладемо угоду!"

Екологічний центр взяв участь у волонтерському фестивалі VOLфест або „Вмикайся!" на запрошення національного волонтера ВООН в Рівненській області Ю. Бєловицької. Фестиваль проходив з 23 по 25 жовтня в Молодіжному центрі „Криничка" села Удрицьк Дубровицького району Рівненської області в рамках проекту ПРООН „Соціальна інтеграція та розвиток громадянської відповідальності молоді в Україні". У фестивалі взяли участь волонтери та представники молодіжних центрів Рівненської, Чернігівської та Житомирської областей, діти та молодь села Удрицьк та вихованці Екологічного центру ПДМ.

Традиційно в грудні місяці Екологічний центр ПДМ провів акцію „Годівничка для синички" з метою привертання уваги учнівської молоді до важливості підгодівлі птахів у зимовий період. Загалом на конкурс „Годівничка для синички" було представлено 85 годівничок.

Напередодні Нового 2010 року Екологічний центр Палацу дітей та молоді провів конкурс „Замість ялинки – зимовий букет" щодо пропаганди використання штучних ялинок та букетів.

У 2009 році проведено конкурс малюнку „І будуть жити на Землі – і соловей, і жук!" Метою конкурсу було втілення ідеї протидії подальшим втратам біорізноманіття та необхідності застосування дійових заходів щодо його збереження. В конкурсі взяли участь 48 учнів шкіл міста.

Громадська організація „Рівненський центр маркетингових досліджень" створена при кафедрі економіки та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету для об'єднання зусиль науковців, спеціалістів з використання передових методик досліджень потреб на регіональному ринку, в тому числі і потреб населення в якісному навколишньому середовищі, вирішенню екологічних проблем, збереженню природно-заповідних територій та об'єктів через організацію науково-практичної діяльності, сприяння прогресивним формам навчання та підготовки фахівців у галузі екології, управління, інформації, співпрацю з державними органами, участь у розробці та виконанні регіональних програм та ін.

Рівненський центр маркетингових досліджень, маючи досвід аналізу стану та перспектив використання природно-заповідних територій для сільського зеленого та екологічного туризму; створення фото -, медіа - та інших популяризаційних матеріалів для природоохоронної освіти, пропаганди екологічної свідомості, культури серед населення; розробки програм розвитку природно-заповідного фонду та екологічної мережі; організації робіт з визначення меж, виносу їх в натуру та розробки проектів землеустрою територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розробив та подав на розгляд ОДА обґрунтування проектів розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури регіональних ландшафтних і національних природних парків та відновлення старовинних парків-пам'яток садово-

паркового мистецтва Рівненщини. В рамках проектованих заходів розроблені пропозиції з інвентаризації біотичного та ландшафтного різноманіття парків-пам'яток садово-паркового мистецтва Рівненської області; розробки програми розвитку рекреаційної та еколого-просвітницької діяльності регіональних ландшафтних парків „Прип'ять-Стохід", „Надслучанський", „Дермансько-Мостівський" та національного природного парку „Дермансько-Острозький"; зі створення екологічних стежок та туристичних маршрутів у зазначених вище парках та бізнес-планів залучення додаткових джерел їх фінансування.

Рівненським центром маркетингових досліджень у 2009 р. в рамках виконання природоохоронних заходів з підготовки і організації встановлення меж та розроблення проектів землеустрою територій та об'єктів ПЗФ Рівненської області за сприяння Рівненської обласної ради, Рівненської обласної державної адміністрації, Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області, місцевих органів самоврядування були організовані геодезичні, проектно-вишукувальні та землевпорядкувальні роботи з виготовлення проектів землеустрою для 9 природно-заповідних територій та об'єктів Рівненської області.

В 2009 р. за безпосередньою участю Рівненського центру маркетингових досліджень були завершені роботи з організації встановлення меж, затверджені обласною державною адміністрацією та передані Хрінницькій сільській раді Демидівського району проекти землеустрою на орнітологічний заказник місцевого значення „Вичавки" та болотне заповідне урочища „Маївка" Демидівського району.

Рівненським центром маркетингових досліджень започатковано формування бази даних природно-заповідних об'єктів та територій і реєстру стародавніх дерев Рівненщини. В 2009 р. активістами Рівненського центру маркетингових досліджень підготовлені та погоджені на рівні органів місцевого самоврядування пропозиції з розширення болотного заповідного урочища „Війницьке", що в Млинівському районі, підготовлені пропозиції по створенню ботанічної пам'ятки природи місцевого значення „Клеваньські буки", що в смт Клевань Рівненського району.

Комунальний заклад „Станція юних натуралістів" Рівненської обласної ради є головним еколого-натуралістичним, науково-методичним і координаційним центром в області з залучення учнівської молоді до участі та виконання Міжнародних програм. „Станція юних натуралістів" є координатором Міжнародної науково-освітньої екологічної програми GLOBE.

Школярі проводять ряд досліджень, розроблених ученими, з метою збору даних про нашу планету та її функціонування як єдиної глобальної системи. Крім того, учні спостерігають за станом навколишнього середовища на навчально-дослідних земельних ділянках як за допомогою приладів, так і за допомогою органів чуття. Свої дослідження основних компонентів природи:

ґрунту, води, повітря, земного покриву за Міжнародною програмою GLOBE проводять школярі Тучинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Гощанського району (кер. Ткачук Л.А.); Біловізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Рокитнівського району (кер. Павлушенко О.В.), Оженинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Острозького району (кер. Сорочук С. І.), Радивилівського навчально-виховного комплексу „школа №1-гімназія" (кер. Качан Т.М.), Срібненської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Радивилівського району. Проводячи спостереження, дослідження учні реєструють отримані дані, набувають навичок ретельної роботи і контролю за точністю даних, обмінюються отриманими даними з іншими учнями, виконують лабораторні роботи, перевіряють правильність висунутих гіпотез і розробляють теорії на основі зібраних даних.

Школярі Рівненщини активні учасники Національного тур Міжнародного конкурсу молодіжних проектів з енергоефективності „Енергія і середовище".

Всеукраїнський конкурс „Юнацький водний приз", який проводиться як Національний етап міжнародного конкурсу „Стокгольмський юнацький водний приз", сприяв залученню молоді до вирішення проблем збереження та раціонального використання водних ресурсів. Учасники представили проекти в галузі науково-технічної та соціальної проблематики забезпечення потреб суспільства у воді. У 2009 році фінал конкурсу проходив з 15 по 17 квітня в Києві на базі хіміко-технологічного факультету НТУУ „КПІ". Рівненщина була першою за кількістю робіт (6), представлених на конкурс.

У травні 2009 року на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді відбувся IV Всеукраїнський конкурс експериментально-дослідницьких робіт для учнів 9-11 років із природознавства (біології) „Юний дослідник". Учнівська делегація Рівненщини в кількості 4 чоловік прийняла участь у фінальному етапі.

З 29 вересня до 1 жовтня 2009 р. на базі учнівських лісництв Рівненської області був проведений ІІІ Всеукраїнський зліт учнівських лісництв. Під час проведення зльоту було організовано роботу виставки-презентації досягнень учнівських лісництв; секційне засідання з захисту науково-дослідницьких робіт; круглий стіл з питань удосконалення діяльності учнівських лісництв за участю працівників Національного еколого-натуралістичного центру; виїзні практичні заняття на базі Клесівського шкільного лісництва Сарненського району, майстер-класи „Зелена архітектура Рівненського Полісся" та проведені екскурсії екзотичними куточками зеленої скарбниці „Поліського Версалю" і Березнівським державним дендрологічним парком.

11 березня 2009 року на базі комунального закладу „Станція юних натуралістів" Рівненської обласної ради було проведено обласний конкурс юних екологів "Живи, Земле!". Програма конкурсу включала: виставку матеріалів екологічних експедицій, походів, досліджень юних екологів "Екологічними стежками Рівненщини" (командна першість); захист науково-дослідницьких робіт з проблем екології і охорони навколишнього

середовища (особиста першість); конкурс “Кращий еколог” (особиста першість). У конкурсі взяли участь 40 учасників (учні 9-11 класів).

В лютому 2009 року відбувся V обласний конкурсу екологічних агітбригад „На нас надіється Земля”. Юні екологи звітували про просвітницьку роботу серед широких верств населення по захисту і збереженню довкілля, участь у природоохоронних конкурсах і акціях, співпрацю з державними та громадськими екологічними організаціями.

В квітні 2009 відбулись обласні змагання юних квітникарів-аранжувальників „Квіткова райдуга України”. Програма змагань включала в себе: виставку результатів дослідницької роботи юних квітникарів-аранжувальників (командна першість); захист теми з навчального дослідництва (особиста першість); конкурс „Квіткове оформлення в зеленому будівництві” (особиста першість); захист конкурсної квіткової композиції „Весна до сонця квітами всміхається” (командна першість). У змаганнях взяли участь 36 юних квітникарів-аранжувальників.

З 4 до 6 травня 2009 року на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді пройшов Конкурс проектів озеленення інтер`єру та ландшафтного дизайну позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.

Рівненські юннати представили на розгляд журі проект „Саду пахощів”, який завоював І місце.

Представники Рівненщини взяли участь у роботі ІІІ Всеукраїнського зльоту учнівських виробничих бригад, що проходив у м. Луцьку 22 – 24 вересня 2009 року. Учнівська виробнича бригада Новоукраїнської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Млинівського району гідно представила область на зльоті і посіла ІІ призове місце.

Юннати Рівненщини активні учасники обласних і Всеукраїнських масових натуралістичних конкурсів, фестивалів, виставок, проектів, змагань, акцій зокрема: „Мій рідний край, моя земля”, „Парки — легені міст і сіл”, „Ліси для нащадків”, „Природа — людина — виробництво — екологія”, „Енергія і середовище”, „Всеукраїнський юнацький водний приз”, „Юний дослідник”, „Юний селекціонер”, „Птах року”, „Юннатівський зеленбуд”, „Дослідницький марафон”, „Вчимося заповідувати”, „Посади сад”, „Галерея кімнатних рослин”, „Рослини – рятівники від радіації”, конкурсу проектів озеленення інтер’єру та ландшафтного дизайну позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, конкурсу-огляду Музеїв Хліба, обласних конкурсів: екологічних агітбригад „На нас надіється Земля”, юних екологів „Живи, Земле”, новорічно-різдвяної виставки „Новорічний подарунок”, змагань юних квітникарів-аранжувальників „Квіткова райдуга України”, фестивалю екологічної творчості молоді „Свіжий вітер”, обласного збору учнівських лісництв „Майбутнє лісу в твоїх руках”, міжнародної програми „GLOBE”.

Під час проведення польових навчальних практикумів, екологічних експедицій, екскурсій на природоохоронних територіях школярі вивчають

видове різноманіття рослин і тварин, проводять наукові спостереження, оволодівають методиками наукових досліджень в галузі природничих та аграрних наук.

У 2009 році в області працювало 50 гуртків юних екологів, 20 екологічних клубів, 12 екологічних товариств, 26 експедиційних загонів, 24 шкільних університети „Природа", 60 гуртків юних друзів природи, 1 творча лабораторія „Природа", 55 гуртків юних лісівників, 47 загонів зелених та 37 загонів голубих патрулів.

Екологічні патрулі, загони, пости виконують практичну природоохоронну роботу. Під час експедицій діти вивчають рослинний світ, ведуть облік рідкісних лікарських рослин, складають інформаційні карти, вивчають вплив діяльності людини на довкілля. Редколегія експедиційних загонів випускає календар природи, на сторінках якого висвітлюються цікаві явища, об'єкти природи, окремі факти згубної дії людини на природу, розповідається про корисні справи юних екологів.

Щорічно діючими є екологічні загони у Володимирецькому, Костопільському, Здолбунівському, Сарненському районах на Млинівщині, Радивилівщині, у Кузнецовську. Юні мандрівники-дослідники збирають відомості про рідкісні рослини рідного краю, динаміку орнітофауни, проводять моніторинг зимівлі рукокрилих, вивчають санітарно-екологічну ситуацію, досліджують річки та водойми.

Юні природолюби Дубенського міського Будинку дітей та молоді відвідали Мирогощанський аграрний коледж, стали учасниками триденної екологічної експедиції до Несвицького лісу, під час якої вели ентомологічні спостереження, на практиці ознайомились з флорою і фауною Дубенщини.

Щороку Млинівський районний Будинок творчості школярів організовує одноденні походи, екскурсії, на яких гуртківці знайомляться з особливостями флори і фауни рідного краю. Учні підгодовують узимку водоплавних птахів, проводять дослідницьку роботу з вивчення біорізноманіття водойм, розчищають і впорядковують джерела та малі притоки, заліснюють прибережну зону з метою укріплення берегів та збереження генофонду місцевої флори.

Учні Радивилівської районної станції юних натуралістів поглиблювали свої знання з біології під час трьохденних походів в урочище Морозівщина, вони досліджували рослини і тварини гори Красної, екологічної пам'ятки природи, розташованої поруч з с. Підзамче.

Для формування в дітей певної системи екологічних знань в області використовують різні форми роботи. Традиційна форма роботи – гурткова, в процесі якої діти засвоюють наукові основи проблеми взаємодії суспільства і природи, оволодівають необхідними прикладним знаннями, практичними вміннями й навичками. Варто відзначити, що останнім часом, крім традиційних профільних гуртків (юних екологів, екологів-краєзнавців, друзів природи, юних натуралістів), в області почали діяти й такі перспективні

творчі учнівські об'єднання, як екологічні агітбригади, екопости, екотеатри, екостудії, фотоекологи.

Щороку на базі комунального закладу „Станція юних натуралістів" проходить обласний конкурс екологічних агітбригад „На нас надіється Земля", де юні екологи звітують про просвітницьку роботу серед широких верств населення із захисту та збереженню довкілля.

Кращими є агітбригади: „Сполох" Демидівського навчально-виховного комплексу „загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - ліцей", „Екологічна варта" Зорянського навчально-виховного комплексу „школа - гімназія", „Шанс" Кузнецовського будинку дитячої та юнацької творчості, „Пошук" комунального закладу „Станція юних натуралістів" Рівненської обласної ради, „Аква-віта" Новоукраїнської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Млинівського району.

У ході Місячника з оздоровлення довкілля школярі Березівського навчально-виховного комплексу Дубенського району та Лісівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Дубровицького району упорядкували територію шкільного подвір'я, заклали плодовий сад, розвісили будиночки для пернатих, провели конкурс екологічного плаката „Збережемо красу Землі", взяли участь у трудових акціях „Чиста планета", „Дерево життя," „До чистих джерел".

Члени гуртка „Зелена планета" Обарівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Рівненського району під час екологічного тижня „Екологічно чисте майбутнє - вибір сучасної молоді" провели виставки малюнків „Світ довкола нас" та виробів з побутових відходів, розробили екологічний проект „Альтернативні джерела. Вітер.", створили пам'ятки із збереження довкілля, до дня Землі провели акцію „Пробач мені, Земле моя". Під час навчальних екскурсій учні вивчають сезонні явища в житті рослин, досліджують природні біоценози та водні джерела свого села.

Члени клубу „Наукова зміна" комунального закладу „Станція юних натуралістів" Рівненської обласної ради захоплюються науково-дослідною роботою, вивчають екологічні проблеми рідного краю, вплив радіаційного забруднення, відходів промисловості на живі організми. Юні науковці - переможці і призери міських, обласних та Всеукраїнських конкурсів. Гуртківці розробили проект „Сад пахощів", презентований членами клубу „Мальва" на І Всеукраїнському конкурсі проектів озеленення інтер'єру та ландшафтного дизайну позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів (посів призове І місце) і на території станції втілений в життя членами гуртка „Квітковий калейдоскоп" та клубу „Наукова зміна".

З 29 вересня до 1 жовтня 2009 р. на базі учнівських лісництв Рівненської області був проведений ІІІ Всеукраїнський зліт учнівських лісництв. Під час зльоту було організовано роботу виставки-презентації досягнень учнівських лісництв; секційного засідання з захисту науково-дослідницьких робіт; круглого столу з питань удосконалення діяльності учнівських лісництв за участю працівників Національного еколого-натуралістичного центру; виїзні

практичні заняття на базі Клесівського шкільного лісництва Сарненського району, майстер-класи „Зелена архітектура Рівненського Полісся” та проведені екскурсії екзотичними куточками зеленої скарбниці „Поліського Версалю” і Березнівським державним дендрологічним парком.

13.11. Виконання державних екологічних програм

Основним чинником забезпечення збереження якості навколишнього природного середовища області є виконання національних, регіональних і місцевих природоохоронних програм, тому що це забезпечує найбільш комплексний плановий підхід стосовно питань охорони довкілля.

В області виконуються ряд загальнодержавних, національних та обласних екологічних програм метою яких є поліпшення якості навколишнього природного середовища.

На постійному контролі державного управління охорони навколишнього природного середовища знаходиться виконання „Заходів щодо реалізації основних положень Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води”, “Обласної програми збереження водності малих річок, охорони їх від засмічення і використання екологічно чистих підземних вод виключно для питного водопостачання”, “Регіональної програми поводження з відходами на 2004-2010 рр.".

Заходи щодо реалізації основних положень Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води в Рівненській області.

Основною метою Заходів щодо реалізації основних положень Національної програми екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води в області є відновлення та забезпечення сталого функціонування екосистеми Дніпра, якісного водопостачання, екологічно безпечних умов життєдіяльності населення та захист водних ресурсів від забруднення і виснаження. В 2009 р. на виконання природоохоронних заходів передбачених Програмою, освоєно 7978,58 тис. грн.

В результаті скиду стічних вод у природні водойми негативного впливу, в першу чергу, зазнають поверхневі та підземні води, тому Програмою передбачено будівництво нових, реконструкції та капітальні ремонти існуючих очисних споруд комунальних та інших підприємств, запровадження систем зворотного та повторного водопостачання, що є основними напрямками Програми.

З метою забезпечення необхідного рівня очистки та утримання каналізаційних очисних споруд у робочому стані значна увага приділяється будівництву та реконструкції каналізаційних очисних споруд (КОС). В 2009 р. були проведені ремонти та реконструкції каналізаційні очисних споруд в м. Рівне, м. Дубно, смт Рокитне.

Крім того були проведені ремонти та реконструкції каналізаційних мереж в м. Радивилів, Дубно, Дубровиця та смт Демидівка.

Виконання заходів Програми, що стосується забезпечення населення якісною питною водою, залежить від багатьох чинників, серед яких контроль за здійсненням господарської діяльності в галузі централізованого водопостачання, облік і раціонального використання питної води, водопідготовка перед подачею споживачу, утримання в належному санітарному стані водопроводів тощо.

Комунальними водопостачальними організаціями, в тому числі РОВКП ВКГ „Рівнеоблводоканал", ведеться облік та контроль за використанням водних ресурсів. Станом на 01.01.2010 р. в м. Рівне на холодну воду встановлено 61754 лічильники, з них в державному секторі – 56196 лічильників, в приватному секторі – 5558 лічильників. В тому числі в 2009 р. на холодну воду встановлено всього 4455 лічильників, з них в державному секторі – 3971 лічильник, в приватному секторі – 484 лічильника.

Для забезпечення якісною питною водою населення області в 2009 році проведено ремонти водопровідних мереж в м. Рівне, Острог, Корець, Дубровиця, Радивилів, смт Демидівка, Млинів, Дубенському, Володимирецькому, Гощанському, Здолбунівському, Рокитнівському, Сарненському районах, будівництво водопровідної мережі в м. Дубно та смт Рокитно, будівництво станції знезалізнення в м. Березне.

У Гощанському районі проведено підготовку земельних ділянок під заліснення площею 129 га, з метою упорядкування скидання у водні об'єкти неочищених стоків від підприємств інтенсивного тваринництва. З метою запобігання водної ерозії сільськогосподарськими підприємствами району проводилась оранка впоперек схилів.

Проведені заходи з захисту населених пунктів с. Старе Село та Грабунь Рокитнівського району від затоплення повеневими водами р. Льва, сіл Залав'є та Блажево Рокитнівського району від затоплення повеневими водами р. Переросль, відновлення гідротехнічної споруди на акумулюючій водоймі для захисту від підтоплення с. Дитинячі і Переросль Дубенського району.

Проводились берегоукріплювальні роботи для захисту населених пунктів області від шкідливої дії вод: проведено кріплення берегів р. Горинь для захисту с. Ремчиці Сарненського району, р. Стир для захисту с. Дубрівка і Сопачів Володимирецького району та с. Набережне Демидівського району.

Обласна програма збереження водності малих річок, охорони їх від забруднення та засмічення і використання екологічно чистих підземних вод виключно для питного водопостачання.

Метою Програми є покращення стану поверхневих вод та раціональне використання підземних вод питної якості підприємствами області.

В області зберігається досить напружена ситуація з водокористуванням та охороною поверхневих вод. Серед першочергових завдань, що

вирішувались, було наведення елементарного порядку з водоохоронними зонами навколо річок і водойм. У 2009 році проводилась посадка лісових насаджень в прибережних смугах річок і водойм на площі 30,25 га. В Гощанському районі було встановлено межі прибережних смуг річок району на 10,2 км.

Для здійснення заходів щодо збереження водності малих річок в Зарічненському, Демидівському, Рокитнівському, Сарненському та Володимирецькому районах було розчищено від мулу і наносів русла річок і водотоків.

Для захисту населених пунктів від підтоплення підприємством ВАТ „Володимирецька ПМК-173" проводились берегоукріплювальні роботи, укріплено берег річки Стир у Володимирецькому районі.

В Демидівському та Острозькому районах було ліквідовано 11 стихійних смітників в прибережних смугах річок та водойм.

На даний час частина меліоративних систем області занедбана і не експлуатується належним чином, що часто стає причиною підтоплення прилеглих територій. З метою вирішення цієї проблеми проводиться розчистка магістральних каналів на осушувальних системах в Корецькому, Сарненському, Рокитнівському районах.

В Рокитнівському та Гощанському районі було розчищено та впорядковано джерела.

Державною екологічною інспекцією в Рівненській області здійснювались перевірки дотримання природоохоронного законодавства в межах рекреаційних зон та прибережних смуг озеро Басів Кут та річки Устя. Встановленні факти попадання каналізаційних стоків на територію присадибної ділянки на вул. Клубній з каналізаційного колектора, який прокладений з порушенням вимог чинного законодавства. В результаті перевірки Рівненського міському автомобільних доріг виявлено, що споруди очистки зливових стічних вод працювали недостатньо ефективно, внаслідок чого в р. Устя було скинуто недостатньо очищені стічні води з перевищенням нормативів проекту ГДС. В ході перевірки РОВКП ВКГ „Рівнеоблводоканал" встановлено, що міські очисні споруди працювали недостатньо ефективно. Каналізаційні очисні споруди ВАТ „Рівнеазот" утримуються в задовільному санітарно-технічному стані. Очистка скидів на каналізаційні очисні споруди ВАТ „Рівнеазот" відповідає вимогам.

Регіональна програма поводження з відходами

В області діє "Регіональна програма поводження з відходами на 2004-2010 роки", яка схвалена розпорядженням голови облдержадміністрації від 16.04.2004 №174 та затверджена рішенням обласної ради від 28.05.2004 №350. З метою подальшого удосконалення управління у сфері поводження з відходами розпорядженням голови Рівненської облдержадміністрації від 29.06.2006 №284 внесені пропозиції щодо змін та доповнень до регіональної програми поводження з відходами на 2004-2010 роки, виклавши її у

наступній редакції: “Регіональна програма поводження з твердими побутовими відходами на 2004-2011 роки”, яка затверджена рішенням обласної ради від 11.08.2006 № 80.

Програма прийнята з метою формування системи поводження з відходами на території регіону, реалізації комплексу заходів щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів, максимальної їх утилізації, забезпечення екологічно-безпечного видалення відходів, впровадження ресурсозберігаючих технологій і відвернення негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров’я людей.

Основними завданнями Програми є:

- забезпечення повного збирання, своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводженні з ними;
- зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення рівня їх небезпечності;
- забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;
- сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого або повторного використання ресурсно-цінних відходів;
- забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом впровадження відповідних технологій, екологічно безпечних методів та засобів поводження з відходами;
- здійснення комплексу науково-технічних та маркетингових досліджень для виявлення і визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;
- сприяння створенню об’єктів поводження з відходами;
- забезпечення довготривалого моніторингу стану довкілля в місцях зберігання та видалення відходів;
- розширення доступу громадськості до інформації про об’єкти поводження з відходами.

На території області нараховується понад 800 підприємств різних форм власності, у процесі виробничої діяльності яких утворюються відходи.

Для покращення екологічної ситуації в області стосовно поводження з відходами в 2009 році із обласного фонду охорони навколишнього природного середовища було виділено 100 тис. грн. на заходи, зазначені у таблиці 13.15.

Таблиця 13.15. Заходи профінансовані з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2009 р.

Тема заходу	*Назва виконавця*	*Профінансовано*
Придбання спецавтотранспорту (асенізаційної машини) для збору та транспортування відходів рідинного походження для КП „Вега-Плюс” Острозького району	КП "Вега-Плюс” Острозький район	100 тис. грн.
Всього		100 тис. грн.

У 2009 році продовжено виконання наступних заходів програми.

До реєстру об'єктів утворення, оброблення і утилізації відходів (ОУОУВ) включена інформація по 1-м підприємству, що розробило 5 реєстрових карт ОУОУВ - ТзОВ „Компанія „Зевс ЛТД" м. Дубно.

До реєстру місць видалення відходів (МВВ) включена інформація по 23-х місцях видалення відходів, паспорти на які розроблені 21-ю установою та підприємством області –сміттєзвалище Новорічицької, Кутинської сільської ради Зарічненського району, сміттєзвалище Кам'яно-Случанської, Степанської, В.Вербченської, Тутовицької, Кричильської, Зносицької сільських рад Сарненського району, сміттєзвалище Веснянської сільської ради Корецького району, сміттєзвалище Шепетинської, Повчанської сільських рад Дубенського району, сміттєзвалище Сіянцівської, Могилянівської, Мощаницької, Милятинської сільських рад Острозького району, сміттєзвалище Тучинської, Малинівської сільських рад Гощанського району, сміттєзвалище комунального підприємства житлово-комунального господарства м. Радивилів, сміттєзвалище Уїздецької, Урвенської сільських рад Здолбунівського району, сміттєзвалище Великопільської сільської ради Березнівського району.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 №1218 „Про порядок розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів" держуправлінням охорони навколишнього природного середовища видано 547 дозволів (лімітів) на обсяги утворення і розміщення відходів у навколишньому природному середовищі.

Суб'єктам господарювання видано 14 погодження для одержання ліцензії на право здійснення торгівлі пестицидами та агрохімікатами.

З метою вирішення питань впровадження в місті Рівне системи поводження з відходами як вторинною сировиною та на виконання заходів Міської програми поводження з відходами на 2006-2010 рр. у 2009 році залучались кошти міського природоохоронного фонду у розмірі 87,8 тис. грн. (закуплено і встановлено 65 урн малої ємності на алеях дендропарку мікрорайону „Ювілейний" та 72 урни малої ємності в містах загального користування в місті Рівне).

У Млинівському районі частково прийманням від населення відходів паперу та склотари займаються приватні підприємці у своїх торгових павільйонах. Крім цього заготівлю та переробку в гранули поліетилену, який був у вжитку, здійснює ТзОВ „Ветхім".

За сприяння та фінансової підтримки відділу екології управління економіки міста Рівне проводиться роз'яснювальна робота серед населення та акції і конкурси серед навчальних закладів міста.

На підприємстві ТОВ „Вторма – Рівне" створено постійно діючий учбовий клас для учнів загальноосвітніх шкіл м. Рівне, де проводяться заняття на екологічну тематику, на яких пропагується доцільність роздільного збору твердих побутових відходів. В Рівненському тижневику

„Сім днів” протягом кількох років постійно діє тематична сторінка „Довкілля” (за кошти міського природоохоронного фонду в сумі 10,0 тис. грн.), в якій висвітлюються матеріали з проблем поводження з відходами в цілому, а також проводиться роз’яснювальна робота серед населення.

У м. Рівне КАТП – 1728 в 2009 році ліквідовано виявлених 3 стихійних сміттєзвалища, з них вивезено 800 $м^3$ сміття; на вул. Малорівненська облаштований майданчик та встановлено 2 великогабаритні кузови для збору сміття та будівельних відходів; на вул. Бічна проведений демонтаж та благоустрій майданчика; на вул. Чернишова облаштований майданчик та встановлено 2 великогабаритні кузови.

У Корецькому районі за 2009 рік ліквідовано 23 стихійних сміттєзвалищ твердих побутових відходів та впорядковано 8 сільських сміттєзвалищ.

У Острозькому районі за минулий рік ліквідовано 14 стихійних сміттєзвалищ і упорядковано 6 сміттєзвалищ.

За результатами інвентаризації 2009 року станом на 01.01.2010 р. в області знаходиться 121471 кг заборонених і непридатних до використання пестицидів. З них 79671 кг затарено у 119 бетонно-полімерних контейнерів, решта знаходиться у складських приміщеннях сільськогосподарських підприємств.

Із обласного природоохоронного фонду на придбання бетонополімерних контейнерів для безпечного зберігання заборонених і непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР) на території Здолбунівського району у 2008 році було виділено 20 тис. грн. За дані кошти в 2009 році було придбано 4-ри бетонополімерних контейнери в які у вересні 2009 року було затарено 2500 кг заборонених і непридатних до використання ХЗЗР. Також було проведено герметизацію вказаних контейнерів.

З метою знищення непридатних до використання ХЗЗР, з обласного природоохоронного фонду було передбачено виділення 400,0 тис. грн. Проведена процедура відкритих торгів, але рішенням спільного тендерного комітету головного управління економіки та інвестиційної політики ОДА було прийнято рішення визнати торги такими, що не відбулися

У відвалі площею 58,2 га на ВАТ „Рівнеазот” накопичено 15,4 млн. т відходів фосфогіпсів від виробництва фосфорної кислоти.

В 2000 році розроблений проект дослідно-промислового комплексу переробки фосфогіпсу в сульфат амонію та вапняно-аміачну селітру. Капітальні затрати для реалізації цього проекту складають 57,45 млн. грн. (в цінах 1997 року). В зв’язку з значною вартістю реалізації проекту, підприємство займалось пошуком інвестора для його реалізації. Пошуки інвестора не дали позитивних результатів. Крім цього, на сьогоднішній день, впровадження даного проекту не має перспективи, оскільки продукти, які планувалось отримувати в результаті переробки фосфогіпсу не мають попиту на ринку збуту.

З 2003 року на ВАТ „Рівнеазот” впроваджений випуск вапняно – аміачної селітри на обладнанні, що планувалось задіяти для переробки фосфогіпсу.

Тому, реалізація проекту переробки фосфогіпсу 2000 року відкладена. Всі фінансові можливості підприємства, на даний час, направляються на модернізацію діючого виробництва з метою забезпечення стабільної роботи та безпеки виробництва, в тому числі і екологічної.

Розробку технічної документації (робочого проекту) на впровадження технології розділення нижчих дикарбонових кислот з одержанням індивідуальних кислот реалізовано НДІПІ „Хімтехнологія" (м. Северодонецьк). Загальна вартість робіт, згідно договору, становить 1646304 грн. В 2007 році була випущена пробна партія янтарної кислоти. На даний час, практична реалізація проекту неможлива, в зв'язку з простоєм, в 2009 році, цехів органічної групи.

У відвалі ТОВ „Волинь-шифер" на площі 2,5 га заскладовано 114,7 тис. т азбестоцементних відходів. З метою зменшення подальшого накопичення кількості відходів спеціалістами ТОВ „Волинь-шифер" в жовтні 2006 року впроваджена технологія повернення азбесту у виробництво листів азбестоцементних хвилястих. На впровадження даної установки затрачено 78,3 тис. грн. Щодо вирішення питання про використання накопичених відходів при виробництві будівельних матеріалів ТОВ „Волинь-шифер" звернулося за допомогою до Українського Хризотилового об'єднання. Підприємством отримано звіт НДР ВАТ „НДІпроектазбест" „Утилізація мокрих відходів азбестоцементного виробництва", згідно якого рекомендується дані відходи використовувати як сировину для виробництва будівельних матеріалів. Після розробки НДІ відповідних технологій ТОВ „Волинь-шифер" планує розпочати переробку накопичених відходів з використанням їх у виробництві шлакоблоків, піноблоків, теплоізоляційних виробів та інших матеріалів.

13.12. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля

13.12.1. Співробітництво з Європейським Союзом

Протягом 2009 р. держуправління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській приймало участь в ряді міжнародних проектів.

З метою активізації співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища, удосконалення системи управління на територіях природно-заповідного фонду Рівненська область задіяна в Проекті ПроООН/ГЕФ „Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій України".

З 2009 року держуправління приймає участь у проекті „Реалізація Протоколу про Воду та Здоров'я ЄЕК ООН та Водної Рамкової Директиви ЄС в Україні завдяки дослідженню та розвитку управління водними ресурсами". В рамках проекту здійснюється навчання, обмін досвідом, проходять робочі зустрічі з представниками делегації Норвезького інституту Водних Досліджень (NIVA, Норвегія). З початку реалізації проекту здійснено:

- представниками Норвегії представлено проект та принципи впровадження Водно Рамкової директиви в Україні;
- натурне обстеження створів спостереження, водного басейну р. Іква;
- аналіз впливу антропогенних факторів на якісні показники води в річці Іква;
- визначено сильно змінені ділянки річки та віднесено їх до конкретних типів;
- створено координаційну та робочу групи проекту.

Завершальним етапом проекту має стати прийняття програми заходів з покращення стану водних ресурсів басейну річки Іква.

У 2009 році Маршалківським Урядом Вармінсько-Мазурського воєводства за підтримки Фінансового Механізму ЕОО та Норвезького Фінансового Механізму 2004-2009, реалізовувався проект "Географічні інформаційні системи в адміністрації самоврядування у сфері охорони природи та просторового планування", в якому партнером виступала Рівненська область. В червні 2009 року делегація від області брала участь в роботі конференції "Використання систем географічної інформації в органах адміністративного самоврядування у сфері просторового планування та охорони навколишнього середовища. Презентація польського, баварського та українського досвіду" в м. Ольштин, а у вересні 2009 року відбувся навчальний візит до Баварії. В проекті брали участь спеціалісти у сфері геодезії, охорони навколишнього природного середовища, просторового планування тощо.

Таблиця 13.16. Міжнародне співробітництво

Назва угоди	*Дата підписання*	*Термін дії угоди*	*Стан дотримання та застосування*	*Примітка*
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Угода про партнерство між містами Рівне і Пйотркув Трибунальний	07.06. 1997	безстроковий	Постійне виконання	
Угода про партнерство між містами Рівне і Зволен	16.05. 1998	безстроковий	Постійне виконання	
Договір про торгово-економічну співпрацю між адміністрацією Астраханської області та Рівненською ОДА	12.10. 1999	автоматичне продовження	Постійне виконання	
Договір про міжрегіональне співробітництво між Рівненською областю та Вармінсько-Мазурським воєводством на 2003-2007 рр. (на 2008-2010 рр.)	09.12. 2003	до 2010 року	Постійне виконання	
Проект "Географічні інформаційні системи в адміністрації самоврядування у сфері охорони природи та просторового планування"	2004	2004-2009	В червні 2009 р. делегація від Рівненської області брала участь в роботі конференції "Використання систем географічної ін формації в органах адміністративного самоврядування у сфері просторового планування та охорони довкілля. Презентація польського, баварського і українського досвіду" в м. Ольштин, а у вересні відбувся навчальний візит до Баварії. В проекті брали участь спеціалісти у сфері геодезії, охорони довкілля тощо	

Продовження таблиці 13.16.

1	*2*	*3*	*4*	*5*
Меморандум між Регіональним агентством розвитку Банська Бистриця і містом Рівне на 2005-2010 рр.	2005	Безстроковий	Постійне виконання	
Договір про міжрегіональне співробітництво між Рівненською обл-держаміністрацією і Брестським обласним виконавчим комітетом	15.12. 2006	Безстроковий	Постійне виконання	
Угода про взаємодію між Держекоінспекцією в Рівненській, Волинській областях та Брестським обласним комітетом природних ресурсів і охорони навколишнього середовища Республіки Білорусь	2007	2008-2010	Проведення спільного транскордонного моніторингу якості вод прикордонних рік Прип'ять, Стир, Простир, Льва, Горинь	
Постачання обладнання за проектом в басейні Кури на Південному Кавказі: Арменія, Азербайджан та Грузія і проекту з управління водними ресурсами в країнах СНД: Білорусія, Молдова та Україна	31.07. 2008	31.07. 2008 - 30.06. 2010	Постачання, встановлення, введення в експлуатацію, гарантійне обслуговування приладів: газовий хроматограф; високоточний рідкий хроматограф; портативне аналітичне обладнання; портативний лабораторний набір; апарат для виробництва ультрачистої води; вертикальний шейкер; роторний випаровував; піч – Binder; лабораторний холодильник; піпетки різного об'єму, дозаторні; встряхувач для сит з ситом; фільтр-колектор і набір фільтрів; вакуумний насос; електронні технічні ваги; автоклав; пристрій для відбору донних наносів; обладнання для відбору проб; пристрій для відбору проб ґрунтів	Використання даних приладів для проведення лабораторних визначень
Реалізація Протоколу про Воду та Здоров'я ЄЕК ООН та Водної Рамкової Директиви ЄС в Україні завдяки дослідженню та розвитку управління водними ресурсами	2009	2009-2010	У 2009 р. в рамках проекту проводилося навчання, організовувались робочі зустрічі з представниками делегації Норвезького інституту Водних Досліджень (NIVA, Норвегія). Завершальним етапом проекту має стати прийняття програми заходів з покращення стану водних ресурсів басейну річки Іква.	
Участь у проекті ПРООН/ГЕФ „Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природо охоронних територій України"	2009	2010	Досягнуті домовленості та схвалені основні напрямки роботи щодо створення національного природного парку на базі регіонального ландшафтного парку "Прип'ять-Стохід". В рамках проекту здійснене технічне забезпечення діяльності та підтримка функціонування сектору заповідної справи Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області.	

14. ВИСНОВКИ

Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Рівненській області протягом 2009 р здійснено заходи, щодо сталого розвитку і постійної підтримки системи управління в галузі охорони довкілля з метою зменшення негативного впливу діяльності людини на природу.

В області постійно і цілеспрямовано проводиться робота з утилізації та контейнеризації залишків непридатних до використання пестицидів і агрохімікатів, складено і затверджено на сесії обласної ради перелік рідкісних рослин області, що потребують підвищеної охорони на території Рівненщини, проводяться роботи з винесення меж об'єктів природно-заповідного фонду в натуру, створено ряд нових об'єктів природо-заповідного фонду, в тому числі перший в області Національний парк "Дермансько-Острозький".

Проведення роботи в вище перерахованих пріоритетних напрямках, основне завдання держуправління спільно з небайдужими членами суспільства.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Видатки спеціального природоохоронного фонду обласного бюджету по розділу „Охорона навколишнього природного середовища" за 2009 рік (тис. грн.).

№	*Назва заходу*	*Фактичний обсяг фінансування заходу*
Охорона і раціональне використання водних ресурсів – 1561,7 тис. грн.		
1	Реконструкція каналізаційних очисних споруд Катеринівської виправної колонії № 46 Сарненського району	140,0
2	Реконструкція каналізаційних очисних споруд смт Володимирець	134,9
3	Реконструкція системи каналізації смт Демидівка	393,2
4	Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Рівне (І черга)	593,6
5	Будівництво очисних споруд смт Рокитне (ІІ черга) Рокитнівського району (будівництво самопливного каналізаційного колектора та зливової каналізації)	200,0
6	Виготовлення проектно-кошторисної документації на будівництво очисних споруд в м. Здолбунів	100,0
Охорона і раціональне використання земель – 95,3 тис. грн.		
7	Проведення заходів з захисту від підтоплення в м. Березне	25,0
8	Виготовлення робочого проекту на проведення заходів направлених на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, зниженню їх негативного впливу на території с. Злазне Костопільського району - будівництво берегоукріплення	70,3
Збереження природно-заповідного фонду – 517,2 тис. грн.		
9	Виконання заходів з обладнання Державного дендрологічного парку Березнівського лісового коледжу	40,0
10	Виконання заходів з підготовки і організації встановлення меж та розроблення проектів землеустрою територій та об'єктів природо- заповідного фонду Рівненської області	477,2
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів -100,0 тис. грн.		
11	Придбання спецавтотранспорту (асенізаційної машини) та обладнання для збору та транспортування відходів рідинного походження для КП "Вега-Плюс" Острозького району	100,0
Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці – 94,7 тис. грн.		
12	Виконання заходів щодо запровадження системи моніторингу навколишнього природного середовища на території Рівненської області	40,5
13	Розробка та виконання заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, проведення конференцій, семінарів та інших заходів з екологічної тематики	39,2
14	Видання книжки „Довкілля Рівненщини за 2008 рік"	15,0
	Всього:	**2 368,9**

Додаток 2.

Видатки спеціального природоохоронного фонду
обласного бюджету по розділу „Охорона навколишнього природного середовища" за 2009 рік (тис. грн.).

№	*Назва заходу*	*Фактичний обсяг фінансування заходу*	Інформація про отриманий/очікуваний природоохоронний ефект (згідно листів від Замовників заходів)
Охорона і раціональне використання водних ресурсів – 1561,7 тис. грн.			
1	Реконструкція каналізаційних очисних споруд Катеринівської виправної колонії № 46 Сарненського району	140,0	Завершено реконструкцію каналізаційних очисних споруд Катеринівської виправної колонії № 46, які були розпочаті в 2008 році коштом державного природоохоронного фонду (656,4 тис. грн.). Виконавець робіт ТОВ «ГРОСС» м. Київ (переможець тендеру в 2008 році) Було виконані наступні роботи: - проведена наладка 3 занурених насосів PENTAX; - установлено в'їздні ворота та 195 м металевої огорожі навколо очисних споруд; - замінені вікна та двері в приміщенні каналізаційної насосної станції; - проведена наладка насосу СМ100-65-250.4 в каналізаційній насосній станцій; - придбано та встановлена шафа управління автоматикою насоса СМ100-65-250.4 в каналізаційній насосній станції; - придбано та встановлено електрообладнання каналізаційної насосної станції (силові та монтажні кабелі, електросвітильники). Виконані роботи дозволять уникнути значного забруднення поверхневих вод р. Случ (басейн р. Прип'ять} неочищеними стічними водами, покращить екологічний та санітарно-епідеміологічний стан регіону.
2	Реконструкція каналізаційних очисних споруд смт Володимирець	134,9	Відповідно до розробленої ТОВ фірма «АКВА-ІНСТАЛБУД» проектно-кошторисної документацій ВАТ «ПМК № 173» були виконані роботи з улаштування двох пісколовок: перед каналізаційною насосною станцією та перед очисними спорудами. В результаті виконання заходу виключено ручну працю по видаленню піску з приймальної камери, на момент виконання якої в аварійному режимі зупинялася робота очисних споруд і в р. Бережанка шли неочищені стоки. Припиниться засмічення піском запірної арматури, лотків, решіток та насосів та, як наслідок, їх поломки (щорічний ремонт яких обходиться 15-20 тис. грн.). Підвищиться на 30 % продуктивність насосів КНС та зменшаться питомі витрати електроенергії на перекачування стоків. Припиняться аварійні скиди та недостатньо очищені (зі зваженими речовинами) скиди в р. Бережанка.

3	Реконструкція системи каналізації смт Демидівка	393,2	Приватним підприємством-будівельною фірмою «Підряд» (м. Рівне) продовжено виконання робіт розпочатих в 2008 році. Виконувалися роботи з І черги реконструкції очисних споруд смт Демидівка: - закінчено бетонні, арматурні, штукатурні, ізоляційні роботи по влаштуванню блоку ємностей; - проведена розробка, завезення ґрунту та проведено обвалування блоку ємностей; - закінчено бетонування стін і плоских днищ мулових майданчиків; - закінчено влаштування бетонної основи під пісковловлювачі, виготовлення, монтаж і обв'язка пісковловлювачів, виготовлені і встановлені решітки пісковловлювачів, прокладено 17 п. м стального трубопроводу ∅ 150 мм; - проведено влаштування трубопроводів стічних вод (29 п.м ∅90 мм), влаштовано колодязь ∅ 1 м, проведено обв'язку трубопроводів та установку засувок; - придбано та змонтовано дві КТП - 25 кВт (трансформаторна підстанція), змонтовані електроопори від лінії 10 кВ до 2-х КТП, прокладено електрокабелі до виробничої будівлі і КНС; - розпочаті роботи з благоустрою (улаштування дорожнього корита з одношаровою основою із щебеня). Роботи з реконструкцій ще не закінчені.
4	Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Рівне (І черга)	593,6	В результаті проведеного тендеру виконавцем робіт було визначено Колективне мале підприємство «Монтажмашбудпроект» (м. Рівне), яким було придбано обладнання та виконані на головній каналізаційній насосній станції будівельно-монтажні роботи із заміни: двох насосів каналізаційних СД 450/22 та двох станції управління ними «Каскад»-45 кВт; насоса каналізаційного СД 520/22 та станції управління нею «Каскад»-55 кВт; двох засувок d=800 мм та однієї d=600 мм; змонтовано зворотні клапани d=800 мм. Влаштовано механічну решітку та індуктивний витратомір. Виконання вказаних робіт покращило надійність роботи головної каналізаційної насосної станції м. Рівне та якість очистки стічних каналізаційних вод на очисних спорудах міста.
5	Будівництво очисних споруд смт Рокитне (ІІ черга) Рокитнівського району (будівництво самоплив-ного каналізаційного колектора та зливової каналізації)	200,0	Роботи виконувало ТзОВ «Інвестиційно-будівельна компанія «Регіон». В результаті було прокладено 185,5 м каналізаційного колектору з поліетиленових труб та влаштовано 3 оглядових колодязя. Побудований колектор дасть змогу ліквідувати септики на вул. Спортивній та в зв'язку з цим специфічний запах в житловому районі, завантажено потужності очисних споруд смт Рокитне, припинено забруднення підземних водних горизонтів неочищеними стічними водами.

6	Виготовлення проектно-кошторисної документації на будівництво очисних споруд в м. Здолбунів	100,0	Загальна вартість робочого проекту (виконавець ДП «Октан») складає 290,0 тис. грн. В 2009 році виконано 40% робіт. За використані кошти було розроблено: 1) Пояснююча записка, Креслення, 2) Технічний звіт по виконанню інженерно-геологічних робіт 3) Фільтр доочистки 4) Пісколовка з круговим рухом води 5) Первинний відстійник 6) Містобудівне обґрунтування. В разі виконання будівництва очисних споруд в м. Здолбунів зникає необхідність перекачування під тиском 3.5 атм по зношеному напірному каналізаційному колектору протяжністю 9 км на о/с смт Квасилів стічних вод, що попередить потенційні аварії та забруднення р. Шведка, р. Устя та Басівкутського озера. З'явиться перспектива розширення каналізації міста, зменшення кількості септиків, покращення загальної екологічного стану м. Здолбунів.
Охорона і раціональне використання земель – 95,3 тис. грн.			
7	Проведення заходів з захисту від підтоплення в м. Березне	25,0	Кошти використані КП «Березнекомунсервіс» на влаштування повенево-дощової каналізації в районі житлової забудови м. Березне вул. Кузнецова-Островського. Проведено земляні роботи по улаштуванню трубопроводу із поліетиленових труб ∅ 300 мм 12 п. м та керамічних каналізаційних труб ∅ 250 мм 58 п. м , улаштування бетонних монолітних каналізаційних та водоприймальних колодязів, встановлено оглядовий чавунний люк, облаштовані оголовки залізобетонних і бетонних труб і лотків, здійснено підсипку і мостіння дна і укосів кюветів каменем і щебенем. В результаті виконання заходу припиниться підтоплення 10 домів та 15 присадибних земельних ділянок внаслідок випадіння опадів та таненні снігу.
8	Виготовлення робочого проекту на проведення заходів направлених на запобігання розвитку небезпечних геологічних процесів, зниженню їх негативного впливу на території с. Злазне Костопільського району - будівництво берегоукріплення	70,3	Виконавець проекту ТзОВ «РКС» (м. Рівне). Були виконані інженерно-топографічні, геологічні вишукування та розроблено робочий проект. Згідно проекту загальна вартість робіт складає 1 млн. 106 тис. грн. Планується влаштувати дамбу довжиною 140 м та відсікти ділянку русла, що здійснює ерозійні процеси.

		Збереження природно-заповідного фонду – 517,2 тис. грн.	
9	Виконання заходів з облаштування Державного дендрологічного парку Березнівського лісового коледжу	40,0	Придбано 16 плит ПаВА та продовжено встановлення їх по периметру парку. Враховуючи придбані та встановлені в 2007-2008 році коштом обласного природоохоронного фонду плити загальна довжина огорожі збільшилась на 64 м і становить 914 п.м, 324 п.м з яких встановлено коштом облфонду. Для закінчення необхідно облаштувати ще 200 м.
10	Виконання заходів з підготовки і організації встановлення меж та розроблення проектів землеустрою територій та об'єктів природо- заповідного фонду Рівненської області	477,2	Виконано заходи з підготовки і організації встановлення меж та розроблення проектів землеустрою територій та об'єктів природно-заповідного фонду області на 17 об'єктів на 1162,3 га Володимирецького, Березнівського, Гощанського, Здолбунівського, Костопільського, Корецького, Млинівського та Рівненського районів. Проведені роботи сприятимуть збереженню територій та об'єктів природно-заповідного фонду Рівненської області внаслідок уточнення та чіткого визначення їх меж, запобігатиме зменшенню площ природно-заповідного фонду, використання їх не за призначенням.
		Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів -100,0 тис. грн.	
11	Придбання спец автотранспорту (асенізаційної машини) та обладнання для збору та транспортування відходів рідинного походження для КП "Вега-Плюс" Острозького району	100,0	Було придбано машину САЗ-3307 (83,26 тис. грн.) з установкою АС на 3,8 $м^3$ та додатковий комплект обладнання на 16,7 тис. грн. (вакуумний насос, чотирьоходовий кран та шланги) для відкачки та вивозу рідких побутових відходів з території с. Оженин Острозького району. Своєчасна відкачка відходів з септиків буде попереджати забруднення підземних водних горизонтів та буде сприяти покращенню загальної екологічної ситуації в районі.
		Наука, інформація і освіта, підготовка кадрів, екологічна експертиза, організація праці – 94,7 тис. грн.	
12	Виконання заходів щодо запровадження системи моніторингу навколишнього природного середовища на території Рівненської області	40,5	КП «Дубноводоканал» придбано вага аналітична «Економ» (12,86 тис. грн.), фотоколориметр КФК-3-01 (19,68 тис. грн. та аквадистилятор Д-4 (7,95 тис. грн.). Мета придбання – проведення спільного контролю за якістю води в р. Іква хімлабораторією Рівненського обласного Гідрометцентру та лабораторією КП «Дубноводоканал». Вже в 2009 році було відібрано і проаналізовано 160 проб води в шести пунктах спостереження по 34 інгредієнтах та якості стічних вод після очисних споруд. Також зазначені прилади використовуються для довгострокових і систематичних спостережень за якістю атмосферного повітря. Отримані данні будуть сприяти забезпеченню якісному та сталому функціонуванню системи моніторингу за фізико-хімічним станом атмосферного повітря, поверхневих вод, в т.ч. р. Іква, що відноситься до басейну р. Дніпро.

13	Розробка та виконання заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища, проведення конференцій, семінарів та інших заходів з екологічної тематики	39,2	Згідно плану роботи товариства проведено 41 рейд-перевірку спільно з екологічної та рибінспекцією. Проведено обстеження річок, водойм, боротьба з браконьєрством, обстеження заповідних об'єктів по питаннях дотримання екологічного законодавства. В серпні проведено триденний семінар активу Рівненської обласної організації УТОП з питань вивчення маршрутів «Зеленого туризму», який проходив на території Володимирецького та Зарічненського районів, та забезпеченню належних умов охорони природи по цих маршрутах**.** Видано книгу «У поході за збереження довкілля» (300 екз.) про досвід роботи Рівненської обласної організації УТОП з початку її існування. Проведено конкурси «На краще проведення природоохоронної роботи в навчальних закладах» та «Галерея кімнатних рослин» серед учнівської молоді. Створено кінофільм «Про національно-природний парк «Нобельський» з метою популяризації екотуризму, заходів зі збереження навколишнього природного середовища та необхідності розширення природно-заповідного фонду області.
14	Видання книжки „Довкілля Рівненщини за 2008 рік"	15,0	Спеціалістами держуправління підготовлено матеріали та проведено їх узагальнення з метою видання книжки "Довкілля Рівненщини за 2008 рік" Друк Звіту виконано накладом 300 екземплярів та розповсюджується з метою популяризації екологічних знань та інформування широких верств населення щодо стану навколишнього природного середовища Рівненської області
	Всього:	**2368,9**	

Додаток 3

Громадських організацій природоохоронного спрямування, що співпрацюють з державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в області

1. Обласна організація Українського товариства охорони природи.
2. Обласний осередок Всеукраїнської екологічної ліги.
3. Рівненське регіональне відділення Української екологічної Академії наук (УЕАН) “Волинь-екологія”
4. Обласна громадська організація “За чисте довкілля”.
5. Міська молодіжна громадська організація “Екоклуб”.
6. Екоклуб Рівненського міського Палацу дітей та молоді.
7. Центр “Екосвіт” державної гуманітарної гімназії м. Рівне.
8. Обласний осередок Всеукраїнської дитячої спілки “Екологічна варта”.
9. Рівненське обласне відділення Українського товариства охорони птахів.
10. Екологічний клуб “ЮНЕСКО” (Сарненській міський колегіум).
11. Молодіжний клуб “Лемніската” (смт. Володимирець).
12. Рівненський центр маркетингових досліджень.
13. Регіональний екологічний центр „Волинь”.

ЗМІСТ

Вступ …… 3
1. Загальні відомості …… 4
1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості Рівненської області …… 4
1.2. Соціальний та економічний розвиток Рівненської області..... 5
2. Забруднення атмосферного повітря та руйнування озонового шару …..... 13
2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря ……... 13
2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин стаціонарними та Пересувними джерелами ……... 13
2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах області …… 15
2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря (за галузями економіки) ……... 17
2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря ……. 18
2.3. Заходи, спрямовані на покращення якості атмосферного повітря ……. 19
3. Зміна клімату …….. 20
3.1. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів …… 20
4. Стан водних ресурсів ……. 21
4.1. Водні ресурси та їх використання ……. 21
4.2. Забруднення поверхневих вод ……... 25
4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод ……. 25
4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за галузями економіки) ….. 27
4.3. Якість поверхневих вод …….. 31
4.3.1. Оцінка якості вод за гідрохімічними показниками …….. 31
4.3.2. Радіаційний стан поверхневих вод …… 39
4.4. Якість питної води та її вплив на здоров'я населення …… 40
4.5. Заходи щодо покращення стану водних об'єктів …… 42
5. Збереження біо - та ландшафтного різноманіття, формування екомережі та розвиток природно-заповідного фонду ……... 44
5.1. Збереження біо - та ландшафтного різноманіття, формування екомережі …… 44
5.1.1. Заходи щодо збереження біо - та ландшафтного різноманіття, формування екомережі. Стан біо - та ландшафтного різноманіття, структурних елементів екомережі та їх складових …… 44
5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біо - та ландшафтне різноманіття, а також заходи щодо їх зменшення…… 46
5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу …….. 48
5.2.1. Лісові ресурси ……... 48

5.2.2. Спеціальне використання природних недеревних рослинних ресурсів. Заготівля лікарських рослин ……... 53
5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України …… 57
5.2.4. Адвентивні види рослин ……... 59
5.2.5. Стан зелених насаджень області …… 60
5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу …….. 61
5.3.1. Стан та ведення мисливського господарства в області …… 61
5.3.2. Стан та ведення рибного господарства в області ……... 63
5.3.3. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України …… 69
5.3.4. Хвороби диких тварин, причини, заходи профілактики та боротьби з ними ……... 76
5.3.5. Стан та динаміка інвазивних видів тварин, а також їх вплив на аборигенне біорізноманіття ……..... 77
5.4. Природні території, що підлягають особливій охороні …….. 78
5.4.1. Розвиток природно-заповідного фонду області …… 80
5.4.2. Стан рекреаційних ресурсів та розвиток курортних зон ……... 82
5.4.3. Історико-культурна спадщина …… 83
5.4.4. Туризм як фактор впливу на довкілля …… 84
6. Стан земельних ресурсів та ґрунтів ……... 86
6.1. Структура та стан земельних ресурсів ……... 86
6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь ……. 86
6.1.2. Деградація земель ……. 87
6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси ……. 89
6.3 Якість ґрунтів …… 91
6.3.1. Якість ґрунтів сільськогосподарського призначення ……... 91
6.3.2. Забруднення ґрунтів …… 92
6.4. Охорона земель …… 94
6.5. Погодження матеріалів щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок ……. 97
7. Надра …… 99
7.1. Мінерально-сировинна база ……... 99
7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази ……. 99
7.2. Система моніторингу геологічного середовища ……... 102
7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість ……... 102
7.2.2. Екзогенні геологічні процеси ……... 105
7.3. Екологічний контроль за використанням та охороною надр (а т.ч. підземних вод) ……..... 106
7.4. Погоджувальна діяльність у сфері використання надр ……... 107
8. Відходи …… 108

8.1. Структура утворення та накопичення відходів ……... 108
8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення) …… 112
8.3. Використання відходів як вторинної сировини …….. 115
8.4. Транскордонні перевезення відходів …… 117
8.5. Державне регулювання в сфері поводження з відходами …….. 117
9. Екологічна безпека ……. 118
9.1. Екологічна безпека як складова національної безпеки …… 118
9.2. Об'єкти, що становлять підвищену екологічну небезпеку …….. 119
9.3. Радіаційна безпека та радіоекологія …….. 123
9.3.1. Радіаційне забруднення територій ……. 126
9.3.2. Радіоактивні відходи …… 129
10. Сільське господарство та його вплив на довкілля …… 131
10.1. Ведення сільського господарства в області …… 131
10.2. Внесення мінеральних та органічних добрив на оброблювані землі і під багаторічні насадження ……... 131
10.3. Використання пестицидів у сільському господарстві …….. 134
10.4. Радіоекологічний контроль сільськогосподарської продукції …… 135
11. Вплив енергетики на довкілля …… 137
11.1. Використання джерел енергії в енергетичній галузі області …….. 137
11.2. Ефективність енергоспоживання …… 138
11.3. Вплив на навколишнє середовище енергетичної галузі …….. 140
11.4. Використання альтернативних джерел енергії …….. 141
12. Вплив транспорту на навколишнє природне середовище …….. 142
12.1. Транспортна система області …….. 142
12.1.1. Обсяги транспортних перевезень ……. 142
12.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів …… 143
12.2. Заходи щодо зменшення впливу транспорту на довкілля …… 145
13. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища ……. 146
13.1. Екологічна політика області ……. 146
13.2. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства ……... 147
13.3. Моніторинг навколишнього природного середовища …….. 148
13.4. Державна екологічна експертиза проектної документації. Результати еколого-експертної діяльності держу правління ……..... 154
13.5. Економічні засади природокористування …….. 156
13.5.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності ……... 159
13.5.2. Стан фінансування екологічної галузі …….. 168
13.6. Удосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки …….. 177
13.7. Стандартизація, метрологія охорони довкілля і 179

природокористування …….
13.8. Екологічний аудит ……. 179
13.9. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони довкілля. Екологічна освіта …….. 180
13.10. Участь громадськості у процесі прийняття рішень …… 185
13.10.1. Діяльність громадських екологічних організацій. Громадські рухи… 185
13.11. Виконання державних екологічних програм …… 198
13.12. Міжнародне співробітництво у галузі охорони довкілля …….. 204
13.12.1. Співробітництво з Європейським Союзом …… 204
Висновки ……. 207
Додатки …… 208